

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาของการวิจัย

ประชากรมุสลิมมลายูจังหวัดปัตตานีในภาพรวมของประเทศไทยถือว่าเป็นชนกลุ่มน้อย แต่หากพิจารณาเฉพาะประชากรในจังหวัดปัตตานีแล้วก็จะพบว่าชาวมุสลิมมลายูจะกลายเป็นประชากรส่วนใหญ่ซึ่งมีจำนวนมากถึง ร้อยละ ๘๕ (รอฮานิ เจอะอาแซ และคณะ, ๔ : ๒๕๕๖) มีวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองเหมือนกับชาวมุสลิมทั่วโลก มีการยึดถือปฏิบัติอย่างเหนียวแน่น สืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต ตามแนวทางที่ปรากฏในอัลกุรอานและแบบอย่างของนบีมุฮัมมัด (การีม อับดุลเลาะห์, ม.ป.ป.: ๒๕๓) ผ่านการอบรมสั่งสอนในรูปแบบและสถาบันต่าง ๆ ได้สะท้อนถึงวัฒนธรรมทรงคุณค่าในสังคมไทย สามารถเชื่อมสัมพันธ์กับชุมชนมุสลิมในประเทศไทย มุสลิมในภูมิภาคอาเซียนกว่าสองร้อยล้านคน และมุสลิมทั่วโลก หากพิจารณาอย่างละเอียดในมิติอัตลักษณ์ด้านชาติพันธุ์และภูมิรัฐศาสตร์แล้ว ทำให้ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดปัตตานีนั้นมีความแตกต่างจากชาวมุสลิมส่วนใหญ่ของประเทศไทย กล่าวคือ มีเชื้อสายมลายูที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดั้งเดิม ใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในการสื่อสารเป็นหลัก การปฏิบัติและถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้านซึ่งอาจได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมฮินดู – พราหมณ์ เช่น การแต่งงานจะมีประเพณีบุหงาซีระ การจัดฟุ่มข้าวเหนียว ๓ สี เป็นต้น (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏยะลา, ๒๕๓๘ : ๒๔) สำหรับการประกอบอาชีพนั้นก็จะดำเนินการตามสภาพภูมิอากาศตามฤดูกาลผสมผสานกับขนบธรรมเนียมประเพณีและหลักความเชื่อทางศาสนา เช่น การกินข้าวใหม่ หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเรียบร้อยแล้วจะมีการเลี้ยงฉลองรับประทานอาหารกันโดยการนำข้าวที่ได้ผลิตในปีนั้นมาเลี้ยงอาหารหากตรงกับช่วงเมาลิดแล้วก็จะจัดงานเมาลิดเลยอีกทั้งเป็นการขอบคุณอัลลอฮ์ที่ได้ประทานปัจจัยยังชีพ หรือช่วงเดือนรอมฎอน ปีอิจเราะฮ์ศักราช ก็จะมีวัฒนธรรมการทำอาหารหวานและอื่น ๆ มีการซื้อ – ขาย และมีการแลกเปลี่ยนอาหารกัน และสำหรับบางคนมีการจัดเลี้ยงอาหารเพื่อการอิฟฏอ (ละศีลอด) ด้วย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแห่งการพึ่งพากัน เอื้ออาทรกันและกัน เป็นต้น

ปฏิทินวัฒนธรรม คือ เครื่องมืออย่างหนึ่งนอกจากจะบอกความเคลื่อนไหวของวันเวลาแล้ว ยังสามารถนำมาปรับใช้กับการบันทึกเรื่องราวทางวัฒนธรรมกลุ่มสังคมต่าง ๆ ช่วยในการเรียนรู้วิถีชีวิตตลอดจนสภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชนว่าในแต่ละปี แต่ละเดือน หรือในแต่ละวันเกี่ยวกับการทำกิจกรรมและสิ่งที่เกิดขึ้นเกี่ยวพันกับชีวิตชุมชน ทั้งด้านการประกอบอาชีพต่าง ๆ กิจกรรมตามหลักความเชื่อ ซึ่งในแต่ละชุมชนก็มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน เช่น ชุมชนชนบทมีอาชีพทำนา วิถีชีวิตก็จะผูกพัน

กับการทำไร่ทำนา ชุมชนที่ประกอบอาชีพประมงก็จะมีสภาพผูกพันกับภูมิอากาศทางทะเล ชุมชนที่อาศัยใกล้กับพรุก็จะมีสภาพผูกพันเกี่ยวพันน้ำเป็นอย่างมาก และบางพื้นที่นั้นจะมีความผสมผสานทั้งสามรูปแบบก็เป็นไปได้เช่นกัน เป็นต้น

จากสิ่งที่กล่าวมาข้างต้น ถือได้ว่าปฏิทินวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่งในความเป็นสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้และถ่ายทอดซึ่งกันและกันผ่านรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ขณะเดียวกันยังสามารถกำหนดปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินชีวิต ทั้งประเด็นเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย การแสดงความรู้สึกทางอารมณ์ อีกทั้งยังเป็นตัวกำหนดการกระทำบางอย่างในชุมชนว่าเหมาะสมหรือไม่ ซึ่งการกระทำบางอย่างในชุมชนหนึ่งเป็นที่ยอมรับว่าเหมาะสมแต่อาจไม่เป็นที่ยอมรับในอีกชุมชนหนึ่งก็ได้

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้นคณะวิจัยมีความสนใจเพื่อศึกษาเกี่ยวกับปฏิทินวัฒนธรรมของชาวมุสลิมที่มีเชื้อสายมลายูที่ได้อาศัยในพื้นที่จังหวัดปัตตานีของประเทศไทย ซึ่งมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต หลักความเชื่อทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมวิถีฤดูกาล ตลอดทั้งกิจกรรมที่ดำเนินการในแต่ละช่วงเวลานั้น เพราะปฏิทินวัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่ง อีกทั้งปฏิทินวัฒนธรรมมีความจำเป็นต้องศึกษาเพื่อเป็นแหล่งอ้างอิงในการจัดกิจกรรมและกำหนดนโยบายของภาครัฐเพื่อให้สอดคล้องและเกิดประโยชน์อย่างสูงสุดและไม่สร้างความเข้าใจผิดของทั้งประชาชนชาวมุสลิมมลายูและข้าราชการในพื้นที่ จะส่งผลต่อความไว้วางใจและร่วมกันพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป ฉะนั้นสันติภาพที่ถูกฝ่ายเรียกร้องก็จะคืนกลับสู่สังคมมุสลิมและด้วยหลักความเชื่อมั่นที่ว่า “คณะทีมวิจัยเป็นชาวมุสลิมมลายูด้วยแล้ว ย่อมมีความเข้าใจ สามารถแสวงหาคำตอบของโจทย์วิจัยและสามารถรวบรวมข้อมูลที่เป็นจริงที่สุด” เพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะ

๑.๒ วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อศึกษาบริบทของจังหวัดปัตตานี
- ๒) เพื่อศึกษาและค้นคว้าวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปฏิทินวัฒนธรรมในรอบปีของชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูที่เป็นวิถีชีวิตของชุมชนในจังหวัดปัตตานี

๑.๓ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑) สามารถรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปฏิทินวัฒนธรรมของชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูที่เป็นวิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่จังหวัดปัตตานีได้
- ๒) ได้แนวทางในการกำหนดและดำเนินนโยบายของชาติที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนมุสลิมมลายูในพื้นที่จังหวัดปัตตานีได้

๓) ได้ผลิตที่เป็นวัตถุดิบ คือ ปฏิทินวัฒนธรรมมุสลิมมลายู โดยมีรูปแบบปฏิทินจะเหมือนปฏิทินทั่วไป แต่มีเพิ่มเติมเป็นทรงกลม ซึ่งแบ่งเป็น ๑๒ ช่อง เพื่อที่จะแสดงเนื้อหาทางกาลเวลา วัฒนธรรม หลักปฏิบัติทางศาสนาได้

๑.๔ คำถามหลักในการวิจัย

ปฏิทินวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูที่เป็นวิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดปัตตานีมีลักษณะอย่างไร ได้มีการบูรณาการระหว่างวิถีชีวิต หลักความเชื่อทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ และวิถีวัฒนธรรมฤดูกาลของชุมชน ตลอดจนการประกอบอาชีพอย่างไร”

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะ

ปฏิทินวัฒนธรรม คือ ปฏิทินวัฒนธรรมของชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายู ที่ได้ดำเนินกิจกรรมตามหลักความเชื่อทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีวัฒนธรรมฤดูกาลของชุมชน ตลอดจนการประกอบอาชีพด้วย ทั้งสิ่งที่ควรกระทำและไม่ควรกระทำในรอบวัน และเดือน ทั้งตามหลักชะรีอะฮ์(กฎหมายอิสลาม) และอะดับ (ขนบธรรมเนียม) ในจังหวัดปัตตานี

วัฒนธรรมวิถีฤดูกาล คือ วิถีชีวิตของชาวมุสลิมมลายูที่เกิดจากการเรียนรู้และถ่ายทอดกันเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรม อาชีพตามฤดูกาลต่าง ๆ ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

มุสลิมมลายู คือ ชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูที่นับถือศาสนาอิสลามได้อาศัยในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประชาชาติและกลุ่มชนต่าง ๆ นั้น ย่อมจะมีปฏิทินวัฒนธรรมของตน ทั้งนี้เพื่อแสดงออกถึงหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติตามที่นับถือ บางครั้งสิ่งเหล่านี้กลายเป็นลักษณะเฉพาะและความแตกต่างของบุคคลภายในสังคมอื่น เป็นแบบแผนแห่งการดำเนินกิจกรรมทุกมิติของชีวิต ทั้งมิติของความเชื่อ ความศรัทธา แบบแผนทางวัฒนธรรม จารีตประเพณีและการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับภูมิศาสตร์และภูมิอากาศและบางครั้งสิ่งเหล่านี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงตามองค์ความรู้ที่ได้เรียนรู้ใหม่ตามเหมาะสม ความถูกต้อง และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

ปฏิทินวัฒนธรรมมีความเกี่ยวข้องกับวันสำคัญ เดือนสำคัญ หรือปีก็เป็นไปได้ ขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละกลุ่มชนต่าง ๆ นั้น อาจเกิดการคิดค้นและการประดิษฐ์ การเลียนแบบธรรมชาติหรือจากกลุ่มชนอื่น หรือการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ทางสังคม จนกลายเป็นความเชื่อหรืออาจเกิดจากความเชื่อเป็นหลักการเบื้องต้นที่สำคัญที่สุด ผสมผสานกับสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ด้านประเทศไทยถือเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีหลากหลายทางเผ่าพันธุ์ เชื้อชาติ และภูมิศาสตร์ที่มีความหลากหลายตามไปด้วย เช่น ปฏิทินวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในภาคเหนือ ปฏิทินวัฒนธรรมของชาวอีสาน ปฏิทินวัฒนธรรมของชาวมุสลิมภาคใต้ เป็นต้น

ในประเทศไทยมีประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามอยู่ประมาณ ๗.๔ ล้านคนหรือไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๑๐ กระจายอยู่ในทั่วทุกภาคของประเทศ (ศูนย์ดาราศาสตร์อิสลาม, ๒๕๕๐) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีชาวมุสลิมไทยร้อยละ ๗๙ กล่าว คือ จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี และยะลา เท่ากับร้อยละ ๘๕ ๘๕ และ ๗๖ (รอฮานี เจ๊ะอาแซ, ๔ : ๒๕๕๖) ซึ่งชาวมุสลิมไทยมีวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ที่มีหลักศรัทธาเป็นรากฐานและหลักปฏิบัติเพื่อแสดงความมุสลิมอย่างรูปธรรมตามแนวทางที่ปรากฏในอัลกุรอาน^๑และหะดีษ^๒ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ดังที่สมศักดิ์มุหะหมัด ได้กล่าวในหนังสือ “วันและเดือนที่สำคัญในอิสลาม” (๒๕๕๑: ๑) ว่า “สำหรับมุสลิมนั้นมีความแตกต่างจากสังคมอื่นโดยสิ้นเชิงเพราะว่าการกำหนดวันสำคัญหรือเดือนที่สำคัญวันรื่นเริง

^๑ มุสลิม หมายถึง ผู้นับถือศาสนาอิสลามตามอัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

^๒ อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงประทานคัมภีร์อัลกุรอานแก่ นบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งเป็นเราะสูลคนสุดท้าย และคัมภีร์นี้ก็เป็นคัมภีร์สุดท้ายที่พระเจ้าได้ส่งมาให้แก่มวลมนุษยชาติเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

^๓ หะดีษ คือ คำพูด การกระทำ การยอมรับ และคุณลักษณะ ตลอดจนชีวประวัติของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ครั้นได้รับการแต่งตั้งเมื่ออายุ 40 ปี เป็นแหล่งอ้างอิงทางกฎหมายรองจากอัลกุรอาน

วันนักขัตฤกษ์ต่างๆ ของมุสลิมมีรากฐานมาจากหลักบัญญัติศาสนาเป็นสำคัญ มิใช่เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาใหม่ หรือการดัดแปลงมาจากประเพณีของผู้อื่น หรือเป็นผลสืบเนื่องมาจากประเพณีพื้นบ้าน โดยเหตุนี้วันที่สำคัญหรือเดือนที่สำคัญในอิสลามจึงมีรูปแบบที่แน่นอนตายตัวไม่มีการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าปีนี้มีรูปแบบปฏิบัติเป็นอย่างไร พอถึงอีกปีหนึ่งกลับมีรูปแบบปฏิบัติอีกอย่างหนึ่ง”

๒.๑ แนวคิดปฏิทินในอิสลาม

ปฏิทินอิสลามเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดจากอัลลอฮ์ผู้ทรงสร้าง ผู้ทรงสิทธิทางการบริหาร ผู้ทรงดูแลสากลโลก ในรอบปีนั้น 1 ปี มี 12 เดือน ดังที่พระองค์ทรงกล่าวในอัลกุรอาน

ความว่า “แท้จริงจำนวนเดือนในหนึ่งปี ณ อัลลอฮ์นั้นมีสิบสองเดือนในคัมภีร์ของอัลลอฮ์ตั้งแต่วันที่พระองค์ทรงสร้างบรรดาชั้นฟ้าและแผ่นดิน จากเดือนเหล่านั้นมีสี่เดือน ซึ่งเป็นเดือนที่ต้องห้ามในการต่อสู้กัน...”

(อัลกุรอาน, อัตเตาบะฮ์ : ๓๖)

อิบนุ อัลอะซีร์ (กามิลฟิตตารีค : ๑/๑๒) ได้อธิบายเกี่ยวกับประวัติการเริ่มจัดตั้งศักราชของอิสลามว่า ศักราชอิสลามได้ริเริ่มในสมัยเคาะลีฟะฮ์⁴ อุมัร บิน อัลค็อฏฏอบ⁵ ท่านได้ปกครองสาธารณรัฐมะดีนะฮ์⁵ ระหว่างปี ฮ.ศ. ๑๓-๒๓ ตรงกับ ค.ศ. ๖๓๔ – ๖๔๔ เนื่องจากท่านปฏิเสธการนำ

⁴ สถาบันเคาะลีฟะฮ์ เป็นสถาบันที่สำคัญของสังคมอิสลาม โดยมีหน้าที่ท่านบำรุง ปกป้องรักษาศาสนาและบริหารบนหน้าแผ่นดินด้วยหลักชะรีอะฮ์ สำหรับเคาะลีฟะฮ์อรรอซีดิน คือ ผู้นำรัฐอิสลามที่ทรงธรรมโดยได้รับการรับรองจากท่านเราะสูล^ﷺ มีจำนวน 4 ท่าน คือ อูบัยดิลลาฮ์ (Abu Bakr as – Siddiq ดำรงตำแหน่ง ฮ.ศ. 11 – 13 ตรงกับ ค.ศ. 632 – 634) อุมัร บิน อัลค็อฏฏอบ^ﷺ (Umar bin Khattab ดำรงตำแหน่ง ฮ.ศ. 13 – 23 ตรงกับ ค.ศ. 634 – 644) อุษมาน บิน อัฟฟาน^ﷺ (Uthman bin Affan ดำรงตำแหน่ง ฮ.ศ. 23 – 35 ตรงกับ ค.ศ. 644 – 656) อะลี บิน อะบี ทาลิบ^ﷺ (Ali bin Abi Talib ดำรงตำแหน่ง ฮ.ศ. 35 – 40 ตรงกับ ค.ศ. 656 – 661)

⁵ สาธารณรัฐมะดีนะฮ์ เป็นรัฐที่ท่านนบี^ﷺ สร้างโดยใช้เวลาในการสร้าง 10 ปี นับตั้งแต่ปี ค.ศ.632 โดยมีเมืองมะดีนะฮ์เป็นเมืองหลวงในการบริหารการปกครอง ต่อมาเมืองนี้ได้ใช้เป็นเมืองหลวงของการบริหารการปกครองของเคาะลีฟะฮ์ อูบัยดิลลาฮ์ (Abu Bakr as – Siddiq) อุมัร บิน อัลค็อฏฏอบ^ﷺ (Umar bin al – Khattab) และอุสมาน บิน อัฟฟาน^ﷺ (Uthman bin Affan) ปัจจุบันเมืองนี้อยู่ในราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย สำหรับสาธารณรัฐอิสลาม (Republic of Islam) หมายถึง ระบอบการปกครองที่ถือว่าผู้ปกครองเป็นทั้งประมุขและมีอำนาจสูงสุดภายในรัฐโดยนำบทบัญญัติของอัลลอฮ์^ﷻ เข้ามาบริหารกิจการทางการเมือง ผู้ปกครองจะได้รับการสถาปนาจากคณะตัวแทนที่ได้รับการคัดเลือกจากประชาชนเพื่อทำหน้าที่ทางการเมืองภายใต้บัญญัติของอัลลอฮ์^ﷻ เจ้า ด้วยเหตุนี้อำนาจอธิปไตยถือว่าเป็นของอัลลอฮ์^ﷻ เจ้า ประชาชนเพียงแต่เป็นผู้ใช้อำนาจแทน(บาเหม กอเม็ง. 2542: 9)

ระบบการนับวันและเดือนของชาติอื่น ๆ มาใช้และต้องการสร้างระบบปฏิทินของสาธารณรัฐอิสลามสำหรับมุสลิม หลังจากที่ทำกาชุรอ⁶ กับบรรดาเศาะหาบะฮ์⁷ ดังนั้นท่านจึงได้ตัดสินใจใช้เหตุการณ์ฮิจเราะฮ์ (การอพยพของนบีﷺ จากเมืองมักกะฮ์ไปสู่เมืองมะดีนะฮ์) มาเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับปฏิทินของมุสลิม ด้วยเหตุนี้การเริ่มต้นของปฏิทินมุสลิมจึงได้ถูกกำหนดโดยความศรัทธาและปลอดจากอิทธิพลของระบบอื่น ๆ ที่ตั้งชื่อเดือนตามเทพเจ้าหรือพระเจ้าที่พวกตนเคารพสักการะ

สาเหตุที่เคาะลีฟะฮ์อุมัร บิน อัลค็อฏฏอบ رضي الله عنه ให้ความสำคัญเรื่องศักราชอิสลาม เนื่องด้วยเหตุการณ์เกิดขึ้นในสมัยของท่าน คือ อะบีมุสา อัลอัศฮารี رضي الله عنه เป็นเศาะหาบะฮ์ของท่านนบีและขณะนั้นได้รับการแต่งตั้งจากเคาะลีฟะฮ์ให้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่าแคว้นกูฟะฮ์ ได้ส่งหนังสือเสนอแนะว่า “ทำไหมหนังสือทางการของราชการทุกฉบับ หรือจดหมายเหตุต่างๆ ไม่ระบุวัน เดือนและปี ทำให้เกิดความลำบากในการบันทึกและจัดลำดับเหตุการณ์ต่างๆ ในราชการอิสลาม” ด้วยเหตุดังกล่าวท่านอุมัร บิน อัลค็อฏฏอบ رضي الله عنه ได้ระดมบรรดาเศาะหาบะฮ์และอุลามาอ์ยุคนั้นมาทำการชุรอเพื่อหาแนวทางกำหนดรูปแบบและการคำนวณปฏิทินอิสลาม ซึ่งคณะกรรมการสภาชุรอครั้งนั้น มีแนวคิดและข้อเสนอมากมาย ตามคำอธิบายของท่านมัยมูน⁸ ดังนี้

แนวคิดแรก ปฏิทินอิสลามสำหรับราชการอิสลามควรเริ่มจากเดือนชะบานและมีคนถามว่า แล้วเราจะเริ่มจากเดือนชะบานไหนดี ชะบานที่ผ่านไป หรือชะบานนี้ แต่คำแนะนำดังกล่าวทำให้มีคนค้านว่า การเริ่มศักราชอิสลามต้องมีเหตุผลที่ชัดเจนมากกว่านี้

⁶ ชุรอ คือ ความพยายามร่วมกันเพื่อค้นหาข้อเท็จจริง (Objective Truth) ด้วยการร่วมกันนำเสนอความคิดเห็นอย่างเสรี และนำไปสู่ข้อสรุปอันมีเหตุผลและดีที่สุด เพื่อนำไปปฏิบัติ (หะสัน เนียมะตุลเลาะ, 2552: 104) และปฏิเสธต่อความเลวทรามต่ำช้าที่เรียกว่า “อะศอบียะห์ (Asabiyyah คือ พฤติกรรมการถือพรรค ถือพวก โดยละเลยความถูกต้อง)” อันชักนำบุคคลหรือคณะใดไปโดยปราศจากความตระหนักในความถูกต้องและความดีงามทั้งปวง ในกระบวนการนี้สมาชิกหรือผู้มีส่วนร่วมในระบบ “ชุรอ” จะถูกชี้นำด้วยสารอันเป็นสัจธรรม (วะหฺยู) และกฎธรรมชาติ (ฟิตเราะฮ์) รวมทั้งคำนึงถึงพลวัตในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ ข้อเท็จจริงเหล่านี้ ไม่อาจเข้าถึงได้ด้วยวิธีการตัดสินใจที่ลำเอียงต่อการยึดถือพรรคพวกหรือลักษณะของพรรคการเมืองตามหลักคุณภาพแห่งอำนาจได้ (สะลือรี วาลี, ๒๕๕๕ : ๑๙)

⁷ บรรดาเศาะหาบะฮ์ رضي الله عنهم คือ บรรดาผู้ร่วมสมัยกับนบีﷺ ที่มีโอกาสพบปะกับท่าน ได้เข้ารับอิสลามในสมัยของท่านและได้เสียชีวิตในสภาพของมุสลิม หากบุคคลเหล่านี้ได้เข้ารับอิสลามในสมัยของท่านนบีﷺ แต่ได้เสียชีวิตในสภาพมรุตต์(ตักศาสนา) ก็ไม่สามารถถือว่าเป็นเศาะหาบะฮ์ رضي الله عنهم

⁸ เมืองสำคัญทางศาสนาของชาวมุสลิมทั่วโลก ทั้งนี้เป็นสถานที่ตั้งของกะอฺบะฮ์และมีสยิดหะรอม ปัจจุบันเมืองนี้อยู่ในราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย

มัยมูน บิน มิหรอน อัลญุญัยรี เป็นปราชญ์ด้านฟิกค์ ในชีวิตในระหว่างปี ฮ.ศ. ๑๖-๑๑๖ เกิดที่เมืองกูฟะฮ์ ต่อมาได้ย้ายไปอยู่ที่เมืองริคเคะฮ์ เป็นปราชญ์ในยุคออตตอมานี้ ที่มีชื่อเสียงในเรื่องรายงาน

แนวคิดที่สอง ปฏิทินอิสลามควรมีรูปแบบเหมือนกับปฏิทินชาวโรม เนื่องจากชาวโรมได้ริเริ่มการนับวัน เดือน ปี ตามการประสูติของซุลเก็อรัน¹⁰ ข้อเสนอดังกล่าวมีคนค้านว่า ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่ยาวนานเหลือเกิน จะทำให้ศักราชอิสลามมีเวลานานเกินไป

แนวคิดที่สาม ปฏิทินอิสลามให้ริเริ่มนับเหมือนกับชาวเปอร์เซีย เนื่องจากชาวเปอร์เซียเปลี่ยนการนับวัน เดือน ปี ของอาณาจักรทุกครั้งเมื่อมีผู้นำใหม่ขึ้นมาปกครองประเทศ

แนวคิดที่สี่ ท่านอาลี บิน อะบีฏอลิบ[ؓ] ได้นำเสนอแนวคิดให้ริเริ่มนับปีการฮิจาเราะฮ์ของนบี^ﷺ เป็นจุดเริ่มต้นของปฏิทินอิสลาม อุมัร บิน อัลค็อฏฏอบ[ؓ] และสภาชุรอเห็นชอบกับหลักคิดดังกล่าว จึงริเริ่มนับศักราชนั้นเป็นฮิจาเราะฮ์ศักราช นับตั้งแต่ท่านนบี^ﷺ อพยพจากเมืองมักกะฮ์ยังเมืองมะดีนะฮ์ ถึงสมัยการปกครองของอุมัร บิน อัลค็อฏฏอบ[ؓ] ได้ทิ้งช่วงประมาณ ๑๑ ปีบริบูรณ์ตามคำอธิบายของมุฮัมมัด บิน สรีน กล่าวว่า ในเหตุการณ์นั้นมีชายคนหนึ่งได้ขอร้องให้ท่านอุมัร[ؓ] พร้อมกล่าวว่า จงริเริ่มนับวัน เดือน ปี ของมุสลิมตามเหตุการณ์การอพยพของท่านนบี^ﷺ เกิด และท่านได้เห็นชอบตามคำขอร้องดังกล่าว หลังจากนั้นก็มีคำถามว่า เราจะเริ่มในเดือนไหน? จึงมีคำตอบในที่ประชุมว่า เดือนรอมฎอน แต่หลาย ๆ คนได้ตกลงว่า ต้องเริ่มด้วยเดือนมุหัรรอมเนื่องจากเป็นเดือนที่มุสลิมได้ทำการเสร็จสิ้นพิธีฮัจญ์ ท่านอุมัร[ؓ] และบรรดาเศาะหะบะฮ์หลายท่านได้มีมติว่า ศักราชของอิสลามต้องเริ่มด้วยการอพยพของท่านนบี^ﷺ สู่เมืองมะดีนะฮ์ เนื่องจากเป็นปีที่แบ่งแยกระหว่างความญะหิละยะฮ์ (อธรรม) กับอิสลาม (อิบนุ อัลอะซีร์: ๑๙๙๘)

๒.๒ การนับ เดือน ในอิสลาม

อิบนุ กะษีร ได้นำเสนอในหนังสือ “อัลกามิลฟีตารีค” เป็นหนังสือประวัติศาสตร์ว่า การนับเดือนและปีในอิสลามเริ่มตั้งแต่สมัยเคาะลีฟะฮ์อุมัร อิบนุ อัลค็อฏฏอบ[ؓ] ซึ่งได้ลงมติในการประชุมของสภาชุรอว่า การนับปีในอิสลามเริ่มตั้งแต่ปีที่ท่านนบี^ﷺ อพยพจากเมืองมักกะฮ์มาเมืองมะดีนะฮ์ และริเริ่มนับเดือนมุหัรรอมเป็นเดือนแรกของปี ดังที่อัลลอฮ์^ﷻ ได้กล่าวในอัลกุรอาน

ความว่า “แท้จริงจำนวนเดือน ณ อัลลอฮ์ มี ๑๒ เดือน โดยระบุในคัมภีร์ของอัลลอฮ์ ในวันที่พระองค์ได้ทรงบังเกิดฟ้าทั้งหลายและแผ่นดินในจำนวนนี้มี ๔ เดือนต้องห้าม” อัลกุรอาน, อัตเตาบะฮ์; ๓๖)

เดือนทั้ง ๔ ที่ต้องห้ามในอิสลามตามที่ได้ระบุในหะดีษอย่างชัดเจน ตามรายงานจากอุมัร บิน กะเราะฮ์[ؓ] กล่าวว่า ท่านนบี^ﷺ กล่าวว่า

ความว่า “แท้จริง กาลเวลานั้นได้หมุนเวียนไปเหมือนกับสภาพของมันในวันที่มี การสร้างฟากฟ้าและแผ่นดินทั้งหลาย ๑ ปีมี ๑๒ เดือน ในจำนวนนี้มี ๔ เดือนที่ ต้องห้ามโดยที่ ๓ เดือนติดกันคือ ชุลกัฏฮะฮฺ ชุลฮิจญะฮฺและมุหัรรัมและเดือน รอญับอยู่ระหว่างเดือนญุมาดิลอาคิรและเดือนชะอฺบาน” (บันทึกโดย บุคอรีย บทที่พูดถึงเกี่ยวกับสิ่งที่มาจากพื้นดินเจ็ดชั้น หะดีษลำดับ ๓๐๒๕)

คำว่า “เดือนต้องห้าม” หมายถึง ห้ามทำการสู้รบและห้ามการล้างแค้นกัน ซึ่งวัฒนธรรม ดังกล่าวมีมาในยุคญะฮิลียะฮฺ¹¹ ทั้งนี้เพื่อนำพาสู่การยุติสงคราม สันติภาพ และปลูกฝังอิมาน ต่ออัลลอฮ์ﷻ ด้วยเหตุนี้จะทำให้พวกเขาเลิกละ จนเลิกประเพณีไม่ดีงามที่มีมาแต่เดิมอย่างค่อยเป็น ค่อยไป อีกทั้งเพื่อสร้างหลักประกันความปลอดภัยในการเดินทางเพื่อประกอบอุมเราะฮฺและฮัจญ์ ร่วม ทั้งเป็นช่วงที่สร้างสะดวกในการทำการค้าขายและประกอบอาชีพอื่น (อิบนุ ญะรียร, อัจญะาะบารีย, ๔ : ๓๑๔)

ชาวอาหรับจะใช้เดือนชุลกัฏฮะฮฺ เพื่อเตรียมตัวเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์และไปค้าขายยัง เมืองมักกะฮฺ เดือนชุลฮิจญะฮฺเป็นเดือนเพื่อประกอบพิธีฮัจญ์และซื้อขายสินค้าสำหรับเตรียมตัว เดินทางกลับ ส่วนการห้ามทำสงครามในเดือนเราะญับก็เพื่อเปิดโอกาสให้ชาวอาหรับไปทำอุมเราะฮฺ และหยุดพักผ่อนเพื่อทำการค้าขายและประกอบอาชีพ

๒.๓ กิจอบัติฮะฮฺประจำของแต่ละเดือนอิสลามที่สัมพันธ์กับชาวมลายูจังหวัดปัตตานี

๒.๓.๑ กิจวัตในเดือนมุหัรรัม

มุหัรรัมเป็นเดือนแรกตามปฏิทินอิสลาม ความสำคัญของเดือนนี้ได้ปรากฏในหนังสือ เศาะเหียหฺของอิมามมุสลิม ดังที่ท่านอบูฮุร็อยเราะฮฺ ได้รายงานมาจากท่านนบี ﷺ

ความว่า “การถือศีลอดที่ประเสริฐสุดหลังจากเดือนรอมฎอนคือ การถือ ศีลอดในเดือนของอัลลอฮ์อัลมุหัรรัมและการละหมาดที่ประเสริฐที่สุด หลังจากละหมาดฟรฎคือละหมาดกลางคืน” (บันทึกโดยมุสลิม บทว่าด้วย ความประเสริฐถือศีลอดในเดือนมุหัรรัม หะดีษลำดับ ๒๗๕๕, ๒๘๑๒)

ส่วนวันที่สำคัญในเดือนมุหัรรัมได้แก่วันอาชูรอฮฺ คือ วันที่ ๑๐ มุหัรรัม ท่านอิมาม บุคอรียและมุสลิมได้นำเสนอจาก อิบนุ อับบาสﷺ กล่าวว่า

¹¹ วิธีการดำเนินชีวิตที่นอกเหนือจากวิถีของอิสลาม เช่น วิถีของชาวบูชาเจรีต ชาวยิว ชาวคริสต์เตียน และอื่น ๆ (Hasan Ni'matullah, ๒๕๓๙ : ๑) แต่ความหมายในที่นี้ หมายถึง ยุคก่อนการแต่งตั้งนบีมุฮัมมัดเป็นเราะสุล

ความว่า “ท่านนบีﷺ ได้เดินทางไปยังเมืองมะดีนะฮ์ ท่านได้เห็นชาวยิวถือศีลอดในวันอาชูรอ” ท่านนบีﷺ ถามว่า “วันนี้เป็นวันอะไร?” พวกเขา กล่าวว่า “วันนี้เป็นวันที่ดี วันนี้เป็นวันที่อัลลอฮ์ ทรงให้ชาวอิสราเอลได้รับความปลอดภัยจากศัตรูของพวกเขา ท่านนบีมุซา(ศาสดาเยชูของชาวยิว) จึงถือศีลอดในวันนี้” ท่านนบีﷺ กล่าวว่า “ฉันนั้นสมควรอย่างยิ่งที่จะดำเนินตามมุซาดีกว่าพวกท่าน ท่านนบีจึงถือศีลอดและให้มุสลิมถือศีลอดด้วย”

การที่นบีมุซาและชาวยิวถือศีลอดเพื่อแสดงการขอบคุณต่ออัลลอฮ์ ที่พระองค์ทรงให้พวกเขาได้รับความปลอดภัยจากการตามล่าของพวกฟิรอาวน(ฟาโรห์) กษัตริย์อาณาจักรอียิปต์ ผู้อธรรมและทำให้พวกเขาได้รับความปลอดภัยจากการจมน้ำตายขณะเดินทางข้ามทะเลแดงด้วยความมหัศจรรย์ที่ อัลลอฮ์มอบให้เฉพาะนบีมุซา ขณะเดียวกัน ท่านนบีﷺ ได้ส่งเสริมให้ถือศีลอดในวัน *ตาชัวอา* คือ วันที่ ๙ เดือนมุหรรอม เพื่อให้มีความแตกต่างกับชาวยิวที่ได้กำหนดให้ถือศีลอดในวันอาชูรอหรือวันที่ ๑๐ มุหรรอมเท่านั้น ท่านนบีﷺ กล่าวว่า ความว่า “ถ้าหากว่าฉันยังมีชีวิตอยู่ในปีหน้า ฉันจะถือศีลอดในวันที่ ๙ ด้วย” บันทึกโดยมุสลิมและอะหมัด

นอกจากนี้แล้วอิมามอะหมัดยังได้รายงานถึงความสำคัญของวันอาชูรอดังหะดีษว่า ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ทรงให้ความปลอดภัยแก่ท่านนบีﷺ จากการจมน้ำตายและเรือของท่านได้จอดอยู่ ณ ภูเขาฏี (หลังน้ำลด) ในวันอาชูรอท่านจึงถือศีลอดในวันนี้เพื่อขอบคุณอัลลอฮ์”

บันทึกโดยอิมามอะหมัด

(๑) สิ่งที่ควรปฏิบัติในเดือนมุหรรอมและวันอาชูรอ

จากหะดีษที่เศาะหียะหฺ(ถูกต้อง) ที่ได้นำเสนอนั้น พบว่า สิ่งที่ส่งเสริมให้ปฏิบัติในเดือนมุหรรอมและวันอาชูรอ คือ การถือศีลอด เป็นการส่งเสริมให้กระทำแต่ไม่ใช่เป็นการบังคับ ดังที่ท่านมุอาวียะฮ์ อิบน์ อับดุลฟิยาน¹² กล่าวว่า ฉันได้ยินท่านนบี ﷺ กล่าวว่า ความว่า “แท้จริงวันนี้เป็นวันอาชูรอและการถือศีลอดในวันนี้ได้ถูกกำหนดบังคับแก่พวกท่าน ดังนั้นผู้ใดปรารถนาที่จะถือศีลอดและผู้ใดไม่ปรารถนา ก็ไม่ต้องถือศีลอด” บันทึกโดยบุคอรีและมุสลิม

¹² เศาะหาบะฮ์ท่านหนึ่งนบี เป็นปฐมเคาะลีฟะฮ์ของราชวงศ์อุมัยยะฮ์ ซึ่งปกครองระหว่าง ฮ.ศ. ๔๑ – ๑๓๒ / ค.ศ.

(๒) กิจกรรมที่ควรและไม่ควรปฏิบัติในเดือนมุหรรอมและอาชูรอ

มุสลิมบางส่วนได้ปฏิบัติกิจอื่นอีกในเดือนมุหรรอมและวันอาชูรอ บางครั้งก็อาศัยความเข้าใจว่าเดือนมุหรรอม หมายถึง เดือนต้องห้าม จึงไม่ยอมปฏิบัติกิจต่างๆ ไปตามปกติหรือการยึดถือหะดีษฎออีฟ (อ่อนแอ) ซึ่งไม่อาจจะนำมาเป็นหลักฐานในการปฏิบัติได้ การงานต่างๆ ที่อยู่นอกเหนือบัญญัติอิสลาม ได้แก่

- การห้ามจัดการนิกาฮ (พิธีแต่งงาน) ห้ามการสู้อ ห้ามนำบุญ ห้ามก่อสร้างบ้าน การปลูกต้นไม้ยืนต้น ห้ามการย้ายบ้าน ตลอดจนไม่ปฏิบัติในสิ่งที่ต่างๆ โดยมีความเห็นว่า เดือนนี้เป็นที่ต้องห้าม จึงห้ามกระทำการต่างๆ ทั้งหมด ความจริงแล้วเดือนมุหรรอม เป็นเดือนต้องห้ามการกระทำสงครามเท่านั้นมิได้ห้ามการกระทำกิจอื่นแต่อย่างใด

- การนำเอาถั่ว งา และเครื่องประกอบอาหารอื่นๆ มากวนกัน โดยเรียกอาหารนี้ว่า “ขนมอาชูรอ” หรือบางท้องถิ่นเรียกว่า “หะรีซา” โดยเป็นการรำลึกถึงเหตุการณ์สมัยของท่านนบีฮุท (ศาสดาโนอาของชาวยิวและคริสเตียน) ได้โดยสารเรือจากเหตุการณ์ที่อัลลอฮ์ทรงบังเกิดน้ำท่วมโลกครั้งใหญ่ เพื่อการลงโทษบรรดาผู้ปฏิเสธศรัทธาและเราะสูลของพระองค์ (นบีฮุท) เรือได้แล่นไปเป็นเวลานาน อาหารต่างๆ จึงร่อยหรอลงจนกระทั่งอัลลอฮ์ทรงให้น้ำลดและเรือไปจอดอยู่ ณ ภูเขาญดี นักวิชาการบางท่านมีความเห็นว่าภูเขาภูนี้อยู่ทางตอนเหนือของประเทศอิรักและบางท่านมีความเห็นว่าอยู่ในประเทศตุรกี ดังนั้นผู้โดยสารจึงได้รวบรวมอาหารต่าง ๆ ที่เหลืออยู่มารวมกันกวนเป็นอาหาร เหตุการณ์นี้ได้เกิดขึ้นในวันอาชูรอ (สมศักดิ์ มุหะหมัด, ๒๕๕๑ : ๑๐-๑๑) ประเด็นการกวนขนมอาชูรอในยุคสมัยของท่านนบีฮุทเป็นเพียงความเข้าใจของบางกลุ่ม ไม่มีหลักฐานยืนยันว่าเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นจริง

(๓) การเจาะจงทำเศาะดาเกาะฮและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ลูกหลานในวันอาชูรอ โดยปฏิบัติตามการส่งเสริมของท่านนบีมุฮัมมัดﷺ ในสายรายงานหะดีษฎออีฟ (อ่อนแอ) ดังเช่น

ความว่า “ผู้ใดที่โอบอ้อมอารีแก่ครอบครัวของเขาในวันอาชูรอ อัลลอฮ์ก็จะให้ความโอบอ้อมอารีแก่เขาตลอดปีที่เขามีความโอบอ้อมอารี”

บันทึกโดย อิบน์ อับดุลบาร

ความว่า “ผู้ใดที่มีความใจกว้างแก่ลูกของเขาในวันอาชูรอ อัลลอฮ์ก็ทรงประทานความกว้างขวางตลอดปีของเขา” บันทึกโดยอิมามอบรอนีย

การทำความสะอาดและแต่งตัวสวยงาม ในวันอาชูรอ การจุดของหอมภายในบ้าน ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ได้อยู่ในบัญญัติศาสนา การทำเศาะดาเกาะฮ การทำดีต่อลูกหลานเป็นสิ่งที่ชอบด้วยที่บัญญัติศาสนา ซึ่งใช้ให้กระทำอยู่ตลอดเวลา ไม่เจาะจงให้กระทำในวันอาชูรอแต่อย่างใด

(๔) การละหมาดในรูปแบบเฉพาะ โดยหะดีษซึ่งรายงานโดยท่านอบูฮูร็อยเราะฮฺ رضิ ว่า

ความว่า “ผู้ใดที่ละหมาดในวันอาชูรออ ๔ ร็อกอะฮฺ โดยที่เขาอ่านในทุก ร็อกอะฮฺ “อัลฮัมดุลิลลาฮฺ (สุเราะฮฺฟาตีหะฮฺ)” ๑ ครั้ง และ กุลฮุวัลลอ ฮุอะฮฺ (สุเราะฮฺอัลอิลลาศ) ๕๑ ครั้ง อัลลอฮฺจะทรงอภัยโทษให้แก่เขาใน ความผิด ๕๐ ปี” หะดีษนี้เมาฏอฮฺ (เท็จ)จึงไม่อาจมาเป็นหลักฐานในการ ปฏิบัติศาสนกิจได้

(๕) การแสดงความโศกเศร้าเสียใจในวันอาชูรออเพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์ที่ท่านอิหม่าม หุเซน อิบน์ อาลี หลานของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ถูกสังหารอย่างโหดร้ายที่ตำบลกัรบะลาอ ประเทศอิรัก สงครามที่กัรบะลาอ เป็นสงครามระหว่างหุสَيْن บิน อาลี กับ อัลหะรบ บิน ยาซิดอัลตามี มี อยู่ภายใต้อับดุลละฮฺ บิน ซิยาต ซึ่งเป็นแม่ทัพคนสำคัญของเคาะลีฟะฮฺยาซิด บิน มูอาวีเยฮฺ ถือเป็น เคาะลีฟะฮฺคนที่ ๒ แห่งราชวงศ์อุมัยยะฮฺ ซึ่งเหตุการณ์นี้ได้เกิดขึ้นในวันที่ ๑๐ มุหรรรอม ๖๑ ฮ.ศ.

(๖) การอ่านดุอาอเฉพาะสำหรับวันอาชูรออเพราะไม่ปรากฏหลักฐานที่ถูกต้องยืนยันว่า ให้มีการอ่านดุอาอเฉพาะในวันนี้

(๗) การละหมาดสุนัต(อาสาสมัคร) อาชูรอ เนื่องด้วยความประเสริฐของวัน โดยการ ละหมาด ๔ รอกอัต ๒ สลาม โดยทุก ๆ ๒ รอกอัต ๑ สลาม โดยมีวิธีการว่า ทุก ๆ รอกอัตนั้น หลังจากสุ เราะฮฺอัลฟาตีหะฮฺให้อ่านสุเราะฮฺอิลลาศ ๑๑ ครั้ง (Abdurrahman mat, ๒๕๓๘ : ๗๓)

๒.๓.๒ กิจวัตรประจำเดือนซอฟัร

ซอฟัรเป็นเดือนที่ ๒ ตามปฏิทินอิสลามความจริงแล้วเดือนนี้ก็เหมือนเดือนทั่วไปไม่มี พิเศษแต่อย่างใด แต่ชาวอาหรับสมัยโบราณก็ได้นำไปเกี่ยวข้องกับความโชคร้ายของทุกขภัยและความ อับมงคลต่างๆ ดังที่ท่านอบูฮูร็อยเราะฮฺ رضิ ว่า ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า ความว่า “ไม่มีโรคระบาด ไม่มี ลางร้ายของนก ไม่มีนกฮูกและไม่มีเดือนซอฟัร”บันทึกโดยอัลบุคอรีและมุสลิม

ชาวอาหรับก่อนยุคอิสลามมีความเชื่อว่า เดือนซอฟัรเป็นช่วงเวลาแห่งการระบดของ โรคต่าง ๆ จากผู้ป่วยซึ่งแพร่ไปยังผู้คนทั่วไป จึงทำให้ผู้ที่มิสุขภาพดีมีความหวาดกลัว ไม่เยียมเยียน ร่วมทั้งหลีกเลี่ยงจากการดูแลรักษาผู้ป่วยโดยเหตุนี้ ทั้ง ๆ ที่การระบดของโรคก็เป็นกฎสภาพการณ์ ที่อัลลอฮฺได้กำหนดไว้ตามสุนนะตุลลอฮฺ (กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ) ประเด็นนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงได้ชี้แจง แก่มุสลิมรู้ว่าโรคระบาดที่เกิดขึ้นเป็นไปตามประสงค์ของอัลลอฮฺ ﷻ ถ้าหากพระองค์ไม่ทรงประสงค์ การระบดของโรคก็จะไม่เกิดขึ้น ดังนั้นโรคหนึ่งจะไม่ระบดจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง นอกจากจะ เป็นไปตามพระประสงค์ของพระองค์

ส่วนการหยั่งรู้เกี่ยวกับลางร้าย อิสลามก็ปฏิเสธโดยสิ้นเชิงเพราะถือว่าเป็นเรื่องไร้สาระ และเป็นความเชื่อที่ไม่มีเหตุผล ซึ่งมีอยู่มากมายในประเทศไทย ชาวอาหรับสมัยก่อนเวลาจะออกไปทำสงคราม ค้าขาย หรือภารกิจอื่น ๆ ก็มักจะทำนายเสียก่อนโดยการปล่อยนก ถ้าหากนกบินไปทางขวาถือว่าเป็นลางดีก็จะออกเดินทางและปฏิบัติภารกิจนั้น แต่ถ้านกบินไปทางซ้ายก็ถือว่าเป็นลางร้ายก็จะไม่ออกไป สำหรับมุสลิมไทยบางคนมักจะมีความรู้สึกรบกวนกับจิ้งจก ตุ๊กแก ถ้าหากว่าเขาจะเดินทางออกจากบ้าน มีจิ้งจกร้องหรือตุ๊กแกร้อง เขาก็จะถือว่าเป็นลางร้ายก็จะไม่ออกไปนอกบ้านเพื่อปฏิบัติภารกิจ เป็นต้น สภาพของมุสลิมที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ มีความมั่นใจในการช่วยเหลือ ความคุ้มครองของอัลลอฮ์ ท่านนบี ﷺ ได้ทำแบบอย่างในการออกจากบ้านด้วยการอ่านดุอาอ์และมอบหมายกิจการงานต่างๆ ต่อพระองค์ไว้ว่า ความว่า “ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ ฉันมอบหมายต่ออัลลอฮ์ ไม่มีอำนาจและพลังใดนอกจากด้วยพลังของอัลลอฮ์”

คำว่า “ไม่มีนิกฮุก” หมายถึง ไม่มีลางร้ายหรือความอัปมงคลใดๆ ในเมื่อนิกฮุกหรือนกแสกที่เกาะอยู่บนหลังคาบ้าน หรือบินผ่านบ้านและส่งเสียงร้อง เพราะผู้ที่ทรงให้ทุกขภัยหรือโชคร้ายขึ้นคือ อัลลอฮ์องค์เดียวและพระองค์ก็ไม่ได้ทรงให้นิกฮุก นกแสกหรือนกกลางคืนใด ๆ มาเป็นผู้บอกลางร้ายให้แก่คนใด

(๑) กิจอื่นที่ควรและไม่ควรปฏิบัติในเดือนซอฟร

ซอฟรเป็นเดือนที่ชาวอาหรับก่อนอิสลามถือว่าเป็นเดือนของลางร้าย อิบนุเราะญับกล่าวว่า ดูเหมือนว่าทัศนะเช่นนี้คล้ายกับทัศนะอื่นๆ ลางร้ายในเดือนซอฟรเป็นแบบเดียวกับลางร้ายของนกและลางร้ายของวัน ฉะนั้นไม่สมควรจัดการแต่งงานในเดือนนี้ ด้วยความเชื่อว่าซอฟรเป็นเดือนอัปมงคลจึงมีการทำน้ำดุอาอนำไปอาบหรือดื่มเพื่อขจัดลางร้ายและเคราะห์กรรมที่จะเกิดขึ้นซึ่งเรียกว่า “น้ำซอฟร”

คืนวันพุธของสัปดาห์สุดท้ายของเดือน ตามความเชื่อของชาวมลายูมุสลิม นั้น ส่งเสริมให้ทำการละหมาดสุนัตซอฟร ๔ รอกอัต เพื่อทำการปัดเป่าลางร้ายต่าง ๆ โดยมีวิธีการ คือ รอกอัตแรก หลังจากอ่านสุเราะฮ์อัลฟาตีหะฮ์แล้ว ให้อ่านสุเราะฮ์อัลเกาะษัร จำนวน ๑๗ ครั้ง รอกอัตที่สอง หลังจากอ่านสุเราะฮ์ฟาตีหะฮ์แล้ว ให้อ่านสุเราะฮ์อิคลาส จำนวน ๗ ครั้ง รอกอัตที่สามหลังจากอ่านสุเราะฮ์ฟาตีหะฮ์แล้วให้อ่านสุเราะฮ์อัลฟะลัก จำนวน ๗ ครั้ง และรอกอัตที่สี่หลังจากอ่านสุเราะฮ์อัลฟาตีหะฮ์แล้วให้อ่านสุเราะฮ์อันนาส จำนวน ๗ ครั้ง หลังจากเสร็จสิ้นจากการละหมาดก็จะมีดุอาอ์เฉพาะ (Abdurrahman mat, ๒๕๓๘ : ๗๖) ความเชื่อและกิจกรรมต่างๆ ที่ปฏิบัติในเดือนซอฟรนั้นไม่มีรากฐานมาจากศาสนาอิสลามแต่อย่างใด

๒.๓.๓ กิจวัตรประจำเดือนเราะบิอูลเอวาล์

เราะบิอูลเอวาล์เป็นเดือนที่ ๓ ตามปฏิทินอิสลาม มีเหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นในอดีตมากมาย เช่น การเกิด การอพยพ และการถึงแก่กรรมของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

(๑) กิจอื่นที่ควรและไม่ควรปฏิบัติในเดือนเราะบิอูลเอวาล์

“เมาลิด” เป็นคำนามที่อธิบายเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ ซึ่งการจะแปลความหมายเป็นเวลาหรือสถานที่นั้นย่อมขึ้นอยู่กับส่วนขยายของประโยค เช่น คำว่า “เมาลิดของท่านนบี ﷺ คือเมืองมักกะฮ์” ในกรณีนี้คำว่า “เมาลิด” หมายถึง สถานที่เกิด จะแปลว่าเวลาเกิดไม่ได้ แต่ถ้ากล่าวว่า “เมาลิดของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นั้น คือ วันจันทร์ เดือนเราะบิอูลเอวาล์ ปีช้าง” คำว่า “เมาลิดในที่นี้จะต้องแปลเป็นวันเกิด”

นักวิชาการต่างมีความเห็นตรงกันว่า นบีมุฮัมมัด ﷺ เกิดในวันจันทร์เดือนเราะบิอูลเอวาล์ ปีช้าง เพราะฉะนั้นท่านได้ถึงศีลอดในวันจันทร์ โดยมีรายงานจาก อปิกอตาตะฮ์ ๕ ท่านนบี ได้กล่าวว่า ความว่า “นี่คือวันที่ฉันเกิด วันที่ฉันได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนบีและเป็นวันที่อัลกุรอานได้ถูกประทานมายังฉัน” บันทึกโดยมุสลิม

นักวิชาการมีความเห็นแตกต่างกันเกี่ยวกับวันที่ท่านนบีเกิด อิบน์ อิสฮาก ผู้บันทึกชีวประวัติของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ คนแรกมีความเห็นว่า นบีเกิดในวันที่ ๑๒ เดือนเราะบิอูลเอวาล์ และอิบน์ ฮิซาม ได้รายงานอยู่ในหนังสือชีวประวัติของท่านนบีมุฮัมมัด (ชีเราะฮ์อิบน์ฮิซาม) สอดคล้องกัน

ซียาด อิบน์ अबดุลมาลิก อัลบุกาอีย จากมุฮัมมัด อิบน์ อิสฮาก อัลมัฏละบีย กล่าวว่า นบีมุฮัมมัด ﷺ เกิดในวันจันทร์ ที่ ๑๒ เดือนเราะบิอูลเอวาล์ ปีช้าง และอิบน์ อปีชัยบะฮ์ ได้รายงานจากอิบน์ ญาบิร และ อิบน์ अबباس ว่า นบีเกิดในวันจันทร์ที่ ๑๒ รอบิอูลเอวาล์ เช่นเดียวกัน และพวกเขาได้รายงานว่าเป็นทัศนะที่แพร่หลายในหมู่นักวิชาการส่วนมาก ส่วนเจ้าของหนังสือชื่อ “ตักวีมุลอาหรับก๊อบลอิสลาม” (ปฏิทินอาหรับก่อนอิสลาม) ได้ตรวจสอบทางการคำนวณดาราศาสตร์อย่างละเอียดยืนยันว่า นบี ﷺ เกิดในวันจันทร์ที่ ๙ เดือนเราะบิอูลเอวาล์ ซึ่งตรงกับวันที่ ๒๐ เมษายน ค.ศ. ๕๗๑ นักวิชาการบางท่านมีความเห็นว่าท่านนบี เกิดตรงกับวันที่ ๒๐ สิงหาคม ค.ศ. ๕๗๐ หรือตรงกับวันที่ ๒๐ กันยายน ค.ศ. ๖๒๒

ส่วน अबดุลลอฮ์ อิบน์ มุฮัมมัด อิบน์ अबดุลวะฮาบ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “มุคตะซอร์ชีรอตุเราะฮ์สูล” (สรุปชีวประวัติของท่านเราะฮ์สูล) ว่าท่านนบี ﷺ เกิดวันที่ ๘ เดือนเราะบิอูลเอวาล์ ซึ่งเป็นทัศนะที่ข้าพเจ้ายึดถือและวันที่ ๑๒ เราะบิอูลเอวาล์ เป็นวันที่ได้รับแต่งตั้งเป็นนบี และเสียชีวิต วันที่ ๘ เดือนเราะบิอูลเอวาล์

(๒) การยกย่องวันเกิดของท่านนบีมุฮัมมัด

นบีมุฮัมมัดﷺ ได้ให้แบบอย่างในการยกย่องวันเกิดของท่าน ดังปรากฏในหะดีษซึ่งได้หยิบยกมาแล้วแล้วข้างต้น คือ การถือศีลอดในวันจันทร์ ขณะเดียวกันอาอิชะฮ์ อุบัยรฺรฺฮ์ และอุซามะฮ์ อิบน์ เซดฺ ได้กล่าวว่า ท่านนบีมุฮัมมัดﷺ ชอบถือศีลอดในวันจันทร์เมื่อท่านถูกถามเกี่ยวกับเรื่องนี้ ท่านกล่าวว่า ความว่า “นั่นเป็นวันเกิดของฉันและได้มีการแต่งตั้งการเป็นนบีแก่ฉัน” บันทึกโดยมุสลิม นอกจากนั้นอุบัยรฺรฺฮ์ ยังได้รายงานหะดีษจากนบี ﷺ ว่าท่านได้ถือศีลอดในวันจันทร์และพฤหัสบดี เมื่อท่านได้ถูกถามเกี่ยวกับการนี้ ท่านกล่าวว่า ความว่า “การงานจะถูกนำเสนอ (ยังอัลลอฮ์) ในวันจันทร์และวันพฤหัสบดี ดังนั้นฉันจึงชอบที่จะให้การงานของฉันถูกนำเสนอขณะที่ฉันถือศีลอด” บันทึกโดยอติรมิซียฺและท่านกล่าวว่า เป็นหะดีษหะซัน

การให้เกียรติและรักต่อท่านนบีมุฮัมมัดﷺ ท่านเป็นบุคคลที่สมควรได้รับการให้เกียรติยกย่อง เนื่องจากท่านเป็นนบีที่มีความสำคัญของโลก ในขณะเดียวกันท่านก็ได้รับการยกย่องจากผู้ไม่ใช่มุสลิมว่าเป็นผู้ที่มีความยิ่งใหญ่คนหนึ่งของโลก ดังนั้นหน้าที่ของมุสลิมก็จำเป็นจะต้องให้เกียรติยกย่องท่าน รำลึกถึงคุณงามความดี และนบีมุฮัมมัดﷺ ได้ให้แบบอย่างในการให้เกียรติยกย่องท่านไว้ในหลายรูปแบบด้วยกันคือ

๑) การดำเนินตาม การปฏิบัติในวันเกิดของท่านคือการถือศีลอดในวันจันทร์ ดังรายงานละอียัดซึ่งได้กล่าวมาแล้ว

๒) การรักนบีﷺ เพราะการมีความรักต่อท่านเราะสูลนั้นเป็นแสดงถึงการศรัทธา ดังที่อนัส อิบน์ มาลิก ฎ รายงานว่าท่านนบี ﷺ กล่าวว่า ความว่า “คนหนึ่งหมู่พวกท่านยังไม่ศรัทธาจนกว่าฉันจะเป็นที่รักของเขายิ่งกว่าตัวของเขา พ่อของเขาและคนอื่น ๆ ทั้งหมด” บันทึกโดยบุคอรีและมุสลิม

การมีความรักต่อท่านนบีﷺ แสดงออกได้โดยการปฏิบัติตามสุนนะฮ์ ดังที่อนัสได้รายงานว่าท่านนบีﷺ กล่าวว่า ความว่า “ผู้ใดที่ดำเนินตามสุนนะฮ์ของฉัน แท้จริงเขารักฉันและผู้ใดรักฉัน เขาก็จะอยู่กับฉันในสวรรค์” บันทึกโดยบุคอรี ดังนั้นการมีความรักต่อท่านนบีﷺ คือ การดำเนินตามสุนนะฮ์ของท่าน

๓) การกล่าวศอลาวาตต่อท่านนบีﷺ เป็นส่วนหนึ่งของการให้เกียรติ ยกย่อง และมีความรักต่อนบี คือ การกล่าวศอลาวาตต่อท่าน ดังที่อัลลอฮ์ได้กล่าวว่า

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ (ได้ประทานพร) และมะลาอิกะฮ์ของพระองค์ ได้ขอพรให้แก่ท่าน (มุฮัมมัด) โอ้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงขอพรให้แก่ท่านนบีและขอความสันติสุขให้แก่ท่านเถิด” (อัลกุรอาน, อัลอะหซาบ : ๕๖)

อุมัสนุด อัลบัตริย กล่าวว่า บะซีร อิบน์ ซะอูด กล่าวว่า “โอ้ท่านเราะสูล อัลลอฮฺ ทรงใช้ให้เราทำอะไร?” ท่านนบีหยุดชั่วครู่แล้วกล่าวว่า ท่านทั้งหลายจงกล่าวว่า ความว่า “โอ้อัลลอฮฺ ได้โปรดประทานพรแก่มุฮัมมัดและวงษ์วานของมุฮัมมัด” หรือถ้าหากว่า กล่าวชื่อของท่านนบี มุฮัมมัดก็ควรให้เกียรติต่อท่าน โดยกล่าวต่อว่า“ﷺ” อ่านว่า “คือลัลลอฮฺอะลัยฮิอะซัลลิม” แปลว่า “ขออัลลอฮฺได้ทรงโปรดประทานพรและความสันติสุขแก่ท่าน” การที่บุคคลกล่าวศอลาواةต่อท่านนบี เช่นนี้ไม่ต้องใช้เวลาามาก ไม่ต้องใช้สถานที่เฉพาะ ไม่ว่าจะเดิน นอน นั่ง ออกไปทำงานหรือพักผ่อนอยู่บ้าน อยู่ที่ไหนก็สามารถกล่าวศอลาواةได้ตลอดเวลา การที่บุคคลกล่าวศอลาواة จะทำให้ได้รับพลาตินส์อย่างมากมาย มีรายงานมาจากอนัส رضي الله عنه ว่า ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า ความว่า “ผู้ใดขอพรให้แก่ฉัน ๑ ครั้ง อัลลอฮฺจะทรงประทานพรให้แก่เขา ๑๐ ครั้ง และจะทรงลบล้างความผิดของเขา ๑๐ ความผิด” บันทึกโดยอิมามอะหมัด และยังมีรายงานจากท่านอัลดูลลอฮฺ อิบน์ มัสอูด ว่าท่านนบีﷺ ได้กล่าวว่า ความว่า “คนแรกในบรรดามนุษย์ที่จะอยู่กับฉันในวันกิยามะฮฺ คือผู้ที่กล่าวขอพรให้ฉันมากที่สุดจากหมู่พวกเขา” บันทึกโดยติรมิซีย

๔) การปฏิบัติตามคำสั่งใช้และการละเว้นคำสั่งห้ามของท่านนบี เพราะอัลลอฮฺﷻ ได้ตรัสว่า

ความว่า “และสิ่งใดที่เราะสูลได้นำมาให้แก่พวกสุเจ้า สุเจ้าทั้งหลายจงปฏิบัติเถิด และสิ่งใดที่เราะสูลห้ามสุเจ้า สุเจ้าทั้งหลายก็จงยุติเถิด สุเจ้าทั้งหลายจงเกรงกลัวอัลลอฮฺ แท้จริงอัลลอฮฺคือผู้ทรงลงโทษอย่างรุนแรง” (อัลกุรอาน, อัลฮัซร: ๗)

อบู สุรอยเราะฮฺ رضي الله عنه กล่าวว่า ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า ความว่า “เมื่อฉันใช้ท่านทั้งหลายให้กระทำการหนึ่ง ท่านจงปฏิบัติตามที่ท่านมีความสามารถเถิดและสิ่งใดที่ฉันห้าม ท่านทั้งหลายจงอย่าปฏิบัติ ท่านทั้งหลายก็จงออกห่างเถิด” บันทึกโดยบุคอรีและมุสลิม

๕. ดำเนินตามแบบอย่างของท่านนบิ์ดั่งที่อัลลอฮฺได้ตรัสรับรองไว้ในอัลกุรอานว่า

ความว่า “แน่นอนยิ่งในตัวของท่านเราะสูล (มุฮัมมัด) เป็นแบบอย่างที่ดีแล้วแก่พวกสุเจ้า สำหรับผู้ที่หวังจะได้รับการตอบแทนจากอัลลอฮฺและศรัทธาในวันอาคิเราะฮฺและเขารำลึกถึงอัลลอฮฺอย่างมากมาย” (อัลกุรอาน, อัลอะฮฺซาบ : ๒๑)

แบบอย่างที่ดีของท่านนบิ์มุฮัมมัด ﷺ แสดงออกให้เห็นได้ทั้งการประพฤติปฏิบัติและจรรยา มารยาทของท่านนบิ์ﷺ ที่เด่นชัดที่สุด ได้แก่ ถ้อยคำของท่านหญิงอาอิชะฮฺ บินต

อูบักกร ดังที่จากอัลหะซัน ได้ถามท่านหญิงถึงจรรยา มารยาทของท่านเราะสูลﷺ นางกล่าวว่า ความว่า “จรรยา มารยาทของท่านคือ อัลกุลอาน” บันทึกโดยอะหมัด

(๓) การจัดงานเมาลิด

มุสลิมในบางสังคมได้แสดงออกถึงความรัก การให้เกียรติยกย่องท่านนบีมุฮัมมัดﷺ โดยจัดงานคล้ายวันเกิดของท่านขึ้น ณ ที่นี้สมควรที่ต้องรู้ถึงประวัติ การจัดงานเมาลิดพอเป็นสังเขป

การจัดงานเมาลิดนบี เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในโลกที่ประเทศอียิปต์ เมื่อปี ฮ.ศ. ๓๖๒ ซึ่งขณะนั้นวงศ์ฟาติมียะฮ์ ชีอะฮ์สายอิสมาอีลียะฮ์ เป็นผู้ปกครองอียิปต์และได้สถาปนาอาณาจักรฟาติมียะฮ์ขึ้น ผู้ปกครองขณะนั้นได้แก่ เคาะลีฟะฮ์อัลมุอิลลีดีนัลลาฮ์ อัลฟาติมียะฮ์ ได้อุดรกรรมโดยการจัดงานเมาลิดให้แก่บุคคลสำคัญ ๖ คน คือ

๑. เมาลิดนบีมุฮัมมัดﷺ
๒. เมาลิดอีมามอาลี อิบนิ อับีฏอลิบ
๓. เมาลิดท่านหญิงฟาติมะฮ์ บุตรีนบีมุฮัมมัด และเป็นภรรยาของอีมามอาลี
๔. เมาลิดหะซัน อิบน์ อาลี อิบน์ อาลี อิบน์ อับีฏอลิบ
๕. เมาลิดหุซัยน์ อิบน์ อาลี อิบน์ อาลี อิบน์ อับีฏอลิบ
๖. เมาลิดของเคาะลีฟะฮ์ผู้ปกครอง

บรรยากาศของงานเมาลิดสมัยนั้น เต็มไปด้วยความครึกครื้นมีการประดับประดาสถานที่ต่างๆ ด้วยแสงสี มีการชุมนุมกันและอ่านอัลกุรอานที่มีสยิด อ่านโคลง กลอน บทสวดดีชีวประวัติของท่านนบีﷺ โดยผู้ที่มีเสียงดี พร้อมกันนั้นก็มีการจัดสถานที่สำหรับแจกจ่ายทานบริจาคแก่ผู้ขัดสน

เมื่อเคาะลีฟะฮ์อัลมุสตะอิลียะฮ์ บิลลาฮ์ ได้ปกครองอาณาจักรฟาติมียะฮ์ ท่านมีเสนาบดีชื่อ บัรลุญมะลียะฮ์ ซึ่งยึดมั่นในแนวสุนนะฮ์ ในปี ฮ.ศ. ๔๘๘ เขาได้ออกประกาศห้ามจัดงานเมาลิดทั้งหมด นักประวัติศาสตร์บางคนกล่าวว่า ท่านเคาะลีฟะฮ์มีความอ่อนแอจึงไม่อาจที่จะยกเลิกคำสั่งของบัรลุญมะลียะฮ์ที่ยกเลิกจัดงานเมาลิด อย่างไรก็ตามหลังจากที่บัรลุญมะลียะฮ์ถึงแก่กรรม ก็มีการฟื้นฟูการจัดงานเมาลิดขึ้นอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเคาะลีฟะฮ์อามิร บิอะฮ์กามิลลาฮ์ อิบน์ เคาะลีฟะฮ์ อัลมุสตะอิลียะฮ์ บิลลาฮ์ ได้ปกครองอาณาจักรฟาติมียะฮ์ ปี ฮ.ศ. ๔๙๕

ในปี ฮ.ศ. ๕๖๗ อียิปต์ได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของศอลาฮุดดีน อัลอัยยูบียะฮ์ ท่านยึดมั่นในแนวทางสุนนะฮ์จึงได้ยกเลิกการจัดงานเมาลิดทั้งหมด ทว่าอาณาจักรอัยยูบียะฮ์ ไม่มีผู้ใดที่ฝ่าฝืนคำสั่งของท่านนอกจากกษัตริย์ อัลมุซ็อฟฟัร อูซุสฮิด แห่งเมืองอิรบิล ซึ่งอยู่ในประเทศอิรัก ปัจจุบัน กษัตริย์องค์นี้ได้แต่งงานกับน้องสาวของท่านศอลาฮุดดีน อัลอัยยูบียะฮ์

ได้มีผู้เขียนหนังสือเชิญชมการจัดงานเมาลิดของกษัตริย์มุซ็อฟฟาร์บุคคลแรก คือ อบู อัลค็อฏฏอบ อิบน์ ตะฮียะฮฺ ในหนังสือที่มีชื่อว่า “อัตตันวีร ฟิเมาลิดิลบะชีร อันนะชีร” โดยพระองค์ ได้ให้รางวัลเป็นเงิน ๑,๐๐๐ ดินาร ในหนังสือ “มিরอ ตูซซะมาน” กล่าวว่ากษัตริย์องค์นี้เป็นผู้ประดิษฐ์ อุตริกรรมเมาลิด ได้ทรงจัดเตรียมอาหารขึ้นเป็นแกะย่าง ๕,๐๐๐ ตัว ไก่ ๑๐,๐๐๐ ตัว ม้า ๑๐๐ ตัว เนยแข็ง ๑๐๐,๐๐๐ ชื่น ขนมหวาน ๓๐,๐๐๐ จาน และสิ่งค่าใช้จ่ายในงานมากกว่า ๓๐๐,๐๐๐ ดิรฮัม พระองค์ได้สดับฟัง การอ่านขับร้องบทสรรเสริญบิหมัมมัดﷺ ตั้งแต่เวลา ซุอร จนกระทั่งถึงเวลา รุ่งอรุณของวันใหม่ บางครั้งพระองค์ก็ทรงลงไปเต้นกับพวกนักเต้นทั้งหลายด้วย

เนื่องจากทัศนะของนักวิชาการมีความเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับวันเกิดของท่านนบี ﷺ บางท่านมีทัศนะว่า ท่านเกิดในวันที่ ๙ และบางท่านมีทัศนะว่า เกิดในวันที่ ๑๒ ของเดือนเราะบีอุลเอาวัล เพื่อจะไม่ก่อให้เกิดการขัดแย้งระหว่างมุสลิมในอียิปต์ด้วยกัน กษัตริย์มุซ็อฟฟาร์ จึงจัดงานเมาลิดในวันที่ ๑๒ เดือนเราะบีอุลเอาวัลปีหนึ่งและจัดในวันที่ ๙ เดือนเราะบีอุลเอาวัลในปีถัดมา

การจัดงานเมาลิดได้ดำเนินมาตลอดสมัยการปกครองกษัตริย์มุซ็อฟฟาร์ จนกระทั่ง พระองค์ได้สิ้นพระชนม์ในปี ฮ.ศ. ๖๓๐ ก็ไม่มีใครจัดงานเมาลิดต่ออีกเลย จนถึงปี ฮ.ศ. ๗๘๕ สุลฏอน อัซซอฮฺร์ บัรกุก ได้ปกครองอียิปต์ จึงได้มีการฟื้นฟูการจัดงานเมาลิดขึ้นอีกครั้ง โดยที่สุลฏอนได้มอบทองคำบริสุทธิ์ น้ำหนัก ๑๐,๐๐๐ มิสก้อล เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดงานเมาลิดเป็นประจำทุกปี

ในปี ฮ.ศ. ๘๔๕ เป็นสมัยของสุลฏอน ซัยฟุดดิน ยัรมุค ได้จัดงานเมาลิดนบิหมัมมัด โดยจัดให้มีการอ่านประวัติของท่านนบี ﷺ โดยละเอียด และเมื่อถึงสมัยของอาณาจักรมะมาลิก ในอียิปต์ก็ได้มีการจัดงานเมาลิดเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของสุลฏอนอัซรอฟ กอยตะบาย ท่านได้ใช้ให้จัดปราสาทอย่างมโหฬาร มีชื่อว่า “อัสสุรอดิก อัลอัซรอฟีย” โดยออกค่าใช้จ่ายเป็นเงิน ๓๖,๐๐๐ ดินาร ต่อมาในปี ฮ.ศ. ๙๒๒ อาณาจักรอูสมานียะฮฺแห่งตุรกี ภายใต้การนำของสุลฏอนสาลิหมที่ ๑ ได้ยกทัพเข้ายึดครองอียิปต์และได้มีการแต่งตั้งข้าหลวงประจำอียิปต์ขึ้น ชื่อ เครเบย ข้าหลวงผู้นี้ได้ฟื้นฟูการจัดงานเมาลิดขึ้นด้วยจนกระทั่งปี ฮ.ศ. ๑๒๑๓ ฝรั่งเศษได้เข้ายึดครองอียิปต์และได้บังคับให้ เซคค่อลิล อัลบักริ แห่งอัลอัสฮัร จัดงานเมาลิดขึ้น โดยได้จ่ายเงินช่วยเหลือในการจัดงานครั้งนี้ ๓๐๐ เหรียญ

ปี ฮ.ศ. ๑๒๒๐ มุฮัมมัดอาลี ได้ปกครองอียิปต์ท่านจึงได้ให้จัดงานเมาลิดขึ้นอันเป็นฉลอง ๓ วัน ๓ คืนในปี ฮ.ศ. ๑๒๘๐ งานฉลองเมาลิดได้เปลี่ยนโฉมหน้าไปโดยมีการละเล่นต่างๆ มีการอ่านโคลง กลอนสรรเสริญท่านนบี ในตอนกลางคืนมีการตั้งวงซิกิร(ซิกิรุลลอฮ) ของฆอริกัต สายต่าง ๆ

ระยะหลังๆ ไม่มีการจัดงานเมาลิดอย่างเอิกเกริกเช่นก่อน นอกจากการจัดของฆอริกัต เมื่อถึงวันที่ ๑๒ เราะบีอุลเอาวัล รัฐบาลอียิปต์จะประกาศให้เป็นวันหยุดราชการ ๑ วัน หลังจากมัฆริบหรืออิฮาอ ก็จะมีอิมามประจำมัสยิดต่าง ๆ หรือโต๊ะครุมีชื่อเสียงแสดงปาฐกถา เกี่ยวกับชีวประวัติและเกียรติประวัติของท่านนบีมุฮัมมัดﷺ มีปีหนึ่งทางการได้จัดงานรำลึกถึงเกียรติประวัติของอัลบุซิริย ผู้ประพันธ์บทกลอน “อัลบุรตะฮฺ” ซึ่งบรรยายถึงประวัติของท่านนบี ﷺ โดยได้จัดให้

ศิลปินผู้มีน้ำเสียงดีอ่านคำกลอนบุรตะฮะเป็นท่วงทำนอง คล้ายกับเสียงดนตรี และประชาชนก็มีการทำขนมวันเมาลิตตูกิตาวันเมาลิต โคมไฟวันเมาลิตออกจำหน่ายและแจกจ่ายกัน

(๔) การจัดเมาลิตเป็นสุนัตหรือบิตอะฮะ

นักวิชาการมุสลิมบางท่านมีความเห็นว่า การจัดงานเมาลิตเป็น “สุนัต” ขณะเดียวกันนักวิชาการมุสลิมบางท่านก็มีความเห็นว่าเป็น “บิตอะฮะ” ที่แทรกเข้ามาในบัญญัติศาสนา ก่อนที่จะวิเคราะห์กันว่าการจัดงานเมาลิตเป็นสุนัตหรือบิตอะฮะ ก็สมควรที่ต้องยอมรับข้อเท็จจริงว่า การจัดงานเมาลิตไม่ปรากฏหลักปฏิบัติที่เคยกระทำในสมัยของนบีมุฮัมมัด ﷺ เคาะลีฟะฮ์ อับบักกร อัศศิดิกิ ﷺ อุมร์ บิน อัลค็อฏฏอบ ﷺ อูสมาน บิน อัฟฟาน ﷺ อาลี บิน อะบีฏอลิบ ﷺ และบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ทุกะดับไม่เคยจัดงานเมาลิตและไม่เคยเห็นว่ามีการจัดงานเมาลิต บรรดาตาบิอินทุกระดับ ไม่เคยมีแนวคิดให้จัดงานเมาลิตและไม่เคยเห็นว่ามีการจัดงานเมาลิต บรรดาอิมามชาวอะฮ์ลุลสุนนะฮ์ คนสำคัญ คือ อิมามอบูหะนีฟะฮ์ อิมามมาลิก อิมามชาฟีอีฮ์ อิมามอะหมัด อิบน์ ฮัมบัล ไม่เคยจัดงานเมาลิตและไม่เคยเสนอหรือส่งเสริมในการจัดงานเมาลิต ผู้ที่จัดงานเมาลิตขึ้นครั้งแรก คือ เคาะลีฟะฮ์อัลมุอิลลิดีนัลลาฮ์ อัลฟาติมีเย์ แห่งอาณาจักรฟาติมีเยฮ์ ซึ่งเป็นแนวคิดสายชีอะฮ์ อิสมาอีลียะฮ์ ในประเทศอียิปต์ปี ฮ.ศ. ๓๖๒

สุนนะฮ์เป็นภาษาอาหรับ ส่วนจะมีความหมายอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับการใช้คำในเนื้อหาวิชาการนั้น ๆ คำว่า “สุนนะฮ์” ทางภาษาหมายถึง แนวทาง แบบอย่างไม่ว่าจะดีหรือไม่ดีก็ตาม ดังที่ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า ความว่า “ผู้ใดที่วางแบบอย่างที่ดีในอิสลาม เขาจะได้รับผลตอบแทนของผู้ที่ปฏิบัติตามแบบอย่าง หลังจากเขาโดยที่ผลตอบแทนของพวกเขาได้ลดหย่อนลงแต่อย่างใด และผู้ที่วางแบบอย่าง ที่ไม่ดีในอิสลามเขาจะต้องแบกรับความผิดในการวางแบบอย่างที่ไม่ดีนั้นและความผิดของผู้ที่ปฏิบัติตามแบบอย่างนั้น หลังจากเขาโดยที่ความผิดของพวกเขาได้ลดหย่อนลงแต่อย่างใด” บันทึกโดยมุสลิม

นักวิชาการวิเคราะห์หะดีษ (มุสฏอလာหุลหะดีษ) ได้ให้ความหมายของสุนนะฮ์ไว้ว่า หมายถึง ทุกสิ่งที่ถ่ายทอดมาจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ไม่ว่าจะเป็นคำพูด การกระทำหรือการยอมรับ

นักวิชาการนิติบัญญัติ (ฟิกฮ์) ว่าหมายถึง สิ่งที่มีการปฏิบัติจะได้รับการตอบแทนและการละทิ้งไม่ถูกลงโทษ คำว่า “สุนัต” นี้บางทีก็เรียกว่า มันดুব นาฟิละฮ์ ตะเตาเวอะฮ์ มุสตะฮับ อิหซาน เป็นต้น บัญญัติที่เป็นสุนัต คือ สิ่งที่มีรากฐานมาจากคำสั่งของอัลลอฮ์และคำสั่งหรือการปฏิบัติที่ท่านเราะฮ์สูล ส่งเสริมให้ปฏิบัติ ดังนั้น กิจใดไม่มีรากฐานมาจากอัลกุรอานและแบบอย่างของท่านเราะฮ์สูล จึงไม่ถือว่าเป็นสุนัต

บิตอะฮ์ทางภาษา หมายถึง กิจที่เกิดขึ้นใหม่โดยไม่มีมาก่อน ดังคำตรัสของอัลลอฮ์ว่า ความว่า “จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) ฉันมิได้เป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้นใหม่จากบรรดาเราะฮ์สูล” (อัลกุรอาน,

อัลอะหกอฟ : ๙) สำหรับในทางวิชาการนั้น นักวิชาการมีความเห็นแตกต่างกันเกี่ยวกับการให้ความหมาย “บิตอะฮฺ” บางท่านก็ให้ความหมายว่า “บิตอะฮฺ” คือ กิจที่เป็นอุตริกรรมซึ่งเกิดขึ้นใหม่เป็นคำตรงข้ามกับ “สุนนะฮฺ” บางท่านก็มีความเห็นว่า “บิตอะฮฺ” หมายถึง กิจที่เกิดขึ้นใหม่ภายหลังสมัยท่านﷺ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดีก็ตาม มีรายงานจากอัลบัยฮะกี ย จากอิมามชาฟีอียฺว่า บิตอะฮฺ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ซึ่งขัดกับอัลกุรอานหรือสุนนะฮฺหรือร่องรอยจากบรรดาเศาะหาบะฮฺ หรือการลงมติอย่างเป็นทางการของบรรดานักวิชาการมุสลิม บางท่านมีความเห็นว่า บิตอะฮฺ หมายถึง การกระทำซึ่งไม่มีการระบุว่าเป็นบัญญัติศาสนาอยู่ในอัลกุรอานและสุนนะฮฺ และบางท่านมีความเห็นว่า บิตอะฮฺ หมายถึง การกระทำซึ่งเกิดขึ้นใหม่ในศาสนา เพื่อให้เป็นศาสนบัญญัติโดยมีจุดประสงค์เพื่ออิบาดะฮฺต่ออัลลอฮฺ ซึ่งไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องรองรับ

ส่วนอบู ชามะฮฺ ซึ่งเป็นครูของอิมามนะวะวียฺ ได้กล่าวไว้ในหนังสือของท่านชื่อ “อัลบาอิส อะลา อิงการิล บิตอะฮฺ วัลหะวาดิษ” เกี่ยวกับบิตอะฮฺว่า หมายถึง การกระทำซึ่งไม่มีอยู่ในสมัยของท่านนบีﷺ จากการกระทำของท่าน หรือการยอมรับของท่านหรือการรู้เห็นของท่าน โดยที่หลักบัญญัติศาสนาอนุญาตให้ปฏิบัติได้และไม่คัดค้าน สรุปแล้ว บิตอะฮฺ คือการกระทำที่ไม่มีรูปแบบมาจากท่านนบีﷺ บรรดาเศาะหาบะฮฺ และยุคของบรรดาอิมาม

(๕) บิตอะฮฺหะสะนะฮฺ และบิตอะฮฺกอปียะฮฺ

นักวิชาการบางท่านได้แบ่งบิตอะฮฺออกเป็น ๒ ประเภท คือ บิตอะฮฺหะสะนะฮฺหรือบิตอะฮฺที่ดี และบิตอะฮฺกอปียะฮฺหรือบิตอะฮฺที่น่ารังเกียจ สำหรับอิมามชาฟีอียฺ กล่าวว่า บิตอะฮฺ มี ๒ ประเภท คือ บิตอะฮฺมะหฺมุดะฮฺ (บิตอะฮฺที่น่าชมเชย) และบิตอะฮฺมัชมุมะฮฺ (บิตอะฮฺที่ตำหนิ) ดังนั้น บิตอะฮฺใดที่ตรงกับสุนนะฮฺ ถือว่าเป็นบิตอะฮฺที่น่าชมเชย และบิตอะฮฺใดที่ขัดกับสุนนะฮฺ เป็นบิตอะฮฺที่น่าตำหนิ

อรรรอเบียะฮฺ กล่าวว่า อิมามชาฟีอียฺ กล่าวว่า สิ่งประดิษฐ์ขึ้นใหม่ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท สิ่งที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่โดยขัดกับอัลกุรอาน สุนนะฮฺ การกระทำของบรรดาเศาะหาบะฮฺและการลงมติเป็นเอกฉันท์ของนักวิชาการ(อิจมาอฺ) คือ บิตอะฮฺฎอลาละฮฺ (บิตอะฮฺที่หลงผิด) และสิ่งที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่โดยไม่ขัดกับอัลกุรอาน สุนนะฮฺ การกระทำของบรรดาเศาะหาบะฮฺและอิจมาอฺถือว่าการประดิษฐ์ที่ไม่ถูกตำหนิ ท่านอุมัร ได้กล่าวเกี่ยวกับการละหมาดตะรอเวียะฮฺเป็นญะมาอะฮฺในเดือนรอมฎอนว่า “เนียะอะมะติลบิตอะฮฺฮาซียิ” หมายถึง เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นใหม่

อบูชามะฮฺ กล่าวว่า แท้จริงแล้วท่านเราะฮฺลุ ได้ส่งเสริมให้ละหมาดกียามในเดือนรอมฎอน ท่านปฏิบัติในมัสยิด บรรดาเศาะหาบะฮฺบางคนก็ได้ปฏิบัติละหมาดร่วมกับท่านนบียุอยู่ ๒-๓ คืนแล้วท่านนบียุก็ ไม่ออกมาละหมาดอีก เนื่องจากกลัวว่าละหมาดกียามจะเป็นฟิรฎุ แก่บรรดามุสลิม เมื่อท่านเราะฮฺลุได้ถึงแก่กรรม บรรดาเศาะหาบะฮฺจึงเห็นพ้องกันในการละหมาดกียามเดือนรอมฎอนแบบญะมาอะฮฺในมัสยิด

ฉะนั้นการละหมาดกียามแบบญะมาอะฮ์ จึงไม่ใช่การกระทำที่เกิดขึ้นใหม่หลังจากสมัยของท่านนบีและคำกล่าวของท่านอุมัรที่ว่า “เนียะอะมะติลบิดอะฮ์ฮาซียี” น่าจะหมายถึง “นี่เป็นการฟื้นฟู (สุนนะฮ์) ที่ดียิ่ง” มากกว่า

(๖) การจัดงานเมาลิดเป็นบิดอะฮ์สะนะฮ์

คำกล่าวว่า “การจัดงานเมาลิดเป็นบิดอะฮ์สะนะฮ์” นั้น คงจะอาศัยคำกล่าวของอูษะมะฮ์ ที่มี ความหมายว่า “ส่วนหนึ่งสิ่งที่ดีที่สุด ซึ่งได้มีการปฏิบัติขึ้นใหม่ในสมัยปัจจุบันได้แก่ การปฏิบัติในเมืองอิรบิลมีการจัดงานทุกปีในวันที่ตรงกับวันคล้ายวันเกิดของท่านนบี โดยทำเศาะดาเกาะห์ และทำความดีด้วยการตกแต่งสถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งแสดงความปิตินดี เช่น การช่วยเหลือเกื้อกูลคนยากจน เป็นการแสดงความรู้จักการมีความรักและให้เกียรติยกย่องท่านนบี ตามเจตนาของผู้ปฏิบัติ และท่านนบีนั้นเป็นเราะสุลที่นำเราะมะฮ์ (ความเมตตา) แก่สากลโลก บุคคลแรกที่จัดงานเมาลิดในเมืองเมาชูล คือ เชคอุมัร อิบน์ มุฮัมมัด อัลมุลลา คนซอและฮ์ ท่านหนึ่งที่มีชื่อเสียงซึ่งเป็นผู้ปกครองเมืองอิรบิล และคนอื่นๆ ก็ได้ปฏิบัติตาม”

อุลามาอ์ที่มีทัศนะว่า การจัดงานเมาลิดเป็นบิดอะฮ์สะนะฮ์อีก ได้แก่ ญะลาละุดดีน อัซซูญญีย ส่วนการที่ท่านอัลฮาฟิซ อิบน์ หะญูร ได้วิเคราะห์ การทำเมาลิดจากสุนนะฮ์ ตามที่อยู่ในหนังสือเศาะเหียะหุคอรียะฮ์และมุสลิมว่า ท่านนบีได้อพยพจากเมืองมักกะฮ์ยังเมืองมะดีนะฮ์ ท่านพบว่า ชาวยิวถือศีลอดในวันอาซุรออ (วันที่ ๑๐ มุหรรอม) ท่านนบีจึงถามชาวยิว พวกเขาตอบว่า “เป็นวันที่อัลลอฮ์ทรงทำให้ฟิรอนจมน้ำตายและทรงให้ปมูซาปลอดภัย เราจึงถือศีลอดเพื่อขอบคุณพระองค์” ท่านนบีจึงกล่าวว่า “เราควรที่จะดำเนินตามมุซา ยิ่งกว่าพวกท่าน” การยกหะดีษนี้มาอ้างว่า การทำเมาลิด ว่ามีร่องรอยจาก สุนนะฮ์ จึงไม่น่าเป็นหลักฐานอ้างอิงได้ เพราะเป็นคนละเรื่องกัน

(๗) การจัดงานเมาลิดเป็นบิดอะฮ์กอบีหะฮ์

นักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งมีทัศนะว่า การจัดงานเมาลิดเป็นบิดอะฮ์กอบีหะฮ์ (บิดอะฮ์ที่น่ารังเกียจ) โดยให้เหตุผลว่า

๑. ไม่ปรากฏว่ามีการจัดงานเมาลิดในสมัยของนบีมุฮัมมัด เคาะลีฟะฮ์อรรอซีติน บรรดาอุลามาอ์ใน ๓ ศตวรรษแรกหลังจากนบีเสียชีวิต และบรรดาอิหม่ามผู้ยิ่งใหญ่ต่าง ๆ เช่น อูษะมะฮ์ มาลิก ชาฟิอียะฮ์ อะหมัด อิบน์ หัมบัล บุคอรียะฮ์ มุสลิม ฯลฯ ก็ได้ส่งเสริมให้จัดงานเมาลิดของท่านนบีหรืองานวันเกิดของคนหนึ่งคนใด

๒. การที่คนหนึ่งมีความรักและศรัทธาต่อท่านนบีมุฮัมมัดนั้น สามารถแสดงออกได้ดังที่ได้แนะนำมาข้างต้น มิใช่แสดงออกด้วยการจัดงานรื่นเริง งานสรรเสริญแต่ควรแสดงออกด้วยการปฏิบัติตามแนวทางและแบบอย่างของท่านนบี

๓. แม้ว่าการงานเมาลิดจะมีการอ่านอัลกุรอาน กล่าวซิกรุลลอฮ์ อ่านเกียรติประวัติของท่านนบี จัดนิทรรศการ การอภิปรายสัมมนา แต่ผลที่ออกมาก็จบสิ้นแค่วันที่จัดเท่านั้น มีอยู่น้อยมากที่จะนำบทเรียนที่ดีซึ่งได้จากงานเมาลิดไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติในชีวิตประจำวันหรือทำให้มุสลิมเพิ่มพูนอิหมาน(ความศรัทธา) ตักวา(ยำเกรงอัลลอฮ์) มีคุณธรรม จริยธรรมและมารยาทที่ดีงาม ซึ่งได้รับบทเรียนมาจากท่านนบี

๔. เป้าหมายในการจัดงานเมาลิด มิได้มีเพียงเพื่อเทิดทูนยกย่องสรรเสริญเกียรติประวัติของท่านนบีเท่านั้น ดังนั้นจะเห็นได้จากการจัดมหกรรมสินค้า ลองลิ้มชิมอาหารประเภทต่าง ๆ

๕. อาจเป็นการสร้างความเข้าใจผิดให้แก่เยาวชนมุสลิม โดยคิดว่าการจัดงานเมาลิดเป็นประเพณีที่มีแบบอย่างจากบัญญัติศาสนา ซึ่งจำเป็นจะต้องปฏิบัติและถ้าทิ้งจะได้รับบาป

๖. ไม่สมควรที่จะกำหนดวันสำคัญในศาสนาหรืออุตริศาสนกิจขึ้น ทั้ง ๆ ที่ไม่มีรูปแบบมาจากท่านนบีฮัมมัด

๗. การจัดงานเมาลิด งานครบรอบวันเกิด งานครบรอบวันตาย เป็นการกระทำตามรูปแบบของศาสนาอื่นซึ่งไม่มีอยู่ในศาสนาอิสลาม

๘. ต้องไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์ เวลาและสถานที่ ในการกล่าวเศาะลาawatต่อท่านนบี ดังที่อบูฮุรไรระฮะฮ์ ได้รายงานไว้ว่า ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า ความว่า “ท่านทั้งหลาย จงอย่าทำให้บ้านของพวกท่านเป็นสุสานและจงอย่าทำให้สุสานของฉันเป็นสถานที่สำคัญ ท่านทั้งหลายจงกล่าวเศาะลาawat แก่ฉัน แท้จริงการกล่าวเศาะลาawatของพวกท่านจะถึงฉัน ไม่ว่าท่านทั้งหลายจะอยู่ ณ ที่ใด” บันทึกโดยอบูดาอูด ด้วยสายผู้รายงานที่ดี

จากอาลี อิบน์ หุเซน (เหลนของท่านนบี) กล่าวว่า ท่านได้เห็นชายผู้หนึ่งได้เข้าไปยังช่องว่าง ณ สุสานของท่านนบี ﷺ แล้วขอคูอา ท่านได้ห้ามและกล่าวว่า ฉันจะบอกท่านถึงหะดีษบทหนึ่งซึ่งฉันได้ยินจากบิดาของฉันจากปู่ของฉันจากท่านนบี ﷺ ท่านจะเอาไหม? ท่านเราะฮ์ลุกล่าวว่า ความว่า “ท่านทั้งหลาย จงอย่าเอาสุสานของฉันเป็นวันสำคัญและท่านทั้งหลายจงอย่าทำให้บ้านของพวกท่านเป็นสุสานแท้จริงการกล่าวสลามของพวกท่านจะถึงฉัน ไม่ว่าพวกท่านจะอยู่ ณ ที่ใด”

อิบนุ ตัยมียะฮ์ ได้อธิบายหะดีษข้างต้นว่า หมายถึง ท่านทั้งหลายอย่าปล่อยบ้านไว้โดยไม่มีการละหมาด การขอคูอาและการอ่านอัลกุรอาน เพราะจะทำให้บ้านเสมือนสุสาน ท่านนบีใช้ปฏิบัติอิบาดะฮ์ในบ้านและห้ามอิบาดะฮ์ ณ สุสาน เพื่อไม่ให้เหมือนการกระทำของพวกคริสเตียนและหะดีษนี้แจ้งให้ทราบว่าการกล่าวเศาะลาawatและการกล่าวสลามต่อท่านนบี ﷺ จะถึงท่านเราะฮ์ลุไม่ว่าท่านทั้งหลายจะอยู่ใกล้หรือไกลจากสุสานของท่านนบี ﷺ ก็ตาม ดังนั้นจึงไม่จำเป็นที่ท่านทั้งหลายจะต้องเจาะจงหรือกำหนดวันหรือโอกาสเฉพาะในการกล่าวเศาะลาawatและสลามต่อท่านนบี ขณะเดียวกันหะดีษได้ระบุห้ามมิให้ไปยังสุสานของท่านนบีเพื่อกล่าวเศาะลาawatและสลามต่อท่าน

ขณะเดียวกันอิหม่ามมาลิก ไม่ชอบที่จะให้ชาวเมืองมะดีนะฮ์ จะเข้าไปยังสุสานของ ท่านนบีทุกครั้งที่เขาเข้าไปยังมัสยิดนบีﷺ เพราะบรรดามุสลิมรุ่นก่อน(สลัฟ) ไม่เคยปฏิบัติเช่นนี้

(๘) วันอิจเราะฮ์

เมื่อพวกกุเรซ ได้ทำร้ายต่อบรรดาเคาะหาบะฮ์รุนแรงขึ้น พวกเขายังได้ร้องเรียนต่อ ท่านนบีมุฮัมมัดและขออนุญาตเพื่อทำการอพยพอีก หลังจากที่พวกเขาได้อพยพไปยังหะบะษะฮ์ (เมือง เอธิโอเปียในอดีต) ถึง ๒ ครั้งแล้ว ท่านได้อนุญาตให้พวกเขาอพยพยังเมืองมะดีนะฮ์ นักประวัติศาสตร์ ได้บันทึกว่าบุคคลแรกทำการอพยพจากเมืองมักกะฮ์ไปยังเมืองมะดีนะฮ์คือ อับดุลละมะฮ์ อิบน์ อับดุลอะซีส บางทีคนจะเห็นว่านบีมุฮัมมัด อิบน์ อุมัยร บางท่านก็ว่าเป็น อามิร อิบน์ ร่อบิอะฮ์ และนางโลลา บินตี อปีษมะฮ์ ภรรยาของท่าน หลังจากนั้นบรรดามุสลิมต่างทยอยกันอพยพไปยังเมือง มะดีนะฮ์ ส่วนท่านนบีมุฮัมมัด ยังคงพักอยู่ที่เมืองมักกะฮ์ เพื่อรอคำบัญชาจากอัลลอฮ์ในการอพยพ และไม่มีมุสลิมที่ยังคงอาศัยอยู่ในเมืองมักกะฮ์ นอกจากผู้อ่อนแอ ผู้ถูกขัดขวางไม่ให้อพยพ อาลี บิน อปีฏอลิบ และออบูบักร์ อัศคีติค พวกกุเรซก็มีความมั่นใจว่า ท่านนบีจะต้องอพยพออกมาจากเมือง มักกะฮ์อย่างแน่นอน พวกเขาก็จัดการประชุมกัน ณ ดารุลนัจวะฮ์ เพื่อลงมติจัดการท่านนบีขึ้น เด็ดขาด ในการประชุมนี้มีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด ๑๕ คน นักประวัติศาสตร์บางท่านกล่าวว่ามี จำนวนถึง ๑๐๐ คน คนหนึ่งเสนอว่า “ให้คุมขังท่านนบีไว้” อีกคนหนึ่งเสนอให้ขับไล่ท่านออกจาก เมืองมักกะฮ์หรือฆ่าท่านเสีย ในที่สุดที่ประชุมก็ลงมติให้ฆ่าท่านนบี

อัลลอฮ์ ได้ทรงแจ้งให้ท่านนบีรู้ถึงแผนการร้ายของพวกกุเรซมุชริกีนและอนุญาตให้ ท่านอพยพจากเมืองมักกะฮ์ยังเมืองมะดีนะฮ์ โดยที่ท่านนบีได้อพยพออกจากเมืองมักกะฮ์นั้น ท่านได้ ให้อาลี บิน อะบีฏอลิบ นอนบนเตียงของท่าน พร้อมกับมอบหมายให้อาลีคืนของฝากต่างๆ ให้แก่ เจ้าของ เมื่อท่านนบีออกจากบ้าน ท่านได้เอาฝุ่นโรยบนศีรษะของเด็กหนุ่มซึ่งอยู่ที่ประตูบ้าน แล้วท่าน อ่านสุเราะฮ์ยาซีนอาเยฮ์ ความว่า “และเรา (อัลลอฮ์) ได้ทำให้เบื้องหลังของพวกเขาและเบื้องหน้า ของพวกเขามีสิ่งปิดกั้น แล้วเราได้ปิดพวกเขา พวกเขาจึงมองไม่เห็น” (อัลกุรอาน, ยาซีน : ๙)

แล้วท่านนบีมุฮัมมัดก็ตรงไปยังบ้านของท่านออบูบักร์ เพื่อชวนออบูบักร์เป็นเพื่อนร่วม อพยพ ท่านออบูบักร์ได้ว่าจ้างอับดุลลอฮ์ อิบน์ อูรอยกิฏ เป็นผู้นำทางทั้งสองก็ไปหลบซ่อนอยู่ในถ้ำบน ภูเขาซุร ระหว่างนี้ อามิร อิบน์ ฟุฮัยเราะฮ์ คนใช้ของท่าน ได้ต้อนแกะไปใกล้กับภูเขาซุร เพื่อจะรดนม ส่งให้ทั้งสองดื่ม อัสมะฮ์ บินตุ อปีบักร เป็นผู้เล็ดลอด นำอาหารไปส่งให้ท่านทั้งสองและอับดุลลอฮ์ อิบน์ อปีบักร เป็นผู้นำข่าวการเคลื่อนไหวของชาวกุเรซแก่ทั้งสอง เมื่อชาวกุเรซรู้ว่า ท่านนบีได้หลบ ออกจากเมืองมักกะฮ์แล้ว จึงได้ออกติดตามไปทั่วทุกที่ พร้อมกันนั้นก็ได้ตั้งรางวัลให้แก่ผู้ที่จับตัว ท่านนบีได้ไม่ว่าจะจับเป็นหรือตายก็ตาม โดยจะให้รางวัลเป็นอูฐ ๑๐๐ ตัว

เมื่อเวลาผ่านไป ๓ วัน อัลดุลลอฮ์ อิบน์ อูรอยกิฏ จึงได้นำอูฐมา ๒ ตัว แล้วนำท่าน ทั้งสองออกจากถ้ำบนภูเขาซุร ในยามดึกของวันจันทร์ที่ ๔ เราะบีอุลเอาวัล นักประวัติศาสตร์บางท่าน

บอกว่า ท่านทั้งสองออกเดินทางในวันที่ ๑ ระเบียอูลเอาวัล ฮ.ศ.๑ ตรงกับวันที่ ๑๖ กันยายน ค.ศ. ๖๒๒ หรือตรงกับ วันที่ ๒๔ กันยายน ค.ศ.๖๒๒ บางสายรายงานกล่าวว่า ตรงกับวันที่ ๒๘ มิถุนายน ค.ศ.๖๒๒ อับดุลลอฮ์ อิบน์ อูรอยกฏ ได้พาทั้งสองเดินทางเลียบชายฝั่งทะเลไปยังเมืองมะดีนะฮ์

ระหว่างทางซุรอเกาะฮ์ อิบน์ มาลิก อิบน์ ญะอซม์ ได้ตามมาทันแต่อัลลอฮ์ทรงให้เท้าจมลงไปในทรายซึ่งสร้างความหวาดกลัวให้แก่ ซุรอเกาะฮ์ เป็นอย่างยิ่งทำให้เขาประสบความล้มเหลว ไม่สามารถจับตัวท่านเราะสูลได้

นบีมุฮัมมัด เดินทางไปถึงเมืองมะดีนะฮ์ ในตอนสายของวันจันทร์ที่ ๑๒ เดือนเราะเบียอูลเอาวัล ฮ.ศ.๑ ผู้ที่พบท่านเราะสูลเป็นคนแรก คือ ชาวยิวในเมืองมะดีนะฮ์ ขณะที่เขาขึ้นไปบนหลังคาบ้าน แล้วเขาก็ไปบอกให้บรรดามุสลิมได้ทราบประชาชนทั้งหลายรวมทั้งเด็ก ๆ และคนใช้ต่างออกมาต้อนรับปี พร้อมกันกล่าวว่า ความว่า “มุฮัมมัดมาแล้ว อัลลอฮ์ทรงยิ่งใหญ่ มุฮัมมัดเราะสูลุลลอฮ์ มาแล้ว”

(๙) การกำหนดปีฮิจเราะฮ์ศักราช

ท่านนบีมุฮัมมัด ได้อพยพถึงเมืองมะดีนะฮ์ในวันจันทร์ที่ ๑๒ ระเบียอูลเอาวัล ทำให้ศาสนาอิสลามเผยแพร่อีกอย่างกว้างขวางและได้เกิดรัฐมะดีนะฮ์ที่มีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง ดังนั้นจึงเกิดระบบบริหารที่มีการติดต่อกันระหว่างเมืองหลวงกับเมืองต่าง ๆ และได้มีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐเกิดขึ้น ทั้งการส่งสารและหนังสือติดต่อทั้งภายในและภายนอกรัฐ ด้วยเหตุดังกล่าว จึงจำเป็นต้องกำหนดศักราชอิสลามที่ชัดเจน รายงานทางประวัติศาสตร์บางฉบับกล่าวว่า ท่านนบีมุฮัมมัดได้เล็งเห็นความจำเป็นในการกำหนดศักราชอิสลาม ขณะที่ท่านได้อพยพไปยังเมืองมะดีนะฮ์แล้ว มุสลิมบางคนก็ได้เริ่มศักราชอิสลาม ด้วยปีที่ท่านนบีมุฮัมมัดไปยังเมืองมะดีนะฮ์ ข้าหลวงคนแรกของอาณาจักรอิสลามที่กำหนดศักราชอิสลามคือ ยะฮ์ยา อิบน์ อุมัยยะฮ์ ซึ่งประจำอยู่ในเยเมน

เมื่อท่านนบีมุฮัมมัด ถึงแก่กรรม ท่านอบูบักร์ขึ้นดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ประชาชนทั้งหลายก็เริ่มปีศักราชอิสลาม ด้วยปีที่ท่านนบีมุฮัมมัดถึงแก่กรรมของท่านนบีมุฮัมมัดและบางคนก็เริ่มศักราชด้วยปีที่ท่านนบีมุฮัมมัดอยู่ในเมืองมะดีนะฮ์ แต่ก็ยังไม่เป็นการกำหนดปีศักราชอิสลามที่เป็นทางการ จนกระทั่งท่านอุมัยร อิบน์ อัลค็อฏฏ็อบ ดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ สาธารณรัฐอิสลามได้แผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง ภารกิจของเคาะลีฟะฮ์ ที่จะติดต่อกับบรรดาผู้ปกครอง หัวเมืองต่างๆ มีอยู่มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจดบันทึกรายได้และรายจ่ายของรัฐ เคยสร้างความสับสนในการบันทึกเอกสารต่าง ๆ บางที่เป็นเดือนเดียวกันแต่ไม่ทราบว่าเป็นปีใด ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เคาะฮาบะฮ์มีทัศนะที่หลากหลาย ทั้งเสนอให้ใช้ศักราชของโรมันศักราช ศักราชเปอร์เซีย วันเกิดของนบีมุฮัมมัด วันขึ้นปีได้รับแต่งตั้งให้เป็นเราะสูล หรือวันแก่กรรมของนบีมุฮัมมัด แต่อุมัยร บิน อัลค็อฏฏ็อบ ไม่เห็นด้วยเพราะการนำวันเกิดและแก่กรรมของนบีมุฮัมมัดกำหนดศักราชอิสลามเป็นการเลียนแบบศาสนาอื่น และท่านเห็นชอบให้นำการอพยพของนบีมุฮัมมัดเป็นศักราชอิสลาม เพราะการอพยพเป็นการจำแนกระหว่างความถูกต้องและ

ความหลงผิดอย่างชัดเจน ขณะเดียวกันก็ได้มีการคัดเลือกให้เดือนมูห์รอมเป็นเดือนแรกของศักราช โดยเหตุนี้จึงทำให้ปีอิจเราะฮ์มีมาก่อนการอพยพของท่านนบีที่แท้จริงเป็นเวลา ๒ เดือน ๑๒ วัน

(๑๐) วันแก่กรรมของนบี ﷺ

วันจันทร์ ที่ ๑๒ เดือนเราะบีอุลเอาวัล ฮ.ศ. ๑๑ ตรงกับวันที่ ๑๑ มิถุนายน ค.ศ. ๖๓๒ ท่านนบีมุฮัมมัดได้ล้มป่วยลง ในปลายเดือนซอฟัร ฮ.ศ. ๑๑ ช่วงเวลาที่ท่านเจ็บป่วยประมาณ ๑๓ วัน แต่บางสายรายงาน กล่าวว่า ๗ วัน ขณะที่ท่านเจ็บป่วยนั้นได้อยู่ที่บ้านของท่านหญิงมัยมูนะฮ์เมื่อความเจ็บป่วยทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ท่านจึงได้ขออนุญาตจากบรรดาภรรยาของท่านที่จะนอนรักษาตัว ณ บ้านของท่านหญิงอาอิชะฮ์ อัลอับบาส และอาลี อิบน์ อับฏอลิบ ได้พุงท่านนบีเข้าไปยังบ้านของอาอิชะฮ์ ท่านได้ใช้ให้ผู้คนมาบอกให้ท่านอนุบักกรเป็นผู้นำละหมาด ท่านอนุบักกรได้นำประชาชนละหมาดเป็นจำนวน ๑๗ เวลา โดยเริ่มตั้งแต่ละหมาดอิซาอ์ของคืนวันศุกร์ถึงเวลาซุหของวันจันทร์

วันหนึ่งท่านนบีได้ออกมานั่งที่บันไดมิมบร ท่านได้สรรเสริญอัลลอฮ์และกล่าวว่า “ประชาชนทั้งหลายมีข่าวมาถึงฉันว่า ท่านทั้งหลายมีความกลัวความตายของนบีของพวกเขา ท่านแล้วมีนบีท่านใดบางก่อนหน้าฉันที่มีชีวิตอยู่ตลอดไป ฟังรู้เถิดแท้จริงฉันจะต้องกลับไปพบกับพระเจ้าของฉันและท่านทั้งหลายจงปฏิบัติดีต่อผู้อพยพ (ชาวมุฮาญิรีน) และฉันขอส่งเสียแก่ผู้อพยพด้วยกัน แท้จริงอัลลอฮ์ตรัสว่า

“ข้า (อัลลอฮ์) สาบานด้วยเวลาอัศร แท้จริงมนุษย์นั้นตกอยู่ในความขาดทุน นอกจากบรรดาผู้ที่ศรัทธาและพวกเขาประกอบความดี พวกเขาเสี่ยงกันในความจริงและพวกเขาเสี่ยงกันในความอดทน” (อัลกุรอาน, อัลอัศร : ๑-๓)

แท้จริงกิจการทั้งหลายดำเนินไปด้วยการอนุมัติของอัลลอฮ์ การที่ล้าช้าไม่อาจทำให้พวกท่านรีบด่วนได้ ฟังทราบไว้เถิด แท้จริงฉันจะต้องล่วงหน้าพวกท่านไปแล้วพวกท่านจะต้องติดตามฉันไป ฟังรู้เถิดแท้จริงผู้ใดที่รักจะได้พบฉันในวันพรุ่งนี้ เขาจะระงับยับยั้งมือและส้นของเขา”

นี่เป็นคำปราศรัยสุดท้ายของท่านนบีและท่านก็ได้ขึ้นคุฏบะฮ์หลังจากวันนี้อีก ท่านได้ส่งเสียให้บรรดามุสลิมมีความปรองดอง รักใคร่กัน สามัคคีกันและมีสัมพันธ์กันเครือญาติ

วันจันทร์ที่ ๑๒ เราะบีอุลเอาวัล ฮ.ศ. ๑๑ นบีก็ได้ถึงแก่กรรม ขณะที่ท่านอายุได้ ๖๓ ปี ด้วยกับการถึงแก่กรรมของท่านได้มีประเทศมุสลิมบางรัฐได้ใช้ปีของการแก่กรรมของนบีนับศักราชของประเทศ และบางรัฐได้ปีเกิดของนบีเป็นศักราชของประเทศ คือ ประเทศลิเบีย

๒.๓.๔ เดือนรอป็อูลซานีย

คำว่า รอป็อ ในภาษาอาหรับแปลว่า ฤดูต้นไม้ออกดอก ซึ่งคนอาหรับเชื่อว่า รอป็อนั้นมี ๒ เดือน รอป็อ คือ ฤดูออกดอกเดือนแรก(เราะบ็อูลเอาวัล) และเดือนที่สอง(รอป็อูลซานีย) (อัลซุบัยดี : ตาญลอรุส, เล่ม ๒๑, หน้า ๑๙) ท่านอัลญะหะรีย์ กล่าวในหนังสือของท่านว่า เป็นเดือนที่แยกกันระหว่างการออกดอกของต้นไม้และการเริ่มออกผลไม้ต่างๆ (อัลญะหะรีย์ : อัล เศาะหาฟีล ลุฆะาะฮฺ ,เล่ม ๑ ,หน้า ๒๓๘)

เดือนนี้เป็นเดือนที่สี่ในปฏิทินอิสลาม ส่วนมากในสมัยของท่านนบี จะประกาศออกศึกสงคราม เนื่องจากไม่มีข้อตกลงใดๆ ในเผ่าพันธ์อาหรับว่า มีการยุติศึกสงครามในเดือนนี้

กิจกรรมเมลิตดินอ(เมาลิดหญิง) ในสังคมมุสลิมมลายูปัตตานีเมื่อครั้งถึงเดือนรอป็อูลซานีย บรรดาสตรีมุสลิมก็จะดำเนินการทำกิจกรรมเมาลิดโดยสตรีมุสลิมจะรวมตัว ณ บ้านที่ได้เชิญเพื่อทำกิจกรรมดังกล่าว โดยสตรีมุสลิมจะเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทุกขั้นตอนรวมทั้งการขับร้องบท “บุรตะฮฺ” ด้วย

๒.๓.๕ เดือนญะมาต็ิลเอาวาล

ญะมาต็ิลเอาวาลเป็นเดือนที่ห้าในปฏิทินอิสลาม คำว่า ญะมาต็ิล แปลว่า ฤดูหนาวที่ทำให้น้ำในแม่น้ำเกิดเป็นน้ำแข็งเนื่องจากความหนาวของอากาศ

๒.๓.๖ เดือนญะมาต็ิลอะคีร์

ญะมาต็ิลอะคีร์เป็นเดือนที่หกในปฏิทินอิสลาม เป็นที่แยกระหว่างฤดูหนาวกับการมาของฤดูร้อน และคนอาหรับในสมัยก่อนมักใช้เดือนนี้เพื่อเตรียมตัวออกศึก หลังจากการได้รับกำไรในการประกอบธุรกิจในช่วงเดือนที่ต้องห้าม (<http://www.almaany.com/home.php> ภาษาอาหรับ)

๒.๓.๗ เดือนรอญับ

(๑) ความประเสริฐ

รอญับเป็นเดือนที่เจ็ดตามปฏิทินอิสลามและเป็นเดือนต้องห้ามการสงครามและการล้างแค้นเดือนเดียว ที่อยู่โดดเดี่ยวจากเดือนอื่น การที่เดือนเราะญับเป็นเดือนต้องห้ามจึงทำให้มุสลิมบางส่วนเข้าใจว่าเป็นเดือนที่มีความประเสริฐสมควรจะต้องปฏิบัติบาตะเฉพาะ เช่น การละหมาด การถือศีลอด และการทำเศาะดาเกาะฮฺ ทั้งนี้โดยอาศัยหะดิษที่ไม่ถูกต้องต่างๆ ของท่านนบีที่ได้กล่าวถึงความประเสริฐของเดือนนี้มาอ้าง เช่น

๑. อนัส อิบน์ มอลิก กล่าวว่า เมื่อเข้าเดือนเราะฎิบ ท่านนบี กล่าวว่า “โอ้อัลลอฮ์ ได้ทรงโปรดประทานความจำเริญให้แก่เราในเดือนเราะฎิบ และได้ทรงโปรดให้เราได้เข้าสู่เดือนรอมฎอนด้วย” หะดีษนี้นำเสนอโดยอบู นุอัยม ในหนังสือ “อัลฮะยษ” โดยมีสายผู้รายงานจาก อ่อนแอ (ฎออีฟ) และอัดดัยละมีย ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ “มุสนะดุลฟิรเดาส” โดยมีสายรายงานจาก ท่านอนัส ๓ สายด้วยกัน ทุกสายรายงานเป็นหะดีษฎออีฟทั้งสิ้น

๒. จากอัลหะซัน อัลบศรียกกล่าวว่า ท่านนบีกว่า ความว่า “เราะฎิบนี้เป็นเดือนของอัลลอฮ์ ชะฮฺบานเป็นเดือนของฉันและรอมฎอนเป็นเดือนของประชาชาติของฉัน” หะดีษนี้ อบูฟัตฮ อิบน์ อบิลพะวาริส ได้กล่าวไว้ในหนังสือของท่านชื่อ “อัลอะมาลี” อัศสุยยูญีย ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “อัลญามิอ อัชชอฆีรอ” อัลฮะฟิซ อัลอิรอกีย ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ซัรหุ้ดดีร์มิซีย” ว่าหะดีษนี้เป็นหะดีษที่อ่อนแอมากเพราะเป็นหะดีษมุรซัล จากอัลหะซัน ได้กล่าวว่า หะดีษข้างต้นไม่มีค่าใดๆ เลยสำหรับนักหะดีษและไม่มีหะดีษที่ถูกต้องเลยที่เกี่ยวกับความประเสริฐของเดือนเราะฎิบ

ยังมีหะดีษปลอมอีกมากที่กล่าวถึงความประเสริฐของเดือนเราะฎิบ เช่น ความว่า “แท้จริงในสวรรค์ มีแม่น้ำสายหนึ่งชื่อเราะฎิบ น้ำของมันขาวยิ่งกว่าน้ำนม หวานยิ่งกว่าน้ำผึ้ง ผู้ใดที่ถือศีลอดหนึ่งวันจากเดือนเราะฎิบ อัลลอฮ์จะทรงประทานน้ำดื่มให้แก่เขาจากน้ำสายนั้น” หะดีษบทนี้บันทึกโดยอัชชีรอซีย ไว้ในหนังสือชื่อ “อัลอัลกอบ” โดยเป็นหะดีษเมาฎวอะ และยังมีอีกความว่า “ผู้ใดถือศีลอด ๓ วันในเดือนหะรอม คือวันพฤหัสบดี วันศุกร์ และวันเสาร์ อัลลอฮ์จะทรงบันทึกการปฏิบัติอิบาดะฮ์ ๙๐๐ ปีให้แก่เขา” อิมามบุครียกล่าวว่า หะดีษนี้เป็นหะดีษปลอมทั้งตัวบทและสายผู้รายงาน ความว่า “ความประเสริฐของเดือนเราะฎิบที่มีเหนือเดือนอื่นๆ เป็นเสมือนความประเสริฐของอัลกรุอ่านเหนือถ้อยคำทั้งหลาย” บันทึกโดย อิบน์หะญูร อัลอัศกอลานีย กล่าวว่า เป็นหะดีษเมาฎวอะ ความว่า “ท่านทั้งหลาย จงกล่าวขอร้องโทษต่ออัลลอฮ์ให้มากเดือนเราะฎิบ แท้จริงสำหรับอัลลอฮ์ จะทรงปลดปล่อยผู้คนจากไฟนรกในทุกชั่วโมงและแท้จริงสำหรับอัลลอฮ์ ทรงมีเมืองมากมาย จะไม่มีผู้ใดเข้าไปนอกจากผู้ถือศีลอดในเดือนเราะฎิบเท่านั้น” หะดีษเมาฎวอะ ความว่า “ผู้ใดที่ถือศีลอดในวันหนึ่งจากเดือนเราะฎิบและได้ละหมาดกียามในคืนหนึ่งจากเดือนเราะฎิบอัลลอฮ์จะทรงให้เขาฟื้นชีพขึ้น โดยได้รับความปลอดภัยในวันกียามะฮ์” หะดีษเมาฎวอะ ความว่า “ผู้ใดที่ดำรงความมีชีวิตชีวา (โดยการทำอิบาดะฮ์) ในคืนหนึ่งจากเดือนเราะฎิบและถือศีลอดในวันหนึ่งจากเดือนนี้ อัลลอฮ์ก็จะทรงประทานผลไม้จากสวรรค์ให้เป็นอาหารแก่เขา” หะดีษเมาฎวอะ

อิบนุ อับบาส กล่าวว่า เราะฮูลุ ได้กล่าวว่า ความว่า “ผู้ใดถือศีลอดวันหนึ่งจากเดือนเราะฎิบเขาเหมือนกับได้ถือศีลอดหนึ่งเดือนและผู้ใดถือศีลอด ๗ วันจากเดือนเราะฎิบ ประตูนรกทั้ง ๗ ประตูจะถูกปิดให้แก่เขาและผู้ใดที่ถือศีลอด ๘ วัน จากเดือนเราะฎิบ ประตูสวรรค์ทั้ง ๘ ประตูก็จะถูกเปิดให้แก่เขา และผู้ใดถือศีลอด ๑๐ วันจากเดือนเราะฎิบ ความชั่วทั้งหลายของเขาจะถูกเปลี่ยนเป็นความดี” หะดีษนี้เป็นฎออีฟ (อ่อนแอ) ดังที่อัศสุยยูญีย ระบุไว้ในหนังสือ “อัลฮะฟิซตะวา”

หาฟิซ อิบน์ หะญูร กล่าวว่า “ไม่มีหะดีษข้อเสียฮุบใดที่ระบุถึงความประเสริฐของเดือนเราะญับหรือส่งเสริมให้ถือศีลอดตลอดเดือนหรือบางวันของเดือนเราะญับหรือส่งเสริมให้ทำการละหมาดกียามในค่ำคืนของเดือนนี้”

อิมามนะวะวีย์ กล่าวว่า “ไม่มีหลักฐานยืนยันถึงการศีลอด ในเดือนเราะญับ ว่าเป็นกิจที่ขอให้อำนาจปฏิบัติหรือเป็นเป็นสิ่งที่ต้องห้ามแต่ทว่ารากฐานการศีลอดสุนัตนั้นมีอยู่แล้ว”

อิบนุ กอยยิม กล่าวว่า “ทุกๆ หะดีษที่ระบุว่าจะให้ถือศีลอด ในเดือนเราะญับหรือละหมาดกียามในค่ำคืนของเดือนเราะญับ ล้วนเป็นหะดีษปลอมทั้งสิ้น”

(๒) การจัดพิธีเมียะอร่าจ

ไม่ปรากฏเลยว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรมทั้ง ๔ คน จัดพิธีรำลึกคืนอิสรออและเมียะอร่าจ ทั้งนี้เนื่องจากว่าไม่มีคำยืนยันที่แน่นอน เกี่ยวกับค่ำคืนอิสรออและเมียะอร่าจ นักวิชาการบางท่านกล่าวว่า ตรงกับวันที่ ๑๗ รอมฎอน ก่อนการอพยพของท่านนบี จากเมืองมักกะฮ์ไปยังเมืองมะดีนะฮ์ ๑๘ เดือน บางท่านกล่าวว่า การอิสรออและเมียะอร่าจ เกิดก่อนการถึงแก่กรรมของท่านหญิงคอดีญะฮ์ภรรยาคนแรกของท่านนบี ดังที่ท่านหญิงอาอิชะฮ์ ท่านหญิงอุมมุฮานี และอิบนุ อับบาส กล่าวว่า ท่านนบีได้อิสรออ ในคืนที่ ๑๗ เดือนเราะบีอูลเอาวัลก่อนการอิหฺเราะฮ์ของท่าน ๑ ปี นักวิชาการมุสลิมมีทัศนะที่แตกต่างว่า ก่อนอิหฺเราะฮ์ ๓ ปี หรือ ๑ ปี หรือหลังจากท่านได้ถูกแต่งตั้งให้เป็นเราะสูล ๕ เดือน

ส่วนการที่มุสลิมได้เลือกค่ำคืนที่ ๒๗ เดือนเราะญับเป็นคืนสำหรับ การรำลึกถึงเหตุการณ์อิสรออและเมียะอร่าจ โดยมีการอ่านอัลกุรอาน อ่านเรื่องราวอิสรออ โดยอ้างว่าเป็นเรื่องเล่ามาจากท่านอิบนุ อับบาส และมีการกระทำกิจอื่น ๆ โดยเข้าใจว่าเป็นบัญญัติศาสนาที่กำหนดให้ปฏิบัติต่าง ๆ เหล่านี้ไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องยืนยันสนับสนุนแต่อย่างใด ไม่ว่าจากอัลกุรอานหรือสุนนะฮ์หรือการปฏิบัติของบรรดาเศาะหาบะฮ์

๒.๓.๘ เดือนชะอฺบาน

ชะอฺบานเป็นเดือนที่แปดตามปฏิทินอิสลาม สิ่งที่เราะสูลได้ปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้แก่มุสลิมปฏิบัติในเดือนชะอฺบาน โดยปรากฏอยู่ในหะดีษซึ่งอาอิชะฮ์ กล่าวว่าความว่า “เราะสูลเคยถือศีลอดจนกระทั่ง พวกเราพูดว่า ท่านจะไม่ละเว้นการถือศีลอดวันใดอีกแล้วและท่านเคยละเว้นการศีลอด จนกระทั่ง พวกเราพูดว่าท่านจะไม่ถือศีลอดต่อไปอีกแล้วและฉันก็ไม่เคยเห็น เราะสูลถือศีลอดในเดือนใดครบตลอดเดือนเลย นอกจากเดือนรอมฎอนเท่านั้น และฉันไม่เห็นเราะสูลถือศีลอดในเดือนใดมากกว่าเดือนชะอฺบาน” บันทึกโดยบุคอรี มุสลิมและอบูดาวูด

หะดีษดังกล่าวได้แสดงว่า แบบอย่างของท่านนบีปฏิบัติในเดือนชะอฺบาน คือ การศีลอดซึ่งเป็นสิ่งที่ขอให้อำนาจปฏิบัติด้วย

(๑) คินนิสฟูชะอบาน

นักอรรถาธิบายอัลกุรอานและบรรดาสุลิมจำนวนมาก เชื่อว่าคินนิสฟูชะอบาน (คินที่ ๑๕ เดือนชะอบาน) คินที่ได้ระบุไว้ในอายะฮ์ที่ว่า

ความว่า “แท้จริง เราได้ประทานอัลกรุอ่านลงมาในคินอันจำเริญ
แท้จริงเป็นผู้ตักเตือน ในคินนั้นทุกๆ กิจการที่สำคัญถูกจำแนกไว้
แล้ว” (อัลกุรอาน, อัดดุคอน : ๓-๔)

พวกเขาเชื่อว่าอัลลอฮ์จะทรงกำหนด อายุขัย ริสกี(ปัจจัยยังชีพ) ความผาสุก และความทุกข์ยาก อัลลอฮ์จะทรงลงล้างสิ่งที่กำหนดไว้แล้วและจะทรงคงไว้ตามที่พระองค์ทรงประสงค์ เพราะพระองค์ทรงกรรมสิทธิ์ในบันทึกให้คงไว้ จึงมีการสดุดีความยิ่งใหญ่ของวันนี้ โดยปฏิบัติอิบาดะฮ์ภายในมัสยิดและบ้านเรือน โดยการอ่านซูเราะฮ์ยาซีน อ่านดุอาอ์เฉพาะ และละหมาดเฉพาะเพื่อขอให้อัลลอฮ์ได้โปรดลบบันทึกเกี่ยวกับความทุกข์ยากและการมีริสกีที่แร้นแค้น โดยเปลี่ยนแปลงเป็นความผาสุก ความสมหวัง การมีริสกีที่กว้างขวาง

พิธีกรรมต่างๆ เหล่านี้ ไม่ปรากฏในสมัยของท่านนบีฮัมมัดและบรรดาเศาะหาบะฮ์ จุดเริ่มต้นของพิธีเช่นนี้ เกิดจากการริเริ่มของตาบิอิน ๒ คนคือ คอลิด อิบน์ มะอदान และมักฮูล อัชชามีย ทั้ง ๒ ได้แสดงความเคร่งครัดในการปฏิบัติอิบาดะฮ์ในคินนิสฟูชะอบาน ขณะเดียวกันนักวิชาการก็มีความเห็นแตกต่างออกเป็น ๒ กลุ่ม

ทัศนะกลุ่มที่ ๑ มีความเห็นว่า ชอบให้สร้างชีวิตชีวาโดยการปฏิบัติอิบาดะฮ์ในมัสยิด ในคินนิสฟูชะอบาน บุคคลเหล่านี้ได้แก่ อิสฮาก อิบน์ รอฮะวัยฮ์ ทั้งนี้โดยอาศัยหะดีษซึ่งกล่าวถึงความประเสริฐของคินนิสฟูชะอบาน เช่น รายงานจากอบูมุซา อัลอัซฮารีย์ ท่านนบีﷺ กล่าวว่า ความว่า “เมื่อถึงคินนิสฟูชะอบาน พวกท่านจะทำละหมาดในตอนค่ำคืนและจงถือศีลอดในตอนกลางวัน แท้จริงอัลลอฮ์จะทรงลงมายังฟากฟ้าของโลกดลยาในค่ำคืนนี้ เมื่อดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้า พระองค์ตรัสว่า มีผู้ที่ขออภัยโทษต่อข้าบ้างไหม? เพื่อข้าจะอภัยโทษให้แก่เขา มีผู้ขอสิ่งดำรงชีพ (ริสกี) จากข้าบ้างไหม? เพื่อข้าจะประทานเครื่องดำรงชีพแก่เขา มีผู้ได้รับทุกข์ภัย (บะลาอ) ที่ขอต่อข้าบ้างไหม? เพื่อข้าจะให้เขาหลุดพ้นจากทุกข์ภัย (บะลาอ) นั้นมีผู้ขออย่างนั้น ขออย่างนี้บ้างไหม? จนกระทั่งแสงอรุณขึ้น” บันทึกโดยอับนุมาญะฮ์ อิมามอะหมัดและตริมีซี และยังมีรายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ บินต อับ บักร ว่าท่านนบี ﷺ กล่าวว่า ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์จะทรงลงมายังฟากฟ้าของโลกในคินนิสฟูชะอบาน แล้วพระองค์จะทรงอภัยโทษให้แก่บุคคลจำนวนมากกว่าเส้นขนของแกะ จากตระกูลกลับ (ซึ่งเป็นตระกูลที่เลื่องแก่มากที่สุด)” บันทึกโดยตริมีซีและอับนุมาญะฮ์ มีรายงานจากอบูมุซา อัลอัซฮะรียฺอีก กล่าวว่า ท่านนบีﷺ กล่าวว่า ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์จะทรงมองดูในค่ำคืน

นิสฟูชะฮิบาน แล้วพระองค์จะทรงอภัยให้แก่ปวงบ่าวของพระองค์ทั้งหมดเว้นแต่ผู้ตั้งภาคี หรือผู้ที่ทะเลาะวิวาท” บันทึกโดยอิบนุมาญะฮฺ

ทัศนะกลุ่มที่ ๒ ได้แก่นักวิชาการที่คัดค้าน การกล่าวถึงความประเสริฐของคีนนิสฟูชะฮิบาน และการเจาะจงพิธีกรรมที่ปฏิบัติในคำคีนนี้ นักวิชาการกลุ่มนี้คือ อะฏออ อิบน์ ร่อบาห อิบน์ อปี มะลิกะฮฺ จากบรรดาคลุศียะฮฺของอิมามมาลิกและบุคคลอื่นๆ กล่าวว่า การกระทำดังกล่าวเป็นบิตอะฮฺมุญกะเราะฮฺ (อุตริกรรมที่เลวร้าย) เพราะไม่มีหะดีษใดแม้แต่หะดีษเดียว ที่ถูกต้องซึ่งยืนยันถึงความประเสริฐของคีนนิสฟูชะฮิบาน บรรดาหะดีษที่นำมาเสนอข้างต้น นักวิชาการด้านหะดีษต่างวิเคราะห์ว่า หะดีษทั้งหมดเป็นหะดีษฏออีฟ (อ่อนหลักฐาน) และบางครั้งก็กล่าวว่า เป็นหะดีษปลอมที่แต่งขึ้น (เมาฎวอะฮฺ)

อัลกอฎี อับดุลอิล อิบน์ อะรอปีย ได้กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ “อัลอะหฺกาม” ความว่า “ไม่มีหะดีษเกี่ยวกับนิสฟูชะฮิบาน แม้แต่หะดีษเดียวที่เชื่อถือได้ ไม่ว่าจะเป็นการยืนยันถึงความประเสริฐของคำคีนนี้หรือการเปลี่ยนแปลงวาระแห่งความตาย ดังนั้นท่านทั้งหลายอย่าได้ให้ความสนใจต่อคำคีนนี้เลย”

ส่วนหะดีษที่เกี่ยวกับละหมาดเฉพาะสำหรับคีนนิสฟูชะฮิบานมีหะดีษรายงานซึ่งปรากฏอยู่ในหนังสือ “อิหฺยาอฺอูลุมุดดีน” เขียนโดย อิมาม อับูฮามิด อัลฆอซาลีย¹³ และในหนังสือ “กูตุลกุลูบ” เขียนโดยอับูญอลิบ อัลมัจกี บรรดานักท่องจำหะดีษ กลุ่มหนึ่งกล่าวว่าหะดีษเมาฎวอะฮฺ ไม่มีรากฐานมาจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แต่อย่างใด

อิมามนะวะวีย ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “อัลมัจมัวะฮฺ” ว่าละหมาดซึ่งเป็นที่รู้จักกันว่า “ละหมาดร่อฆอฮิบ” มีทั้งหมด ๑๒ ร็อกอะฮฺ ทำการละหมาดระหว่างเวลามัฆริบและอิซาอ ในคืนศุคร์แรกของเดือนเราะญับและการละหมาดในคีนนิสฟูชะฮิบาน มีทั้งหมด ๑๐๐ ร็อกอะฮฺ ละหมาดทั้ง ๒ ประเภทนี้เป็นบิตอะฮฺที่เลวร้าย แม้ว่าจะมีกล่าวไว้ในหนังสือ กูตุลกุลูบ และอิหฺยาอฺอูลุมุดดีน ก็ตาม และหะดีษที่ระบุอยู่ในหนังสือทั้ง ๒ ก็เป็นหะดีษปลอม

อับูมุฮัมมัด อับดุลเราะฮฺมาน อิบน์ อิสมาอีล ซึ่งรู้จักกันในนามของอับูฮามะฮฺ และเป็นครูของอิมามนะวะวีย ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “อัลบาอีย อะลาอิงการิล บิตะอฺ วัลหะวาดีษ” ว่า “การละหมาดในคีนนิสฟูชะฮิบาน การที่ถูกเรียกเช่นนี้ เพราะว่าได้มีการอ่านซูเราะฮฺอัลอิคลาศ ๑,๐๐๐ ครั้ง ทั้งหมด ๑๐๐ ร็อกอะฮฺ ทุก ๆ ร็อกอะฮฺ จะอ่านฟาติฮะฮฺ ๑ ครั้ง และอ่านซูเราะฮฺอัลอิคลาศ ๑๐ ครั้ง เป็นละหมาดที่ยาวและหนัก ไม่มีหะดีษและร่องรอยใด ๆ ยืนยันนอกจากเป็นหะดีษฏออีฟและ

¹³ อิมามฆอซาลียเป็นนักวิชาการแถวหน้าของศตวรรษที่หกแห่งอิจเราะฮฺศักราช เชี่ยวชาญศาสตร์หลายแขนง เจนจบทั้งปรัชญาตะวันออกและตะวันตก มีผลงานการประพันธ์ร่วมสองร้อยเล่มที่รู้จักกันดี คือ อิหฺยาอฺอูลุมุดดีน ซึ่งเป็นหนังสือที่สำคัญยิ่งสำหรับนักวิชาการมุสลิมในปัจจุบัน ท่านเป็นชาวอิหร่านโดยกำเนิด ในปี ฮ.ศ. ๔๕๐ ท่านถึงแก่อนิจกรรมในปี ฮ.ศ. ๕๐๕ สิริอายุรวม ๕๕ ปี

เมาฎวอะอ” และรากฐานของการละหมาดประเภทนี้ ท่านอัญญรรูซียได้กล่าวไว้ในหนังสือของท่านว่า อบูมุฮัมมัด อัลมุกดีซีย กล่าวว่า “เราไม่เคยมีละหมาดรอฆออิบในเดือนชะอฺบาน ณ บัยตุลมักดิส เริ่มแรกที่มีการปฏิบัติ คือ ปี ฮ.ศ. ๔๔๘ โดยที่มีชายผู้หนึ่งชื่อ อิบน์ อบิลฮัมรออ ได้มายังบัยตุลมักดิส เขามีเสียงดี อ่านอัลกุรอานได้ไพเราะ เขาได้ละหมาดคีนนิสฟูชะอฺบาน ณ มัสยิดอักซอ โดยมีผู้ละหมาดเป็นมะฆูมเขาจำนวนมาก ปีต่อมาเขาก็ละหมาดคีนนิสฟูชะอฺบาน ณ มัสยิดอักซออีก จึงทำให้การละหมาดคีนนิสฟูชะอฺบาน แพร่หลายออกไปกว้างขวางส่วนการละหมาดในคีนรอฆออิบ ไม่ปรากฏแก่เรา ณ บัยตุลมักดิส นอกจากภายหลังปี ฮ.ศ. ๔๘๐ เราไม่เคยเห็นและไม่เคยได้ยินก่อนหน้านี้”

ในประเทศไทย จะละหมาदनิสฟูชะอฺบาน ๒ ร็อกอะฮฺ เหมือนกับละหมาดสุนัตโดยทั่วไป โดยที่หลังจากที่อ่านฟาติฮะฮฺ ในร็อกอะฮฺที่ ๑ อ่านสุเราะฮฺอัลกาฟิรูนและร็อกอะฮฺ ที่ ๒ อ่านสุเราะฮฺอัลอิคลาส เมื่อให้สลามแล้ว ให้อ่านสุเราะฮฺยาซีน ๓ ตัน โดยที่ตันที่ ๑ ให้เหนียต (ตั้งใจ) ว่าขอให้มียะยูซีน ตันที่ ๒ เหนียตว่า ให้แคล้วคลาดจากทุกข์ภัยและได้รับบริสกีมากๆ ตันที่ ๓ ให้เหนียตว่า ขอให้มิจิตใจศรัทธามั่นต่ออัลลอฮฺและยึดมั่นในอิสลาม เมื่ออ่านยาซีนเรียบร้อยแล้วให้อ่านดุอาว่า ความว่า “ด้วยพระนามของอัลลอฮฺผู้ทรงเมตตาผู้ทรงปรานีเสมอ โอ้อัลลอฮฺ โอ้พระผู้ทรงเป็นเจ้าของความเมตตา ความเมตตาไม่ถูกมอบให้พระองค์ โอ้พระผู้ทรงเป็นเจ้าของความสูงส่งและเกียรติยศ ผู้ทรงเป็นเจ้าของความมั่งคั่งและความโปรดปราน ไม่มีพระเจ้าในนอกจากพระองค์ผู้ทรงเป็นที่พึ่งของผู้พึ่งพิง ผู้ทรงเป็นที่หมายของผู้ประสบทุกข์ภัยและทรงเป็นผู้ให้ความปลอดภัย แก่ผู้มีความหวาดกลัว โอ้อัลลอฮฺ ถ้าหากว่าพระองค์ได้ทรงบันทึกให้แก่ฉัน ณ พระองค์ในแม่บทแห่งบันทึก โดยเป็นผู้ตกทุกข์ได้ยากหรือถูกย่ำยั้งหรือถูกขบไส เพื่อให้เครื่องดำรงชีพ(ริสกี) มีความอึดคัดแก่ฉัน ขอพระองค์ได้ทรงโปรดปลงเสีย โอ้อัลลอฮฺ ด้วยความโปรดปรานของพระองค์ ได้ทรงโปรดปลงความทุกข์ยาก การขัดขวาง การกีดกันและการขัดสนในริสกีของฉันและได้ทรงจารึก ณ พระองค์ในแม่บทแห่งการบันทึกให้แก่ฉันมีความสุข ได้รับริสกี ได้รับความดีงาม แท้จริงพระองค์ได้ตรัสและดำรัสของพระองค์เป็นความจริง ซึ่งอยู่ในคัมภีร์ของพระองค์ที่ทรงประทานมา โดยผ่านลิ้นของท่านนบีของพระองค์ที่ถูกส่งมา อัลลอฮฺทรงยกเลิกสิ่งที่พระองค์ประสงค์และพระองค์ทรงคงไว้ ในสิ่งที่พระองค์ทรงประสงค์เช่นกัน และ ณ พระองค์ทรงมีแม่บทแห่งบันทึก โอ้พระเจ้าของฉัน ด้วยการปรากฏที่ยิ่งใหญ่ในคีนนิสฟูชะอฺบาน ที่มีเกียรติซึ่งในค่านั่นทุก ๆ กิจการได้ถูกจำแนกไว้แล้วและถูกจารึก ได้โปรดให้เราแคล้วคลาดจากทุกข์ภัย ในสิ่งที่เรารู้และไม่รู้และสิ่งที่พระองค์ทรงรู้อย่าง แท้จริงพระองค์คือ ผู้ทรงเกียติ์และทรงเกียรติยิ่ง ขออัลลอฮฺได้ทรงโปรดประทานพร และความสันติสุขแด่ท่านมุฮัมมัดนบีผู้ทรงอ่านไม่ออก เขียนไม่เป็น แด่วงศ์วานและแต่บรรดาสาวกของท่านด้วนเทอญ”

อายะฮฺของอัลกุรอานที่ว่า ความว่า “อัลลอฮฺจะทรงลบสิ่งที่พระองค์ทรงประสงค์ และจะทรงคงไว้ (ในสิ่งที่พระองค์ทรงประสงค์) และ ณ พระองค์มีแม่บทแห่งบันทึก”(อัลกุรอาน, อีรเราะฮุด : ๓๙)

อายะฮ์ได้ถูกนำไปบรรจุอยู่ในคุดาฮ์ของคีนนิสฟูชะฮ์บานโดยเข้าใจว่าอัลลอฮ์ทรง
 ลบสิ่งที่พระองค์ทรงประสงค์ เป็นการเปลี่ยนแปลงให้อายุยืนยาว ริสกีเพิ่มพูนและความทุกข์ยากให้
 เป็นความผาสุกและพระองค์จะทรงคงไว้ ตามที่พระองค์ทรงประสงค์ซึ่งเป็นความเข้าใจผิด เพราะ
 เป้าหมายของอายะฮ์นี้คือ พระองค์อัลลอฮ์ ทรงตอบโต้ ต่อคำพูดของบรรดาผู้ปฏิเสธ ที่ขอให้ท่านนบี
 มุฮัมมัด นำเอามัจจะฮ์¹⁴ ของนบีก่อน ๆ มาเสนอ เช่น มัจจะฮ์ของนบิอิบรอฮีม มูซา อีซา
 เพื่อเป็นหลักฐานยืนยันถึงการเป็นนบีกของท่าน อัลลอฮ์จึงได้ทรงประทานอายะฮ์นี้มา และมีมุสลิมบาง
 กลุ่มได้มีกิจกรรมการถือศีลอดสองเดือนติดต่อกัน ตั้งแต่เดือนเราะญับและชะฮ์บาน ซึ่งในสังคมมลายู
 มุสลิมยังคงสามารถพบเห็นโดยทั่วไป โดยถือว่ามีความประเสริฐยิ่ง

๒.๓.๙ เดือนรอมฎอน

(๑) ความประเสริฐ

รอมฎอนเป็นเดือนที่เก่าที่มีสำคัญเดือนหนึ่งตามปฏิทินอิสลามทั้ง ๑๒ เดือน แม้
 ว่าเดือนนี้จะไม่ใช่อีกเดือนหนึ่งจากบรรดาเดือนหะรอมก็ตาม เพราะว่าในเดือนนี้มีมุสลิมทั่วโลก
 ต่างปฏิบัติศาสนกิจประการที่ ๔ จากศาสนกิจที่มีอยู่ในหลักอิสลามทั้ง ๕ ประการ คือการถือศีลอด

ขณะเดียวกันอัลลอฮ์ได้ทรงให้เดือนรอมฎอนเป็นเดือนแห่งความประเสริฐ เดือน
 แห่งความจำเริญและเดือนแห่งการสะสมความดี ท่านอับดุลลอฮ์ อิบนุ มัสอูด จากท่านนบีﷺ กล่าวว่า
 ความว่า “เมื่อถึงคำคืนแรกของเดือนรอมฎอน ประตูสวรรค์จะถูกเปิดไม่มีประตูถูกปิดแม้แต่ประตู
 เดียวตลอดทั้งเดือนและประตูนรกจะถูกปิดไม่มีประตูถูกเปิดแม้แต่ประตูเดียวตลอดทั้งเดือน
 บรรดาญินที่เลวร้ายจะถูกล่าม ผู้ร้องเรียกจากฟ้าผ่าทุกคำคืนจนถึงรุ่งอรุณว่า โอ้ผู้ปรารถนาความดี
 จงมุ่งมาและจงรับข่าวดี โอ้ผู้ปรารถนาความชั่ว จงละเลิกและจงพินิจพิเคราะห์ มีผู้ขอภัยโทษบ้าง
 ไหม? เพื่อเราจะอภัยโทษให้แก่เขา มีผู้ขอคุดาฮ์บ้างไหม? เพื่อเราจะได้ตอบสนองคำคุดาฮ์ของเขา
 สำหรับอัลลอฮ์ ณ เวลาละศีลอด (อิฟฏอ) ของเดือนรอมฎอนทุกคำคืน จะทรงปลดปล่อยผู้ถูกลงโทษ
 ในนรก จำนวน ๖๐,๐๐๐ คน เมื่อถึงวันอีดิฟฏูร จะมีบุคคลถูกปลดปล่อยจากนรก เช่นเดียวกับจำนวน
 ผู้ถูกปลดปล่อยตลอดเดือน จำนวน ๓๐ ครั้ง จาก ๖๐,๐๐๐ คน” บันทึกโดยอับบัสสะกี อัลบัย
 สะกี ได้นำเสนอโดยมีสายผู้รายงานในระดับใช้ได้

จากท่านญาบิร อิบนุ อับดุลลาฮ์ จากท่านนบีﷺ กล่าวว่า ความว่า “ประชาชาติ
 ของฉันได้รับเดือนรอมฎอน ๕ ประการซึ่งไม่มีนบีก่อนหน้าฉันได้รับ ประการที่ ๑ เมื่อถึงคำคืนแรก
 ของเดือนรอมฎอน อัลลอฮ์จะทรงมองดูพวกเรา ผู้ใดที่อัลลอฮ์ทรงมองดูเขา เขาจะถูกไม่ถูกลงโทษ
 ตลอดไป ประการที่ ๒ กลิ่นปากของผู้ถือศีลอด ในยามเย็น มีความหอม ณ อัลลอฮ์ ยิ่งกว่าชมเชียง

¹⁴ มัจจะฮ์ฮ์ สิ่งที่อัลลอฮ์เจ้าได้ประทานแก่บรรดาเราะสูลซึ่งเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติโดยทั่วไป

ประการที่ ๓ มะลาอิกะฮฺ จะขออภัยโทษให้แก่พวกเขาทุกวันคืน ประการที่ ๔ อัลลอฮฺทรงใช้สวรรค์ของพระองค์ โดยตรัสกับสวรรค์ว่า เจ้าจงเตรียมและจงประดับประดับบรรดาบ่าวของข้าเถิด พวกเขาใกล้จะได้พักผ่อน จากความเหน็ดเหนื่อยในโลก ณ เคหะของข้าและเกียรติของข้า ประการที่ ๕ เมื่อถึงค่าคืนสุดท้าย จะได้มีการอภัยโทษให้แก่พวกเขาทั้งหมด ชายผู้หนึ่งจากกลุ่มชนกล่าวว่า คินอัลก้อดรอไซหรือไม? ท่านเราะสูลกล่าวว่า ไม่ใช่ ท่านไม่เห็นดอกหรือว่า กรรมกรที่ทำงาน เมื่อพวกเขาทำงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว พวกเขาก็จะรับค่าจ้าง พวกเขาโดยครบถ้วน”

(๒) การละหมาดตะรอเวียะห์

อะมัลที่ศาสนาอิสลามส่งเสริมให้บรรดามุสลิมกระทำในเดือนเราะมะฎอน คือ การละหมาดในเวลากลางคืน ซึ่งเป็นที่รู้จักว่าเป็นการละหมาดตะรอวีหฺ และผลการตอบแทนในการปฏิบัติ นั้นยิ่งใหญ่ไม่หย่อนไปกว่าการประกอบอียาดะฮฺประเภทอื่นๆ ที่ใช้ให้ปฏิบัติในเดือนเราะมะฎอน เช่น การถือศีลอด เพราะต่างได้รับการสัญญาว่าจะได้รับการอภัยโทษในบาปที่กระทำความ เฉากเช่นเดียวกับการตอบแทนที่ได้สัญญาแก่คนที่ปฏิบัติอะมัลอียาดะฮฺในค่าคืนลัยละตุลก้อดรอไซในด้านการได้รับอภัยโทษ ทั้งหมดนั้นขึ้นอยู่กับความมั่นใจของเราต่อคำสั่งของอัลลอฮฺ รวมทั้งความบริสุทธิ์ใจในการปฏิบัติ อะมัลดังกล่าวด้วย ส่วนหุก่มของการละหมาดตะรอวีหฺนั้น บรรดาอุละมาอ์ได้ลงความเห็นเป็นเอกฉันท์ว่า เป็นสุนัตสำหรับชายและหญิง และใช้ให้ปฏิบัติทั้งในรูปแบบญะมาอะฮฺหรือในลักษณะต่างคนต่างทำ แต่การปฏิบัติในรูปแบบญะมาอะฮฺจะมีความประเสริฐมากกว่า ดังหะดีษ

ความว่า จากท่านหญิงอาอิชะฮฺ เราะฎียัลลอฮุ อันฮา เล่าว่า ท่านนบี ﷺ ได้ออกไปยังมีสยิดในเวลาตีก(ของเดือนเราะมะฎอน)แล้วทำการละหมาด และได้มีผู้ชายบางคนละหมาดพร้อมท่าน เรื่องที่เกิดขึ้นได้กลายเป็นที่โจษขานกันในหมู่ผู้คน จนกระทั่งมีคนมาละหมาดกับท่านร่อซูลมากขึ้น คคืนที่สองท่านร่อซูลได้ออกไปละหมาดอีก ได้มีผู้คนมาละหมาดกับท่านมากขึ้นอีก และพวกเขาก็ได้พูดถึงเรื่องนี้ในเวลารุ่งขึ้น เมื่อถึงคืนที่สามท่านร่อซูลได้ออกไปละหมาดอีกและมีผู้คนมาละหมาดกับท่านเหมือนเดิม พอถึงคืนที่สี่มีสยิดก็เต็มจนไม่สามารถจุผู้คนที่มีความจำนอยะได้ ท่านร่อซูลไม่ได้ออกมาในคืนนี้ ผู้ชายบางคนจึงได้กล่าวว่า “อัศ-ศอลาฮฺ(มาละหมาดกันเถิด)” ท่านร่อซูลยังคงไม่ได้ออกไปจนกระทั่งถึงรุ่งเช้า ท่านจึงออกไปละหมาดฟัจร(ละหมาดศุบหฺ) เมื่อท่านละหมาดเสร็จ ท่านได้หันหน้าเข้าหาบรรดาผู้ที่ร่วมละหมาด ท่านกล่าวคำเริ่มต้นเพื่อให้โอวาท และได้ให้เทศนาว่า “เอาละ แท้จริงแล้ว เรื่องราวของพวกท่าน(การรวมตัวกันเพื่อละหมาด) เมื่อคืนนี้ ไม่ใช่สิ่งที่ปกปิดสำหรับฉันแต่อย่างใด(คือท่านร่อซูลรู้เห็นการรวมตัวของเศาะหาบะฮฺ) หากแต่ฉันกลัวว่า(ถ้าฉันออกมาละหมาดกับพวกท่านอีก)การละหมาดในยามค่ำคืนจะถูกบัญญัติให้เป็นภารกิจบังคับแก่พวกท่าน แล้วพวกท่านก็จะอ่อนแรงที่จะปฏิบัติมัน” (รายงานโดย มุสลิม หมายเลข ๑๒๗๑)

ความประเสริฐของการละหมาดตะรอวีหฺ ความว่า จากท่าน อับู สุร็อยเราะฮฺ เราะฎียัลลอฮุ อันฮฺ เล่าจากท่านนบี ได้กล่าวว่า “ผู้ใดที่ลุกขึ้น(เพื่อละหมาดและประกอบอียาดะฮฺใน

คืนของเดือนเราะมะฎอน ด้วยความศรัทธาและหวังในความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ เขาจะได้รับการอภัยโทษจากความผิดบาปที่ผ่านมาของเขา” (บันทึกโดย อัล-บุคอรีห์ หมายเลข ๓๖ และมุสลิม หมายเลข ๑๒๖๖)

(๓) กิจกรรมอิฟฏอร

มุสลิมโดยทั่วไปมักจะละศีลอดด้วยอินทผลัม ท่านนบีมุฮัมมัด กล่าวว่า "ถ้าคนใดในพวกท่านถือศีลอด ให้เขาละศีลอดด้วยอินทผลัม หากไม่มี ให้ละด้วยน้ำ แท้จริงน้ำเป็นสิ่งที่ทำให้สะอาดบริสุทธิ์" ในบรรยากาศที่ชาวมุสลิมในภาวะหิว อิสลามได้สอนแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมด้วย ด้วยการส่งเสริมให้อาหารกันและกัน รวมทั้งเลี้ยงอาหารผู้ขัดสน ดังหะดีษของท่านนบีที่ว่า ความว่า จากท่านซัยด อิบน์ คอลิด อัล-ญะฮะนี๊ เล่าจากท่านนบี ท่านได้กล่าวว่า “ผู้ใดที่เลี้ยงอาหารละศีลอดแก่ผู้ถือศีลอด เขาจะได้รับผลบุญเท่ากับผลบุญของผู้ถือศีลอด(ที่เขาให้อาหาร) โดยที่ผลบุญนั้น (หมายถึงผลบุญเดิมของผู้ถือศีลอดที่เขาเลี้ยงอาหาร) ไม่ได้ลดน้อยลงไปจากผู้ถือศีลอดนั้นแต่อย่างใด” (บันทึกโดย อัต-ติรมิซีย หมายเลขหะดีษ ๗๓๕ ดู เศาะฮียะฮ์ สุนัน อัต-ติรมิซีย หมายเลข ๖๔๗ เป็นหะดีษเศาะฮียะฮ์)

(๔) การรับประทานสะหุร

ช่วงเดือนวิถีการรับประทานอาหารของชาวมุสลิมจะเปลี่ยนไป จากที่ปกติเคยรับประทานวันละ ๓ มื้อ คือ เช้า เที่ยง และเย็น จะเปลี่ยนเป็น ๒ มื้อ คือ ช่วงหัวค่ำที่เรียกว่า ฟุฏูร (ละศีลอด) และช่วงก่อนรุ่งอรุณ ที่เรียกว่า สะหุร หลักปฏิบัติดังกล่าวเป็นบัญญัติทางศาสนา ดังที่มีรายงาน จากท่านอะนัส อิบน์ มาลิก เราะฎียัลลอฮุ อันฮุ เล่าจากท่านนบี ได้กล่าวว่า “พวกท่านจงทาน สะหุร เกิด เพราะใน สะหุร นั้นมีเบรอะกัต(ความประเสริฐ)” (รายงานโดย อัล-บุคอรีห์ เลขที่ ๑๗๘๙ และมุสลิม หมายเลขหะดีษ ๑๘๓๕)

สะหุร คือ อาหารที่ผู้ถือศีลอดทานตอนหัวรุ่งก่อนการเริ่มถือศีลอดในแต่ละวัน ซึ่งการรับประทานสะหุรจะได้รับผลบุญ ผลตอบแทน และความประเสริฐอันเนื่องจากหลายสาเหตุ เป็นการปฏิบัติตามแบบอย่างของท่านนบี เป็นการสร้างความแตกต่างกับชาวกิตาบ (ยิวและคริสเตียน) ซึ่งพวกเขาไม่ทานอาหารสะหุรตามที่ระบุไว้ในหะดีษที่รายงานโดยมุสลิมจากอัมร์ บิน อัล-อาศ แท้จริงท่านนบี กล่าวว่า “ความแตกต่างระหว่างการถือศีลอดของเรากับชาวคัมภีร์คือ การทานสะหุร” อีกทั้งสามารถประกอบอิบาดะฮ์ได้อย่างเข้มแข็ง เพิ่มความคล่องแคล่ว สามารถจัดการยาที่ไม่ดีอันเกิดจากความหิวโหย จะนำไปสู่การวิงวอน (ดุอาอ์) และการซิกะรุลลอฮ์ (ในช่วงที่ตื่นขึ้นมาเพื่อทานสะหุร) ผู้ที่ลืมเนียตถือศีลอดก่อนเข้านอน ก็สามารถทำการเนียตได้ (ฟัตหุลบารีย ๔/๑๔๐)

หุก่มของการรับประทานอาหารสะหุร คือ สุนัต ผู้ที่กระทำจะได้รับผลบุญ ในรายงานอื่นมีอยู่ว่าอัลลอฮ์และบรรดามะลาอิกะฮ์จะเศาะละวาตแก่บรรดาผู้ที่รับประทานอาหารสะหุร

การเสาะแสวงหาของอัลลอฮ์นั่นก็คือ พระองค์จะทรงประทานความโปรดปรานแก่พวกเขา และการเสาะแสวงหาของบรรดามะลาอิกะฮ์ก็คือ พวกเขาจะขอให้อัลลอฮ์ทรงให้อภัยแก่พวกเขา ดังนั้นเข้าใจว่า ผู้ที่ไม่ได้รับประทานอาหารสละหฺจะไม่ได้ได้รับความโปรดปรานจากอัลลอฮ์และการวิงวอนจากบรรดามะลาอิกะฮ์ในเวลานั้น ขณะเดียวกันอิสลามได้ส่งเสริมให้ท่าน สละหฺ ในช่วงท้ายสุดของกลางคืน ดังรายงาน จากท่าน อะนัส เล่าจากท่าน ซัยด อิบน์ ซาบิต เราะฎิยัลลอฮุ อันฮุมว่า ได้กล่าวว่า “พวกเรา ได้ทานสละหฺกับท่านนบี ﷺ เสร็จแล้วก็ได้ลุกขึ้นไปละหมาด(ศุบหฺ)กับท่าน” ฉนั้น(อะนัส)ถามว่า “ช่วงเวลาเท่าใดระหว่างทั้งสอง? (หมายถึงหลังจากที่ท่านสละหฺเสร็จกับเวลาของการละหมาดศุบหฺ)” ซัยดตอบว่า “ห้าสิบอายะฮฺ(หมายถึงช่วงเวลาระหว่างนั้นเท่ากับเวลาที่ใช้ในการอ่านอัลกุรอานประมาณห้าสิบอายะฮฺ)” ในอีกรายงานหนึ่งมีว่า “ประมาณห้าสิบหรือหกสิบอายะฮฺ” (บันทึกโดย อัล-บุคอรี เลขที่ ๕๔๑ และมุสลิม เลขที่ ๑๘๓๗)

(๕) เอียะอติกาฟสิบวันสุดท้ายของเดือนรอมฎอน

มีรายงานจากอบูฮุร็อยเราะฮฺ رضي الله عنه กล่าวว่า ความว่า “ท่านเราะสูล ﷺ เอียะอติกาฟ ในทุกเดือนรอมฎอน เป็นเวลา ๑๐ วัน เมื่อถึงปีที่ท่านถึงแก่กรรม ท่านทำการเอียะอติกาฟ (ในเดือนรอมฎอน) เป็นเวลา ๒๐ วัน” บันทึกโดยบุคอรี หะดีษนี้แสดงถึงความสำคัญของ ๑๐ คืนสุดท้ายของเดือนรอมฎอนและคืนอัลก้อดร์ (ลัยละตุลก้อดร์) ก็อยู่ใน ๑๐ คืนสุดท้ายนี้ด้วย จากท่านหญิงอาอิชะฮฺ เล่าว่า ท่านนบี ﷺ ได้สั่งใช้บรรดาเศาะหาบะฮฺไว้ว่า ความว่า “ท่านทั้งหลายจงแสวงหาคืนอัลก้อดร์ ในคืนคี่ของ ๑๐ คืนสุดท้ายของเดือนรอมฎอน” บันทึกโดยอัลบุคอรี

ความประเสริฐของคืนอัลก้อดร์ ก็เป็นที่ทราบกันดีเพราะมีปรากฏอยู่ในสุเราะฮ์ อัลก้อดร์ ว่า ความว่า “แท้จริงเรา (อัลลอฮ์) ได้ทรงประทานอัลกุรอานมาคืนอัลก้อดร์ สิ่งใดที่ทำให้เจ้า (มุฮัมมัด) รู้ว่าคืนอัลก้อดร์ คือคืนอะไร? คืนอัลก้อดร์นั้นดีกว่า ๑,๐๐๐ เดือน บรรดามะลาอิกะฮ์ และวิญญาณ (หมายถึงญิบรีล) ได้ลงมาในคืนนี้ โดยการอนุมัติของพระเจ้าของพวกเขาพร้อมด้วยกิจทั้งหมด คืนนี้มีความสุขสงบจนถึงแสงอรุณขึ้น”(อัลกุรอาน, อัลก้อดร์ : ๑-๕)

ฉะนั้นการเอียะอติกาฟสิบวันสุดท้ายของเดือนรอมฎอนเป็นวิธีการที่ท่านนบีได้ปฏิบัติเป็นแบบอย่างแก่ประชาชาติของท่านในการแสวงหาความประเสริฐของคืนลัยละตุลก้อด แต่มุสลิมมลายูในจังหวัดปัตตานี จะมีวิธีการคำนวณเพื่อแสวงหาคืนลัยละตุลก้อดโดยการสังเกตวันแรกของการถือศีลอด หากว่าวันดังกล่าวเป็นวันอาทิตย์หรือวันพุธ อาจสันนิษฐานได้ว่า คืนลัยละตุลก้อด อาจเป็นคืนที่ ๒๙ ของเดือน หากวันแรกของการถือศีลอดเป็นจันทร์ก็สันนิษฐานได้ว่าคืนลัยละตุลก้อด อาจเป็นคืนที่ ๒๑ และวันแรกของการถือศีลอดเป็นอังคารหรือวันศุกร์ก็สันนิษฐานได้ว่าคืนลัยละตุลก้อดเป็นคืนที่ ๒๗ และวันแรกของการถือศีลอดเป็นวันพฤหัสบดีและวันเสาร์สามารถสันนิษฐานได้ว่าคืนลัยละตุลก้อดเป็นคืนที่ ๒๓ ของเดือน (Sejati Pa'idah, n.d.: ๑๐) ความประเสริฐของค่ำคืนนี้ จึงผูกพันอยู่กับการปฏิบัติอิบาดะฮ์ ไม่เกี่ยวข้องกับการนำเอาซูเราะฮ์นี้ ไปอ่านเพื่อปฏิบัติพิธีการใด

ดังนั้นการนำเอาซูเราะฮ์นี้ไปอ่าน ขณะที่นํามัยยิตลงหลุมเพื่อทำการฝัง จึงเป็นคนละเรื่องกันและเป็น การกระทำที่ไม่มีอยู่ในบัญญัติอิสลาม

๒.๓.๑๐ เดือนเชาวาล

เชาวาลเป็นเดือนที่สืบตามปฏิทินอิสลามฮิจเราะฮ์ศักราช เดือนนี้มีความประเสริฐ และอิบาดะฮ์เฉพาะ คือ

(๑) วันอีด (วันตรุษ)

วันอีดในอิสลามมี ๒ วันคือ วันอีดฟิฏรและวันอีดอัฎฮา วันอีดฟิฏรจะตรงกับ วันที่ ๑ ของเดือนเชาวาลและวันอีดอัฎฮา จะตรงกับวันที่ ๑๐ ของเดือนซุลฮิจญะฮ์ วันอีดทั้ง ๒ นี้ อัลลอฮ์ได้ทรงบัญญัติให้เป็นวันแห่งรื่นเริงตามกรอบอิสลามของมุสลิมทั่วไป ดังที่มีรายงานจาก ท่านอนัส อิบน์ มาลิก กล่าวว่า ท่านเราะสูล ได้เดินทางมาถึงเมืองมะดีนะฮ์ ก็พบว่าชาวเมืองมีวันรื่น เริงอยู่ ๒ วัน ท่านเราะสูลจึงได้รื่นเริงสนุกสนานกัน ๒ วันนี้ ในสมัยญาฮิลียะฮ์ ท่านนบีจึงกล่าวว่า ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ได้ทรงเปลี่ยนวันทั้ง ๒ ให้แก่พวกท่าน ด้วยวันที่ดีกว่า คือนวันอีดฟิฏรและวัน อีดอัฎฮา”บันทึกโดยนาซาอีย์ แม้ว่าวันอีดทั้ง ๒ จะเป็นวันรื่นเริงก็ตาม แต่ท่านนบียังได้กำหนด แบบอย่างในการปฏิบัติอิบาดะฮ์ ต่ออัลลอฮ์ไว้ด้วยคือ การกล่าวตักบิร การละหมาดอีดและการรื่นเริง นั้น จะต้องอยู่ในขอบข่ายของศาสนบัญญัติ

การละหมาดอีดถือว่าเป็นสุนัต ส่งเสริมให้มุสลิมทุกเพศ ทุกวัย รวมตัวกันที่ทำการละหมาดอาจเป็นสนามหรือมัสยิด ตามที่ชุมชนได้ทำการชูรอกัน ฉะนั้นบรรยากาศในวันนั้นทุกคน จะมีรอยยิ้ม มีการสลาม เยี่ยมเยียนกันโดยการนำขนมมัต (ตูปะดากวนปาลัส) จะมีการเศาะดาเกาะฮ์ (เงิน) ให้แก่เด็ก ๆ มีการเลี้ยงอาหารกันหรือที่บ้านตามแต่วัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น

(๒) การถือศีลอด ๖ วัน

ความดีที่ควรปฏิบัติในเดือนเชาวาลอีก ได้แก่การถือศีลอด ๖ วัน เพราะจะทำให้ได้รับภาคผลอย่างมากมีรายงานจากเชาบัน เล่าว่า ท่านนบี กล่าวว่า ความว่า “การถือศีลอด ในเดือนรอมฎอน (มีภาคผลเท่ากับ) การถือศีลอด ๑๐ เดือนและการถือศีลอด ๖ วันหลังจากเดือน รอมฎอน(มีภาคผลเท่ากับ) การถือศีลอด ๒ เดือนนั้นเท่า (มีภาคผลเท่ากับ) ๑ ปี” บันทึกโดยนะซาอีย์ และอิบน์อุบบาน การที่ตัวบทหะดีษได้บ่งบอกเช่นนี้ ยังมีหะดีษซึ่งนำเสนอโดยท่านอิมามมุสลิม ได้ รายงานจาก อับดุลอัยยูบ อัลอันซอรี เล่าว่า ท่านนบี กล่าวว่า ความว่า “ ผู้ใดที่ถือศีลอดในเดือน รอมฎอน แล้วติดตามด้วยการถือศีลอด ๖ วัน ในเดือนเชาวาล เขาเท่ากับว่าได้ถือศีลอดตลอดปี” บันทึกโดยมุสลิม หมายเลขหะดีษ ๑๙๘๔

(๓) การแต่งงาน

การแต่งงานถือเป็นที่ยอมรับของอิสลามได้บัญญัติเพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของความเป็นมนุษย์ตามกรอบที่ได้บัญญัติของอิสลาม การแต่งงานในอิสลามได้หุก่มที่แตกต่างกันทั้งนี้ ตั้งแต่ความสามารถของแต่ละคน มีหุก่มตั้งแต่วาญิบ (จำเป็น) สุนัต (ส่งเสริม) มัรรูฮ์ (น่ารังเกียจ) จนกระทั่ง หะรอม (ห้ามแต่งงาน) และนบีเอง เคยจัดการนิกาสตนเองกับท่านหญิงอาอิชะห์ในเดือนเซาวาล ดังคำบอกเล่าจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ ว่า ความว่า “ฉันได้แต่งงานกับท่านเราะสูลในเดือนเซาวาลและท่านเราะสูลได้อยู่กินกับฉันในเดือนเซาวาล จะมีภรรยาคนใดของท่านเราะสูล ที่จะโชคดี ณ ท่านเราะสูล ยิ่งไปกว่าฉัน? และท่านหญิงอาอิชะฮ์ ส่งเสริมให้บรรดาสตรีของนางอยู่กินร่วมกันในเดือนเซาวาล” บันทึกโดยมุสลิม แต่ความเชื่อของชาวมลายูบางส่วนเชื่อว่าการจัดงานแต่งงานในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง เนื่องจากเดือนเซาวาลถึงเดือนซุลฮิจญะฮ์จะมีวันอีดทั้งสอง ซึ่งสังคมมลายูจะเรียกว่า “กะเปะห์ตือเบาะฮ์ แปลว่า เป็นช่วงที่การคุมชะฮ์อีกทั้งสอง”

(๔) กิจกรรมเร่ร่อนหลังจากถือศีลอด ๖ วัน

สังคมมุสลิมมลายูปัตตานีจะจัดการเร่ร่อนหลังจากการถือศีลอดสุนัต ๖ วัน เรียกว่า “รายอเน” ซึ่งมีเฉพาะสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยเท่านั้น โดยบางพื้นที่ของจังหวัดปัตตานีจะจัดอย่างยิ่งใหญ่กว่าตรุษอีดิลฟิตรีห์ ก็จะมีการเยี่ยมเยียนสุสานของบรรพบุรุษ พร้อมทั้งพาบุตรหลานไปด้วย จะมีเลี้ยงอาหารกันในบริเวณสุสาน พร้อมทั้งร่วมกันพัฒนาและทำสะอาดสุสาน ซึ่งจะตรงกับวันที่ ๘ เดือนชะอวานของทุกปี หลังจากนั้นก็มีเยี่ยมเยียนเพื่อนบ้าน ร่วมเลี้ยงอาหารกันโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ขนมตูปะ” ฉะนั้นโรงเรียนบางแห่งในจังหวัดชายแดนใต้ก็จะหยุดเรียนหนังสือในช่วงวันเวลาดังกล่าวด้วย

(๕) การละหมาดตัสเบียฮ์

การละหมาดตัสเบียฮ์เป็นสุนัตชนิดหนึ่ง ที่มีการกล่าว “ตัสเบียฮ์” จำนวน ๓๐๐ ครั้งในขณะละหมาด โดยมีวิธีการละหมาด จำนวน ๔ รอกอัต ตามที่นบีเคยสอนท่านอับบาส บิน อับดุลมุฏฏอลิบ ซึ่งเป็นลุงของท่าน ละหมาดตัสเบียฮ์ได้ส่งเสริมให้กระทำการทุกวันหากมีความสามารถ แต่หากไม่สามารถปฏิบัติได้ ก็ควรปฏิบัติสัปดาห์ละครั้ง หากไม่สามารถปฏิบัติ ให้กระทำเดือนละครั้ง หากไม่สามารถปฏิบัติให้กระทำปีละครั้ง และหากไม่สามารถปฏิบัติได้ ก็จงกระทำสักหนึ่งครั้งในชีวิต (บันทึกโดยอับู ดาวูด หมายเลขหะดีษ ๑๒๙๗)

ละหมาดตัสเบียฮ์หากปฏิบัติในช่วงเวลากลางวัน จะปฏิบัติลักษณะ ๔ รอกอัต ด้วย ๑ สลาม และปฏิบัติในช่วงเวลากลางคืน จะปฏิบัติลักษณะ ๔ รอกอัต ด้วย ๒ สลาม โดยทุก ๆ รอกอัตต่อ ๑ สลาม โดยในทุก รอกอัตหลังจากอ่านสุเราะฮ์ฟาตีหะฮ์แล้วก็อ่านญะฮ์ให้สามารถสุเราะฮ์ไหนก็ได้ในอัลกุรอานตามความประสงค์ของผู้ละหมาด หลังจากนั้น อ่าน “ซุบหานัลลอฮ์ วัลหัลลูลิลลาฮ์ วะลา อิลาฮา อิลลา อัลลอฮ์ วัลลอฮุอักบัร” จำนวน ๑๕ ครั้ง หลังจากนั้นก็รุกอ อ่าน “ซุบ

ห่านลลย วัลหัดดุลลลาห ะลา อิลลาฮ อิลลา อัลลย วัลลยอักบร” จำนวน ๑๐ ครั้ง หลังจากนั้นกเียะอติดาล ก็อ่าน “ซุบหานลลย วัลหัดดุลลลาห ะลา อิลลาฮ อิลลา อัลลย วัลลยอักบร” จำนวน ๑๐ ครั้ง ก็ลงสญุต อ่าน “ซุบหานลลย วัลหัดดุลลลาห ะลา อิลลาฮ อิลลา อัลลย วัลลยอักบร” จำนวน ๑๐ ครั้ง หลังจากนั้นก็นั่งระหว่างสญุต ก็อ่าน “ซุบหานลลย วัลหัดดุลลลาห ะลา อิลลาฮ อิลลา อัลลย วัลลยอักบร” จำนวน ๑๐ ครั้ง หลังจากนั้นก็สญุตครั้งที่สองของรอกะฮ ก็อ่าน “ซุบหานลลย วัลหัดดุลลลาห ะลา อิลลาฮ อิลลา อัลลย วัลลยอักบร” จำนวน ๑๐ ครั้ง ฉะนั้นในแต่ละรอกะฮจะอ่าน “ซุบหานลลย วัลหัดดุลลลาห ะลา อิลลาฮ อิลลา อัลลย วัลลยอักบร”จำนวน ๗๕ ครั้ง ปฏิบัติตามลักษณะแรกทั้งสี่รอกะฮ(Abdurrahman mat, ๒๕๓๘: ๒๙ – ๓๑)

การปฏิบัติของชาวมุสลิมจังหวัดปัตตานี จะทำการละหมาดตัสเบียะหฺในวันที่ ๘ ของเดือนเซาวัลทุกปี ทั้งนี้ก็มีวิธีการปฏิบัติที่แตกต่างอีกเช่นกัน เช่น บางชุมชนทำการละหมาดในช่วงเวลากลางวันที่มีสยิด บางชุมชนจะทำการละหมาดในช่วงเวลากลางวันที่มีสยิด และบางชุมชนจะทำการละหมาดในช่วงเวลากลางวันที่สุสาน หลังจากเสร็จจากกิจอิบาตะยุดังกล่าวประชาชนทุกเพศทุกวัย จะช่วยกันทำความสะอาดสุสานและร่วมรับประทานอาหารกัน

๒.๓.๑๑ เดือนซุลกออิตะฮฺ

ซุลกออิตะฮฺเป็นเดือนที่สิบเอ็ดตามปฏิทินอิสลาม คำว่า กออิตะฮฺ หมายถึง การเก็บตัวภายในบ้าน ซึ่งคนอาหรับใช้เป็นเดือนแรกที่เก็บตัวอยู่ครอบครัว ไม่ออกศึกสงครามใดๆ และเตรียมตัวสะสมทรัพย์เพื่อไปประกอบพิธีฮัจญ์และเป็นการเตรียมตัวสินค้าที่จะไปทำธุรกิจในเดือนหัจญ์ (คัดจาก <http://akhawat.imanhearts.com/showthread>. สืบค้นเมื่อ ๑๐ มีนาคม ๒๕๕๖)

การเตรียมตัวและการเดินทางเพื่อประกอบพิธีฮัจญ์ ในช่วงเวลานี้ชาวมุสลิมในจังหวัดปัตตานีจะเตรียมตัวเพื่อไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ เมืองมักกะฮฺ ราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย บางคนนั้นได้มีการจัดงานเลี้ยงอาหารเพื่อหางบประมาณสมทบในการใช้จ่ายและเป็นการพบปะกับบรรดาเครือญาติ เพื่อนพ้อง และบรรดาคนในหมู่บ้าน ดังนั้นบรรดาผู้คนที่มาร่วมงานก็จะช่วยเหลือกันด้วยกันบริจาคเงินเพื่อเป็นการสมทบทุนในการประกอบพิธีฮัจญ์ และเมื่อถึงเวลาที่บรรดาเครือญาติและคนในหมู่บ้านจะออกเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์แล้ว เครือญาติ เพื่อนพ้อง และชาวบ้านก็จะรวมตัวไปส่งด้วยการเหมารถกันไปส่งกันที่สนามบินหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา หรือบางคนนั้นไปขึ้นเครื่องบินที่สุวรรณภูมิ ก็จะไปส่งกันเช่นกัน

๒.๓.๑๒ เดือนซุลฮิจญะฮฺ

ซุลฮิจญะฮฺเป็นเดือนที่สิบสองตามปฏิทิน เป็นเดือนที่มีความสำคัญโดยเกี่ยวข้องกับ การประกอบพิธีฮัจญ์ เกี่ยวกับความสำคัญของ ๑๐ วันแรก ของเดือนซุลฮิจญะฮฺนั้น อิบนุ อับบาส^{رض}

ได้รายงานว่ นปีﷺ กล่าวว่า ความว่า “ไม่มีวันใด ๆ ที่ยิ่งใหญ่ ณ อัลลอฮ์และเป็นที่รักยิ่ง ณ อัลลอฮ์ โดยการปฏิบัติความดีในวันเหล่านั้นยิ่งกว่า ๑๐ วันแรกของเดือนซุลฮิจญะฮ์ ดังนั้นท่านทั้งหลายจงกล่าว ตัสเบียหฺ ตะฮิลล์ ตักบิรให้มากในวันเหล่านี้” บันทึกโดยอัญญอบรอนีย ด้วยสายผู้รายงานดี ที่มววิจยใคร่ขอนำเสนอเกี่ยวกับอิบาดะฮ์เฉพาะของเดือนนี้ คือ

(1) การถือศีลอดในวันอะรอฟะฮ์

ได้รายงานจาก อัลบะรออฺ อิบน์ อาซิบﷺ ว่า นปีﷺ กล่าวว่า ความว่า “การถือศีลอดในวันอะรอฟะฮ์ แท้จริงฉันหวังว่า อัลลอฮ์จะทรงอภัยโทษ (ในความผิด) ๑ ปีก่อนหน้าวันนี้และ ๑ ปี หลังวันนี้” บันทึกโดยอัตติรมิซีย และท่านนบี ยังกล่าวว่า ความว่า "การถือศีลอดในวันอะรอฟะฮ์ นั้น ข้าพเจ้าหวังว่า อัลเลาะห์ จะทรงลบล้างความผิดในปีที่ก่อนวันอะรอฟะฮ์และในปีหลังจากวันอะรอฟะฮ์" รายงานโดยมุสลิม หมายเลขหะดีษ ๑๖๖๒ และท่านนบี กล่าวเช่นกันว่า ความว่า "ไม่มีวันใดที่อัลเลาะห์จะปลดปล่อยบ่าวของพระองค์จากไฟนรก ที่จะมากไปกว่าวันอะรอฟะฮ์" บันทึกโดยมุสลิม หมายเลขหะดีษ ๑๓๔๘

(๒) วันอีตอฎฮาและวันดัชริก

นปีได้กล่าวถึงความสำคัญของวันอีตอฎฮาและวันดัชริก ไว้ว่า เป็นวันที่มีการปฏิบัติอิบาดะฮ์และวันรื่นเริงจึงห้ามการถือศีลอดในวันดังกล่าว อุบะฮฺ อิบน์ อามิรﷺ ว่า นปีﷺ กล่าวว่า ความว่า “วันที่ยิ่งใหญ่ ณ อัลลอฮ์ คือ วันนะหฺรฺ (อีตอฎฮา) หลังจากนั้นวันถัดมา (วันดัชริก คือ ๑๑-๑๒-๑๓ ซุลฮิจญะฮ์) เป็นวันรื่นเริงของเรา โอ้ชาวอิสลามมันเป็นวันแห่งการกินและการดื่ม” บันทึกโดยอบู ดาวูด หมายเลขหะดีษ ๑๗๖๕ อิหม่ามอะหมัด หมายเลขหะดีษ ๑๙๐๗๕ อิบน์ กุซัยมะฮฺ หมายเลขหะดีษ ๖๘๖๖ นักวิชาการมีความเห็นว่า การห้ามถือศีลอดในวันอะรอฟะฮ์จากหะดีษดังกล่าว นั้น เจาะจงเฉพาะผู้ประกอบพิธีฮัจญ์

กิจกรรมกุรบาน เป็นพิธีกรรมศาสนาที่เชื่อดสัตว์ เช่น วัว ควาย อูฐ แพะ แกะ เพื่อเป็นการเลี้ยงฉลองและมอบฐานแก่คนยากจน ในระหว่างวันที่ ๑๐ – ๑๔ เดือนซุลฮิจญะฮ์ของทุกปี สำหรับชาวมุสลิมภายในจังหวัดปัตตานี ชาวบ้านจะรวมตัวเพื่อทำกิจกรรมนั้น บางคนจะรวมตัวกันทำกุรบาน ภายใต้การบริหารจัดการของมัสยิด บางคนจะรวมตัวกันเอง เมื่อเชื่อดสัตว์กันแล้วก็จะมีการแจกจ่ายเนื้อสัตว์กุรบานแก่ญาติ พี่น้อง และคนยากจน และบางคนก็จะประกอบอาหารและเรียกกรรดาชาวบ้านมาร่วมกันรับประทานกัน ในวันและเวลาดังกล่าวนั้นบรรดาชาวมุสลิมจะเยี่ยมเยียนบ้านต่อบ้านโดยไม่จำเป็นต้องรับเชิญซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชาวมุสลิมที่ปฏิบัติการมา

๒.๔ กิจอิบาดะฮ์ประจำของทุกเดือน

๒.๔.๑ วันอัลบิฏ

รายงานจาก अबดุลมะลิก บิน กอตาตะฮ์ อิบน์ มัลฮาน จากบิดาของท่าน رضي الله عنه กล่าวว่า ท่านนบี ﷺ ใช้ให้เราถือศีลอด ในวันอัลบิฏ คือ วันที่ ๑๓-๑๔-๑๕ ของทุกเดือน ท่านนบีกล่าวว่า ความว่า “การถือศีลอดลักษณะนี้ เหมือนสภาพการถือศีลอดตลอดปี” บันทึกโดยอบูดาวูด

(๑) ผลานิสงค์ของการถือศีลอด ๓ วันในหนึ่งเดือน

รายงานจาก อบูซัร رضي الله عنه กล่าวว่า ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า ความว่า “ผู้ใดถือศีลอด ๓ วันในทุกเดือน นั้นเป็นการถือศีลอดตลอดปี อัลลอฮ์ได้ทรงประทานการยืนยันเช่นนี้ ไว้ในคัมภีร์ของพระองค์ว่า ผู้ใดที่นำหนึ่งความดีมา เขาจะได้รับ (ผลานิสงค์) ๑๐ เท่าวันหนึ่งจึงเท่ากับ ๑๐ เท่า” บันทึกโดยอิบนุมาญะฮ์และติรมิซีย

เกี่ยวกับการถือศีลอด ๓ วันในหนึ่งเดือนนี้ ก็มีหะดีษอีกหลายบทขยาย เป็นต้นว่า ให้ถือศีลอดในวันเสาร์ อาทิตย์ จันทร์ของเดือนหนึ่ง และอังคาร พุธ พฤหัสบดี ในอีก ๑ เดือนสลับกันไป บางหะดีษมีว่า นบีถือศีลอดใน ๓ วัน ทุกต้นเดือน บางหะดีษอธิบายว่า นบีถือศีลอด ในวันจันทร์และวันพฤหัสบดีของสัปดาห์หนึ่งและถือต่อในวันจันทร์ของอีกสัปดาห์หนึ่ง บางหะดีษกล่าวว่า นบีได้ถือศีลอด ๓ วัน ในเดือนหนึ่ง โดยไม่เจาะจงวัน อิมามเฮกานีย ได้กล่าวสรุปว่า ที่ถูกต้องให้ความอิสระในการเลือกวันถือศีลอด ๓ วันนั้นไว้ โดยไม่ต้องจำกัด โดยให้ผู้ถือศีลอดเลือกเองว่าจะถือศีลอดวันใด ในเมื่อเขาได้ถือศีลอดก็ถือว่า เขาปฏิบัติถูกต้องตามบัญญัติศาสนาแต่ต้องไม่ตรงกับวันบิฏ

๒.๔.๒ ผลานิสงค์ของการถือศีลอดในวันจันทร์และวันพฤหัสบดี

ท่านนบี ได้มีวิธีการถือศีลอดสุนัตในแต่ละสัปดาห์ ซึ่งท่านจะถือศีลอดในวันจันทร์และพฤหัสบดี ดังที่มีรายงานจากอบูซุรเราะฮ์ رضي الله عنه กล่าวว่า ความว่า “การทำงานจะถูกนำเสนอ ณ อัลลอฮ์ ในวันจันทร์และวันพฤหัสบดี ดังนั้น ฉันจึงชอบที่จะให้การทำงานของฉันถูกเสนอ โดยที่ฉันถือศีลอด”

๒.๔.๓ การถือศีลอดวันเว้นวัน

มีรายงานจาก अबดุลลอฮ์ อิบน์ อัมร رضي الله عنه ได้เล่าว่า ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า ความว่า “ท่านจงถือศีลอด ๓ วันในทุกเดือน ฉันกล่าวว่าแท้จริงฉันมีความเข้มแข็งที่จะทำมากกว่านี้ ท่านนบียังคงยืนยันเช่นนั้นกับฉัน จนท่านกล่าวว่า ท่านจงถือศีลอด ๑ วัน และไม่ถือศีลอด ๑ วัน แท้จริงนั้นเป็นการถือศีลอดที่ประเสริฐที่สุด โดยเป็นการถือศีลอดของท่านนบีดาวูดอลัยฮ์ ๖ พี่น้องของฉัน”

๒.๕ กิจอิบาดะฮ์สำคัญประจำวันศุกร์

วันศุกร์ถือว่าเป็นอีตในรอบสัปดาห์ของชาวมุสลิม เป็นวันที่สำคัญที่สุดในรอบสัปดาห์ (อิบนุมาญะฮฺ หมายเลขหะดีษ ๑๐๘๔) ฉะนั้นในวันดังกล่าวจะมีกิจอิบาดะฮ์เฉพาะ มีการละหมาดญุมอะฮฺ มีการฟังคุฏบะฮฺ (บรรยายธรรมบังคับที่ใช้ให้มุสลิมจะต้องรับฟังจากผู้นำมัสยิด) ดังมีรายงานจากอบูฮุรเราะฮฺ رضิ เล่าว่า ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า ความว่า “ผู้ใดที่อาบน้ำละหมาด โดยเขาอาบน้ำละหมาดอย่างดี แล้วไปละหมาดญุมอะฮฺ และฟังคุฏบะฮฺ โดยสงบนิ่ง เขาจะได้รับการอภัยโทษระหว่างวันญุมอะฮ์นั้นและวันญุมอะฮ์ต่อไป และเพิ่มอีก ๓ วัน และผู้ใดที่ถูบลำเม็ดหิน แท้จริงเขาทำให้ผลบุญในการละหมาดญุมอะฮ์เป็นโมฆะ” บันทึกโดยมุสลิม หมายเลขหะดีษ ๑๙๘๘ และยังมีรายงานที่อธิบายความจำเป็นของชาวมุสลิมต้องละหมาดญุมอะฮ์ ดังรายงานจาก อบุลญะฮัด อัฏฏอมรีย رضิ ว่าท่านนบี ﷺ กล่าวว่า ความว่า “ผู้ใดที่ละทิ้ง (ละหมาดญุมอะฮ์) ๓ ญุมอะฮ์ โดยการละเลย อัลลอฮ์จะทรงประทับปิดใจของเขา” บันทึกโดยนักบันทึกหะดีษทั้ง ๕

จากท่านอบูสะอีด อัลคุดรีย เล่าว่า ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า ความว่า “ผู้ใดที่อ่านซูเราะฮ์อัลกะฮ์ฟีในวันญุมอะฮ์ อัลลอฮ์ทรงให้มีรัศมี ส่องสว่าง แก่เขาระหว่าง ๒ ญุมอะฮ์” บันทึกโดยอันนะซาอียี และอัลฮากิม

อิมามซาฟียี (มุฮัมมัด บิน อิดริส อัซซาฟียี เกิดที่กรุงแบดแดด เมื่อปี ๑๕๐ ฮ.ศ. และเสียชีวิตที่ประเทศอียิปต์ เมื่อปี ฮ.ศ.๒๐๔) มีความเห็นว่า ชอบให้อ่านซูเราะฮ์อัลกะฮ์ฟี ในวันญุมอะฮ์ และคำคินญุมอะฮ์ด้วย และท่านดิรมีซี ได้นำเสนอจากท่านอบูฮุรเราะฮฺ رضิ เล่าว่า ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า ความว่า “ผู้ใดที่อ่านซูเราะฮ์ หามิม อัดดुकอน ในคำคินญุมอะฮ์ เขาจะได้รับการอภัยโทษ”

กิจกรรมการอ่านซูเราะฮ์ยาซีนในคืนวันศุกร์ ชาวมุสลิมในจังหวัดปัตตานีส่วนใหญ่แล้วเมื่อถึงคืนวันศุกร์ บรรดามุสลิมจะร่วมตัวกันละหมาดมัฆริบที่มีสยิด หลังจากละหมาดเรียบร้อยแล้ว อิหม่ามก็เรียกมะอุมมาตั้งเป็นวงกลมใหญ่แล้วร่วมตัวกันอ่านซูเราะฮ์ยาซีน โดยความเชื่อว่าเป็นสิริมงคลแก่ปัจเจกบุคคลและชุมชนให้ปลอดภัยจากสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ

๒.๖ โครงสร้างทางสังคมและชุมชนจังหวัดชายแดนใต้

ชนชาติดั้งเดิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มาเลเซียและ อินโดนีเซีย เป็นต้น เป็นพวก ปิกมี การแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์มากมาย จนในที่สุดเราเรียกว่าทั่วไปว่าเป็นพวก (malayo-polynesian) ชุมชนดั้งเดิมเป็นชุมชนที่ไม่มีศาสนา มีความคิดที่เชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณ เมื่อประมาณ ๓-๕ ปีพันปีที่ผ่านมา ศาสนาได้ถือกำเนิดในประเทศอินเดียได้แก่ ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาฮินดู

ตามลำดับ เมื่อชาวอินเดียในยุคโบราณได้เดินทางมาสู่ดินแดนที่เรียกว่า หมู่เกาะอินโดนีเซีย มลายู รวมทั้งคาบสมุทรมลายู หลักคำสอนของศาสนาพราหมณ์ ศาสนาฮินดู ก็ถูกนำมาถ่ายทอดและเผยแพร่ในชุมชนหมู่เกาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเมื่อศาสนาพุทธได้กำเนิดในดินแดนอินเดียก็ได้ถูกเผยแพร่สู่คาบสมุทรมลายูเช่นกัน และศาสนาที่สำคัญอีกศาสนาหนึ่งที่เดินทางเข้าสู่ดินแดนหมู่เกาะอินโดนีเซีย มลายูและคาบสมุทรมลายูคือศาสนาอิสลามยุคคนปีมูฮัมมัด ซึ่งกำเนิดในดินแดนคาบสมุทรอาราเบียที่นครมักกะฮ์ ก่อนหน้าที่ศาสนาอิสลามจะถือกำเนิด บรรดาพ่อค้าอาหารับจากทุกสารทิศในตะวันออกเฉียงกลางเคยเดินทางมาสู่ภูมิภาคนี้ และได้เปลี่ยนศาสนาเดิมของตนมานับถือศาสนาอิสลาม ทำให้ศาสนาอิสลามได้แผ่ขยายไปทุกสารทิศของโลก รวมทั้งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ศาสนาอิสลามมีปรัชญาและคำสอนที่แตกต่างไปจากศาสนาพราหมณ์ ฮินดู พุทธ ที่ได้เผยแพร่ก่อนหน้านี้ เพราะศาสนาอิสลามเน้นความเชื่อในเรื่องความเป็นเอกะของอัลลอฮ์เจ้า ไม่แบ่งผู้คนออกเป็นชนชั้น ไม่มีนักบุญหรือนักบวช ไม่แยกระหว่างทางโลกและทางธรรม มีหลักศรัทธาและปฏิบัติ ซึ่งหลักคำสอนของศาสนาแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับคำสอนของศาสนาที่มีอยู่แล้ว

อิสลามกลายเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในบริเวณนี้และอิสลามยังเป็นศาสนาประจำนครรัฐสุลติมปัตตานีที่ดำเนินมาถึงปัจจุบันถึงแม้สถานการณ์ทางการเมืองและประวัติศาสตร์ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วก็ตาม แต่ศาสนาอิสลามก็ยังเป็นศาสนาที่ผู้คนบริเวณจังหวัดชายแดนภาคใต้ยึดถือและศรัทธา เพียงแต่นครรัฐสุลติมปัตตานีได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรไทย ก็คือบริเวณจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาสปัจจุบัน

ประวัติศาสตร์อันยาวนานของนครรัฐสุลติมปัตตานีตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ ถึงศตวรรษที่ ๑๘ ประมาณ ๕๐๐ ปีเศษ ได้สั่งสมประสบการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์พิเศษเฉพาะพื้นที่ที่สามารถมองเห็นในเชิงโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน จากประสบการณ์อันยาวนานที่ทำให้ชาวมุสลิมในบริเวณนี้มีความภาคภูมิใจ ๓ ประการกล่าวคือ

- ภูมิใจในเรื่องประวัติศาสตร์ของนครรัฐสุลติมปัตตานีว่าดินแดนบริเวณนี้เคยเป็นอาณาจักรหรือนครรัฐสุลติมมีราชวงศ์ปกครอง ๒ ราชวงศ์ คือราชวงศ์มอหังสาหรือราชวงศ์ทางบก (Inland Dynasty) และราชวงศ์กลันตัน (Kelantan Dynasty)

- ภูมิใจในฐานะที่นครรัฐสุลติมผงาดมาเป็นศูนย์กลางการค้าที่ยิ่งใหญ่แห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นับตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ถึงศตวรรษที่ ๑๗ หลังจากเมืองท่าที่สำคัญที่มะละกาที่โปรตุเกสตีแตกในปี ค.ศ. ๑๕๑๑ บรรดาพ่อค้าชาติเอเชียตะวันตก ได้เดินทางเข้ามาที่นครรัฐสุลติมปัตตานีมากขึ้นเป็นลำดับ จนกลายเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในขณะนั้น

- ภูมิใจในฐานะเป็นศูนย์กลางการศึกษาอิสลามแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ถึงต้นศตวรรษที่ ๒๐ นครรัฐมุสลิมปัตตานีมีชื่อเสียงโด่งดังทั่วภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะ ๒ สถาบันคือ สถาบันการศึกษาที่เรียกว่า “ปอเนาะ” และสถาบัน “อุละมาอ์” (ผู้รู้หรือนักปราชญ์) เป็นที่ยอมรับของโลกลาฮูและโลกอาหรับจนถึงทุกวันนี้ ในช่วงศตวรรษที่ ๑๙ สามารถกล่าวได้ว่า “ถนนทุกสายจากชุมชนมุสลิมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” มุ่งสู่สถาบันการศึกษา (ปอเนาะ) ของปัตตานีเพราะความเชี่ยวชาญและคุณภาพของอุละมาอ์ปัตตานีนั้นทำให้ผลงานแต่ละชิ้นที่เขียนหรือแปลโดยอุละมาอ์ปัตตานี เช่น เช็คดาเวูด บิน อับดุลลอฮ์ บิน อิดริส อัลฟาฏอนีย์ (Sheike Davud bin Abdullah bin Idris al-Fatani) และเช็คอะหมัด บิน มุฮัมมัด เซน บินมูสตอฟา อัลฟาฏอนีย์ (Sheikh Aheikh Ahmad bin Muhammad Zain bin Musraia al-Fatani) เป็นที่ยอมรับและต้องการของนักวิชาการศาสนาแห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผลงานของท่านเหล่านี้เรียกว่า (กิตาบายาวิ) ซึ่งใช้เรียนตามปอเนาะต่างๆ หรือมีสยิดในสังคมมุสลิมแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๙ จนถึงปัจจุบันก็ยังมิใช้ตามมีสยิดต่างๆ

๒.๗ ปฏิทินวัฒนธรรม: เครื่องมือในการฟื้นฟูวัฒนธรรม

เมื่อกล่าวถึงปฏิทินหลาย ๆ คนจะนึกถึงแผ่นกระดาษที่มีชื่อเดือน ชื่อวันในรอบสัปดาห์ และตัวเลขที่เป็นแถวเรียงกันบรรจุอยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมบ้าง ไม่อยู่ในกรอบบ้าง อาจจะมีตัวหนังสือที่บอกวันสำคัญนิดหน่อยปฏิทินเป็นสิ่งที่บอกความเคลื่อนไหวของวันเวลา คำว่า “ปฏิทิน” มาจากภาษาบาลี บัญญัติไว้เพื่อให้มีความหมายว่า แบบสำหรับดูวันเดือนปีซึ่งที่มีมาเขียนได้หลายคำทั้ง ประดิทิน ประณินทิน ฯลฯ การพิมพ์ปฏิทินของไทยมีขึ้นครั้งแรกในปลายสมัยรัชกาลที่ ๓ จากนั้นมา ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ทรงโปรดฯ ให้พิมพ์ปฏิทินภาษาไทย ภายหลังจากที่หมอบรัดเลย์จัดพิมพ์ขึ้นครั้งแรก ปฏิทินนอกจากจะบอกความเคลื่อนไหวของวันเวลาแล้ว ยังสามารถนำมาปรับใช้กับการบันทึกเรื่องราวทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้

ปฏิทินวัฒนธรรม เป็น เครื่องมือที่ช่วยในการเรียนรู้วิถีชีวิตตลอดจนสภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชนว่าในแต่ละปี แต่ละเดือน หรือในแต่ละวัน ชุมชนมีกิจกรรมอะไรกันบ้าง และสิ่งที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันอย่างไร ทั้งด้านการประกอบอาชีพต่างๆ ซึ่งในแต่ละชุมชนก็มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันออกไป เช่น ชุมชนมีอาชีพทำไร่ข้าว ไร่อ้อย วิถีชีวิตก็จะผูกพันกับการทำไร่ข้าว และไร่อ้อย เป็นต้น

ปฏิทินวัฒนธรรมต่างจากปฏิทินทั่วไปไม่มีตัวเลขบ่งบอกวัน บรรจุเรื่องราวทางวัฒนธรรมวิถีชีวิต ซึ่งอาจจะบ่งบอกจนถึงระดับวัน หรือไม่ ขึ้นอยู่กับระบบของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น นิยมทำแบบขนาดใหญ่ เพื่อให้คนหมู่มากได้ดูร่วมกัน

ปฏิทินวัฒนธรรมจะมีข้อมูลที่สามารถปรากฏบน ปฏิทินวัฒนธรรม ได้ เช่น กิจกรรมต่างๆ ตามหลักศาสนาและความเชื่ออาชีพและการทำมาหากิน พืชหรือสัตว์ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นๆ

ปฏิทินวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากสำหรับการกำหนดวันเวลาสำหรับการประกอบกิจกรรมร่วมกัน ถ้ามองในแง่ของการทำงานร่วมกันระหว่างคนต่างชาติพันธุ์ ยังจะเป็นประโยชน์มากขึ้น ดังนี้

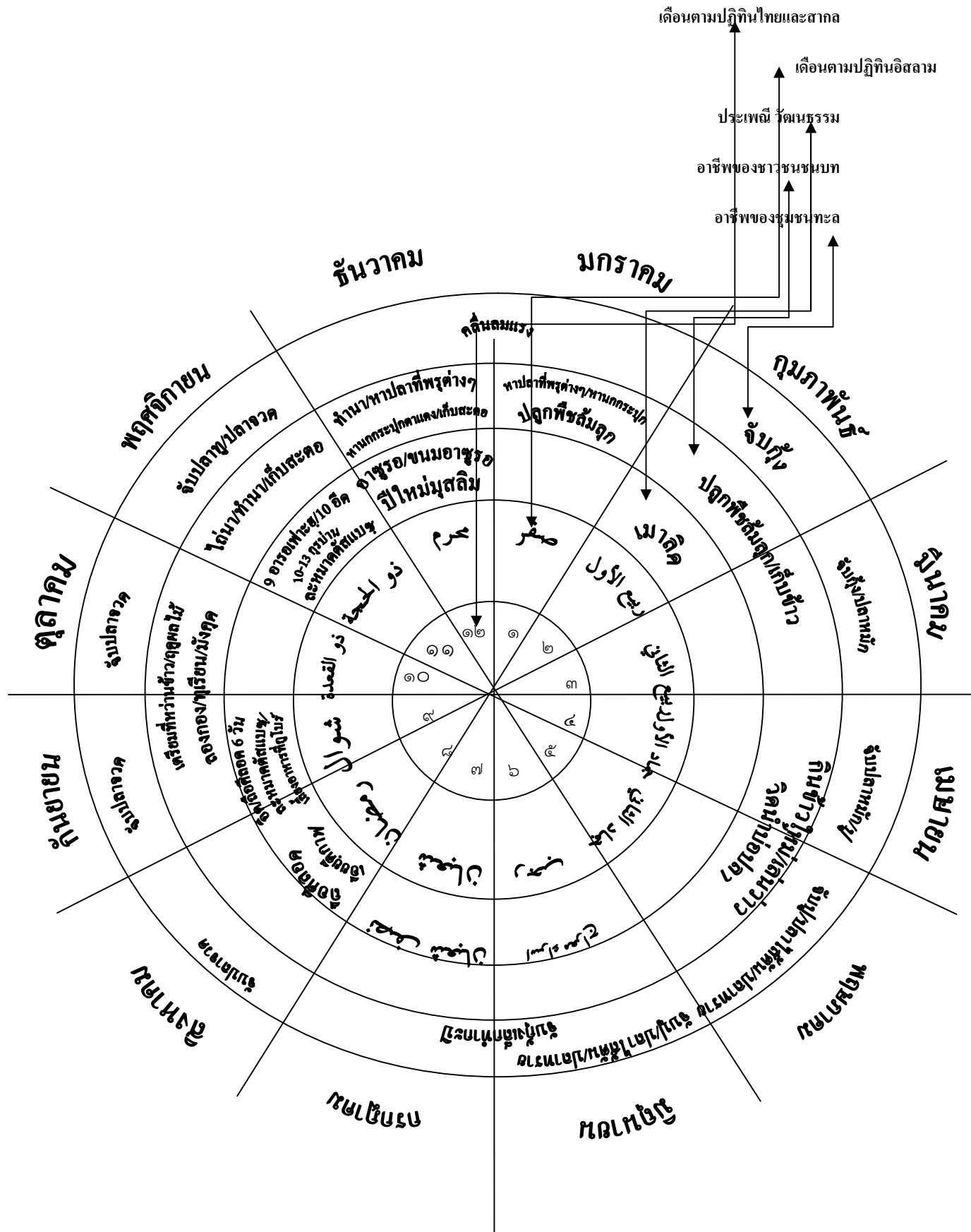
- ก. เป็นการเสริมสร้างความเข้าใจในวิถีชีวิตและรู้จักจังหวะชีวิตคนในชุมชน
- ข. ถ้ารู้จักจังหวะชีวิตของชุมชน เป็นจุดเริ่มของการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน
- ค. ช่วยในการวางแผนการทำงานร่วมกับชุมชน สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสมและถูกจังหวะเวลา เนื่องจากการทำงานกับคนในสังคมชนบท พวกเขาจะไม่ถือเรื่องเวลาตามนาฬิกา หรือปฏิทินอย่างคนในเมือง พวกเขาจะสนใจว่าวันนี้จะเป็นวันจันทร์ วันอังคาร หรือวันเสาร์ อาทิตย์ แต่พวกเขาจะยึดเรื่องเวลาในการทำมาหากินหรือยึดถือเวลาปฏิบัติเกี่ยวกับความเชื่อ

ปฏิทินวัฒนธรรมต่างสังคม ต่างวัฒนธรรม จุดเริ่มต้นของกระบวนการคิดทำปฏิทินวัฒนธรรมก็ต่างกัน บางพื้นที่สามารถเริ่มด้วยลำดับของเดือนในรอบปี แล้วก็สืบค้นต่อว่าในเดือนไหนมีประเพณีพิธีกรรมอะไร หรือมีการประกอบอาชีพอะไร บางกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่เข้าใจระบบการนับวันเวลาแบบเป็นเดือน เป็นปี การสืบค้นข้อมูลก็ต้องเริ่มจากฤดูกาล ซึ่งเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวและสัมผัสได้

ปฏิทินวัฒนธรรมอาจจะใช้เป็นรูปแบบวงกลมหรือตารางก็ได้ แต่ในรูปของทรงกลมถึงแม้ว่าจะทำยากกว่าแบบตาราง แต่สามารถบรรจุรายละเอียดได้มากกว่า และที่สำคัญเจ้าของวัฒนธรรมชอบแบบวงกลมมากกว่า ซึ่งมีการกำหนดฤดูกาล เดือนต่างๆ ในรอบปี กิจกรรมและอาชีพสำคัญของชุมชน โดยมีการแบ่งเนื้อหา ดังนี้

- ก. วงนอกสุดจะเป็นชื่อเดือนที่เป็นภาษาไทยมาตรฐาน และเทียบเคียงได้กับเดือนสากล
- ข. วงถัดมาที่เขียนด้วยหมึกสีดำ เป็นการบ่งบอกกิจกรรมที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน ผสมกับกิจกรรมที่เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมตามความเชื่อและตามหลักพุทธศาสนา
- ค. วงถัดมาที่เขียนด้วยหมึกสีแดง บอกถึงภูมิอากาศและปริมาณน้ำตามธรรมชาติ
- ง. วงถัดมาที่เขียนด้วยตัวเลขสีดำ เป็นการนับเดือนทางจันทรคติ
- จ. วงในสุดจะบอกถึงฤดูกาลต่างๆ

ภาพที่ ๒.๑ ตัวอย่างรูปแบบปฏิทินวัฒนธรรมของชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูจังหวัดปัตตานี

๒.๘ กรอบแนวความคิดของการวิจัย

ศึกษาถึงปฏิทินวัฒนธรรมในรอบปีของชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายู ที่ได้ดำเนินกิจกรรมตามหลักความเชื่อทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีวัฒนธรรมฤดูกาลของชุมชน ตลอดทั้งการประกอบอาชีพด้วย ทั้งสิ่งที่ควรกระทำและไม่ควรกระทำในรอบวันและเดือน ทั้งตามหลักชะรีอะฮ์ (กฎหมายอิสลาม) และอะดับ (วัฒนธรรมท้องถิ่น) ในพื้นที่ของจังหวัดปัตตานีเท่านั้น

บทที่ ๓

บริบทจังหวัดปัตตานี

๓.๑ ประวัติจังหวัดปัตตานี

จากหลักฐานเอกสารโบราณของจีน อาหรับ ชาว มลายู และจารึกของชาวอินเดีย ที่ปรากฏนามเมืองของรัฐสำคัญแห่งหนึ่งบนแหลมมลายู ซึ่งออกเสียงตามสำเนียงในแต่ละภาษา เช่น หลังยาซว , หลังยาซีเจีย (ภาษาจีน พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ และ ๑๖-๑๘), ลังคาโศกะ , อิลังกาโศกะ (ภาษาสันสกฤต ภาษาทมิฬ พุทธศตวรรษที่ ๙ และพุทธศตวรรษที่ ๑๖) , เล็งกะสุกะ (ภาษาชวา พุทธศตวรรษที่ ๒๐), ลังคะสุกา (ภาษาอาหรับ พุทธศตวรรษที่ ๒๑), ลังกะสุกะ, ลังกาสุกะ (ภาษามลายู พุทธศตวรรษที่ ๒๔) (wheatly ๑๙๖๑ Skilling ๑๙๙๒: ๑๓๑; อมรา ศรีสุชาติ ๒๕๔๐; กรมศิลปากร ๒๕๔๐:๑๐)

ชื่อที่ปรากฏนี้ นักวิชาการสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นชื่อเมืองเดียวกัน ที่เคยตั้งอยู่ในรัฐเคะห์ ประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย และจังหวัดปัตตานีในประเทศไทย แต่ในสมัยหลังศูนย์กลางของเมืองแห่งนี้น่าจะอยู่ในจังหวัดปัตตานี เนื่องจากชาวพื้นเมืองในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ยังกล่าวว่าเมืองปัตตานี พัฒนารุ่งเรืองมาจากเมืองลังกาสุกะสอดคล้องกับตำนานเมืองไทรบุรีที่กล่าวว่า ราชามะโรงมหาวงศ์ทรงสร้างลังกาสุกะบนฝั่งตะวันตกที่เคะห์ และพระราชนัดดาของพระองค์ได้มาสร้างลังกาสุกะที่ปัตตานี ชาวพื้นเมืองปัตตานีเรียกบริเวณแถบนี้ว่าลังกาสุกะมา จนกระทั่งแม่น้ำปัตตานีเปลี่ยนทางเดิน (หม่อมเจ้าจันทร์จิรายุ รัชนี้, ๒๕๓๙:๑๐๗)

ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ชุมชนลังกาสุกะเริ่มเสื่อมลงไปเนื่องจากข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์และศาสนาวัฒนธรรมของชาวเมืองได้เปลี่ยนแปลงไป นักวิชาการทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีเชื่อว่าปัตตานีเป็นที่แวะพักจอดเรือเพื่อแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าระหว่างพ่อค้าชาว อินเดียทางตะวันตกกับพ่อค้าชาวจีนทางตะวันออก และชนพื้นเมืองบนแผ่นดินและตามหมู่เกาะใกล้เคียงต่าง ๆ นอกจากนั้นยังเชื่อมั่นอีกด้วยว่าปัตตานีเดิมเป็นอาณาจักรที่เก่าแก่ตามที่ปรากฏในเอกสารโบราณที่กล่าวมา (ภักพดี อยู่คงดี, มปป : ๒)

หลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงร่องรอยของความเจริญรุ่งเรืองในอดีตของปัตตานีที่บริเวณอำเภอยะรังเป็นซากร่องรอยของเมืองโบราณขนาดใหญ่ซ้อนทับกันถึง ๓ เมือง มีซากเป็นโบราณสถานปรากฏอยู่ไม่น้อยกว่า ๔๐ แห่ง ซากเนินโบราณสถานบางแห่งได้รับการขุดแต่งและอนุรักษ์ไว้ เช่น โบราณสถานบ้านจาละ ๓ แห่ง ซึ่งเป็นซากอาคารศาสนสถานก่ออิฐที่มีการขัดแต่งประดับฐาน ชั้นล่าง ๆ และยังคงพบโบราณวัตถุจำนวนมาก เช่น สลุปจำลองดินเผา พระพิมพ์ดินดิบและดินเผาบาง

ขึ้นมีตัวอักษรซึ่งนักภาษาโบราณอ่านและแปลว่าเป็นอักษรปัลลวะ (อินเดียใต้) ภาษาสันสกฤตเขียนเป็นคาถาเนื่องในพุทธศาสนาหลักทิมหายาน พระโพธิสัตว์สัมฤทธิ์และเศษภาชนะดินเผาประเภทต่าง ๆ โบราณวัตถุเหล่านี้มีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๓ (กรมศิลปากร, ๒๕๓๕)

สอดคล้องกับจดหมายเหตุจีนที่ได้กล่าวถึงไว้ นอกจากนั้นหลักฐานที่ได้ขุดค้นพบยังแสดงให้เห็นด้วยว่าบริเวณที่เป็นที่ตั้ง อำเภอยะรังในปัจจุบัน เป็นชุมชนที่มีความเจริญทางวัฒนธรรมสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพุทธที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดียไว้อย่างเต็มที่ มีความสัมพันธ์กับดินแดนใกล้เคียง เช่น บริเวณดินแดนภาคกลางของประเทศไทย และบริเวณคาบสมุทรอินโดจีนด้วย และคงจะเป็นชุมชนที่มีกิจกรรมสืบทอดเรื่อยมาจนถึงราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕ ก่อนที่อาณาจักรศรีวิชัยจะมีอำนาจรุ่งเรืองครอบคลุมคาบสมุทรมาลายูในที่สุด (ภักดิ์ อยู่คงดี, มปป. : ๒)

นักภูมิศาสตร์เชื่อว่า เมืองโบราณขนาดใหญ่ที่บริเวณอำเภอยะรังนั้นหมดความสำคัญลงน่าจะมีเหตุผล ประการหนึ่งมาจากการเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำทะเลช่วงระยะเวลา ๑,๐๐๐ ปีที่ผ่านมา โดยลดลงไประดับหนึ่งมีผลทำให้ชายฝั่งทะเลถอยห่างออกไปจากเดิม ดังนั้น ที่ตั้งของชุมชนจึงไม่เหมาะสมที่จะเป็นทำเลของการเป็นเมืองท่าค้าขายอีกต่อไป และนำมาซึ่งการย้ายที่ตั้งของเมืองในระยะเวลาต่อมา ซึ่งสัมพันธ์กับตำนานการสร้างเมืองปัตตานีที่กล่าวไว้ในหนังสือหลายเล่ม เช่น Hikayat Patani: Story of Patani ของ A.Teeuw และ D.K.Wyatt: Sajaraj Kerajaan Melaya Patani หรือตำนานเมืองปัตตานีของ Ibrahim Syukri เป็นต้น แม้ว่าจะไม่สามารถระบุระยะเวลากำเนิดของเมืองปัตตานีได้อย่างแน่ชัด แต่เมืองปัตตานีก็ได้ปรากฏชื่อและเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาเป็นลำดับ

ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๙ เป็นอย่างน้อย เมืองปัตตานี ได้ชื่อว่าเป็นหัวเมืองฝ่ายใต้ปลายแหลมมาลายู มีฐานะเป็นเมืองประเทศราชของกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ.๑๙๙๑-๒๐๓๑) และอยู่ภายใต้อำนาจของกษัตริย์กรุงศรีอยุธยาเรื่อยมา ในปี พ.ศ. ๒๐๕๔ โปรตุเกสสามารถยึดครองมะละกาได้สำเร็จ และพยายามขยายอิทธิพลทางการค้าขึ้นมาทางตอนเหนือของคาบสมุทรมลายู ประกอบกับพระราชอาธิปัตย์ที่ ๒ (พ.ศ.๒๐๓๔-๒๐๗๒) ทรงยินยอมให้โปรตุเกสเข้ามาตั้งสถานีการค้าในเมืองชายฝั่งทะเล เช่น นครศรีธรรมราช มะริด ตะนาวศรี รวมทั้งปัตตานีด้วย ทำให้ปัตตานีกลายเป็นเมืองท่าหลักเมืองหนึ่ง เป็นที่ตั้งของสถานีการค้าของพ่อค้าทั้งชาวตะวันตกและชาวตะวันออก ทั้งชาวอินเดีย จีน และญี่ปุ่น สินค้าที่สำคัญของเมืองปัตตานียุคนั้น ได้แก่ ไม้กฤษณา ไม้ฝาง เครื่องเทศ ของป่า งาช้าง และนอแรด นอกจากนี้ปัตตานียังเป็นจุดรับส่งสินค้าของนานาชาติ เช่น เครื่องถ้วยชาม อารู ดินปืน ดีบุก และผ้าไหม (สถาบันทักษิณคดีศึกษา: ๒๕๒๙)

แม้ว่าปัตตานีเป็นเมืองประเทศราชของกรุงศรีอยุธยาก็ตาม แต่ด้วยเหตุเมืองที่ปัตตานีมีความเจริญมั่นคงทางเศรษฐกิจเป็นอย่างดี ทำให้เจ้าเมืองปัตตานีต้องการเป็นอิสระหลายครั้ง เช่น ในปี พ.ศ. ๒๐๙๒ ในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พม่ายกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา พระยาตานีศรีสุลต่านได้นำกองทัพเรือประกอบด้วยเรือห้าหยับ ๒๐๐ ลำ ไปช่วยราชการสงคราม แต่เมื่อเห็นว่ากองทัพกรุงศรี

อยุธยาเสียทีพม่า จึงถือโอกาสทำการขบถยกกำลังบุกเข้าไปในพระบรมมหาราชวัง สมเด็จพระมหาจักรพรรดิหนีข้ามฝากไปประทับบนเกาะมหาพราหมณ์ จนเมื่อกองทัพไทยรวบรวมกำลังได้แล้ว จึงยกกองทัพเข้าโอบล้อมตีกองทัพเมืองตานีจนแตกพ่ายไป

ต่อมาในปี พ.ศ.๒๑๔๖ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช มีรับสั่งให้ออกญาเดโชยกทัพไปตีเมืองปัตตานี เพื่อยึดเข้าไว้ในพระราชอำนาจ แต่ไม่สำเร็จ เนื่องจากปัตตานีได้รับการช่วยเหลือจากพ่อค้าชาวยุโรป ทั้งอาวุธปืนใหญ่และทรัพย์สินเงินทอง

ในสมัยพระเพทราชา (พ.ศ.๒๒๓๑-๒๒๔๕) เมืองปัตตานีไม่พอใจในการสถาปนาขึ้นใหม่ของกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา ประกาศไม่ยอมขึ้นกับกรุงศรีอยุธยาอีกครั้ง ทำให้ปัตตานีเป็นอิสระต่อเนื่องมา จนกระทั่งกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าใน พ.ศ.๒๓๐๑ ตลอดมาจนสิ้นสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี เมืองปัตตานีตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามจากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบที่เมืองโบราณยะรังแสดงว่าประชาชนโดยทั่วไปก่อนหน้านี้ไม่นับถือศาสนาพุทธและพราหมณ์ และเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม หลังจากที่มีอาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมอำนาจลง อิทธิพลของศาสนาอิสลามจากราชวงศ์มัชปาหิตในซาวาได้แผ่อำนาจเข้ามาสู่แหลมมลายูก่อตัวขึ้นเป็นอาณาจักรมะละกา

ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ แผ่อิทธิพลไปสู่เมืองต่าง ๆ ทำให้เจ้าเมืองเปลี่ยนการนับถือศาสนาเดิมมาเป็นศาสนาอิสลามทั้งหมด ก่อให้เกิดความร่วมมือด้านการเมือง และการเศรษฐกิจการค้าในภูมิภาคนี้อย่างเข้มแข็ง ศาสนาอิสลามได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นควบคู่ไปกับการค้า มีการก่อสร้างมัสยิดขึ้นเพื่อใช้เป็นที่พักประกอบศาสนกิจ มัสยิดที่สำคัญคือ มัสยิดกรือเซะ ซึ่งเป็นมัสยิดใหญ่ประจำเมือง และมัสยิดบ้านดาโต๊ะ บริเวณที่เป็นท่าเรือทางตอนเหนือของอ่าวปัตตานี นอกจากนั้นยังมีมัสยิดและสุเหร่าในเขตชุมชนอิสลามถูกสร้างขึ้นอีกหลายแห่ง

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.๒๓๒๕-๒๓๕๒) ทรงโปรดฯ ให้สมเด็จพระราชวังบรมมหาสุรสิงหนาท ยกทัพหลวงลงมาปราบปรามพม่าที่มาตีหัวเมืองทางแหลมมลายูจนเรียบร้อย และในปี พ.ศ.๒๓๒๘ กรมพระราชวังบวรฯ เสด็จลงไปประทับที่เมืองสงขลาให้ข้าหลวงเชิญกระแสรีบส่งออกไปยังหัวเมืองที่เหลือ คือ เมืองปัตตานี เมืองไทรบุรี และเมืองตรังกานู ให้ยอมเป็นประเทศราชเช่นเดิม แต่สุดท้ายมูฮัมหมัดพระยาปัตตานีในขณะนั้นขัดขึ้น กรมพระราชวังบวรฯ จึงมีรับสั่งให้พระยาขลาโหมยกกองทัพไทยลงไปตีเมืองปัตตานีได้ในปี พ.ศ. ๒๓๒๙ กวาดต้อนครอบครัวและศาสตราวุธมาเป็นอันมาก รวมทั้งปืนใหญ่ ๒ กระบอก แต่สามารถนำไปได้เพียงกระบอกเดียว แล้วจึงนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงโปรดฯ ให้จารึกชื่อเป็น "พญาตานี" ซึ่งนับว่าเป็นปืนใหญ่กระบอกใหญ่ที่สุดของประเทศไทย ปัจจุบันตั้งอยู่บริเวณหน้ากระทรวงกลาโหม กรุงเทพมหานคร

ในปี พ.ศ.๒๓๓๒ ตนกูลามิตดินเจ้าเมืองปัตตานีมีหนังสือไปชวนองค์เชียงสือเจ้าอ้นมก๊ก ให้ร่วมกันตีหัวเมืองในพระราชอาณาจักร เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงทราบ จึงโปรดฯ ให้ยกทัพไปตีเมืองปัตตานีอีกครั้งหนึ่ง ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๕๑ ดาโต๊ะปังกาลันได้ก่อความไม่สงบขึ้น รัชกาลที่ ๑ โปรดให้เจ้าพระยาพลเทพ (บุญนาคน) ยกทัพหลวงออกไปสมทบกับเมืองสงขลา พัทลุง จะนะ ตีเมืองปัตตานีได้สำเร็จ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (พ.ศ.๒๓๕๒-๒๓๖๗) เกิดความไม่สงบบ่อยครั้ง ดังนั้นจึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาอภัยสงครามและพระยาสงขลา (เถียนจ่อง) ผู้กำกับดูแลหัวเมืองมลายูแบ่งเมืองปัตตานีออกเป็น ๗ หัวเมือง และแต่งตั้งให้พระยาเมืองเป็นผู้ปกครอง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๕๙ เป็นต้นมา ได้แก่

๑. เมืองปัตตานี ส่วนสุหลง เป็นเจ้าเมือง
๒. เมืองยะหริ่ง นายพ่าย เป็นเจ้าเมือง
๓. เมืองสายบุรี นิเดห์ เป็นเจ้าเมือง
๔. เมืองหนองจิก ส่วนนิ เป็นเจ้าเมือง
๕. เมืองระแงะ นิเดห์ เป็นเจ้าเมือง
๖. เมืองรามันห์ ส่วนมันโซร์ เป็นเจ้าเมือง
๗. เมืองยะลา ส่วนยาลอร์ เป็นเจ้าเมือง

(Ibrahim Syukri, ๑๙๘๕ : ๖๑-๖๒ ; ครองชัย หัตถา, ๒๕๕๑ : ๑๔๐-๑๔๒)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกวิธีการปกครองบ้านเมืองแบบจตุสดมภ์ (เวียง วัง คลัง นา) ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นต้นมา จัดการปกครองเป็นแบบ ๑๒ กระทรวง มีกระทรวงมหาดไทยเป็นกระทรวงการแผ่นดิน โดยให้จัดการปกครองเป็นระบบเทศาภิบาล ทรงใช้นโยบายประนีประนอมและทรงดำเนินการที่ละขั้นตอนโดยไม่ก่อให้เกิดการกระทบกระเทือนต่อการปกครองของเจ้าเมือง ทั้ง ๗ หัวเมือง ในภาคใต้ทรงโปรดฯ ให้จัดแบ่งเป็น ๔ มณฑล ได้แก่

๑. มณฑลภูเก็ต จัดตั้งในปี พ.ศ. ๒๔๓๗
๒. มณฑลชุมพร จัดตั้งในปี พ.ศ. ๒๔๓๙
๓. มณฑลนครศรีธรรมราช จัดตั้งในปี พ.ศ. ๒๔๓๙
๔. มณฑลไทรบุรี จัดตั้งในปี พ.ศ. ๒๔๔๐

มณฑลนครศรีธรรมราช ประกอบด้วยเมือง ๑๐ เมือง โดยรวมเอาบริเวณ ๗ หัวเมืองเข้าไว้ด้วยกันคือ เมืองนครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ตานี ยะหริ่ง สายบุรี หนองจิก ยะลา ระแงะ และรามันห์ มีผู้ว่าราชการเมืองดูแล อยู่ในการปกครองของข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑล ปี พ.ศ. ๒๔๔๗ ทรงพระกรุณาโปรดให้แยกหัวเมืองทั้ง ๗ ออกจากมณฑลนครศรีธรรมราช มาตั้งเป็นมณฑลปัตตานี พร้อมทั้ง

เปลี่ยนฐานะเมืองเป็นอำเภอและจังหวัด ได้แก่ จังหวัดปัตตานี รวมเมืองหนองจิกและเมืองยะหริ่ง จังหวัดสายบุรี รวมเมืองระแงะ จังหวัดยะลา รวมเมืองรามันห์

นอกจากนี้ยังแยกท้องที่อำเภอหนองจิกยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอเมืองเก่า ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอมะกูดและอำเภอโคกโพธิ์ตามลำดับ เมืองปัตตานีเดิมเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอปะกาอะรัง และจัดตั้งอำเภอขึ้นใหม่อีก ๒ อำเภอ คือ อำเภอยะรัง และอำเภอปะนาเระขึ้นกับจังหวัดปัตตานี

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดภาวะเศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ รัฐบาลจึงต้องตัดทอนรายจ่ายให้น้อยลงเพื่อรักษาเสถียรภาพทางการคลังของประเทศ จึงยุบเลิกมณฑลปัตตานี คงสภาพเป็นจังหวัด ยุบจังหวัดสายบุรีเป็นอำเภอตะลุบัน และแบ่งพื้นที่บางส่วนของสายบุรี คือระแงะ และบาเจาะ ไปขึ้นกับจังหวัดนราธิวาส ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๖ เป็นต้นมา จังหวัดปัตตานีมีการปกครองโดยผู้ว่าราชการจังหวัด พระยารัตนภักดี (แจ่ม สุวรรณจินดา) เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานีคนแรก ภายใต้อำนาจการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย โดยกระทรวงมหาดไทยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๖ จัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคออกเป็นจังหวัดและอำเภอ หลังจากนั้นได้มีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติดังกล่าวในปี พ.ศ. ๒๔๙๙ และ พ.ศ. ๒๕๐๕ และใช้บริหารราชการแผ่นดินมาจนทุกวันนี้

๓.๒ คำขวัญประจำจังหวัด

"เมืองงามสามวัฒนธรรม ศูนย์ฮาลาลเลิศล้ำ ชนน้อมนำศรัทธา ถิ่นธรรมชาติงามตา ปัตตานีสันติสุขแดนใต้"

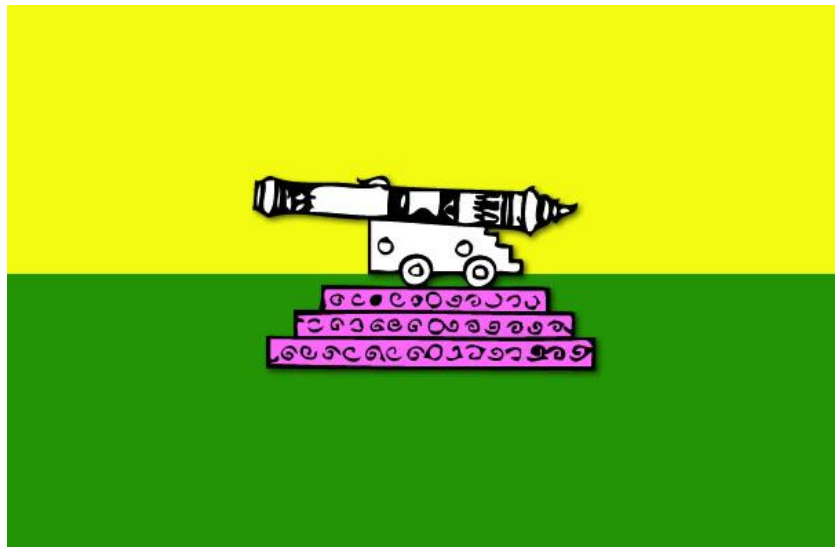
๓.๓ ตราประจำจังหวัด

ภาพที่ ๓.๑ ตราประจำจังหวัด

ปิ่นนางพญาดานี ที่มีขนาดใหญ่ที่สุด (ขนาดยาว ๓ วา สอกคืบนิ้วครึ่ง กระสุน ๑๑ นิ้ว) ซึ่งเป็นปืนใหญ่กระบอกสำคัญที่ใช้ป้องกันเมืองปัตตานีตลอดมา ชาวเมืองจึงถือว่าเป็นของคู่บ้านคู่เมืองมาแต่สมัยโบราณ จังหวัดปัตตานี ใช้อักษรย่อว่า "ปน"

๓.๔ ธงประจำจังหวัด

ภาพที่ ๓.๒ ธงประจำจังหวัด

๓.๕ ต้นไม้ประจำจังหวัด

ภาพที่ ๓.๓ ตะเคียนทอง ต้นไม้ประจำจังหวัด ชื่อพรรณไม้ ตะเคียนทอง ชื่อวิทยาศาสตร์ Hopea odorata

๓.๖ ดอกไม้ประจำจังหวัด

ภาพที่ ๓.๔ ภาพดอกไม้ประจำจังหวัดปัตตานี คือ "ดอกชบา"

๓.๗ สภาพภูมิประเทศ

แบ่งเป็น ๓ ลักษณะ ประกอบด้วย พื้นที่ราบชายฝั่งทะเล ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ ประมาณ ๑ ใน ๓ ของพื้นที่จังหวัดได้แก่ ทางตอนเหนือและทางตะวันออกของจังหวัด มีหาดทรายยาว และเป็นที่ราบชายฝั่งกว้างประมาณ ๑๐ -๓๐ กิโลเมตรพื้นที่ราบลุ่ม บริเวณตอนกลาง และตอนใต้ของจังหวัด มีแม่น้ำปัตตานีไหลผ่าน ที่ดินมีความเหมาะสมในการเกษตรกรรม และพื้นที่ภูเขา ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนน้อยอยู่ทางตอนใต้ของ อำเภอกะปง อำเภอกะป้อ และทางตะวันออกของอำเภอสายบุรี

อยู่ห่างจากกรุงเทพ ฯ ๑๐๕๕ กิโลเมตร ตั้งอยู่ติดกับอ่าวไทย มีเนื้อที่ ๒๑๐๙ ตารางกิโลเมตร เป็นอันดับที่ ๑๓ ของภาคใต้ พื้นที่โดยทั่วไป เป็นที่ราบต่ำ เหมาะแก่การเพาะปลูก

- ทิศเหนือ จดสงขลา
- ทิศใต้ จดนราธิวาส
- ทิศตะวันออก จดทะเลอ่าวไทย

๓.๘ สภาพภูมิอากาศ

๑. ฝน ปริมาณน้ำฝนของจังหวัดปัตตานี ระหว่างปี ๒๕๔๐ - ๒๕๕๐ จะอยู่ในช่วง ๑,๒๘๑.๑๐ มม. ถึง ๒,๕๖๘.๓ มม. สำหรับปริมาณน้ำฝนในรอบปี ๒๕๕๐ มีฝนรวมทั้งปีวัดได้

๑,๘๔๑.๒ ม.ม. จำนวนวันที่มีฝนตก ๑๕๒ วัน เดือนที่มีฝนตกมากที่สุดคือ เดือนตุลาคม ๒๕๕๐ วัดได้ ๓๑๖.๑ ม.ม. เดือนที่มีฝนตกน้อยที่สุด คือ เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ วัดได้ ๐.๐ ม.ม. ปริมาณน้ำฝนสูงที่สุดใน ๑ วัน วัดได้ ๑๑๗.๙ ม.ม. เมื่อวันที่ ๗ มกราคม ๒๕๕๐

๒. อุณหภูมิ ค่าอุณหภูมิของจังหวัดปัตตานี ในรอบปี พ.ศ.๒๕๕๐ มีค่าอยู่ในช่วง ๑๙.๕ ถึง ๓๗.๐ องศาเซลเซียส มีค่าอุณหภูมิสูงสุดวัดได้ ๓๗.๐ องศาเซลเซียส เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๕๐ อุณหภูมิต่ำสุดวัดได้ ๑๙.๕ องศาเซลเซียส เมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม, ๑ กุมภาพันธ์ และ ๖ มีนาคม ๒๕๕๐ ค่าอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี มีค่า อยู่ในช่วง ๒๗.๓๐ องศาเซลเซียส

๓.๙ ประเพณี/วัฒนธรรม

๑) การเข้าสู่หนัต

ภาพที่ ๓.๕ ภาพการเข้าสู่หนัต

การเข้าสู่หนัต หรือ มาโชะยาวิ เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของอิสลามที่มุสลิมทุกคนถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด คำว่า มาโชะยาวิ เป็นภาษามลายูถิ่น หมายถึง การขริบหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศ มาโชะยาวิ ในอดีตนิยมทำเมื่อเด็กอายุได้ ๒๐ ปี แต่ปัจจุบันนิยมทำเมื่อเด็กอายุระหว่าง ๖-๑๕ ปี บางประเทศ เช่น ซาอุดีอาระเบีย นิยมทำมาโชะยาวิหลังคลอดไม่กี่วัน วัตถุประสงค์ของการทำมาโชะยาวิ เพื่อความสะดวกในการทำทำความสะอาดอวัยวะเพศอันจะมีผลต่อการปฏิบัติศาสนกิจ คือการทำการละหมาดในข้อที่ว่าต้องชำระล้างร่างกายให้สะอาดก่อนการละหมาด นอกจากนั้นเพื่อป้องกันการเกิดโรคที่จะส่งผลถึงเพศสัมพันธ์ การขริบหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศ เป็นสิ่งที่ท่านศาสดาต้องปฏิบัติ และให้ปฏิบัติในสังคมของชาวมุสลิม จึงนิยมเรียกการขริบนี้ว่า “คอตัน” ส่วนภาษามลายูใช้ศัพท์ว่า “มาโชะยาวิ” รองศาสตราจารย์เสาวนีย์ จิตต์หมวด กล่าวถึง เรื่องการเข้าสู่หนัตไว้ในหนังสือวัฒนธรรม

อิสลามว่า ในสมัยนบีมุฮัมมัด มุสลิมโดยกำเนิดคงจะมีจำนวนไม่มากเท่ามุสลิมที่เข้ามารับอิสลามด้วยความศรัทธา ดังนั้น เมื่อชายใดเข้ามารับเป็นมุสลิมแม้ว่าอายุจะสูงปานใดก็ตาม ต้องทำคอตัน หรือเข้าสูหนัต เพราะว่าเป็นสิ่งจำเป็นจะต้องกระทำการ จัดงานมาโซะยาวีเป็นงานที่ชาวบ้านในชนบทถือว่าสำคัญ จะเตรียมจัดงานกันล่วงหน้ามีการเชิญแขกและญาติพี่น้องมาร่วมงานมากมายจะมี การลั้มววลั้มควาย แพะ แกะ ตามฐานะของเจ้าของงาน บางรายรับมหรสพหลายอย่างมาแสดง เช่น หนึ่งตะลุงมโนราห์ ลิเกฮูลู ใครจัดงานได้ใหญ่โต แสดงถึงความเป็นผู้กว้างขวางในสังคมมีเพื่อนฝูงมาก บางรายจัดงานถึง ๗ วัน ๗ คืน ผู้ที่ได้รับเชิญมากินเลี้ยง (มาแกบูโละ) จะชักชวนใครมากินเลี้ยงด้วยก็ได้ ยิ่งมากยิ่งดี และไม่จำเป็นต้องรู้จักกับเจ้าภาพเลยก็ได้ เมื่อกินเลี้ยงเสร็จ ก่อนลากลับโดยธรรมเนียมจะมีการมอบเงินใส่ซองให้เจ้าของงานจะให้คนละเท่าไรก็ได้ ส่วนใหญ่จะให้กับตามฐานะ

พิธีมาโซะยาวีจะทำการในวันหลังจากงานเลี้ยงแล้ว เริ่มจากการจัดขบวนแห่เด็ก(อาเนาะตุนอ) ที่จะทำมาโซะยาวี ผู้ที่มีฐานะดีอาจจะมีขบวนแห่คน แห่ช้าง ขบวนรยณต์จักรยานยนต์ กันอย่างสนุกสนาน เมื่อเสร็จพิธีแห่ก็จะให้อาเนาะตุนอ อาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาดเพื่อเข้าพิธีมาโซะยาวี โดยขั้นตอนคือ ให้อาเนาะตุนอซึ่งอาบน้ำเรียบร้อยแล้วนั่งผ้าขาวม้าหรือผ้าถุงผืนเดียว(ผ้าถุงหรือผ้าขาวม้านิยมลงแป้งให้แข็ง เพราะเวลานั่งจะได้โปงออกมาไม่กระเทยผิวหนัง) จากนั้นก็จะให้นั่งบนหยวกกล้วย โตะมุเต็งหรือหม้อผู้ทำการขริบจะวัดระยะขนาดของหนังหุ้มส่วนปลายของวัยวะเพศ ที่จะขริบออก เมื่อวัดได้พอดีแล้วก็ใช้ปูนขาวทำเครื่องหมายไว้โดยรอบแล้วดึงหนังส่วนที่ หุ้มปลายไปข้างหน้าให้เลยไปจากหัวของอวัยวะเพศใช้ไม้หนีบ ๒ ขา เรียกเป็นภาษามลายูว่า “ปงาเป๊ะ” มาหนีบไว้ให้ติดกับท่อนหยวกที่นั่งอยู่ โตะมุเต็งจะกล่าวนามพระผู้เป็นเจ้า พร้อมกับลงมือตัดหนังที่ทำเครื่องหมายไว้ด้วยมีดหรือกรรไกร เสร็จแล้วจึงเอายาใส่แผล ทิ้งไว้ประมาณ ๑๕ วัน จนกว่าแผลจะหายสนิท ยาที่ใส่แผล สมัยก่อนใช้ยาสมุนไพรจำพวกรากไม้ เปลือกไม้ แต่ปัจจุบันใช้ยาตำราหลวงรักษาแก้การอักเสบซึ่งสะดวกและหายเร็ว

เวลาที่นิยมทำมาโซะยาวี นิยมเวลาเช้าและเย็นๆ เพราะช่วงเวลาดังกล่าวอากาศเย็นสบาย ไม่ร้อนจัดช่วยในการห้ามเลือดไปในตัวด้วย

ปัจจุบันการทำมาโซะยาวี ในชนบทยังนิยมแบบดั้งเดิม คือ ให้โตะมุเต็งเป็นผู้ว่าคาถาและขริบให้จะได้ไม่ทำให้สมรรถภาพทางเพศเสื่อม แต่ในเมืองใหญ่นิยมไปทำที่โรงพยาบาลเพราะจะได้มั่นใจในเรื่องความสะอาดและมีเครื่องมือที่ทันสมัย

๒) การเกิด และการโกนผมไฟ

รองศาสตราจารย์สาวนีย์ จิตต์หมวด ได้กล่าวไว้ในหนังสือวัฒนธรรมอิสลามเกี่ยวกับการเกิดว่า “องค์อัลลอฮ์” เป็น ผู้ให้รูปลักษณะของมนุษย์ โดยพระองค์ทรงสร้างมนุษย์คนแรกขึ้นมาจากดิน แล้วทรงเป่าวิญญาณเข้าไป คือ ท่านนบีอาดัม และคู่ครองของท่านคือ พระนางฮาวา จากนั้นมนุษยชาติก็กำเนิดขึ้นมาด้วยพระประสงค์ของพระองค์โดยผ่านจากการผสม กันของเชื้ออสุจิกับไข่ใน

มดลูก ซึ่งเป็นเพศใดก็ได้แล้วแต่พระประสงค์ พระองค์ได้ประทานโองการไว้ว่า “เราได้สร้างมนุษย์จาก แก่นแท้ของดิน แล้วเราได้ทำให้เขาเป็นเชื้ออสุจิอยู่ในที่พักอันมั่นคงแล้ว เราได้สร้างให้เชื้ออสุจิเป็น ก้อนเลือด แล้วเราได้สร้างให้ก้อนเลือดเป็นก้อนเนื้อ แล้วเราได้ทำให้ก้อนเนื้อมีกระดูก แล้วเราได้หุ้ม กระดูกด้วยเนื้อ แล้วเราได้ (ให้มีวิญญาณ) ทำให้เขาเกิดมาเป็นอีกกำเนิดหนึ่ง ดังนั้นความจำเริญยิ่ง แต่อัลลอฮ์ ผู้ทรงเป็นเลิศยิ่งแห่งปวงผู้สร้าง”

ดังนั้น ผู้เป็นพ่อแม่จะต้องรับผิดชอบดูแลเด็ก ซึ่งถือว่าเป็นของฝากจากพระผู้เป็นเจ้าผู้ซึ่ง ให้ความไว้วางใจให้ดูแลตลอดจนอบรมให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันข้างหน้า นับว่าเป็นของขวัญอันล้ำค่าที่ พระผู้เป็นเจ้ามอบให้แก่บิดามารดา

ประเพณีการเกิด เมื่อหญิงมีครรภ์ทราบที่ตั้งครรภ์จะต้องดูแลตัวเองในเรื่องสุขภาพ ต้อง ฝากครรภ์และทำคลอดกับหมอตายะซึ่งเรียกว่า มะมิแด หรือโตะบิแด หรือโตะบิตัน หมอตายะจะ คอยดูแลโดยนัดวันมาตรวจครรภ์ ถ้าผิดปกติก็จะแนะนำให้ไปพบสูตินารีแพทย์ในเมือง เพราะมี เครื่องมือที่ดีกว่า ถ้าครรภ์ปกติก็จะดูแลต่อไปจนกระทั่งคลอด หมอตายะบางรายมีการทำขวัญ ให้ กำลังใจแก่หญิงที่ตั้งครรภ์ เช่น เมื่อตั้งครรภ์ได้ ๗ เดือน ให้น้ำมันมะนาว ๑ ผล ปอกเปลือกให้เกลี้ยง เชื่อม ๑ เล่ม น้ำมันมะพร้าวผสมควรไปให้หมอตายะ หมอตายะจะเสกน้ำมันมะพร้าวแล้วนำมาทาบริเวณ หน้าท้องของผู้ตั้งครรภ์ และใช้มะนาวคลึงหน้าท้องเพื่อให้คลอดง่าย และมีการรดน้ำสะอาดเคราะห์ พิธีรดน้ำสะอาดเคราะห์ ใช้มะนาว ๗ ผล เส้นด้ายดิบสวมศีรษะผู้เป็นภรรยาและสามี โดยให้ทั้งสอง ยืนบนใบตองซึ่งวางอยู่บนพื้น แล้วรดน้ำ ๑ ครั้ง หลังจากนั้นให้สามีภรรยาขึ้นบันไดไปนั่งบนบ้าน หมอตายะสวดมนต์แล้วทำด้ายดิบให้ขาดเป็น ๒ ท่อน เชื่อว่าผู้ตั้งครรภ์จะมีจิตใจสงบสุขจนกระทั่ง คลอด

เมื่อเด็กคลอด หลังจากตัดสายสะดือ และอาบน้ำทำความสะอาดทารกแล้ว ผู้มีความรู้ทาง ศาสนาจะทำพิธีอาซาน คือ พุดกรอกหูขวาและอิกอมะฮ์ คือ เปล่งเสียงเบาๆ กรอกหูซ้าย เป็นภาษา อาหรับ มีใจความว่า

ความว่า “องค์อัลลอฮ์ผู้ทรงยิ่งใหญ่ องค์อัลลอฮ์ผู้ทรงยิ่งใหญ่ ข้าขอปฏิญาณว่า ไม่มี พระเจ้าอื่นใดอีกแล้ว นอกจากองค์อัลลอฮ์ ข้าขอยืนยันว่า ท่านนบีมุฮัมมัด เป็นศา สนทูตของพระองค์ จงมาสู่การปฏิบัติละหมาดเถิด จงมาในทางที่มีชัยเถิด แท้จริง ข้าได้ยืนยันละหมาดแล้ว องค์อัลลอฮ์ผู้ทรงยิ่งใหญ่ ไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากองค์ อัลลอฮ์”

การทำพิธีจะเปล่งเสียงเบาๆ กรอกที่หูขวาก่อน ตามข้อความที่กล่าวมาแล้ว วรรคละ ๒ เที้ยว โดยไม่ต้องกล่าววรรคที่ ๖ แล้วจึงทำอิกอมะฮ์ กล่าววรรคละครั้งเดียวทุวรรค

เมื่อเด็กคลอดได้ ๗ วัน จะทำพิธีโกนผมไฟ ตั้งชื่อ และทำพิธีเชือดสัตว์ ในการตั้งชื่อเพื่อเป็นมงคลจะตั้งชื่อเป็นภาษาอาหรับ โดยใช้นามของพระศาสดา หรือคำที่มีความหมายดีงาม เช่น มูฮัมมัด หะมัด เป็นต้น สำหรับการเชือดสัตว์หรือเรียกเป็นภาษาอาหรับว่า “อะกิเกาะห์” นั้น ถ้าเป็นลูกชายจะเชือดแพะหรือแกะ ๒ ตัว ถ้าเป็นผู้หญิงจะเชือดแพะหรือแกะ ๑ ตัว การเชือดสัตว์ไม่จำเป็นต้องทำทุกครอบครัว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะของครอบครัวด้วย จุดมุ่งหมายของการเชือดสัตว์ก็เพื่อพลีต่อพระผู้เป็นเจ้าที่ประทานทารกให้เกิดมา และให้การคุ้มครองทารก หลังจากเชือดสัตว์แล้วก็แบ่งเนื้อสัตว์ที่เชือดให้กับญาติพี่น้อง บริจาคเป็นทาน และไว้รับประทานเอง

การโกนผมไฟจะให้ผู้ที่อาวูโส เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ขริบผมหรือตัดผมใส่ในผลมะพร้าวอ่อน หรือน้ำเต้าที่สลักกลดลายสวยงาม แล้วนำไปฝัง ในพิธีโกนผมไฟอาจจะมีพิธีเปิดปากเด็กด้วย โดยให้ผู้ใหญ่ที่ชาวบ้านเคารพนับถือและพูดเก่ง รักษาคำพูด มีความรู้ทางศาสนา เป็นผู้ทำพิธี สิ่งที่ต้องใช้ในการทำพิธีเปิดปากมีน้ำตาลกรวด น้ำซัมซัม (น้ำจืดที่ผุดขึ้นกลางทะเลทรายซึ่งนำมาจากเมืองมักกะฮ์) องุ่นแห้ง อินทผลัม ของทั้งหมดนี้นิยมของที่ได้จากมักกะฮ์ นอกจากนี้มีเกลือ มะนาว และแหวน ผู้ทำพิธีจะนำแหวนไปแตะที่ริมฝีปากเด็ก และหยิบของเปรี้ยว เค็ม หวาน แตะที่ริมฝีปาก เพื่อให้เด็กได้ลิ้มรสอาหาร และทำความชุ่มคอแก่เด็กด้วย

๓) ประเพณีแห่ลาซัง หรือที่ชาวไทยมุสลิมเรียกว่า "บุญบือแน"

พิธีลาซัง (บุญบือแน) เป็นพิธีฉลองนาหลังจากการเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว “ลาซัง” เป็นภาษาท้องถิ่นภาคใต้ คือ ลาตันข้าวที่เก็บเกี่ยวแล้ว พิธีนี้มักจะทำในเดือน ๕ หรือ เดือน ๖ หลังการเก็บเกี่ยวข้าวแล้วทุกๆ ปี ชาวนาแถบอำเภอปะนะระ อำเภอมายอ และอำเภอโคกโพธิ์ ถือปฏิบัติแต่โบราณ

เมื่อเสร็จการเก็บเกี่ยวข้าวเรียบร้อยแล้วผู้อาวูโสแก่ประจำหมู่บ้านจะกำหนดวันและ สถานที่ทำพิธีซึ่งมักจะถอย่านกลางหมู่บ้าน ณ กลางทุ่งนาแห่งใดแห่งหนึ่ง และแจ้งกำหนดวันทำการและสถานที่ให้ทราบทั่วกัน เมื่อถึงกำหนดวันทำการทุกๆ คน จะเก็บซังข้าวในนาของตนทุกแปลง นำไปรวมกันมัดเข้าเป็นรูปคนสมมติเป็นชายคนหนึ่ง หญิงคนหนึ่งชายชื่อชมพุก หญิงชื่อสุนทรี ซึ่งมีมีดินนับถือว่าเป็นผีเสื้อผู้ดลบันดาลประสิทธิ์ประสาทความอุดมสมบูรณ์ ของข้าวกล้าพืชผล และกำจัดศัตรูพืชทั้งมวล (ผีเสื้อเพี้ยน มาจาก “ผีเชื้อ“-เชื้อสายหมายถึงบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ทวด คนไทยในแคว้นลาวเหนือเรียก “เถน” หมายถึงเทวดา) จัดอาหารคาวหวานมี ข้าวเหนียว ข้าวเจ้า ข้าวต้ม (ข้าวต้มลูกโยนห่อด้วยใบกะพ้อ) ขนมโดยมากคือขนมต้มข้าว ไก่ต้มและไข่ต้ม ก่อนทำพิธีบวงสรวง จัดแบ่งอาหารที่นำออกมาเป็น ๒ ส่วน นำไปถวายวัดที่ใกล้เคียงส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งเอาไว้บวงสรวง เสร็จแล้วใช้เลี้ยงดูซึ่งกันและกัน

การบวงสรวงจัดตั้งร้านกลางแจ้งไม่มีหลังคา (ศาลเพียงตา) นำเอาเครื่องบวงสรวงมีอาหารต่างๆ ดังกล่าว ดอกไม้ ธูปเทียน ดอกมะพร้าว (จันทมะพร้าว) มะพร้าว อ่อนปอกเปลือก และเฉาะเปลือกเปิดออก นำขึ้นไปตั้งบนร้าน นำรูปนายชมพุกและนางสุนทรี มาตั้งหน้าร้านผู้เฒ่าในตำบลทำ

หน้าที่เป็นผู้กล่าวบวงสรวง และกระทำพิธีแต่งงานให้แก่คู่จำลองทั้ง ๒ โดยกล่าวทำขวัญแต่งงานโดยตลอด เสร็จแล้วผู้ที่มาชุมนุมร่วมเลี้ยงอาหารซึ่งกันและกันเป็นอันเสร็จพิธี โดยมากนิยมทำกันวันเดียว เริ่มตั้งแต่ตอนเช้าเสร็จพิธีรวมเที่ยงวันบางแห่งกระทำกันสามวัน วันต้นทำพิธีดังกล่าว วันที่ ๒ วันที่ ๓ มีมหรสพแสดงกลางทุ่งนาซึ่งโดยมากใช้หนังตะลุงสมโภชในตอนกลางคืน

ภาพที่ ๓.๖ ประเพณีแห่ลาซัง หรือที่ชาวไทยมุสลิมเรียกว่า "บูยอปือแน"

๔. ประเพณีวันชิงเปรต หรืองานเดือนสิบ หรืองานสารทไทย

ภาพที่ ๓.๗ ประเพณีวันชิงเปรต หรืองานเดือนสิบ หรืองานสารทไทย

เป็นงานประเพณีของชาวพุทธในจังหวัดปัตตานี ที่ทำกันในเดือน ๑๐ ของจันทรคติทุกปี ปีละ ๒ ครั้ง แต่ถ้าปีใดมีเดือน ๘ สองครั้ง จะมีงาน ๓ ครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งจะเรียกวันแตกต่างกันไป เช่น ถ้าจัดครั้งแรกเรียกวันรับเปรตวันส่งเปรต เป็นประเพณีทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ที่เรียกว่า “บุพเปตพลี”

ประเพณีทำบุญเดือนสิบเกิดจากความเชื่อว่า บรรพบุรุษของตนที่ล่วงลับไปแล้วบางพวกก็ไปสู่ที่ชอบ บางพวกไปสู่ที่ชั่วได้รับทุกข์ทรมานต่าง ๆ นานา และได้รับความอดอยากอย่างแสนสาหัส ผู้มีบาปกรรมต้องไปทนทุกข์ทรมานเป็นเปรตอยู่ในอบายภูมิ พญายมบาลผู้ทำหน้าที่ลงทัณฑ์ในยมโลก จะได้ปลดปล่อยเปรตเหล่านี้ให้มาเยือนโลก เยี่ยมลูกหลาน พร้อมทั้งรับส่วนกุศลที่ลูกหลานอุทิศให้ โดยกำหนดทำปีละ ๒ ครั้ง คือวันแรม ๑ ค่ำ เดือนสิบ เป็นวันรับตายายหรือรับเปรต ครั้งที่ ๒ ในวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือนสิบ เป็นวันส่งตายายหรือส่งเปรต

ก่อนวันทำบุญชาวบ้านจะเตรียมอาหารและขนม เดือนสิบ ซึ่งเป็นขนมที่ทำขึ้นในการทำบุญเดือนสิบโดยเฉพาะ สำหรับชาวปัตตานีอาจจะแตกต่างจากจังหวัดอื่นบ้าง แต่ที่สำคัญซึ่งขาดไม่ได้ คือขนมเจาะหู กับข้าวต้มห่อด้วยใบกะป้อเป็นหลัก นอกนั้นจะใช้ขนมอื่นก็ได้ เช่น ขนมลา ขนมเทียน เมื่อถึงวันงานชาวบ้านก็จะเตรียมสำหรับกับข้าว ขนม ข้าวต้ม ผลไม้ ไปถวายพระ แต่ที่เป็นพิเศษ คือข้าวของสำหรับเปรต นิยมนำอาหารมาห่อด้วยใบกะป้อเป็นรูปสามเหลี่ยมเหมือนกับห่อข้าวต้ม บางห่ออาจมีเหรียญหรือธนบัตร เสริ่งแล้วร้อยเป็นพวง

การมาทำบุญที่วัด นอกจากการเลี้ยงพระซึ่งเป็นภารกิจปกติแล้ว ทุกคนจะนำอาหารมารับประทานร่วมกัน และเป็นพิเศษคือนำขนม ข้าวต้ม มาแจกผู้สูงอายุที่นับถือ การตั้งอาหารให้เปรต นิยมตั้งบนร้านเปรตที่ทำไว้สูง มีเสาเดียวผู้นำอาหารไปวางป็นชั้นทางบันได เมื่อจะชิงเปรตก็เอามันได้ที่พาดออก ผู้ที่จะป็นร้านเปรตก็จะแต่งตัวเป็นเปรต ซึ่งต้องใช้ความพยายามมาก เพราะเสาตัวเดียวหาด้วยน้ำมันหรือของเหลวที่ลื่นเป็นที่สนุกสนาน เชื่อว่าถ้าได้นำเปลือกหรือใบกะป้อที่แกะเอาอาหารที่ห่อออกมาแล้วไปแขวนที่ต้นไม้ผลจะทำให้ออกดอกผลตก บางแห่งนอกจากจะตั้งร้านเปรตในวัดแล้วยังทำนอกวัดด้วยเพื่อให้เปรตบางจำพวกที่บาปหนาที่ไม่สามารถเข้าวัดได้มีโอกาสได้รับส่วนบุญอันนี้

ภาพที่ ๓.๘ การตั้งอาหารให้เปรต

๕. ประเพณีแห่นก

ภาพที่ ๓.๙ ประเพณีแห่นก

เป็นประเพณีพื้นเมืองของจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น ปัตตานี ยะลา นราธิวาส ซึ่งได้กระทำสืบเนื่องกันมาเป็นเวลานาน จัดขึ้นเป็นครั้งคราวตามโอกาสเพื่อความสนุกสนานรื่นเริง เป็นประเพณีที่แสดงออกเกี่ยวกับความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในศิลปะ และอาจจัดขึ้นในโอกาสเพื่อเป็นการแสดงคารวะ แสดงความจงรักภักดีแก่ผู้ใหญ่ที่ควรเคารพนับถือ หรือในโอกาสต้อนรับแขกเมือง บางทีอาจจะจัดขึ้นเพื่อความรื่นเริงในพิธีการเข้าสู่หนัด หรือที่เรียกว่า “มาชะยารวี” หรือจัดขึ้นเพื่อการประกวดเป็นครั้งคราว

จากตำนานบอกเล่าถึงความ เป็นมาของประเพณีแห่นกกว่าเริ่มที่ยาวอ (ขวา) กล่าวคือ มี เจ้าผู้ครองนครแห่งยาวอพระองค์หนึ่ง มีพระโอรสและพระธิดาหลายพระองค์ พระธิดาองค์สุดท้าย ทรงเป็นที่รักใคร่ของพระบิดาเป็นอย่างยิ่ง จึงได้รับการเอาอกเอาใจทั้งจากพระบิดาและข้าราชบริพาร ต่างพยายามแสวงหาสิ่งของและการละเล่นมาบำเรอ ในจำนวนสิ่งเหล่านี้มีการจัดทำนกและจัดตกแต่ง อย่างสวยงาม แล้วมีขบวนแห่แห่นกไปรอบ ๆ ลานพระที่นั่ง เป็นที่พอพระทัยของพระธิดาเป็นอย่างยิ่ง จึงโปรดฯ ให้มีการจัดแห่นกถวายทุก ๗ วัน

อีกตำนานหนึ่งว่า ชาวประมงได้นำเหตุมหัศจรรย์ที่ได้พบเห็นมาจากท้องทะเลขณะที่ตระเวน จับปลามา เล่าว่า พวกเขาได้เห็นพญานกตัวหนึ่งสวยงามอย่างมหัศจรรย์ ผุดขึ้นมาจากท้องทะเลแล้ว บินทะยานขึ้นสู่อากาศแล้วหายลับไปสู่ท้องฟ้า พระยาเมืองจันทบุรีถึงรูปร่างลักษณะของนก ประหลาดตัวนั้น ต่างคนต่างก็รายงานแตกต่างกันตามสายตาของแต่ละคน พระยาเมืองต้นเต็นและ ยินดีมาก ลูกชายคนสุดท้องก็รีบวิ่งจะใคร่ได้ชม พระยาเมืองจึงป่าวประกาศรับสมัครช่างผู้มีฝีมือ หลายคนให้ประดิษฐ์รูปนกตามคำ บอกเล่าของชาวประมงซึ่งได้เห็นรูปที่แตกต่างกันนั้น ช่างทั้งหลาย ประดิษฐ์รูปนกขึ้นรวม ๔ ลักษณะ คือ

๑. นกกาเหาะชวรอ หรือนกกาเกสรระ นกชนิดนี้ตามการสันนิษฐานน่าจะเป็น “นกการเวก” เป็นนกสวรรค์ที่สวยงามและบินสูงเทียมเมฆ การประดิษฐ์มักจะตกแต่งให้มีหงอนสูงแตกออกเป็นสี่ แฉก นกชนิดนี้ชาวพื้นเมืองเรียกว่า “นกทูนพลู” เพราะบนหัวมีลักษณะคล้ายบายศรีพลูที่ประดับใน ภาตเวลาเข้าขบวนแห่ ทำเป็นนกกลดลสายสวยงามมาก มักนำไม้ทั้งท่อนมาแกะสลักตามก แล้ว ประดับด้วยลูกแก้วสี ทำให้กลิ้งได้ มีงายื่นออกมาจากปากคล้ายงาช้างเล็ก ๆ พอสมกับขนาด ของนก

๒. นกกรุตาหรือนกครุฑ มีลักษณะคล้ายกับครุฑที่เห็นโดยทั่วไป

๓. นกปือเหาะมาศหรือนกยูงทอง มีลักษณะคล้ายกับนกกาเหาะชวรอมาก การประดิษฐ์ ตกแต่งรูปนกพญายูงทองนั้น ต้องทำกันอย่างประณีตถี่ถ้วน และใช้เวลามาก

๔. นกบุหร่งซึ่งหรือนกสิงห์ มีรูปร่างคล้ายราชสีห์ ตามคติชนนี้มีหัวเป็นนกแต่ตัวเป็นราชสีห์ ตามนิทานเล่ากันว่ามิฤทธิ์มาก ทั้งเหาะเหินเดินอากาศ และดำน้ำได้ ปากมีเขี้ยวงาเคร่งขาม

ในการประดิษฐ์นกนิยมใช้ไม้เนื้อเหนียว เช่น ไม้ตะเคียน ไม้ก้ายี่ร นำมาแกะเป็นหัวนก เนื้อไม้ เหล่านี้ไม่แข็งไม่เปราะจนเกินไป สะดวกในการแกะของช่าง ทั้งยังทนทานใช้การได้นานปี สำหรับตัว นกจะใช้ไม้ไผ่ผูกเป็นโครง ติดคานหาม แล้วนำกระดาษมาติดรองพื้น ต่อจากนั้นก็ติดกระดาษสีเป็นขน ประดับส่วนต่าง ๆ สีที่นิยมได้แก่ สีเขียว สีทอง (เกรียบ) สีนอกนั้นจะนำมาใช้ประดับตกแต่งเพื่อให้สี ตัดกันแลดูเด่นขึ้น

๖. ประเพณีแห่เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว

ภาพที่ ๓.๑๐ ประเพณีแห่เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว

ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี จะมีงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวโดยจังหวัดปัตตานี จะให้ความสำคัญกับงานนี้ เป็นพิเศษ งานสมโภชนี้จะมีควมยิ่งใหญ่มีอาหารมีประชาชนจาก ต่างจังหวัดของไทยและจาก ประเทศเพื่อนบ้านเดินทางล้งไหลมาชมงานนมัสการเจ้าแม่กันอย่าง เนืองแน่น ปกติจะมีการจัดงานประมาณ ๗ วัน ๗ คืน นับตั้งแต่วันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๓ บรรดาร้านค้ามา เปิดขายของคล้ายๆ กับงานประจำปีทั่วๆ ไปมหรสพ ๒ อย่างที่จะขาดเสียมิได้ คือ จั้ว และมโนห์รา จั้ว และมโนห์ราจะจัดให้แสดงบนโรงถาวรหน้าศาลเจ้า เพราะถือว่าเจ้าแม่ชอบดูศิลปะการแสดงทั้ง ๒ อย่างนี้มาก นอกจากนี้ยังมีการเชิดสิงโต หนังกลางแปลงจอยักษ์ และอื่นๆ อีกมากมาย

คืนวันขึ้น ๑๔ ค่ำ บริเวณงานจะยิ่งคึกคักเป็นพิเศษ เพราะผู้คนจะล้งไหลมาอย่างเต็มที ทางมูลนิธิเทพบุษนิยสถานจะจัดการแสดงต่างๆ ที่เร้าใจผู้ชมมากยิ่งขึ้น เช่น จัดแห่มังกร นครสวรรค์ และจุฑพลุ ตระการตา ภายในศาลเจ้าผู้คนจะเบียดเสียดเข้าสักการะเจ้าแม่เด็กๆ วัยรุ่น ผู้ใหญ่ วัย ฉกรรจ์ ตระเตรียมจองคานหามกันคึกคัก เพื่อร่วมพิธีอันสำคัญยิ่งของงานที่จะเริ่มต้นเข้าสู่ตรุษไปจนถึง เทียงวันรุ่ง ขึ้น นั่นคือ การแห่พระรอบเมือง และการหามและลุยไฟตอนเข้าสู่ตรุษของวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ท่ามกลางเสียงกลอง และเสียงประทัดประดังจนแทบแก้วหู ขบวนคานหามเริ่มทยอยออกจากศาลเจ้า โดยธรรมเนียมปฏิบัติ พระหมอบจะเป็นคานหามนำ ตามด้วยคานหามเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว เป็นอันดับ ๒ แล้วจึงต่อด้วยคานหามพระองค์อื่นๆ ตามความเหมาะสม

คานหามแต่ละคานจะมีผู้หาม ๔-๖ คน คอยสำรองไว้ ๔-๖ คน แต่ละคนได้รับผ้ายันต์สีแดง ของเจ้าแม่ผูกข้อมือไว้เป็นที่สังเกต นอกจากขบวนหามพระ ยังมีขบวนแห่สิงโต ขบวนแห่ป้าย ขบวน หาบกระเช้าดอกไม้ และขบวนกระบี่ปี่สือขอ เป็นแถวยาวเหยียดไปตามถนน ประชาชนทั้ง ๒ ฟาก

ถนนที่ล้อมสี่ศรีธาตุ จะจัดโต๊ะบูชา จุดธูปกราบไหว้ คานหามพระจะแยกย้ายกันไปตามบ้านต่างๆ ให้คนได้สักการะทั่วถึง บางคานหามจะลงว้ายข้ามแม่น้ำปัตตานี จวบจนเวลาใกล้เที่ยงทุกคานหามจะกลับถึงศาลเจ้าเพื่อรอกระทำพิธีกรรมหามพระลุยไฟ อันเป็นพิธีกรรมที่สำคัญที่สุดยอดของงาน กองไฟถูกก่อด้วยถ่านไฟรอไว้กลางลานดินหน้าศาลเจ้า ขนาดประมาณ ๓x๘ เมตร กองพูนสูงเทียมหัวเข่า มีพนักงานคอยกระพือพัดให้ไฟลุกแดงจนได้ที่ เมื่อได้เวลา น้ำมนต์จากโองมंत्रกรใบใหญ่ถูกนำมาราดรดผู้หามคานหามจนชุ่มโชก เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแล้วคานหามก็ถูกหามฝ่าไปในกองไฟด้วยเท้าที่เปล่าเปลือย คานหามละ ๓ เที้ยว จนครบทุกคานหาม

๗. การละเล่นพื้นเมือง

๗.๑ มะโย่ง

ภาพที่ ๓.๑๑ การละเล่นมะโย่ง

มะโย่ง เป็นการแสดงเพื่อเฉลิมฉลองหรือเพื่อความรื่นเริง กำเนิดของมะโย่งมีผู้สันนิษฐานแตกต่างกันไปหลายกระแส ดังนี้

(๑) มะโย่งเป็นการแสดงที่เกิดจากในวังของเมืองปัตตานี เป็นครั้งแรก เมื่อประมาณ ๔๐๐ ปี มาแล้วจากนั้นแพร่หลายไปทางกลันตัน

(๒) พิจารณาจากรูปศัพท์ ซึ่งกล่าวว่า คำว่า “มะโย่ง” มาจากคำว่า “มักษิยัง” (MAKHIANG) แปลว่า เจ้าแม่โพสพ เนื่องจากพิธีทำขวัญข้าวในนาของชาวมุสลิมในสมัยโบราณนั้น จะมีหมอผู้ทำพิธีทรงวิญญูณเจ้าแม่โพสพเป็นการแสดงความกตัญญูที่เจ้าแม่โพสพมีเมตตาประทานน้ำนมนมาให้เป็นเมล็ดข้าว เพื่อเป็นโภชนาหารของมนุษย์ตลอดทั้งเพื่อขอความสมบูรณ์พูนสุข ความสวัสดีมงคลให้บังเกิดแก่ชาวบ้านทั้งหลาย ในพิธีจะมีการร้องรำบวงสรวงด้วย ซึ่งในภายหลังได้วิวัฒนาการมาเป็นละครที่เรียกว่า “มะโย่ง”

(๓) มะโย่งเป็นการแสดงที่ได้รับอิทธิพลมาจากชาวดั้งแต่ครั้งโบราณ แล้วเป็นที่นิยมแพร่หลายในหมู่ชาวไทยมุสลิมในบริเวณจังหวัดชายแดนภาคใต้ และได้อธิบายเพิ่มเติมโดยกล่าวถึงที่มาของคำว่า มะโย่ง คำว่า มะหรือเมาะ แปลว่า แม่ ส่วนโย่ง หรือโยง เป็นพระนามของเจ้าหญิงพระองค์หนึ่งแห่งชวา จึงชวนให้สันนิษฐานต่อไปได้ว่า เหตุที่เรียกละครประเภทนี้ว่า มะโย่ง อาจเป็นตัวละคร จึงเรียกกันโดยใช้คำว่า มะ หรือ เมาะนำหน้า

เครื่องดนตรี นิยมใช้กันอยู่ ๓ ชนิด คือ รือบะ จำนวน ๑ - ๒ คน กลองแขก ๓ หน้า จำนวน ๒ ใบ และฆ้องใหญ่เสียงทุ้มแหลมอย่างละใบ มะโย่งบางคนะยังมีเครื่องดนตรีอีก ๒ ชิ้น คือ กอเลาะ(กรับ) จำนวน ๑ คู่ และ จือแระ จำนวน ๓ - ๔ อัน (จือแระ ทำด้วยไม้ไผ่ยาวประมาณ ๑๖-๑๘ นิ้วใช้ตี)ผู้แสดง มะโย่งคณะหนึ่ง ๆ มีคนประมาณ ๒๐ - ๓๐ คน เป็นลูกคู่เล่นดนตรี ๕ - ๗ คน นอกนั้นเป็นผู้แสดงและผู้ช่วยผู้แสดงบ้าง ผู้แสดงหรือตัวละครสำคัญมี ๔ ตัว คือ

๑. ปะโย่ง หรือเปาะโย่ง แสดงเป็นพระเอก มีฐานะเป็นกษัตริย์หรือเจ้านาย ตัวปะโย่งจะใช้ผู้หญิงร่างแบบบางหน้าตาสะสวย มีเสน่ห์ ชักล่อมเก่ง น้ำเสียงดี เป็นผู้แสดง

๒. มะโย่งหรือเมาะโย่ง แสดงเป็นนางเอก มีฐานะเป็นเจ้าหญิงหรือสาวชาวบ้าน ธรรมดาตามแต่เนื้อเรื่องที่แสดง ใช้ผู้หญิงร่างแบบบาง หน้าตาดีเป็นผู้แสดง

๓. ปือรันมุดอ แสดงเป็นตัวตลกตัวที่ ๑ มีฐานะเสนาคนสนิทหรือคนใช้ใกล้ชิดของปะโย่ง ใช้ผู้ชายหน้าตาทำทางน่าขบขันชวนหัว เป็นผู้แสดง ปือรันมุดอ จะพูดจาตลกคะนอง สองแง่สองมุม ฉลาดทันคน กล้าหาญ แต่บางครั้งโง่ทึบและฉลาดกลัว ตาขาว

๔. ปือรันควอ แสดงเป็นตัวตลกตัวที่ ๒ มีฐานะเป็นเสนาคนสนิทตัวรองของเปาะโย่ง เป็นเพื่อสนิทของปือรันมุดอ จะเป็นตัวที่คอยสนับสนุนให้ปือรันมุดอสามารถตลกจี๋เส้นได้มากขึ้น

โรงหรือเวทีแสดง ปัจจุบันโรงมะโย่งปลูกเป็นเพิงหมาแหงน ยกพื้นสูงประมาณ ๑ เมตร กว้าง ๕ - ๖ เมตร ยาว ๘ - ๑๐ เมตร จากท้ายโรงประมาณ ๑ - ๒ เมตร จะกั้นฝา ๓ ด้าน คือ ด้านท้ายกับด้านข้างทั้งสองด้านหน้าใช้ฉากปิดกั้นให้มีช่องออกหน้าโรงได้ เนื้อที่ด้านท้ายโรงใช้เป็นเวทีแต่งกายเก็บของและพักผ่อนนอนหลับด้านหน้าโรงเป็นโล่งทั้ง ๓ ด้าน จากพื้นถึงหลังคาด้านหน้าสูงประมาณ ๓.๕ เมตร ชายหลังด้านหน้านี้นี้จะมีระบายป้ายชื่อคณะอย่างโรงลิเกหรือโนรา ส่วนใต้ถุนโรงใช้เป็นที่พักผ่อนนอนไปด้วย

โอกาสที่แสดง มะโย่งจะแสดงในงานเฉลิมฉลองงานเทศกาลหรืองานรื่นเริงอื่น ๆ ตามที่เจ้างานรับไปแสดง ปกติแสดงในเวลากลางคืนโดยเริ่มแสดงราว ๑๙ นาฬิกา เลิกเวลาประมาณ ๑ นาฬิกา

๗.๒ ลิเกฮูลู

ภาพที่ ๓.๑๒ การละเล่นดิเกร์ฮูลู

ลิเกฮูลู เป็นการละเล่นพื้นบ้านแถบจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ได้รับความนิยมมากประเภทหนึ่ง คำว่า“ลิเก” หรือ “ดิเกร์” เป็นศัพท์เปอร์เซีย มีความหมาย ๒ ประการ คือ

๑. หมายถึงเพลงสวดสรรเสริญพระเจ้า ปกติการขับร้องเนื่องในเทศกาลวันกำเนิดพระนบี ชาวมุสลิมเรียกงานเมาลิด เลยเรียกการสวดดังกล่าวนี้ว่า “ดิเกร์เมาลิด”

๒. หมายถึงกลอนเพลงโต้ตอบนิยมเล่นกันเป็นกลุ่มหรือเป็นคณะ เรียกว่า “ลิเกฮูลู” บางท่านเล่าว่าลิเกฮูลูได้รับแบบอย่างมาจากคนพื้นเมืองเผ่าซาไก ซึ่งมีการเล่นอย่างหนึ่งเรียกตามภาษามลายูว่า “มะนอขอ ออแซมสาแก” แปลเป็นภาษาไทยว่า มโนห์ราคนซาไก กล่าวคือ เขาเอาไม้ไผ่มาตัดท่อนสั้นทะลวงปล้องออกให้กลวงหัวกลวงท้ายแล้วเอาเปลือกไม้หรือกาบไม้ เช่น กาบหมาก มาหุ้ม หรือ เสียบติดไว้ข้างหนึ่ง อีกข้างหนึ่งเปิดไว้ แล้วใช้ไม้หรือมือตีข้างที่หุ้ม ทำให้เกิดเสียงดัง แล้วร้องรำทำเพลงขับแก้กัน ตามประสาชาวป่า ว่ากันว่ากระบอกไม้ไผ่ที่หุ้มกาบไม้ข้างหนึ่งนั้น ได้กลายเป็นรำมะนาและบานอ ที่ใช้กันมาจนทุกวันนี้

ผู้รู้บางท่านกล่าวว่า ลิเกฮูลูเอาแบบอย่างการเล่นลำตัดของไทยผสมเข้าไปด้วย บางท่านเล่าว่า ในสมัยปกครอง ๗ หัวเมือง ถ้ามีงานพิธีต่าง ๆ เช่น เข้าสูหนัต มาแกบูละ เจ้าเมืองต่าง ๆ มาร่วมพิธีและชมการแสดงเช่น มะโย่ง โนรา และละโป ละโปนั้น คือ การร้องเพลงลำตัดภาษาอาหรับ และเรียก “ซีเกร์มรธาเบ” การร้องเป็นภาษาอาหรับ ถึงแม้จะไพเราะแต่คนไม่เข้าใจ จึงนำเอาเนื้อเพลงภาษาพื้นเมือง ร้องให้เข้ากับจังหวะรำมะนา จึงกลายมาเป็นลิเกฮูลูสืบทอดจนถึงปัจจุบัน

วิธีการละเล่น ก่อนการแสดงลิเกฮูลูนั้น จะมีการร้องปันทอนอินัง ก่อน ตัวอย่างบทปันทอนอินัง เช่น

บุรงตะตือเบะ

ตือรือแบมือแล้ว

มีเตาะตาเบะ

ดาตุ ปือตือรือ

บุรงมือลาโตะ

ตาญตะตานี

ซื่อลากอตาโตะ

ดาร์ซีนี

(นกตะตือเบะ นกมือลาโตะ บินร่อนเหนือแหลมตานี ขอคารวะพระผู้ทรงศรี ภูบดีและโอรส
แห่งสถาน)

กล่าวกันว่าเจ้าเมืองตานีสมาัยอดีต มักเรียกคณะป็นตนอีนังที่มีชื่อเสียงเข้าไปแสดงใน
วัง โดยเฉพาะเนื่องในพิธีเข้าสู่หนัดลูกชาย ต่อมาคณะป็นตนอีนังก็เปลี่ยนมาแสดงลิเกฮูลู ชาวบ้านมัก
เรียกการแสดงประเภทนี้แตกต่างกัน เช่น ที่กลันตันเรียก “ลิเกบาร์ต” หรือ “บาฆะ” (ลิเกตะวันตก)
ปัตตานี เรียก “ลิเกฮูลู” (ลิเกเหนือ)

ผู้เล่นลิเกฮูลูหลายท่านกล่าวถึงการฝึกว่า บางคนข้ามฝั่งไปเรียนที่กลันตัน โดยใช้
เวลาประมาณ ๑ เดือนสมัยโบราณไม่มีการฝึกหัดผู้หญิงเล่นลิเกฮูลู แต่สมัยนี้ดาราลิเกฮูลูหลายคนเป็น
หญิง เช่น คณะเจ๊ะลีมาะ ซึ่งมีลูกคู่เป็นหญิงล้วน และบางคนเป็นดาราโทรทัศน์อันเป็นยอดนิยมของ
มาเลเซียปัจจุบันลิเกฮูลูเป็นยอดนิยมของชาวไทยมุสลิม นอกจากจะแสดงในงานมาแกบูละ งาน
สุหนัต งานเมาลิด งานฮารีรายอแล้ว แม้แต่สถานีวิทย์ในท้องถิ่นก็จัดรายการเสนอลิเกฮูลูและเป็นที่ขึ้น
ชอบของชาวบ้านทั่วไป

๗.๓ ซีละ

ภาพที่ ๓.๑๓ การละเล่นซีละ

ซึละ เป็นการต่อสู้ป้องกันตัวแบบหนึ่งของชาวไทยมุสลิม เนื่องจากมีกระบวนท่าที่สง่างาม ภายหลังจึงจัดให้มีการแสดงซึละเพื่อดูศิลปะท่าร่า มากกว่าจะต่อสู้จริง ๆ นิยมเล่นในงานมงคลทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง

ภาพที่ ๓.๑๔ การละเล่นดิการ์

๗.๔ ร่องเงืง

ภาพที่ ๓.๑๕ การละเล่นร่องเงืง

ร้องเงืง มีวัฒนาการมาจากการเต้นรำพื้นเมืองของชาวสเปนหรือโปรตุเกส ซึ่งนำมาแสดงในแหลมมลายูเมื่อคราวที่ได้มาติดต่อทำการค้า จากนั้นชาวมลายูพื้นเมืองได้ดัดแปลงเป็นการแสดงที่เรียกว่า “ร้องเงืง” สำหรับในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการเต้นร้องเงืงมาเป็นเวลาช้านาน ตั้งแต่สมัยก่อนการยกเลิกการปกครอง ๗ หัวเมืองโดยที่นิยมเต้นกันเฉพาะในวังของเจ้าเมือง ฝ่ายชายที่ได้รับการเชิญเข้าร่วมงานรื่นเริงในวังจับคู่เต้นกับฝ่ายหญิงซึ่งเป็นบริวารในวังและมีหน้าที่เต้นร้องเงืงได้แพร่หลายไปสู่ชาวบ้านโดยที่ใช้เป็นรายการสลับฉากของมละโย่ง ซึ่งมุ่งแต่ความสนุกสนานและเงินรายได้เป็นสำคัญไม่รักษาแบบฉบับที่สวยงามซ้ำยังเอาจังหวะเต้นรำอื่น ๆ เช่น รุมบ้า แซมบ้าน ฯลฯ เข้าไปปะปนด้วย ทำให้คนที่เคยเต้นร้องเงืงมาแต่เดิมมองเห็นว่า ร้องเงืงได้เปลี่ยนไปในทางที่ไม่ดี จึงพากันเสื่อมความนิยมไปชั่วระยะหนึ่ง

ใน พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้มีการรื้อฟื้นร้องเงืงขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง โดยท่านขุนจารุวิเศษศึกษาการศึกษธิการอำเภอเมืองปัตตานี ได้นำเพลง ร้องเงืงดั้งเดิม ๒ เพลง คือ ลากูตูวอ และเมาะอีนังชวา มาปรับปรุงท่าเต้นขึ้นจากร้องเงืงของเดิม เพื่อแสดงในงานปิดอบรมศึกษาภาคฤดูร้อนของคณะครูจังหวัดปัตตานี ปรากฏว่าร้องเงืงกลายเป็นที่แปลกใหม่ และได้รับความสนใจจากคนทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง อีกครั้งหนึ่ง ต่อมาสมาคมงัด สมาคมของชาวมุสลิมในจังหวัดปัตตานีซึ่งติดต่อไปมาหาสู่ระหว่างปัตตานี กลันตันมาเลเซียอยู่เสมอ ได้นำเอาเพลงจินตาซายัง บูโจ๊ะปีซัง เลนัง ฯลฯ เข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย ทำให้เพลงร้องเงืงมีเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับมีผู้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมและประดิษฐ์ดัดแปลงท่าเต้นขึ้นใหม่ เช่น จากท่าเดินของหนังตะลุง และท่ารำของไทยทำให้เพลงร้องเงืงมีเพิ่มมากขึ้นซึ่งรวบรวมได้ถึง ๑๓ เพลง

เพลงและเนื้อร้องเพลงร้องเงืง เพลงที่ใช้ มีอยู่ ๑๓ เพลง คือ ลากูตูวอ จินตาซายัง เมาะอีนังลามา อาเนาะดีดี ดินดังซายัง บุหงารำไปหรือรุมบ้าร้องเงืง มาสแมระห์ จินโยดี วัคตูมาลิ้ม ฮารีเลนัง เมาะอีนังบารู เมาะอีนังแลเงาะ และเมาะอีนังชวา แต่ปัจจุบันนี้ที่ปรากฏว่ายังมีการเต้นอยู่เพียง ๘ เพลง คือ ลากูตูวอ เลนัง บูโจ๊ะปีซัง เมาะอีนังชวา จินตาซายัง เมาะอีนังลามา อาเนาะดีดี บุหงารำไป หรือรุมบ้าร้องเงืง ในการจัดการแสดงผู้จัดการแสดง ผู้จัดนิยมจัดแสดงเพียงครั้งละ ๓ - ๕ เพลง โดยเลือกจาก ๘ เพลง ดังกล่าว

สถานที่และโอกาสที่แสดง แต่เดิมร้องเงืงในประเทศไทยนั้นมิเล่นกันเฉพาะในบรรดา ผู้สูงศักดิ์ เช่น ในวังของพระยาพิพิธเสนามาตย์ ในโอกาสรื่นเริงสนุกสนาน โดยเจ้าภาพจัดเตรียมผู้เต้นฝ่ายหญิงไว้เป็นคู่เต้นของแขกที่รับเชิญมาในงาน เช่น งานเลี้ยงหรืองานพิธีการต่าง ๆ ดังนั้น ผู้เต้นจึงมีเป็นจำนวนมาก สถานที่เต้นจึงต้องเป็นห้องโถงที่มีขนาดกว้างพอสมควร จุคู่เต้นได้จำนวนมาก

๘. อาหารประจำถิ่น

๘.๑ โรตีสปาแย

ภาพที่ ๓.๑๖ โรตีสปาแย

ส่วนใหญ่ชาวปัตตานีจะซื้อมารับประทานกับน้ำชา กาแฟ เป็นอาหารเช้า ปัจจุบันกลางคืนก็มีโรตีสาย บ้างก็รับประทานเป็นอาหารว่าง ก็จะได้ประโยชน์โดยเฉพาะ คาร์โบไฮเดรต และไขมัน บางคนชอบกินโรตีสไลซ์ ก็จะได้โปรตีนไปด้วย

๘.๒ ข้าวยำ

ภาพที่ ๓.๑๗ ข้าวยำ

ข้าวยาปักซี่ใต้ เป็นอาหารที่เชื่อว่าทุกคนต้องเคยลิ้มลองกันมาบ้างแล้ว เพราะเป็นอาหารที่ขึ้นชื่อของชาวใต้จนดูเหมือนจะกลายเป็นสัญลักษณ์อาหารปักซี่ใต้อีกหนึ่งเมนูหนึ่ง ข้าวยาของชาวใต้ จะอร่อยหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับน้ำบูดูเป็นสำคัญ น้ำบูดูมีรสเค็ม แหล่งที่มีการทำน้ำบูดูมากคือจังหวัดยะลา และปัตตานี เวลามาใส่ข้าวยาต้องเอาน้ำบูดูมาปรุงรสก่อน จะออกรสหวานเล็กน้อยแล้วแต่ความชอบ น้ำบูดูของชาวใต้มีกลิ่นคาวของปลา เพราะทำมาจากปลา กลิ่นคล้ายปลาร้าของทางภาคอีสาน แต่กลิ่นน้ำบูดูจะรุนแรงน้อยกว่า เนื่องจากน้ำบูดูมีรสเค็ม ชาวใต้จึงนำมาใส่อาหารแทนน้ำปลา

๘.๓ รอเยาะ

ภาพที่ ๓.๑๘ รอเยาะ

เป็นอาหารว่างชนิดหนึ่ง มีคุณค่าทางอาหารลักษณะเช่นเดียวกับสลัด เครื่องปรุงประกอบด้วยเส้นหมี่ลวก เต้าหู้ทอดและกุ้งชุบแป้งทอดหั่นเป็นชิ้นสี่เหลี่ยมผืนผ้าเล็กขนาดนิ้วมือ ถั่วงอก แตงกวาหั่นเป็นชิ้นบางๆ ผักบุ้งลวกหั่นเป็นชิ้นเล็ก และไข่ต้ม

๘.๔ ซอเลาะพริกหยวก

๓.๑๙ ซอเลาะพริกหยวก

เป็นอาหารที่นิยมทำครัวละมาก ๆ เช่น งานเลี้ยงงานแต่งงานหรือนำไปขาย ใช้รับประทานเป็นกับรับประทานเป็นของว่าง หรือทำเป็นอาหารสำหรับฝากญาติพี่น้อง เครื่องปรุงประกอบด้วยพริกหยวก ปลาทุสด มะพร้าวทึนทึก ตะไคร้ หัวหอมแดง กระเทียม ไข่ไก่หรือไข่เป็ด เกลือ และน้ำตาล

๘.๕ โรตีมะตะปะ

ภาพที่ ๓.๒๐ โรตีมะตะปะ

เป็นอาหารขึ้นชื่อที่อยู่คู่กับชาวมุสลิม ใช้แป้งโรตี่ห่อไส้ไว้ภายในจะเป็นเนื้อวัว หรือเนื้อไก่ ผสมเครื่องเทศรสหวานกลมกล่อม หากมองให้ดีก็จะคล้ายกับไข่ยัดไส้ เมื่อทอดเสร็จแล้วจะทานคู่กับอากาด โรตี่น้ำแกง จะเป็นแป้งโรตี่ธรรมดาหรือโรตี่ใส่ไข่ แต่ไม่ต้องใส่นมและน้ำตาล นำมาหั่นเป็นชิ้นพอดีคำรับประทานกับน้ำแกง โรตี่กล้วยหอม แบบนี้หลายๆ คนอาจจะเคยทานกันบ้างแล้ว คือโรตี่ทอด โดยมีเนื้อของกล้วยหอมผานผสมแล้วหั่นเป็นชิ้นๆ รสชาติจะหวานหอม แต่ไม่เลี่ยนจนเกินไป อีกแบบหนึ่งก็คือ โรตี่ธรรมดาใส่ นม น้ำตาล แต่จะต่างจากที่เราทานแห่งอื่นๆ ก็คือ โรตี่ส่วนใหญ่จะไม่ทอดจนกรอบ นิยมทอดแบบหนานุ่มมากกว่า

๘.๖ สะเต๊ะเนื้อ

ภาพที่ ๓.๒๑ สะเต๊ะเนื้อ

ส่วนใหญ่จะเป็นสะเต๊ะเนื้อวัวและเนื้อไก่ ลักษณะคล้ายกับหมูสะเต๊ะทางภาคกลาง เพียงแต่ของปัตตานีจะต้องทานแก้มกับข้าวอัดและอาจาต ที่นำไปต้มเคี่ยวละเอียดจนจนแห้ง นำมาห่อด้วยผ้าขาวจนจับตัวเป็นก้อน แล้วหั่นเป็นชิ้นสี่เหลี่ยมพอดีคำ ทานกับสะเต๊ะเนื้อวัว ซึ่งเลือกตรงส่วนของเนื้อสันสวย ๆ มาแลเป็นชิ้นเล็ก ๆ หมักกับซีอิ๊วขาว ตะไคร้ ขมิ้นผง แล้วนำไปย่างด้วยไฟอ่อน ๆ จนสุกหอมกรุ่นและรสชาตินุ่มนวลจิ้มกับน้ำแกงสูตรเด็ด ซึ่งใช้น้ำกะทิผสมกับพริกแดง หัวหอม กระเทียม น้ำมะขามเปียก ถั่วลิสง และเครื่องปรุงรสต่าง ๆ จนรสกลมกล่อม

๘.๗ ไก่กอและ

ภาพที่ ๓.๒๒ ไก่กอและ

เนื้อไก่นุ่มเจียวด้วยรสกลมกล่อมของเครื่องปรุง ซึ่งประกอบด้วยหอมแดง กระเทียม พริกหยวกแห้ง กะปิ ลูกผักชี น้ำตาลแว่นที่ตำจนเข้ากันผสมกับน้ำมะขามเปียก กะทิ โดยก่อนจะนำไปราดบนไก่ ต้องนำไก่ทาเกลือแล้วย่างด้วยไฟอ่อน ๆ เสียก่อน แล้วย่างต่ออีกเล็กน้อยก็ได้ไก่ย่างที่มีสีส้มแตกต่างจากทั่วไป คือ มีสีน้ำตาลอมส้ม รับประทานได้เลยโดยไม่ต้องมีน้ำจิ้ม เนื่องจากรสชาติจะกลมกล่อมอยู่แล้ว

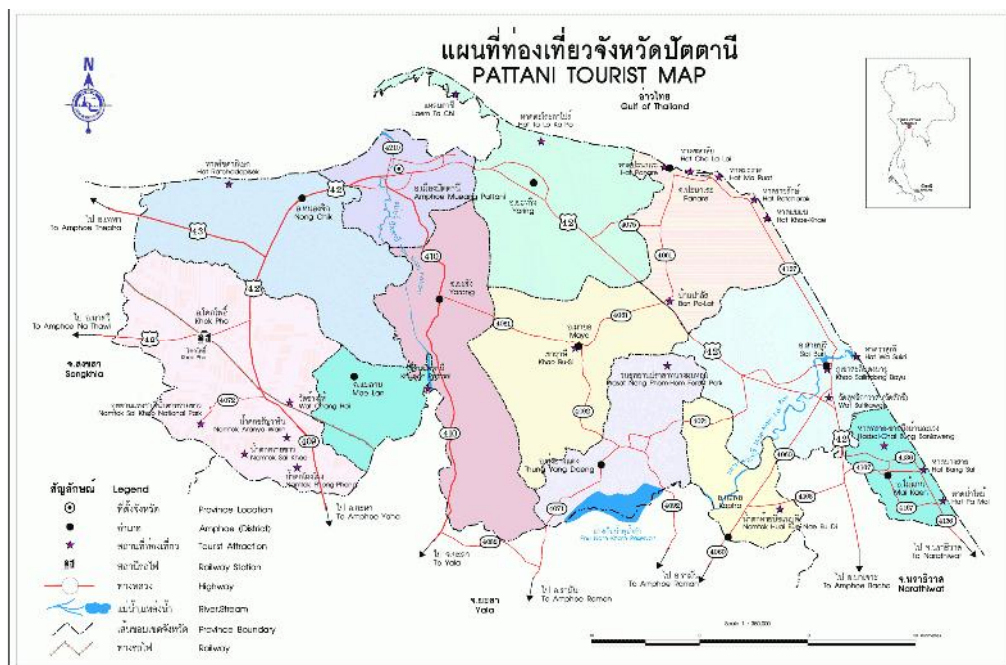
๘.๗ นาซิดาแม

ภาพที่ ๓.๒๓ นาซิดาแม

อาหารพื้นเมืองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและอร่อยมาก รสชาติ หวาน มัน หอมด้วยส่วนผสมต่าง ๆ บวกกับกรรมวิธีการปรุงที่สะอาดตามแบบฉบับชาวอิสลาม โดยนำข้าวเจ้าและข้าวเหนียว ในสัดส่วนข้าวเจ้ามากกว่ามาคลุกเคล้าจนเข้ากัน นึ่งจนสุก ใช้หางกะทิมาคลุกให้ทั่ว จากนั้นยกไปนึ่งบนเตาอีกครั้ง เสร็จแล้วนำหัวกะทิมามูลพร้อมกับโรยหอมแดงซอยเป็นแผ่นบาง ๆ และฮาเลือบอ (เครื่องเทศ) นาซิดาแซ ที่ปรุงเสร็จจะหอมมัน แต่หากนำมารับประทาน อย่างเดียวล้วน ๆ จะไม่ได้รสชาติแบบต้นตำหรับ ส่วนใหญ่จะนิยมทานกับแกงกะทิปลาโอ แกงกะทิไก่ และแกงไข่ไก่ - ไข่เบ็ดโรยหน้าด้วย ข้าวคั่วและมะพร้าวคั่วที่ตำจนละเอียด

๓.๑๐ แผนที่จังหวัดปัตตานี

ภาพที่ ๓.๒๔ แผนที่จังหวัดปัตตานี

บทที่ ๔

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยใช้กระบวนการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๔.๑ ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ

ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับปฏิทินวัฒนธรรมมุสลิมมลายูของจังหวัดปัตตานี จากห้องสมุดในพื้นที่และจากแหล่งต่าง ๆ ที่เป็นเอกสาร อย่างเช่น ข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าจากหนังสือตำรา เอกสารทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยต่าง ๆ และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

๔.๒ การออกแบบและวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล

การออกแบบและวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผ่านการประชุมทีมวิจัย ได้แก่

๔.๒.๑ การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย โดยแบ่งกลุ่มเป้าหมายตามพื้นที่ที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งได้แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ๆ คือ

๑) ชุมชนชนบท/ชาวนา ประกอบด้วย พื้นที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอยะรัง เลือกจำนวน ๒ ตำบล

ก. กลุ่มผู้รู้ทางศาสนาของชุมชนชนบท/ชาวนา จำนวน ๒ ตำบล ๆ ละ ๑๐ คน เป็น ๒๐ คน ประกอบด้วย อิหม่ามและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด และโต๊ะครูสอนศาสนา

ข. ผู้ประกอบอาชีพของชุมชนชนบท/ชาวนา แบ่งเป็น ประเภท

- กลุ่มอาชีพทำนาและทำสวน จำนวน ๒ ตำบล โดยแยกประเภทดังนี้ กลุ่มอาชีพทำนา ตำบลละ ๕ คน จำนวนทั้งหมด ๑๐ คน คือ กลุ่มบุคคลที่ประกอบอาชีพทำนา การจับปลาในฤดูร้อนและฤดูฝน การทำปลุกพืชล้มลุก เป็นต้น สำหรับกลุ่มอาชีพทำสวนจะประกอบสวนยางพาราและสวนผลไม้ ซึ่งทั้งสองอาชีพสามารถแยกประเด็นปลีกย่อยได้อีกมาก แต่ทั้งนี้คณะทีมวิจัยขอเสนอในภาพรวม คือ บุคคลที่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา จำนวนตำบลละ ๓ คน และบุคคลที่ประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ จำนวนตำบลละ ๓ คน เป็นทั้งหมด ๑๒ คน กลุ่มบุคคลที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ เหล่านี้ จะมีปฏิทินฤดูกาลที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านเฉพาะและมีพิธีกรรม ฉะนั้น บุคคลกลุ่มนี้มีจำนวนทั้งหมด ๒๒ คน

ค. ผู้นำทางธรรมชาติ ปราชญ์ชาวบ้านและผู้สูงอายุ ตำบลละ ๕ คน เป็นจำนวน ๑๐ คน โดยให้ทีมวิจัยสามารถสอบถามและสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับ แผนที่เดินดิน ผังเครือญาติ โครงสร้างชุมชน ระบบสุขภาวะชุมชน ภูมิทัศน์ชุมชน และประวัติศาสตร์ชุมชน

๒) ชุมชนชายฝั่ง/ชาวประมง ประกอบด้วย พื้นที่ในอำเภอปะนาเระ เลือกจำนวน ๒ ตำบล ทีมผู้วิจัยได้คัดเลือกลักษณะบุคคล ดังนี้

ก. กลุ่มผู้รู้ทางศาสนาของชุมชนชายฝั่ง/ชาวประมง จำนวน ๒ ตำบลๆ ละ ๑๐ คน เป็น ๒๐ คน ประกอบด้วย อิหม่ามและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด และโต๊ะครูสอนศาสนา

ข. ผู้ประกอบอาชีพของชุมชนชายฝั่ง/ชาวประมง แบ่งเป็น ประเภท

กลุ่มอาชีพของชุมชนชายฝั่ง/ชาวประมง จำนวน ๒ ตำบล โดยแยกประเภทดังนี้ กลุ่มอาชีพประมง ทำบุญดู ปลาแห้ง ปลาเค็ม ตำบลละ ๑๑ คน จำนวนทั้งหมด ๒๒ คน คือ กลุ่มบุคคลที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ เหล่านี้ จะมีปฏิทินฤดูกาลที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านและมีพิธีกรรมที่เป็นอัตลักษณ์

ค. ผู้นำทางธรรมชาติ ปราชญ์ชาวบ้านและผู้สูงอายุ ตำบลละ ๕ คน เป็นจำนวน ๑๐ คน โดยให้ทีมวิจัยสามารถสอบถามและสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับ แผนที่เดินดิน ผังเครือญาติ โครงสร้างชุมชน ระบบสุขภาวะชุมชน ภูมิทัศน์ชุมชน และประวัติศาสตร์ชุมชน

๔.๒.๒ การออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยการออกแบบสัมภาษณ์ ในการเตรียมแบบสัมภาษณ์เพื่อลงสนามเก็บข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ดำเนินขั้นตอน ดังนี้

๑) ประชุมเพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยมีรายละเอียดแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ก. ด้านข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สภาพครอบครัว และอาชีพ เป็นต้น

ข. ข้อมูลเกี่ยวกับปฏิทินวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดปัตตานี ซึ่งประกอบด้วยคำถาม(ฉบับร่าง) เช่น

- แผนที่เดินดินของชุมชนได้มีผลต่อวัฒนธรรม ประเพณี และการประกอบอาชีพของชาวบ้านอย่างไร
- ผังเครือญาติ ได้มีผลต่อวัฒนธรรม ประเพณีและการประกอบอาชีพของชาวบ้านอย่างไร
- โครงสร้างชุมชน ได้มีผลต่อวัฒนธรรม ประเพณี และการประกอบอาชีพของชาวบ้านอย่างไร
- ระบบสุขภาวะชุมชน ได้มีผลต่อวัฒนธรรม ประเพณี และการประกอบอาชีพของชาวบ้านอย่างไร

- ปฏิทินวัฒนธรรมชุมชน ได้ส่งผลต่อวิถีชีวิตทั้งในมิติศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และการประกอบอาชีพของชาวบ้านอย่างไร และมีการเผยแพร่และสืบทอดต่อชนรุ่นหลังหรือไม่ อย่างไร
- ก่อนการดำเนินการเกี่ยวกับการทำอาชีพต่าง ๆ นั้น ได้มีพิธีกรรมหรือไม่ อย่างไร เมื่อครั้งอดีตและปัจจุบันเป็นอย่างไร
- ประวัติศาสตร์ชุมชน ได้มีผลต่อวัฒนธรรม ประเพณี และการประกอบอาชีพของชาวบ้านอย่างไร
- ฤดูกาลตามธรรมชาติได้มีผลต่อการปรับตัวในการดำเนินชีวิตและการประกอบของชาวบ้านอย่างไร
- พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนชายฝั่ง เช่น การออกเรือ การเรียกขวัญชาวประมง การละเล่น เป็นอย่างไร
- พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนชาวนา เช่น มาเกะนาวิบาร์ มาเกะละซอ เป็นต้น เป็นอย่างไร
- พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชาวสวนผลไม้ เช่น มาเกะบูโละดีแย มาแกนาซีลือเมาะอู ฯลฯ

ฯลฯ

๔.๒.๓ การวางแผนลงพื้นที่

๑) สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อเป็นกรอบให้ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินการวิจัย เรื่อง “ปฏิทินวัฒนธรรมมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดปัตตานี” และนำเครื่องมือเสนอผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพิจารณาพิสูจน์ความตรงเชิงโครงสร้าง

๒) การดำเนินวิจัยในครั้งนี้คณะทีมงานวิจัยได้พยายามสืบหาข้อมูลของชุมชนที่มีความหลากหลายของอาชีพมากที่สุดของจังหวัดปัตตานี ซึ่งปรากฏว่า อำเภอยะรังเป็นหนึ่งที่มีความหลากหลายของอาชีพ คือ มีทั้งชาวนา ชาวสวน ภูเขา และพรุ เป็นต้น สำหรับอำเภอยะรังนั้น เป็นที่มีความหลากหลายของอาชีพเช่นกัน คือ การค้าขาย การประมงน้ำจืด การประมงน้ำเค็ม และปลูกพืชผักสวนครัว เป็นต้น

๓) ประสานพื้นที่เป้าหมายโดยทีมวิจัยได้แต่งตั้งบุคคลในพื้นที่ให้เป็นผู้ช่วยนักวิจัย พื้นที่ละ ๒ คน รวมเป็นจำนวน ๘ คนเพื่อความสะดวกในการดำเนินการวิจัย อีกทั้งบุคคลเหล่านั้นยังสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับข้อมูลและบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยได้

๔.๓ ลงพื้นที่เก็บข้อมูล

ลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยการสอบถามและสัมภาษณ์บรรดาผู้นำศาสนา ผู้นำทางธรรมชาติ ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มประกอบอาชีพอย่างครอบคลุมทุกอาชีพที่มีอยู่ในชุมชน และประชาชนทั่วไป เกี่ยวกับปฏิทินวัฒนธรรมของชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูแต่ละชุมชน โดยคณะทีมวิจัยพร้อมด้วยผู้ช่วยนักวิจัยในชุมชนจะลงพื้นที่ในการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการในรูปแบบการพูดคุยกับบรรดาผู้นำศาสนา ผู้นำทางธรรมชาติ ปราชญ์ชาวบ้าน และประชาชนทั่วไป เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรมทางศาสนา และวิถีฤดูกาลวัฒนธรรม พร้อมกันนั้นศึกษาบริบทชุมชนที่ดำเนินการในพื้นที่จังหวัดปัตตานี โดยวิธีการดังนี้

๔.๓.๑ จังหวัดปัตตานี มี ๑๔ อำเภอ คัดเลือก ๒ อำเภอ คือ อำเภอยะรัง และอำเภอปะนาเระ

๔.๓.๒ คัดเลือกมา อำเภอละ ๒ ตำบล ตำบลละ ๒ หมู่บ้านได้ทั้งหมด ๘ หมู่บ้าน ประกอบด้วย แบ่งออกเป็น (๑) สังคมชนบท/ชาวนา ประกอบด้วย อำเภอยะรัง (๒)สังคมประมง ประกอบด้วย อำเภอปะนาเระ

๔.๓.๓ เมื่อได้จำนวนอำเภอแล้ว มาคัดเลือกตำบลที่สอดคล้องกับบริบทที่กำหนดไว้ โดยคัดเลือกอำเภอละ ๒ ตำบล ทั้งนี้ทางทีมงานจะทำการสำรวจก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อดูความเหมาะสมกับเนื้อหาที่ต้องการและมาเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมของชุมชนและพื้นที่ทำการศึกษา โดยเก็บข้อมูลจากบรรดาผู้นำศาสนา ผู้นำทางธรรมชาติ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ และประชาชน เกี่ยวกับปฏิทินวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน โดยคณะทีมวิจัยพร้อมด้วยผู้ช่วยนักวิจัยในชุมชนจะลงพื้นที่ในการสำรวจและสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการในรูปแบบการพูดคุย โดยกระบวนการนี้ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลไม่ต่ำกว่า ๓ เดือน และการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นแต่ละพื้นที่ตามความเหมาะสมของอาชีพและความครอบคลุมของเนื้อหา ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน ๘๒ คน

๔.๔ วิเคราะห์และเรียบเรียงข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสอบถามและสัมภาษณ์ ศึกษาบริบทชุมชน แผนที่เดินดินของชุมชน ผังเครือญาติ โครงสร้างชุมชน ระบบสุขภาวะชุมชน ปฏิทินวัฒนธรรมชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชน พร้อมทั้งสังเกตอย่างมีส่วนร่วม หลังจากนั้นนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เบื้องต้นด้วยการจัดหมวดหมู่แล้วทำการวิเคราะห์ด้วยหลักตรรกเทียบเคียงแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยควบคู่บริบท เพื่อความชัดเจนและสมบูรณ์ในการวิเคราะห์และการ

สรุปผลข้อมูล หลังจากนั้นมาเรียบเรียงข้อมูล ตรวจสอบความสมบูรณ์และความครอบคลุมของเนื้อหาตามกรอบและวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

๔.๕ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กลุ่มเป้าหมายที่ให้ข้อมูล ประกอบด้วย บรรดาผู้นำศาสนา ผู้นำทางธรรมชาติ ประชาชนชาวบ้าน ผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ และประชาชนทั่วไป ที่ให้ข้อมูลและให้การสัมภาษณ์เกี่ยวกับปฏิทินวัฒนธรรม เพื่อเติมเต็มข้อมูลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยจัดอำเภอละ ๑ ครั้ง รวมเป็น ๒ ครั้ง โดยมีผู้เข้าร่วมครั้งละจำนวน ๓๐ คน

๔.๖ จัดเวทีวิพากษ์

เพื่อร่วมกันวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับปฏิทินวัฒนธรรมมุสลิมมลายูของจังหวัดปัตตานีถึงความถูกต้อง ความเหมาะสม พร้อมกันนั้นเพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้ประโยชน์ให้สอดคล้องกับโครงสร้างและความต้องการของชุมชน ศาสนาและประเทศชาติ พร้อมทั้งนำเสนอปฏิทินในรูปแบบนี้เพื่อให้ใช้โดยทั่วกัน ประกอบด้วย ผู้นำทางธรรมชาติ/ราษฎรอาวุโส กลุ่มประกอบอาชีพฯ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด คณะกรรมการชมรมอิหม่ามของแต่ละอำเภอยะรังและปะนาเระ ผู้นำฝ่ายปกครองในท้องถิ่น ผู้นำฝ่ายบริหารในท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๓๐ คน

๔.๗ เวทีนำเสนอผล

หลังจากการจัดเวทีวิพากษ์คณะที่มีวิสัยได้ปรึกษา ตรวจสอบข้อเท็จจริงอย่างรอบด้านแล้วนำมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ มาเรียบเรียงข้อมูลอีกครั้งหนึ่งและอยู่ในรูปแบบพร้อมนำเสนอแล้วและพร้อมผลิตซ้ำได้แล้ว และจัดทำปฏิทินและหนังสือปฏิทินวัฒนธรรมมุสลิมเชื้อสายมลายูเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้สู่ชุมชน จึงจัดเวทีนำเสนอผล ประกอบด้วย ผู้นำทางธรรมชาติ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ โต๊ะครู คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด คณะกรรมการชมรมอิหม่าม ฝ่ายปกครองส่วนท้องถิ่น ฝ่ายบริหารส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๒๐ คน

บทที่ ๕

ผลการศึกษา

มุสลิมเชื้อสายมลายูที่ถือสัญชาติไทยในอำเภอยะรังและอำเภอบะนาระ จังหวัดปัตตานี เป็นคนพื้นเมืองดั้งเดิมที่อาศัยอยู่มาตั้งแต่ยุคอาณาจักรลังกาสุกะ หรืออาจจะนานกว่านั้น แต่เดิมนั้นนับถือศาสนาบรรพบุรุษ นับถือภูตผี และได้มีการเปลี่ยนมานับถือศาสนาฮินดู - พราหมณ์ พุทธ และศาสนาอิสลามตามลำดับ ปัจจุบันทั้งสองอำเภอนี้มีผู้นับถืออิสลามเป็นชนกลุ่มใหญ่ และศาสนาพุทธเป็นชนกลุ่มน้อย ด้วยรากฐานและพัฒนาการของสังคมที่นี้จึงมีปฏิทินวัฒนธรรมของตนเอง ทั้งนี้เพื่อแสดงออกถึงลักษณะเฉพาะและความแตกต่างของบุคคลภายในสังคมอื่น เป็นแบบแผนแห่งการดำเนินกิจกรรมทุกมิติของชีวิต ทั้งมิติของความเชื่อ ความศรัทธา แบบแผนทางวัฒนธรรม จารีตประเพณีและการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับภูมิศาสตร์และภูมิอากาศมีการบูรณาการอย่างลงตัวในการนี้กรอบและขอบเขตของการศึกษานี้ได้ศึกษาเฉพาะวัฒนธรรมของชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูเท่านั้น

ปฏิทินวัฒนธรรมของชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดปัตตานี มีความเกี่ยวข้องกับวันและเดือนที่สำคัญตามหลักศรัทธาเป็นหลัก และอาจมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกิดจากความเชื่อดั้งเดิมหรือการคิดค้นและการประดิษฐ์ การเลียนแบบธรรมชาติหรือจากกลุ่มชนอื่น หรือการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ทางสังคมและภูมิรัฐศาสตร์

๕.๑ แนวคิดเกี่ยวกับอิสลาม

การศึกษาปฏิทินวัฒนธรรมชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูสัญชาติไทยนั้น สิ่งแรกที่ต้องความเข้าใจในเบื้องต้นและต้องยอมรับว่า “อิสลามเป็นระบอบแห่งการดำเนินชีวิตของมุสลิม” ฉะนั้นทุกอิริยาบถของการดำเนินชีวิตของมุสลิมทุกพื้นที่ในโลกนี้โดยหลักพื้นฐานทั้งหลักการศรัทธาและหลักการปฏิบัติจะเหมือนกันคือ “อัลลอฮ์เป็นพระเจ้าผู้กำหนดวิถีการดำเนินชีวิต นบีมุฮัมมัดเป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิต และอัลกุรอานเป็นธรรมนูญชีวิต” และสำหรับประเด็นปลีกย่อยอาจมีความแตกต่างตามความเหมาะสมของภูมิอากาศและภูมิรัฐศาสตร์บ้าง ด้วยเหตุดังกล่าวอิสลามจึงมีอิทธิพลต่อปฏิทินวัฒนธรรมของชาวมุสลิม

อิสลามเป็นศาสนาแรกของมนุษยชาติของโลกนี้ตามหลักความเชื่อของมุสลิม ตั้งแต่มนุษย์คนแรกที่ถูกส่งมายังโลกนี้ คือ นบิอดัม แล้วก็มีการพัฒนาทางสังคมจากยุคหนึ่งสู่ยุคหนึ่ง มีเราะซูล (ศาสนทูต) ที่อัลลอฮ์ส่งมาเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมเรื่อยมา จนกระทั่งนบิคนสุดท้ายที่ถูกกำหนดใน

แผ่นดินอาหรับ ณ เมืองมักกะฮฺ ประเทศซาอุดีอาระเบีย มีนามว่า “มุฮัมมัด” ในปลายศตวรรษที่ ๖ (ค.ศ. ๕๗๐) และท่านได้รับการแต่งตั้งให้เป็นศาสนทูตในต้นต้น ศตวรรษที่ ๗ (ค.ศ. ๖๑๐) ท่านได้ทำหน้าที่การเผยแพร่อิสลามทั่วภูมิภาคในแหลมอาระเบียอย่างสมบูรณ์จนกระทั่งเสียชีวิต หน้าที่ในการปกป้องศาสนาและบริหารจัดการแผ่นดินให้ชาวโลกได้รับความเป็นธรรม มีความสงบสันติถูกสานต่อจากบรรดาเคาะลีฟะฮ์ยุค อรรอซีดีน ราชวงศ์อุมัยยะฮ์ ราชวงศ์อับบาซียะฮ์ และราชวงศ์อัสมาเนียยะฮ์ จนสถาบันนี้ได้ล่มสลายในศตวรรษที่ ๒๐ (ค.ศ. ๑๙๒๔)

สำหรับการเข้ามาของศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานีนั้น มีการเชื่อกันว่าเกิดขึ้นในศตวรรษที่ ๑๐ ยุคของเคาะลีฟะฮ์ราชวงศ์อับบาซียะฮ์ การเข้ามาของศาสนาอิสลามในพื้นที่มาพร้อมกับการค้าพานิช

๕.๒ การนับวันและเดือนของชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดปัตตานี

ปฏิทินวัฒนธรรมของชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดปัตตานีมีความสัมพันธ์ที่ต้องสร้างความเข้าใจในสองลักษณะด้วยกัน สามารถอธิบายได้ดังนี้

๕.๒.๑ ปฏิทินวัฒนธรรมตามหลักจันทรคติ

ปฏิทินวัฒนธรรมตามหลักการนับเดือนในรูปแบบจันทรคติ ในภาษาอาหรับ เรียกว่า *กอมารีย์ฮ์ (قمرية)* ซึ่งตามคำอธิบายของนักประวัติศาสตร์อิสลาม *อิบนุ กะซีร์* ในหนังสืออัลกามิลฟีตารีก เป็นหนังสือประวัติศาสตร์ ตามที่ได้อ้างมาข้างต้น สรุปได้ว่า การนับเดือนและปีในอิสลามเริ่มตั้งแต่สมัยเคาะลีฟะฮ์คนที่สอง คือ *อุมัร อิบน์ อัลค็อฏฏ็อบ* ซึ่งได้ลงมติในการประชุมสภาชุรอว่า การนับปีในอิสลามเริ่มตั้งแต่ปีที่ท่านนบีมุฮัมมัดอพยพจากเมืองมักกะฮ์ไปยังเมืองมาดีนะฮ์ด้วยเหตุผลเพื่อปกป้องศาสนา จริยธรรม ชีวิตและทรัพย์สินให้ปลอดภัยจากศัตรูชาวมักกะฮ์ที่มีความเชื่อต่างกันและการเสียผลประโยชน์ของกลุ่มอำนาจเก่า และเริ่มนับเดือนแรกในอิสลามคือเดือนมุหัรรอหมด้วยเหตุผลว่า เป็นเดือนที่เริ่มต้นหลังจากการปฏิบัติกิจอิบาตะฮ์ที่สำคัญคือ อิบาตะฮ์หัจญ์ อัลลอฮ์ได้กล่าวในอัลกุรอานว่า

ความว่า “แท้จริงจำนวนเดือน ณ อัลลอฮ์ มี ๑๒ เดือน โดยระบุในคัมภีร์ของอัลลอฮ์ ในวันที่พระองค์ได้ทรงบังเกิดฟ้าทั้งหลายและแผ่นดิน...”

(อัลกุรอาน, อัดเตอาบะฮ์; ๓๖)

หะดีษของท่านนบี ได้กล่าวถึงอย่างชัดเจน ซึ่งมีรายงานจากอับูบะกระฮ์ กล่าวว่า ท่านนบีกล่าวว่า ความว่า “แท้จริง การเวลานั้นได้หมุนเวียนไปเหมือนกับสภาพของมันในวันที่มีการสร้างฟ้า

ทั้งหลายและแผ่นดิน ๑ ปีมี ๑๒ เดือน...” (บันทึกโดย บุคอรี บทที่พูดเกี่ยวกับสิ่งที่มาจากพื้นดินเจ็ดชั้น หะดีษลำดับที่ ๓๐๒๕) ยังมีรายงานจากอบูฮุร็อยเราะฮฺ เล่าว่า แท้จริงท่านนบี ได้กล่าวว่า “ท่านทั้งหลายจงถือศีลอดเนื่องจากการพบเห็นจันทร์เสี้ยวและจงถือศีลอดเนื่องจากการเห็นจันทร์เสี้ยว ดังนั้นหากไม่ปรากฏจันทร์เสี้ยวแล้ว ก็จงนับจำนวนเดือนชะอฺบานให้ครบสามสิบวัน” บันทึกโดย บุคอรี หะดีษลำดับที่ ๑๙๐๙ และ มุสลิม หะดีษลำดับที่ ๑๐๘๑)

จากอายะฮ์อัลกุรอานและหะดีษที่กล่าวมาข้างต้น สามารถเข้าใจได้ว่าเดือนในระบบการนับแบบเดือนนั้น จะนับคืนก่อนวัน และจะมีจำนวน ๒๙ หรือ ๓๐ คืนต่อหนึ่งเดือน ซึ่งจะมีความแตกต่างกับระบบสุริยคติที่จะนับวันก่อนคืน และมีจำนวน ๒๘ ๒๙ ๓๐ หรือ ๓๑ วันต่อหนึ่งเดือน ซึ่งในแต่ละปีนั้น ระบบจันทร์คตินั้นจะมีจำนวนวันที่น้อยกว่าระบบสุริยคติ จำนวน ๑๐ วัน ทำให้ระบบจันทร์คติที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการกิจอิบาตะฮฺ (หลักปฏิบัติ) ต่าง ๆ ทางศาสนาเป็นหลัก

๕.๓. ปฏิทินกิจวัตรประจำเดือนในอิสลามที่มีความสัมพันธ์กับชาวมลายูจังหวัดปัตตานี

๕.๓.๑ กิจอิบาตะฮฺในเดือนมุหฺรอม

มุหฺรอม เป็นเดือนแรกของเดือนอิสลามความสำคัญของเดือนนี้ปรากฏในหนังสือเศาะเหียหฺของอิมามมุสลิม ดังที่ท่านอบูฮุร็อยเราะฮฺ ได้รายงานมาจากท่านนบีﷺ กล่าวว่า ความว่า “การถือศีลอดที่ประเสริฐสุดหลังจากเดือนรอมฎอนคือ การถือศีลอดในเดือนของอัลลอฮ์อัลมุหฺรอม และการละหมาดที่ประเสริฐที่สุดหลังจากละหมาดฟัรดูคือละหมาดกลางคืน” (บันทึกโดยมุสลิม บทว่าด้วยความประเสริฐถือศีลอดในเดือนมุหฺรอม หะดีษลำดับ ๒๘๑๒)

ส่วนวันที่สำคัญในเดือนมุหฺรอมได้แก่วันอาชูรอฮ์คือ ๑๐ มุหฺรอม ท่านอิมามบุคอรีและมุสลิมได้นำเสนอจาก อิบน์ อับบาส กล่าวว่า ความว่า “ท่านนบี ได้เดินทางไปยังเมืองมะดีนะฮ์ ท่านได้เห็นชาวยิวถือศีลอดในวันอาชูรอฮ์” ท่านนบีﷺ ถามว่า “วันนี้เป็นวันอะไร?” พวกเขาบอกว่า “วันนี้เป็นวันที่ดี วันนี้เป็นวันที่อัลลอฮ์ ทรงให้ชาวอิสราเอลได้รับความปลอดภัยจากศัตรูของพวกเขา ท่านนบีﷺ (ศาสดาเยชูของชาวยิว) จึงถือศีลอดในวันนี้” ท่านนบีﷺ กล่าวว่า “ฉันนั้นสมควรอย่างยิ่งที่จะดำเนินตามมุชาก็ว่าพวกท่าน ท่านนบีจึงถือศีลอดและให้มุสลิมถือศีลอดด้วย”

การที่นบีﷺ และชาวยิวถือศีลอดเพื่อแสดงการขอบคุณต่ออัลลอฮ์ ที่พระองค์ทรงให้พวกเขาได้รับความปลอดภัยจากการตามล่าของพวกฟิรอาวน(ฟาโรห์) กษัตริย์อาณาจักรอียิปต์ผู้อธรรมและทำให้พวกเขาได้รับความปลอดภัยจากการจมน้ำตายขณะเดินทางข้ามทะเลแดงด้วยความมหัศจรรย์ที่อัลลอฮ์มอบให้เฉพาะนบีﷺ ขณะเดียวกันท่านนบีﷺ ได้ส่งเสริมให้ถือศีลอดในวันอาชูรอฮ์ คือ วันที่ ๙ เดือนมุหฺรอม เพื่อให้ความแตกต่างกับชาวยิวที่ได้กำหนดให้ถือศีลอดในวัน

อาชูรอหรือวันที่ ๑๐ มุหรรอมเท่านั้น ท่านนบีﷺ กล่าวว่า ความว่า “ถ้าหากว่าฉันยังมีชีวิตอยู่ในปีหน้า ฉันจะถือศีลอดในวันที่ ๙ ด้วย” บันทึกโดยมุสลิมและอะหมัด

นอกจากนี้แล้วอิมามอะหมัดยังได้รายงานหะดีษว่า ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ทรงให้ความปลอดภัยแก่ท่านนบีนุหจากการจมน้ำตายและเรือของท่านได้จอดอยู่ ณ ภูเขาญดี (หลังน้ำลด) ในวันอาชูรอท่านจึงถือศีลอดในวันนี้เพื่อขอบคุณอัลลอฮ์” บันทึกโดยอิมามอะหมัด

(๑) สิ่งที่ควรปฏิบัติในเดือนมุหรรอมและวันอาชูรอ

จากหะดีษที่เศาะเหียะหฺ (ถูกต้อง) ที่ได้นำเสนอนั้น พบว่า สิ่งที่ส่งเสริมให้ปฏิบัติในเดือนมุหรรอมและวันอาชูรอ คือ การถือศีลอด เป็นการกระทำความดีที่^๑สุด(ส่งเสริม) ให้ปฏิบัติไม่ได้เป็นการบังคับ ดังที่ท่านมุอาวิยะฮฺ อิบน์ อับดุลฟิยาน^๑ กล่าวว่า ฉันได้ยินท่านนบี กล่าวว่า ความว่า “แท้จริงวันนี้เป็นวันอาชูรอและการถือศีลอดในวันนี้ได้ถูกกำหนดบังคับแก่พวกท่าน ดังนั้นผู้ใดปรารถนาที่จะถือศีลอดและผู้ใดไม่ปรารถนาก็ไม่ต้องถือศีลอด” บันทึกโดยบุคอรีและมุสลิม

(๒) กิจอื่นที่ควรและไม่ควรปฏิบัติในเดือนมุหรรอมและอาชูรอ

มุสลิมบางคนได้ปฏิบัติกิจอื่นอีกในเดือนมุหรรอมและอาชูรอ บางครั้งก็อาศัยความเข้าใจว่าเดือนมุหรรอม หมายถึง เดือนต้องห้าม จึงไม่ยอมปฏิบัติกิจต่างๆ ไปตามปกติหรือการยึดถือหะดีษฏออีฟ (อ่อนแอ) ซึ่งไม่อาจจะนำมาเป็นหลักฐานในการปฏิบัติได้ การงานต่างๆ ที่อยู่นอกเหนือบัญญัติอิสลามได้แก่

- การไม่ปฏิบัติการทำงานต่าง ๆ ในเดือนมุหรรอม เช่น การห้ามจัดการนิกาฮฺ (พิธีแต่งงาน) ห้ามการสู่ขอ ห้ามทำบุญ ห้ามก่อสร้างบ้าน การปลูกต้นไม้ยืนต้น การย้ายบ้าน ตลอดจนไม่ปฏิบัติในสิ่งที่ดีต่างๆ โดยมีความเห็นว่า เดือนนี้เป็นเดือนต้องห้าม จึงห้ามกระทำการต่างๆ ทั้งหมดความจริงแล้วมุหรรอมเป็นเดือนที่ต้องห้ามการกระทำสงครามเท่านั้น มิได้ให้กระทำการอื่นแต่อย่างใด นี่คือการเข้าใจผิดของมุสลิมบางคน อาจจะมีผลต่อคนอื่นที่ไม่มีความรู้พอเกี่ยวกับหะดีษของท่านนบี ดังที่กล่าวมาข้างต้น

- การนำเอาถั่ว งา และเครื่องประกอบอาหารอื่นๆ มากวนกัน โดยเรียกอาหารนี้ว่า “ขนมอาชูรอ” การกวนขนมอาชูรอนี้เป็นเพียงความเข้าใจของบุคคลไม่มีหลักฐานยืนยันว่า การกวนอาหารนี้ เกิดขึ้นจริงสำหรับการกวนอาหารรับประทานนั้นย่อมทำได้จะประดิดประดอยเป็นรูปแบบใดก็ได้ จะกวนรับประทานกันเมื่อไรก็ได้วันใดเดือนใดก็ได้ เพราะมันไม่มีความเกี่ยวข้องกับวันอาชูรอหรือเดือนมุหรรอม หรือเหตุการณ์ท่านนบีนุหแต่อย่างใด

^๑เศาะหะบะฮฺท่านหนึ่งนบี เป็นปฐมเคาะลีฟะฮฺของราชวงศ์อุมัยยะฮฺ ซึ่งปกครองระหว่าง ฮ.ศ. ๔๑ – ๑๓๒ / ค.ศ.

(๓) การเจาะจงทำเศาะดาเกาะฮฺและเอื้อเพื่อเผื่อแม่แก่ลูกหลานในวันอาชูรอ การทำความสะอาดและแต่งตัวสวยงาม ในวันอาชูรอ การจุดของหอมภานในบ้านซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ได้อยู่ในบัญญัติศาสนา การทำเศาะดาเกาะฮฺ การทำดีต่อลูกหลานเป็นสิ่งที่ชอบด้วยที่บัญญัติศาสนา ซึ่งใช้ให้กระทำอยู่ตลอดเวลา ไม่เจาะจงให้กระทำในวันอาชูรอแต่อย่างใด

(๔) การละหมาดในรูปแบบเฉพาะ โดยหะดีษซึ่งรายงานโดยท่านอบูฮุร็อยเราะฮฺ^{رضิ} ว่า ความว่า “ผู้ใดที่ละหมาดในวันอาชูรอ ๔ ร็อกอะฮฺ โดยที่เขาอ่านในทุกร็อกอะฮฺ “อัลฮัมดุลิลลาฮฺ(สุเราะฮฺฟาตีหะฮฺ) ” ๑ ครั้ง และ กุลฮุวัลลอฮฺอะฮฺด(สุเราะฮฺอัลอิคลาศ) ๕๑ ครั้ง อัลลอฮฺจะทรงอภัยโทษให้แก่เขาในความผิด ๕๐ ปี” หะดีษนี้ไม่ซ่อเฮียหฺ (ไม่ถูกต้อง) จึงไม่อาจมาเป็นหลักฐานในการปฏิบัติศาสนกิจได้

(๕) การแสดงความโศกเศร้าเสียใจในวันอาชูรอเพื่อรำลึกถึงการที่ท่านหุเซน อิบน์ อาลี หลานของท่านนบี^ﷺ ถูกสังหารที่ตำบลกัรบะลาอ์ในวันนี้

(๖) การอ่านดุอาอฺ (ขอพร) เฉพาะสำหรับวันอาชูรอเพราะไม่ปรากฏหลักฐานที่ถูกต้องยืนยันว่า ให้มีการอ่านดุอาอฺเฉพาะในวันนี้

(๗) การละหมาดสุนัต (อาสาสมัคร) อาชูรอ (Abdurrahman mat, ๒๕๓๘ : ๗๓)

๕.๓.๒ กิจอิบาดะฮฺประจำเดือนซอฟัร

ซอฟัรเป็นเดือนที่สองของเดือนอิสลามความจริงแล้วเดือนนี้ก็เป็นเดือนธรรมดาแต่ชาวมลายูบางส่วนได้นำเดือนซอฟัรไปเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาบางประเด็น ดังนี้

ซอฟัรเป็นเดือนที่ชาวมลายูปัตตานีถือว่าเป็นเดือนของกลางร้าย สมควรอย่างยิ่งต้องหลีกเลี่ยงการแต่งงานในเดือนนี้ ด้วยความเชื่อที่ว่าเป็นเดือนเป็นกลางร้าย จึงมีการจัดพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ทำน้ำดุอาอฺ(น้ำมนต์) นำไปอาบหรือดื่มเพื่อขจัดกลางร้ายและเคราะห์กรรมที่จะเกิดขึ้นซึ่งเรียกว่า “น้ำซอฟัร”

คืนวันพุธสัปดาห์สุดท้ายของเดือน ตามความเชื่อของชาวมลายูมุสลิมนั้น ส่งเสริมให้ทำการละหมาดสุนัตซอฟัร เพื่อทำการปิดเป่ากลางร้ายต่างๆ (Abdurrahman mat, ๒๕๓๘: ๗๖)

ชาวมลายูปัตตานีเชื่อว่าฤกษ์การสร้างบ้าน เศาะฟัรเป็นเดือนสมควรปลูกสร้างบ้าน เพราะว่าคุณใดก็ตามที่สร้างบ้านในเดือนดังกล่าว เขาจะเป็นผู้ร่ำรวยหรือมีความรู้

๕.๓.๓ กิจอิบาดะฮฺของชาวมลายูปัตตานีประจำเดือนเราะบีอุลเอาวัล

เราะบีอุลเอาวัลเป็นเดือนที่สามของเดือนอิสลามมีเหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นในเดือนนี้มากมายเป็นต้นว่า เป็นเดือนคล้ายวันเกิด การอพยพ และถึงแก่กรรมของนบีมุฮัมมัด^ﷺ

(๑) การยกย่องนบีมุฮัมมัดﷺ

การให้เกียรติและรักต่อท่านนบีมุฮัมมัดﷺ ท่านเป็นบุคคลที่สมควรได้รับการให้เกียรติยกย่อง เนื่องจากท่านเป็นนบีที่มีความสำคัญของโลก ในขณะที่เดียวกันท่านก็ได้รับการยกย่องจากผู้ไม่ใช่มุสลิมว่าเป็นผู้ที่มีความยิ่งใหญ่คนหนึ่งของโลก ดังนั้นหน้าที่ของมุสลิมก็จำเป็นจะต้องให้เกียรติยกย่องท่าน รำลึกถึงคุณงามความดี และนบีมุฮัมมัดﷺ ได้ให้แบบอย่างในการให้เกียรติยกย่องท่านไว้ในรูปแบบด้วยกันคือ (๑) การดำเนินตาม การปฏิบัติในวันเกิดของท่านคือการถือศีลอดในวันจันทร์ (๒) การรักนบี เพราะการมีความรักต่อท่านเราะสูลนั้น (๓) การกล่าวศอลาواةต่อท่านนบี

(๒) การจัดงานเมาลิด

มุสลิมในบางสังคมได้แสดงออกถึงความรัก การให้เกียรติยกย่องท่านนบีมุฮัมมัดﷺ โดยจัดงานคล้ายวันเกิดของท่านขึ้น เรียกว่า “เมาลิด” เป็นการจัดงานเพื่อการยกย่องและให้เกียรติแก่นบี ซึ่งจะเริ่มจัดตั้งตั้งแต่เมื่อเข้าสู่ของเดือนเราะบิอูลเอาวัล จนกระทั่งวันสุดท้ายของเดือนเราะบิอูลซานีย์ การจัดงานเมาลิดของชาวมลายูปัตตานีจะมีวิธีการที่หลากหลายตามความเหมาะสมของช่วงเวลา ทั้งกลางหรือกลางคืน จัดที่มัสยิดหรือบ้าน ปกติแล้วหากจัดที่บ้าน เจ้าของบ้านจะเชิญหลังจากเวลาของการละหมาดประจำวัน เช่น ซูฮรี อัศรี มัฆริบ และ อีชา เป็นหลัก เชิญอิมามประจำมัสยิด โต๊ะครู หรือคณะบุคคลจากสถาบันปอเนาะ บุคคลดังกล่าวจะมาอ่านเกี่ยวกับชีวประวัติและเกียรติประวัติของท่านนบีมุฮัมมัดﷺ ในลักษณะบทกลอนที่เรียกว่า “อัลบุดะฮฺ” หรือ “ซาญีย” ซึ่งบรรยายถึงประวัติของท่านนบี อ่านคำกลอนบุดะฮฺเป็นท่วงทำนองภาษาอาหรับบาง บางครั้งก็ใช้ภาษามลายูเป็นทำนองสนองเช่นเดียวกัน หลังจากเสร็จจากกิจกรรมดังกล่าวเจ้าของบ้านก็จะเชิญรับประทานอาหารและอาจบริจาจากแก่ผู้มาร่วมงาน ใช้เวลาประมาณ ๒ ชั่วโมง

๕.๓.๔ กิจอิบาดะฮฺของชาวมลายูปัตตานีประจำเดือนเดือนรอบิอูลซานีย์

รอบิอูลซานีย์เป็นเดือนที่สี่ในปฏิทินอิสลาม มีการจัดกิจกรรมเมลิตีนอ (เมาลิดหญิง) ในสังคมมุสลิมมลายูปัตตานีเมื่อครั้งถึงเดือนรอบิอูลซานีย์ บรรดาสตรีมุสลิมก็จะดำเนินการทำกิจกรรมเมาลิดโดยสตรีมุสลิมจะรวมตัว ณ บ้านที่ได้เชิญเพื่อทำกิจกรรมดังกล่าว โดยสตรีมุสลิมจะเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทุกขั้นตอนร่วมทั้งการขับร้องบท “บุดะฮฺ” ด้วย

๕.๓.๕ กิจอิบาดะฮฺของชาวมลายูปัตตานีประจำเดือนเดือนญะมาดีลเอาวาล

ญะมาดีลเอาวาลเป็นเดือนที่ห้าในปฏิทินอิสลาม คำว่า ญะมาดีล แปลว่า ฤดูหนาวที่ทำให้หน้าในแม่น้ำเกิดเป็นน้ำแข็งเนื่องจากความหนาวของอากาศ

๕.๓.๖ กิจอิบาดะฮ์ของชาวมลายูปัตตานีประจำเดือนญะมาติละคีร์

ญะมาติละคีร์เป็นเดือนที่หกในปฏิทินอิสลาม เป็นที่แยกระหว่างฤดูหนาวกับการมาของฤดูร้อน และคนอาหรับในสมัยก่อนมักใช้เดือนนี้เพื่อเตรียมตัวออกศึก หลังจากการได้รับกำไรในการประกอบธุรกิจในช่วงเดือนที่ต้องห้าม

๕.๓.๗ กิจกรรมของชาวมลายูปัตตานีประจำเดือนเดือนรอญับ

รอญับเป็นเดือนที่เจ็ดของเดือนอิสลามและเป็นเดือนต้องห้ามเดือนเดียว ที่อยู่โดดเดี่ยวจากเดือนอื่นด้วยการที่เดือนเราะญับเป็นเดือนต้องห้ามสำหรับการก่อสงครามยกเว้นในกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นป้องกันได้ การกระทำสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงห้ามนั้นก็มีความผิดเป็นสองเท่าเมื่อเปรียบเทียบกับเดือนอื่น ๆ ชาวมุสลิมมลายูบางคนคิดไปว่าเดือนเป็นที่มีความประเสริฐสมควรจะต้องปฏิบัติอิบาดะฮ์เฉพาะ

๑) การดุอาอ์ (ขอพร) จากอัลลอฮ์ ดังสายรายงานอนัส อิบน์ มาลิก กล่าวว่า เมื่อเข้าเดือนเราะญับ ท่านเราะสูล กล่าวว่า ความว่า “โอ้อัลลอฮ์ ได้ทรงโปรดประทานความจำเริญให้แก่เราในเดือนเราะญับ และได้ทรงโปรดให้เราได้เข้าสู่เดือนรอมฎอนด้วย”

๒) การละหมาดเราะฆออิบ

ชาวมลายูมุสลิมปัตตานี บางส่วนจะมีความเข้าใจว่าในเดือนเราะญับจะมีกิจกรรมการละหมาดเราะฆออิบ โดยมีวิธีการ คือ การละหมาดนี้จะมีจำนวน ๑๒ รอกอัต ๖ สลาม เริ่มหลังละหมาดมัฆริบของสัปดาห์แรกของเดือนเราะญับ โดยทุก ๆ รอกอัต หลังจากอ่านสุเราะฮ์อัลฟาตีหะฮ์แล้ว อ่านสุเราะฮ์อัลเกาะดร์ จำนวน ๓ รอบ หลังจากนั้นอ่านสุเราะฮ์อิคลาศ จำนวน ๑๒ รอบ หลังจากเสร็จสิ้นการละหมาดแล้ว ต้องเศาะลาวาตต่อท่านนบี จำนวน ๒๐ รอบ แล้วจึงดุอาอ์ต่ออัลลอฮ์ หลักปฏิบัติของชาวมุสลิมปัตตานีดังกล่าว นักวิชาการมุสลิม เช่น อิหม่ามนะวาวีย, อิบน์ อัลญะซี, อิบน์ คัยมียะฮ์, อิบน์ เราะญับ อัลหันบะลีย, อิบน์ หะญูร และ อิบน์ ก็อยยิม มีทัศนะว่าเป็นสิ่งที่ไม่สามารถกระทำได้เนื่องจากเป็นอุตริกรรมทางศาสนา

๓) การปฏิบัติกิจอิบาดะฮ์อุมเราะฮ์ในเดือนเราะญับ

ชาวมุสลิมมลายูปัตตานี บางส่วนมีความเข้าใจการปฏิบัติกิจอิบาดะฮ์อุมเราะฮ์ในเดือนเราะญับนั้นมีความประเสริฐกว่าเดือนอื่น ๆ หลักปฏิบัติดังกล่าวได้ถูกปฏิเสธจากนักวิชาการมุสลิม ดังที่มีสายรายงานจากอิหม่ามบุคอรีว่า ท่านหญิงอาอิชะฮ์ทรงปฏิเสธพฤติกรรมดังกล่าว

๔) การเชือดสัตว์พลี

ชาวมุสลิมมลายูปัตตานี บางส่วนเข้าใจว่าการเชือดสัตว์พลีเป็นสิ่งที่สมควรกระทำในเดือนเราะญับ โดยการยึดหะดีษของนบีมุฮัมมัดตามสายรายงานของ มุหนัฟ บิน ซาลิม ได้กล่าวว่า ความว่า “พวกเราได้ยืนพร้อม ๆ กับท่านนบีมุฮัมมัด ท่านได้กล่าวว่า “โอ้มวลมนุษย์! ทุกครอบครัวควรกระทำอะติเราะฮ์ (เชือดสัตว์พลี) ในทุก ๆ ปี ท่านทั้งหลายรู้หรือไม่ว่า อะติเราะฮ์ คือ อะไร? ก็

คือสิ่งที่ท่านทั้งหลายได้เรียกกันว่า เราะฎะบียะฮฺ (การเชือดสัตว์พลีในเดือนเราะฎะบ์)” รายงานโดยอะหมัด, อับู ดาวูด, อันนาซาอีย, และตริมีซีย ซึ่งตริมีซีย ได้อธิบายว่า หะดีษมีสถานภาพเป็น หะดีษหะสันฆอริบ เนื่องจากไม่มีสายรายงานอื่นนอกจากสายรายงานของ อิบน์ เอาณ และตามทัศนะของ อิบน์ ฮิซาม อับดุลหัก และ อิบน์ กะซีร์ มีทัศนะว่าเป็นสายรายงานที่อ่อน และส่วนใหญ่อุลามาอมี ทัศนะว่า หะดีษนี้ได้ถูกยกเลิก โดยหะดีษที่ท่านนบี ตามสายรายงานของอบูฮุรอยเราะฮฺ เล่าว่า นบีได้กล่าวว่า ความว่า “ไม่มีฟาเราะฮฺ (อุฐที่ถูกเชือดพลีเพื่อเทวรูป นำเนื้อมาเลี้ยงอาหาร และนำหนังแขวนไว้บนต้นไม้) และไม่มีอะติเราะฮฺ (การเชือดสัตว์พลีในสัปดาห์แรกของเดือนเราะฎะบ์ ซึ่งเป็นการกระทำที่ได้กระทำกันมาในยุคยะฮียะฮฺ)” รายงานโดยบุคอรีและมุสลิม

๕) การถือศีลอดและเอียะฮ์กัฟ

ชาวมุสลิมลายุปัตตานี บางส่วนเข้าใจว่าการปฏิบัติกิจอิบาตะฮ์ถือศีลอดที่เจาะจงเฉพาะตลอดเดือนเราะฎะบ์ ชะอฺบาน และรอมฎอน ถือว่าเป็นแบบอย่างของท่านนบีและเป็นการส่งเสริมให้กระทำในอิสลาม โดยยึดหะดีษฏออีฟ(อ่อน) ทั้งที่หลักชะรีอะฮ์ไม่สามารถยึดถือได้ ตามทัศนะของ หาฟิซ อิบน์ หะญัวร์, อิมามนวะวีย, อิบน์ กอยยิม, อิบน์ เราะฎะบ์ และ อิบน์ ตัยมียะฮ์

๖) การจัดพิธีเมียะฮฺอร่าจ

ชาวมุสลิมลายุปัตตานี บางส่วนได้จัดกิจกรรมเพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์ อิสเราะฮ์ เมียะรอกของนบีมุฮัมมัด โดยจะเริ่มตั้งแต่วันแรกของเดือนเราะฎะบ์ด้วยการอ่านเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่นบีได้ประสบพบเจอเมื่อครั้งอิสเราะฮ์และเมียะรอก และจะจัดอย่างทางการในคำคืนที่ ๒๗ เดือนเราะฎะบ์ เพื่อการรำลึกถึงเหตุการณ์อิสรออและเมียะรอก โดยมีการอ่านอัลกุรอาน อ่านเรื่องราวอิสรออ โดยอ้างว่าเป็นเรื่องเล่าจากท่านอิบน์ อับบาส และมีการกระทำกิจอื่น ๆ โดยเข้าใจว่าเป็นบัญญัติศาสนาที่กำหนดให้ปฏิบัติต่าง ๆ เหล่านี้ไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องยืนยัน สนับสนุนแต่อย่างใด ไม่ว่าจะมาจากอัลกุรอานหรือสุนนะฮ์หรือการปฏิบัติของบรรดาเศาะหาบะฮ์

๕.๓.๘ กิจอิบาตะฮ์ของชาวมุสลิมลายุปัตตานีประจำเดือนเดือนชะอฺบาน

๑) การถือศีลอด

ชะอฺบานเป็นเดือนที่แปดของเดือนอิสลาม สิ่งที่เราะฮ์ลุได้ปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้แก่มุสลิมปฏิบัติในเดือนชะอฺบาน โดยปรากฏอยู่ในหะดีษซึ่งอาอิชะฮ์ ได้กล่าวว่า ความว่า “เราะฮ์ลุเคยถือศีลอดจนกระทั่ง พวกเราพูดว่า ท่านจะไม่ละเว้นการถือศีลอดวันใดอีกแล้วและท่านเคยละเว้นการศีลอด จนกระทั่ง พวกเราพูดว่าท่านจะไม่ถือศีลอดต่อไปอีกแล้วและฉันก็ไม่เคยเห็น เราะฮ์ลุถือศีลอดในเดือนใดครบตลอดเดือนเลย นอกจากเดือนรอมฎอนเท่านั้น และฉันไม่เห็นเราะฮ์ลุถือศีลอดในเดือนใดมากกว่าเดือนชะอฺบาน” บันทึกโดยบุคอรี มุสลิมและอบูดาวูด จากหลักฐานดังกล่าวทำให้ชาวมุสลิมลายุปัตตานีจึงศีลอดกันในเดือนดังกล่าว ขณะเดียวกันมีรายงานจาก อุมมุ ซัลมะฮ์ ความว่า

“ฉันไม่เคยเห็นท่านนบีถือศีลอดสองเดือนติดต่อกัน ยกเว้นเดือนชะอฺบานและเราะมาฎอน” บันทึกโดยตริมีซี

๒) คินนิสฟูชะอฺบาน

คินนิสฟูชะอฺบานเป็นคินที่มีประเสริฐ ดังสายรายงานจากมุอาซ บินญับัล ความว่า “อัลลอฮ์จะทรงมองดูยัมมัลลุค(มวลมนุษย์) ในคินนิสฟูชะอฺบาน พระองค์จะทรงอภัยโทษมวลมนุษย์ทั้งหลาย ยกเว้นสองกลุ่มบุคคล คือ บุคคลที่ทะเลาะกันแล้วไม่คืนดีกัน และบุคคลที่ฆ่าตัวตาย” บันทึกโดยฏอโรนียะ และ อิบน์ มาญะฮฺ จากหะดีษข้างต้นชาวมุสลิมมลายูปัตตานีที่คิดค้นหลักปฏิบัติต่ออัลลอฮ์ การรวมตัวกันที่มีสยิด จะร่วมละหมาดนิสฟูชะอฺบาน ๒ ร็อกอะฮ์ เหมือนกับละหมาดสุนัตโดยทั่วไป โดยที่หลังจากที่อ่านฟาติหะฮ์ ในร็อกอะฮ์ที่ ๑ อ่านสุเราะฮ์อัลกาฟิรูนและร็อกอะฮ์ที่ ๒ อ่านสุเราะฮ์อัลอิคลาซ เมื่อให้สลามแล้ว ให้อ่านสุเราะฮ์ยาซีน ๓ ต้น โดยที่ต้นที่ ๑ ให้เหนียต (ตั้งเจตนา) ว่าขอให้มียะซีน ต้นที่ ๒ เหนียตว่า ให้แคล้วคลาดจากทุกข์ภัยและได้รับริสกีมากมาย ต้นที่ ๓ ให้เหนียตว่า ขอให้มิจิตใจศรัทธามั่นต่ออัลลอฮ์และยึดมั่นในอิสลาม เมื่ออ่านยาซีนเรียบร้อยแล้วให้อ่านดุอาอ์ กิจกรรมดังกล่าวเป็นอุตริกรรมทางศาสนาที่ถูกบัญญัติในปี ฮ.ศ. ๑๔๔๘

วันและเดือนที่ชาวมลายูถือฤกษ์กับการสร้างบ้านนั้นคือ ในรอบปีนั้นเดือนที่สมควรพิจารณาเพื่อการปลูกสร้างมีเดือนชะอฺบาน บุคคลใดก็ตามที่ปลูกบ้านในเดือนดังกล่าว เขาจะเป็นบุคคลที่มีเกียรติในโลกนี้และโลกหน้า

๕.๓.๙ กิจอิบาดะฮ์ของชาวมลายูปัตตานีประจำเดือนรอมฎอน

รอมฎอนเป็นเดือนที่สำคัญที่สุดจาก ๑๒ เดือน เพราะว่ามวลมุสลิมทั่วมุสลิมต่างถือศีลอด ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติประการที่ ๔ จาก ๕ ประการ เกี่ยวกับกิจต่าง ๆ ที่ควรกระทำในเดือนนี้ ใครเสนอเป็นดังนี้

๑) การถือศีลอด

ในเดือนรอมฎอนนี้อัลลอฮ์ได้บัญญัติให้มุสลิมที่บรรลุนิติภาวะมีสติปัญญาที่สมบูรณ์ มีความสามารถ มีที่อยู่หลักแหล่งแน่นอนและไม่มีประจำเดือนหรือเลือดหลังคลอด ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยมีความตั้งใจ (เหนียต) เพื่อการถือศีลอดอย่างแน่วแน่ก่อนรุ่งอรุณ งดเว้นจากการกิน การดื่ม การมีเพศสัมพันธ์ในยามกลางวัน การยกเลิกการตั้งใจ (เหนียต) ถือศีลอดโดยเจตนา หรืออื่น ๆ ที่ทำให้เสียการถือศีลอด ตั้งแต่รุ่งอรุณกระทั่งดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้า โดยมีเจตนารมณ์เพื่อการเข้าใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ ในช่วงเดือนรอมฎอนนี้สถาบันปอเนาะแบบดั้งเดิมก็จะทำการปิดการเรียนการสอนตลอดเดือน และในชุมชนก็จะทำการปิดการเรียนการสอนอัลกุรอานในช่วงค่ำด้วย

๒) การละหมาดตะรอเวียะห์

โดยทั่วไปชาวมุสลิมในพื้นที่จะรวมตัวกันที่มีสยิดต่าง ๆ ในชุมชนของตนเองเพื่อละหมาดตะรอเวียะห์ บางพื้นที่จะเชิญอิหม่ามที่ท่องจำอัลกุรอาน เรียกว่า “หะฟิซ” มาเป็นอิหม่ามนำละหมาด บางพื้นที่จะละหมาดตะรอเวียะห์และวิติร เป็นจำนวน ๒๓ รอกอัต บางชุมชน ๑๑ รอกอัต ทั้งนี้อยู่ที่ก้นดกลของคณในชุมชน ในเดือนนี้จะเห็นสภาพวิถีชีวิตชาวมุสลิมมลายูปัตตานีแตกต่างจากเดือนอื่น ๆ โดยเฉพาะเวลากลางคืนจะมีชีวิตชีวา มัสยิดจะเต็มไปด้วยผู้คนประมาณช่วงเวลา ๑๙.๐๐ – ๒๒.๐๐ น. ในช่วงค่ำคืนในเดือนรอมฎอนจะเห็นความคึกคักของชาวมุสลิม

๓) กิจกรรมอิฟฏอร

อิฟฏอร หมายถึง การเชิญชวนเพื่อนบ้าน ญาติ ตลอดจนคนอื่น ๆ มารวมกันละศีลอด ณ บ้านของผู้คนที่เชิญ ซึ่งถือว่าคนที่ได้รับเชิญนั้นจะได้รับบุญเหมือนกับแต่ละบุคคลที่มารวมละศีลอด ฉะนั้นในสังคมมุสลิมมลายูปัตตานีก็จะมีวัฒนธรรมเชิญชวนมารวมกันทำกิจกรรมอิฟฏอร ปัจจุบันได้มีพัฒนาการจากการจัดกิจกรรมที่บ้านกลายเป็นจัดกิจกรรมดั่งกล่าวที่มีสยิด เกือบทั้งหมดมีสยิดในพื้นที่จังหวัดปัตตานีมีกิจกรรมนี้ ชุมชนมีการแบ่งกันรับผิดชอบจนกระทั่งหมดเดือนขณะเดียวกันก็จะเปิดรับบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธา และอีกหนึ่งรูปแบบที่เราไม่ค่อยได้เห็นนัก เกี่ยวกับหลักปฏิบัติของของชาวมุสลิมโดยเฉพาะในชุมชนชนบท คือ การแลกเปลี่ยนขนมหวานและอาหารในช่วงเย็นหลังอัศรี เพื่อนบ้านและญาติพี่น้องจะมีการแลกเปลี่ยนอาหารซึ่งเป็นบรรยากาศที่ไม่สามารถเห็นได้ในเดือนทั่วไป

ช่วงเดือนรอมฎอนการค้าขายเกี่ยวกับขนมหวาน ตูวะฮฺ แกง และอาหารประเภทอื่น ๆ จะมีความคึกคักอย่างมาก ในช่วงเย็นจะเห็นผู้คนออกมาใช้จ่ายอย่างคึกคักสำหรับการอิฟฏอร บางพื้นที่ที่เป็นแหล่งชุมชนก็จะมีรถปิดถนนบางส่วนเพื่อเปิดโอกาสให้ทำค้าขายได้

๔) การรับประทานซูฮูร

วิถีชีวิตของมุสลิมในเดือนรอมฎอนจะมีความแตกต่างจากเดือนอื่น เนื่องจากเดือนนี้มุสลิมจะรับประทานสองครั้งด้วยกัน คือ ครั้งแรกรับประทานอาหารช่วงตอนหัวค่ำ เมื่อเข้าเวลาละหมาดมัฆริบ เรียกว่า “อิฟฏอร” และครั้งที่สอง ช่วงก่อนรุ่งเช้า ก่อนเข้าเวลาละหมาดซุฮรี เรียกว่า “ซูฮูร” ฉะนั้นสามารถเห็นบรรยากาศที่มุสลิมมลายูปัตตานีจะตื่นตั้งแต่ตีสาม มาประกอบอาหารและรวมรับประทานกัน

๕) เอียะอติกาฟสิบวันสุดท้ายของเดือนรอมฎอน

การเอียะอติกาฟสิบวันสุดท้ายของเดือนรอมฎอนเป็นวิธีการที่ท่านนบีได้ปฏิบัติเป็นแบบอย่างแก่ประชาชาติของท่านในการแสวงหาความประเสริฐของคืนลัยละตุลก็อด ฉะนั้นสิบวันสุดท้ายของเดือนรอมฎอนจะเห็นมัสยิดต่าง ๆ จะมีผู้คนมารวมการทำ*อิบาดะฮ์*อย่างมีชีวิตชีวา จะขังตัวเองตลอดทั้งสิบวันในมัสยิด ช่วงค่ำคืนจะนอนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น จะใช้เวลาอย่างคุ้มค่าที่สุดทั้ง

การอ่านอัลกุรอาน การละหมาดสุนัตต่าง ๆ การเตาบะฮ์ การไคร่ครวญตนเอง และอื่น ๆ แต่มุสลิมมลายูบางส่วนในจังหวัดปัตตานี จะมีวิธีการคำนวณเพื่อแสวงหาคืนลี้ละตุลก็อดเป็นการเฉพาะโดยการสังเกตคืนแรกของการถือศีลอด หากว่าคืนดังกล่าวเป็นวันอาทิตย์หรือวันพุธ สันนิษฐานว่า คืนลี้ละตุลก็อดน่าจะเป็นคืนที่ ๒๙ ของเดือน หากคืนแรกของการถือศีลอดเป็นจันทร์ อาจสันนิษฐานได้ว่าคืนลี้ละตุลก็อดอาจเป็นคืนที่ ๒๑ และคืนแรกของการถือศีลอดเป็นคืนอังคารหรือศุกร์สามารถสันนิษฐานได้ว่าคืนลี้ละตุลก็อดเป็นคืนที่ ๒๗ และคืนแรกของการถือศีลอดเป็นพฤหัสบดีและเสาร์สามารถสันนิษฐานได้ว่าคืนลี้ละตุลก็อดเป็นคืนที่ ๒๓ ของเดือน พฤติกรรมดังกล่าวถือว่าเป็นสิ่งไม่ถูกต้องเพราะเป็นอุตริกรรมทางศาสนา

๖) การจ่ายซากาตฟิตเราะฮ์

ซากาตฟิตเราะฮ์เป็นทานบังคับสำหรับมุสลิมทุกคน ทั้งที่เป็นเด็ก ผู้ใหญ่ ชรา เพศชาย และหญิง ล้วนถูกบัญญัติให้จ่ายทานดังกล่าว ได้อนุญาตให้สามารถจ่ายได้ตั้งแต่เริ่มแรกของเดือนรอมฎอนจนกระทั่งช่วงเช้าของเดือนเชาวาลก่อนทำการละหมาดอีดฟิตรของชุมชนนั้น แต่ปกติแล้วชาวมุสลิมมลายูปัตตานีจะกระทำกันในช่วงหลังจากคืนที่ ๒๗ รอมฎอน การจ่ายซากาตนี้จะใช้ข้าวสารเป็นหลักซึ่งถืออาหารหลักของมุสลิมมลายูปัตตานี จำนวน ๒.๘๕ กิโลกรัม หรืออาจเป็นเงินโดยเทียบเท่าราคาข้าวสารในปีนั้น เช่น ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ - ๒๕๕๗ จะมีราคา ๗๐ บาท โดยทางคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีจะเป็นผู้ประกาศราคากลางนี้ เกี่ยวกับการจ่ายให้กลุ่มบุคคล ๘ ประเภท คือ คนอนาถา คนยากจน คนเดินทาง ทาสที่ต้องการไถ่ตัว ผู้รวบรวม คนที่มีหนี้สิน ลั่นตัว คนมูอัลลัฟ และที่ทำงานในหนทางของอัลลอฮ์ และบุคคลที่สมควรให้ซากาตฟิตเราะฮ์มากที่สุด คือ คนอนาถายากจน การแจกจ่ายให้แก่บุคคลที่มีสิทธินั้นผู้จ่ายสามารถจ่ายให้กับผู้มีสิทธิโดยตรงหรืออาจผ่านตัวแทนของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดก็คืออิหม่ามและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดแต่ปัจจุบันทางคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดจะรณรงค์ให้จ่ายแก่สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดแล้วองค์กรดังกล่าวจะเป็นผู้จัดสรร

๗) การซื้อเสื้อผ้า

ช่วงปลายเดือนรอมฎอนการค้าขายเกี่ยวกับเสื้อผ้า เสื้อโอบ เสื้อญูเบาะฮ์ เสื้อผ้าเด็ก ๆ เสื้อประเภทต่าง ๆ รองเท้าแตะ และอื่น ๆ จะคึกคักเป็นอย่างมาก เนื่องจากประชาชนจะมีใช้จ่ายสำหรับใส่ในวันรายอ (วันที่ ๑ เดือนเชาวาล) ฉะนั้นถือว่าช่วงนี้เป็นช่วงเวลาการเงินสะพัดในจังหวัดปัตตานีเป็นอย่างมาก

๘) การดูฤกษ์เพื่อสร้างบ้าน

วันและเดือนที่ชาวมลายูถือฤกษ์กับการสร้างบ้านนั้นคือ ในรอบปีนั้นเดือนที่สมควรพิจารณาเพื่อการปลูกสร้างมีเดือนรอมฎอน บุคคลใดก็ตามที่ปลูกบ้านในเดือนดังกล่าว เขาจะ

เป็นผู้ร่ำรวยหรือมีความรู้ ขณะเดียวกันเมื่อต้องปลูกบ้านจำเป็นในเดือนดังกล่าวแล้วจำเป็นต้องพิจารณาฤกษ์ของวันที่ดีตามที่เขียนมาแล้วด้วย เพื่อหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่ไม่ดีด้วย

๕.๓.๑๐ กิจอิบาตะฮของชาวมลายูปัตตานีประจำเดือนเชาวาล

เชาวาลเป็นเดือนที่สืบตามปฏิทินจันทรคติของอิสลาม เป็นเดือนที่มีความโดดเด่นมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของมุสลิมมลายูปัตตานี ดังนี้

๑) วันอีดิ

วันที่ ๑ ของเดือนนี้ ถือเป็นวันอีดิฟิฏรของทุกปีตามบัญญัติที่อัลลอฮ์ได้ทรงกำหนดไว้ วันอีดิถือเป็นวันรื่นเริงก็ตาม แต่ท่านนบีก็ได้กำหนดแบบอย่างในการปฏิบัติอิบาตะฮ์ต่ออัลลอฮ์ไว้ ด้วยคือ การกล่าวตักบิร การละหมาดอีตและการรื้นเร็นนั้น จะต้องอยู่ในขอบข่ายของศาสนบัญญัติ ในวันดังกล่าวอัลลอฮ์ได้ส่งเสริมให้มุสลิมทำการตักบิรให้มาก ๆ ส่งเสริมให้มุสลิมรวมละหมาด ณ มุศอลลา ที่สำหรับการละหมาดซึ่งเป็นสนามกว้าง หรือมัสยิด ส่งเสริมให้ทุกคนรวมตัวกันไปละหมาด ทั้งเด็ก สตรี ผู้ใหญ่ คนชรา ฉะนั้นจะเห็นภาพของมุสลิมไปรวมตัวกันละหมาดเยอะกว่าช่วงเวลาปกติ เป็นหลายเท่า ผู้คนจะแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าใหม่และสวยงาม มีกิจกรรมเยี่ยมเยียนกัน มีการเลี้ยงอาหาร สำหรับสังคมมุสลิมมลายูปัตตานีแล้วสำหรับวันอีดินั้น อาจสามารถกล่าวได้ว่าทุกหลังคาเรือนจะทำข้าวต้มมัด (ตูปะดาวูนปาลัส) เพื่อใช้สำหรับการเลี้ยงต้อนรับแขกผู้มาเยือน และบางส่วนของมุสลิมมลายูปัตตานีในวันดังกล่าวก็จะไปเยี่ยมกุบรู (สุสาน) เพื่อรำลึกถึง พ่อ แม่ ยาติ พี่น้องที่ได้ล่วงลับไปแล้ว และในช่วงเช้าของวันดังกล่าวหลังจากละหมาดอีตเสร็จบรรดาผู้ใหญ่จะมีการบริจาคเงินให้เด็ก ๆ ก็เรียงแถวกัน เด็ก ๆ จะแสดงความเรีงเรีงด้วยหลักหลายวิธีด้วยกัน แต่ที่สามารถพบเห็นโดยทั่วไปคือการเล่นประทัด ซึ่งถือว่าไม่ถูกต้องตามหลักการของอิสลาม

(๒) การถือศีลอด ๖ วัน

ความดีที่ชาวมลายูมุสลิมปัตตานีมักปฏิบัติในเดือนเชาวาล คือการถือศีลอด ๖ วัน เพราะจะทำให้ได้รับภาคผลอย่างมากมาย สามารถริเริ่มถือศีลอดตั้งแต่วันที่ ๒ ของเดือนจนกระทั่งวันสุดท้ายของเดือน แต่โดยปกติแล้วชาวมุสลิมมลายูปัตตานี จะนิยมปฏิบัติกิจอิบาตะฮ์ถือศีลอดกันตั้งแต่วันที่สองแล้วติดต่อกันจนครบหกวัน บางพื้นที่นั้นยังคงรวมตัวกันอิฟฏอรที่มัสยิดเหมือนเดือนรอมฎอน

(๓) กิจกรรมเรีงเรีงหลังจากถือศีลอด ๖ วัน

สังคมมุสลิมมลายูปัตตานีจะจัดการเรีงเรีงหลังจากการถือศีลอดสุนัต ๖ วัน เรียกว่า “รายอเนน” ซึ่งมีเฉพาะสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยเท่านั้น โดยบางพื้นที่ของจังหวัดปัตตานีจะจัดอย่างยิ่งใหญ่กว่าตรุษอีดิลฟิตรีด้วยซ้ำ ในวันดังกล่าวก็จะมีการเล่นสุมานของ

บรรพบุรุษ พร้อมทั้งพาบุตรหลานไปด้วย จะมีเลี้ยงอาหารกันในบริเวณสุสาน พร้อมทั้งรวมกันพัฒนา และทำสะอาดสุสาน ซึ่งจะตรงกับวันที่ ๘ เดือนชะอวานของทุกปี หลังจากนั้นก็มีเยี่ยมเยียนเพื่อน บ้าน ร่วมเลี้ยงอาหารกันโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ขนมตูปะ” ฉะนั้นโรงเรียนบางแห่งในจังหวัดชายแดนใต้ ก็จะหยุดเรียนหนังสือในช่วงวันเวลาดังกล่าวด้วย บรรดาผู้คนก็จะแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าใหม่และสวยงาม คล้าย ๆ กับวันอีดิลฟิตรี

(๔) การละหมาดตัสเปียะหฺ

การละหมาดตัสเปียะหฺเป็นสุนัตชนิดหนึ่ง ที่มีการกล่าว “ตัสเปียะหฺ” จำนวน ๓๐๐ ครั้งในขณะละหมาด โดยมีวิธีการละหมาด จำนวน ๔ รอกอัต ตามที่นบีเคยสอนท่านอับบาส บิน อับดุลมุฏฏอลิบ ซึ่งเป็นลุงของท่าน

ละหมาดตัสเปียะหฺได้ส่งเสริมให้กระทำการทุกคืนหากมีความสามารถ แต่หากไม่สามารถปฏิบัติได้ ก็ควรปฏิบัติสัปดาห์ละครั้ง หากไม่สามารถปฏิบัติให้กระทำเดือนละครั้ง หากไม่สามารถปฏิบัติให้กระทำปีละครั้ง และหากไม่สามารถปฏิบัติได้ก็จงกระทำสักหนึ่งครั้งในชีวิต

ละหมาดตัสเปียะหฺหากปฏิบัติในช่วงเวลากลางวัน จะปฏิบัติลักษณะ ๔ รอกอัต ด้วย ๑ สลาม และปฏิบัติในช่วงเวลากลางคืน จะปฏิบัติลักษณะ ๔ รอกอัต ด้วย ๒ สลาม โดยทุก ๆ รอกอัตต่อ ๑ สลาม โดยในทุกรอกอัตหลังจากอ่านสุเราะฮฺฟาตีหะฮฺแล้วก็อนุญาตให้สามารถสุเราะฮฺ ไหนก็ได้ในอัลกุรอานตามความประสงค์ของผู้ละหมาด (Abdurrahman mat, ๒๕๓๘ : ๒๙ – ๓๑)

การปฏิบัติของชาวมุสลิมจังหวัดปัตตานี จะทำการละหมาดตัสเปียะหฺในวันที่ ๘ เชาวัลของทุกปี ทั้งนี้ก็มีวิธีการปฏิบัติที่แตกต่างอีกเช่นกัน เช่น บางชุมชนทำการละหมาดในช่วงเวลากลางวันที่มีสยิด บางชุมชนจะทำการละหมาดในช่วงเวลากลางวันที่มีสยิด และบางชุมชนจะทำการละหมาดในช่วงเวลากลางวันที่สุสาน

ช่วงเวลาตั้งแต่เดือนเชาว์จนถึงกระทั่งวันที่ ๑๐ เดือนซุลฮิจญะฮฺ ชาวมุสลิมมลายูปัตตานี ไม่นิยมจัดการแต่งงาน หรือที่เรียกกันแพร่หลาย คือ “กาแป๊ะตือเบาะฮฺ” ถือว่าเป็นฤกษ์ที่ไม่ดีควรหลีกเลี่ยง

๕.๓.๑๑ กิจอิบาดะฮฺของชาวมลายูปัตตานีประจำเดือนซุลคออิดะฮฺ

การเตรียมตัวและการเดินทางเพื่อประกอบพิธีฮัจญ์ ในช่วงเวลานี้ชาวมุสลิมในจังหวัดปัตตานีจะเตรียมตัวเพื่อไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ เมืองมักกะฮฺ ราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย บางคนนั้นได้มีการจัดงานเลี้ยงเพื่อเลี้ยงอาหารและเป็นการพบปะกับบรรดาเครือญาติ เพื่อนพ้อง และบรรดาคนในหมู่บ้าน ดังนั้นบรรดาผู้คนที่มาร่วมงานก็จะช่วยเหลือกันด้วยกันบริจาคเงินเพื่อเป็นการสมทบทุนในการประกอบพิธีฮัจญ์ และเมื่อถึงเวลาเดินทางเพื่อไปประกอบพิธีฮัจญ์ บรรดาเครือญาติ และคนในหมู่บ้านก็จะรวมตัวไปส่งด้วยการแห่รถกันไปส่งกันที่สนามบินหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา หรือบางคนนั้นไปขึ้นเครื่องบินที่สุวรรณภูมิ ก็จะไปส่งกันเช่นกัน

วันและเดือนที่ชาวมลายูถือฤกษ์กับการสร้างบ้านนั้นคือ ในรอบปีนั้นเดือนที่สมควรพิจารณาเพื่อการปลูกสร้างมีเดือนซุลเกียะฮะฮฺ บุคคลใดก็ตามที่ปลูกบ้านในเดือนดังกล่าว เขาจะเป็นเศรษฐีจนกระทั่งสืบทอดยังลูกหลาน และบ้านหลังดังกล่าวจะได้รับการเยี่ยมเยียนจากญาติ ๆ และเพื่อนบ้าน ขณะเดียวกันเมื่อต้องปลูกบ้านจำเป็นในเดือนดังกล่าวแล้วจำเป็นต้องพิจารณาฤกษ์ของวันที่ดีด้วย เพื่อหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่ไม่ดีด้วย

๕.๓.๑๒ กิจกรรมของชาวมลายูปัตตานีประจำเดือนซุลฮิจญะฮฺ

ซุลฮิจญะฮฺเป็นเดือนที่สิบสองตามปฏิทินจันทรคติของอิสลาม เป็นเดือนที่มีความสำคัญและยิ่งใหญ่สำหรับชาวมุสลิม และถือเป็นเดือนสุดท้ายตามปฏิทินอิสลาม มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับวิถีชีวิตของมุสลิมมลายูปัตตานี ดังนี้

๑) ๑๐ วันแรกของเดือน

ซุลฮิจญะฮฺเป็นเดือนที่มีความสำคัญ โดยเกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีฮัจญ์เกี่ยวกับความสำคัญของ ๑๐ วันแรก ของเดือนซุลฮิจญะฮฺนั้น ถือว่า ไม่มีวันใด ๆ ที่ยิ่งใหญ่ และเป็นที่ยกย่อง ญ อัลลอฮฺ ฉะนั้นชาวมุสลิมมลายูปัตตานีจะเริ่มกระทำความดีต่าง ๆ มากหมาย ทั้งการบริจาคทาน การอ่านอัลกุรอาน การถือศีลอด และอื่น ๆ

๒) การถือศีลอดในวันอะรอฟะฮฺ

ชาวมุสลิมมลายูปัตตานีจะให้ความสำคัญกับวันที่เก้าของเดือนซุลฮิจญะฮฺเป็นอย่างมากเพราะถือว่าเป็นวันที่มีความสำคัญ บรรดาชาวมุสลิมจะถือศีลอดอะรอฟะฮฺ เพราะศรัทธาว่าอัลลอฮฺจะทรงอภัยโทษ (ในความผิด) ๑ ปีก่อนหน้านั้นและ ๑ ปีนี้ และในวันดังกล่าวบรรดาสตรีมุสลิมจะทำตูปะ (ข้าวต้มมัด) เพื่อเตรียมต้อนรับวันอีด ขณะที่บางส่วนในเตรียมสัตว์ ทั้งวัว แพะ แกะ เพื่อใช้ในการกุรบาน ในช่วงเวลาถัดมา เพราะฉะนั้นตั้งแต่หลังเดือนรอมฎอน วัวจะมีราคาสูงมากเนื่องจากความต้องการของชาวมุสลิมสูงมากเช่นกัน

(๓) วันอีดอฎุฮาและวันตัชริก

ชาวมุสลิมมลายูให้ความสำคัญของวันอีดอฎุฮาและวันตัชริก เป็นวันที่มีการปฏิบัติอียาดะฮฺและวันรื่นเริง ห้ามการถือศีลอดในวันดังกล่าว บรรดาชาวมุสลิมทั้งหลายจะรวมตัวกันละหมาด ณ สนามที่เตรียมไว้สำหรับการละหมาดหรือมัสยิดก็ได้ บรรดาผู้คนจะมาละหมาดกัน จะแต่งกายด้วยชุดใหม่และสวย ก็ใกล้เคียงกับอีดอีดิลฟิตรี แต่สำหรับชาวมุสลิมมลายูปัตตานีบางส่วนมีทัศนะว่าอีดิลอฎุฮามีความยิ่งใหญ่กว่าอีดิลฟิตรี ฉะนั้นจึงเรียกว่า “รายอปีอสา แปลว่า รายอใหญ่” หลังจากทำกิจกรรมการละหมาดเรียบร้อยแล้ว ก็จะทำกิจกรรมกุรบาน เป็นพิธีกรรมศาสนาที่เชือดสัตว์ เช่น วัว ควาย แพะ แกะ เพื่อเป็นการเลี้ยงฉลองและมอบทานแก่คนยากจน ในระหว่างวันที่ ๑๐ – ๑๔ เดือนซุลฮิจญะฮฺของทุกปี พร้อมกับจะได้ยินเสียง “ตักบิร” ตลอดช่วงเวลา ๔ วันดังกล่าวทั้งที่

มัสยิดและที่บ้าน สำหรับชาวมุสลิมมลายูในจังหวัดปัตตานี ชาวบ้านจะรวมตัวเพื่อทำกิจกรรมนั้น บางคนจะรวมตัวกันทำกุรบาน ภายใต้การบริหารจัดการของมัสยิด บางคนจะรวมตัวกันเอง เมื่อเชือดสัตว์กันแล้วก็จะมีการแจกจ่ายเนื้อสัตว์กุรบานแก่ญาติ พี่น้อง และคนยากจน และบางคนก็จะประกอบอาหารและเรียกกบรดาชาวบ้านมาร่วมกันรับประทานกันที่บ้านเป็นกระบวนการหนึ่งที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมด้วยกัน ในวันและเวลาดังกล่าวนั้นบรรดาชาวมุสลิมจะเยี่ยมเยียนบ้านต่อบ้านโดยไม่จำเป็นต้องรับเชิญซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชาวมุสลิมที่ปฏิบัติการมา

(๔) การสร้างบ้าน

สำหรับมุสลิมมลายูบางส่วน ถือว่าวันและเดือนที่ชาวมลายูถือฤกษ์กับการสร้างบ้านนั้นคือ ในรอบปีนั้นเดือนที่สมควรพิจารณาเพื่อการปลูกสร้างมีเดือนซุลฮิจญะฮ์ บุคคลใดก็ตามที่ปลูกบ้านในเดือนดังกล่าว เขาจะเป็นผู้ที่ได้รับเราะฮมะฮ์ (ความเมตตา) และเนียฮมะฮ์ (ความจำเริญ) จะครอบครองทองคำและเงิน มีสัตว์เลี้ยงที่มากมาย มีข้าวของอย่างมากมาย มีบริวารคอยรับใช้ ขณะเดียวกันเมื่อต้องปลูกบ้านจำเป็นในเดือนดังกล่าวแล้วจำเป็นต้องพิจารณาฤกษ์ของวันที่ดี เพื่อหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่ไม่ดีด้วย

๕.๔ กิจอบัติฮะฮ์ของชาวมลายูปัตตานีประจำเดือน

๕.๔.๑ วันอัลบิฎ

การถือศีลอดในวันอัลบิฎ คือ วันที่ ๑๓-๑๔-๑๕ ของทุกเดือนตลอดปี ตามการส่งเสริม(สุนัต) ของนบี มีคุณค่า ผลานิสงค์เหมือนถือศีลอดตลอดปี

๕.๔.๒ วันจันทร์และวันพฤหัสบดี

การถือศีลอดในวันจันทร์และอังคาร ตามการส่งเสริม (สุนัต) ของท่านนบี เนื่องจากการงานจะถูกนำเสนอ ณ อัลลอฮ์ในวันจันทร์และวันพฤหัสบดี ฉะนั้นสมควรอย่างยิ่งที่การงานของถูกนำเสนอในขณะที่เขาประกอบอบัติฮะฮ์

๕.๔.๓ การถือศีลอดวันเว้นวัน

การถือศีลอดในวันจันทร์และอังคาร ตามการส่งเสริม(สุนัต) ของท่านนบีตามแบบฉบับของท่านนบีดาอูด (ศาสดาเดวิดของศาสนาคริสต์และยิว) คือ ท่านจงถือศีลอด ๑ วัน และไม่ถือศีลอด ๑ วัน ตลอดปียกเว้นในเดือนรอมฎอน(บังคับ) แท้จริงนั้นเป็นการถือศีลอดที่ประเสริฐที่สุด

๕.๕ กิจอิบาดะฮ์ประจำวันศุกร์

๕.๕.๑ การละหมาดวันศุกร์

วันศุกร์ถือเป็นวันที่สำคัญที่สุดในรอบสัปดาห์ เนื่องจากมีเวลาละหมาดวันศุกร์ ฉะนั้นผู้ใดที่อาบน้ำละหมาดอย่างดี แล้วไปละหมาดญุมอะฮ์ และฟังคุฏบะฮ์โดยสงบนิ่ง เขาจะได้รับการอภัยโทษ ระหว่างญุมอะฮ์นั้นและวันญุมอะฮ์ต่อไป ขณะเดียวกันผู้ใดที่ละทิ้ง (ละหมาดญุมอะฮ์) ๓ ญุมอะฮ์ โดยการละเลย อัลลอฮ์จะทรงประทับปิดใจของเขา และผู้ใดที่อ่านซูเราะฮ์ อัลกะฮ์ฟ ในวันญุมอะฮ์ อัลลอฮ์ทรงให้มีรัศมี ส่องสว่าง แก่เขาระหว่าง ๒ ญุมอะฮ์ ฉะนั้นสำหรับชาวมุสลิมมลายูปัตตานีถือว่าวันศุกร์ที่สำคัญที่สุด เป็นวันหยุดสำหรับชุมชนมุสลิมหรืออาจทำงานบ้างแต่ทุกคนจะต้องให้ทันสามารถละหมาดวันศุกร์ ร่วมทั้งรับฟังการตักเตือนในผู้นำชุมชนด้วย

๕.๕.๒ กิจในคืนวันศุกร์

กิจกรรมการอ่านซูเราะฮ์ยาซีนในคืนวันศุกร์ ชาวมุสลิมในจังหวัดปัตตานีส่วนใหญ่แล้วเมื่อถึงคืนวันศุกร์ บรรดามุสลิมจะร่วมตัวกันละหมาดมัฆริบที่มัสยิด หลังจากละหมาดเรียบร้อยอิหม่ามก็เรียกมะอุมมาตั้งเป็นวงกลมใหญ่แล้วร่วมตัวกันอ่านซูเราะฮ์ยาซีน โดยความเชื่อว่าเป็นสิริมงคลแก่ปัจเจกบุคคลและชุมชนให้ปลอดภัยจากสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ

ส่งเสริมให้ร่วมหลับนอนกับภรรยาในคืนวันศุกร์หรือวันอื่น ๆ ที่ได้ทำการคัดเลือก เช่น คืนวันจันทร์หรือคืนวันพฤหัสบดี และไม่สมควรทำการหลับนอนในคืนแรกของทุกเดือนหรือคืนวันที่ ๑๕ หรือ ๓๐ ของเดือน เนื่องจากคืนดังกล่าวมารร้าย (ชัยฏอน) จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมรวมเพศดังกล่าว จงหลีกเลี่ยงการหลับนอนกับภรรยาในคืนวันอีดิลฟิตรีย์และอีดิลอัฎฮา เนื่องจากจะทำให้ลูกพิการได้ พฤติกรรมดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อของชาวมลายูปัตตานีบางส่วน และบางพื้นที่ในช่วงเช้าของวันศุกร์ประชาชนจะไปเยี่ยมสุสาน โดยไปอ่านซิกริ ดุอาอ์ ยาซีน หรืออื่น ๆ เพื่อมอบผลบุญให้แก่ผู้เสียชีวิต

๕.๖ ความสำคัญของการรู้วันเพื่อการเกษตร

ชาวมลายูในจังหวัดปัตตานีบางส่วน เมื่อต้องการทำการเพาะปลูกก็จะพิจารณาวันให้เหมาะสมกับการเพาะปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน แต่ไม่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของศาสนา ดังนี้

วันเสาร์ เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการสร้างเมือง สร้างชุมชน หรือทำสวน

วันอาทิตย์ เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการปลูกต้นมะนาว ละครุด เงาะ

วันจันทร์ เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการปลูกพืชที่ใช้ประโยชน์หรือกินหัวมัน

วันอังคาร เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการปลูกพลู พืชผักสวนครัว ข้าวโพด ไม้ไผ่
 วันพุธ เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการปลูกไม้ดอก ดอกจำปี ดอกจำปา และอื่น ๆ
 วันพฤหัสบดี เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการปลูกพืชตระกูลถั่วฝักยาว ทำนาข้าว และพืชที่
 ออกเป็นผลร่วง
 วันศุกร์ เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการปลูกทุเรียน มังคุด ขนุน และอื่น ๆ

๕.๗ ความสำคัญของการรู้วันและเวลาเกิด

ชาวมลายูในจังหวัดปัตตานีบางส่วน จะพิจารณาวันและเวลาของการเกิดเพื่อพยากรณ์ชีวิต
 ของแต่ละบุคคล คือ

บุคคลใดที่เกิดในช่วงเวลารุ่งเช้า สำหรับชีวิตเขาแล้วทุกการงานจะประสบแต่ความโชคดี ทุก
 การงานจะได้รับแต่เกียรติ จะได้รับทรัพย์สินจากการทำงาน

บุคคลใดที่เกิดช่วงขณะที่ดวงอาทิตย์กำลังออก จะเป็นบุคคลที่สามารถตอบสนองทุกการงาน

บุคคลใดที่เกิดในขณะภูเขา (ดวงอาทิตย์สูงจากพื้นประมาณ 25 องศา จะเป็นบุคคลที่ประสบ
 ปัญหาเกี่ยวกับการแสวงหาปัจจัยยังชีพที่ยากลำบาก

บุคคลใดที่เกิดในช่วงซุฮรี จะเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง มีฐานะตำแหน่งทางสังคมดี และมี
 ทรัพย์สินมากมาย

บุคคลใดที่เกิดในช่วงเวลาอัศรี จะเป็นบุคคลที่ฐานะ มีฐานะและอยู่เหนือพื้นน้อมทั้งหมด

บุคคลใดที่เกิดในช่วงมัฆริบ จะเป็นบุคคลที่โกรธง่ายและหายเร็ว เป็นบุคคลที่มีทรัพย์สิน และ

บุคคลใดที่เกิดในช่วงอิซาอ อัลลอฮ์จะทรงดูแลเขาให้เป็นคนที่หมั่นทำอิบาดะฮ์

และบุคคลใดที่เกิดในวันที่สามสิบของเดือน เขาจะเป็นบุคคลที่มีเกียรติ สงบสุข มีชื่อเสียง
 และอ่อนโยน เป็นบุคคลที่ยึดมั่นในสัญญา และห่างไกลจากสิ่งที่ไม่พึงประสงค์

๕.๘ การนับราศี (รือญิง) ของชาวมลายูในจังหวัดปัตตานี

ราศี “(รือญิง)” ตามหลักความเชื่อของสังคมมลายูปัตตานีแล้ว ราศีนั้นมีทั้งหมด ๓๐ ราศี
 และการนับวันก็จำนวน ๓๐ วัน ต่อเดือนเช่นกัน ซึ่งหลักความเชื่อนี้มีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาว
 มลายูปัตตานี คือ

๑. ราศีม้า (رج كود) ซึ่งเป็นวันแรกของรอบเดือนของจันทร์ราศี บุคคลที่เกิดในวัน
 ดังกล่าว เรียกว่า “ราศีม้า” การเกิดในช่วงดังกล่าวถือเป็นสิ่งสิริมงคล อาชีพการงาน การเพาะปลูกที่
 ดำเนินการในปัดดังกล่าวถือว่าอุดมสมบูรณ์และจะประสบความสำเร็จอย่างดี หากป่วยก็จะหาย หาก
 ทรัพย์สินสูญหายก็มีโอกาสได้คืนเพียงแต่อาจจะช้าเท่านั้น

๒. ราศีกวาง (رج كيجغ) ซึ่งเป็นวันที่สองของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีกวาง” อาชีพการงาน การทำการเกษตร การเดินเรือ หรือการแสวงหาความรู้ ถือเป็นสิ่งที่ดี หากทรัพย์สินสูญหายก็มีโอกาสได้คืนเพียงแต่อาจจะช้าเท่านั้น

๓. ราศีเสือ (رج هریمو) ซึ่งเป็นวันที่สามของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีเสือ” อาชีพการงานในปีดังกล่าวถือว่าเลวร้าย แต่หากจะเดินทางสู่ถิ่นผู้อื่นถือต่างประเทศ เป็นสิ่งที่ดี หากเกิดในปีดังกล่าวก็จะเนรคุณต่ออัลลอฮ์และพ่อแม่ หากทรัพย์สินสูญหายก็จะไม่มีโอกาสได้กลับคืนมา

๔. ราศีแมว (رج کوچیغ) ซึ่งเป็นวันที่สี่ของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีแมว” การสร้างบ้าน การทำธุรกิจ การแต่งงาน และการค้าขาย ถือเป็นสิ่งที่ดี และมีสิริมงคล หากทรัพย์สินสูญหายก็จะได้กลับคืนมาในไม่ช้า

๕. ราศีสีป้า (رج سیفا) ซึ่งเป็นวันที่ห้าของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีสีป้า” อาชีพการงานที่ต้องเดินทางไกลเป็นสิ่งที่ไม่ดี แต่การสร้างบ้านถือว่าเป็นฤกษ์ที่ดี การเพาะปลูกไม่ดี หากทรัพย์สินสูญหายก็จะไม่มีโอกาสพบ หากป่วยแล้วโอกาสหายช้า

๖. ราศีควาย (رج کریو) ซึ่งเป็นวันที่หกของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีควาย” อาชีพการงานดี การเพาะปลูกดี หากกำเนิดลูกถือว่าดี แต่หากจำเป็นต้องเดินทางไกลต้องหลีกเลี่ยง หากทรัพย์สินสูญหายก็จะได้คืน หากป่วยก็จะหายเร็ว

๗. ราศีหนู (رج تیکوس) ซึ่งเป็นวันที่เจ็ดของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีหนู” อาชีพการงานถือว่าเลวร้ายมาก บุตรที่เกิดในวันดังกล่าวเนรคุณต่ออัลลอฮ์และพ่อแม่ การแต่งงานเป็นสิ่งที่ต้องหลีกเลี่ยง การยืม(เป็นหนี้) ก็ไม่ดีโดยผู้ยืมไม่ยอมจ่ายคืน หากทรัพย์สินสูญหายก็จะไม่มีโอกาสได้กลับคืนเลย และหากเพาะปลูกก็ไม่ดีเช่นกัน

๘. ราศีวัว (رج لمبو) ซึ่งเป็นวันที่แปดของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีวัว” อาชีพการงานเป็นสิริมงคลอย่างยิ่ง หากทรัพย์สินสูญหายก็จะได้กลับคืนทันที

๙. ราศีคว้น (اسف) ความว่า ราบู) ซึ่งเป็นวันที่เก้าของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีคว้น” อาชีพการงาน การเพาะปลูก การแต่งงาน หรือการกำเนิดบุตร ถือเป็นสิ่งอัปมงคลอย่างยิ่ง หากทรัพย์สินสูญหายก็หายเลย หากป่วยก็จะหายยาก

๑๐. ราศีพญานาค (رج نکا) ซึ่งเป็นวันที่สิบของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีพญานาค” ทุก ๆ อาชีพการงานถือเป็นสิริมงคล หากทรัพย์สินสูญหายก็จะได้กลับคืนมาโดยเร็ว

๑๑. ราศีแพะ (رج كميغ) ซึ่งเป็นวันที่สิบเอ็ดของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีแพะ” ทุก ๆ การงานถือว่าดี หากเกิดในวันดังกล่าวก็จะเป็นบุคคลที่มีปัจจัยอย่างง่าย หากต้องการเพาะปลูกเป็นสิ่งที่ดี และหากทรัพย์สินสูญหายก็จะได้กลับมาโดยเร็ว

๑๒. ราศีมายัง (رج ماينغ) ความว่า ทลาย) ซึ่งเป็นวันที่สิบสองของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีมายัง” อาชีพการงาน การเดินทาง และการแต่งงานเป็นช่วงเวลาที่ไม่ดี หากต้องการเพาะปลูกดี หากทำการค้าขายจะขาดทุน หากทรัพย์สินสูญหายจะได้กลับมาโดยเร็ว

๑๓. ราศีข้าง (رج كاجه) ซึ่งเป็นวันที่สิบสามของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีข้าง” อาชีพการงานอับปางลงอย่างยิ่ง กาเพาะปลูกและการแต่งงานไม่มี หากทรัพย์สินสูญหายโอกาสได้กลับคืน

๑๔. ราศีสิงห์ (رج سينغ) ซึ่งเป็นวันที่สิบสี่แรกของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีสิงห์” อาชีพการงานเป็นสิริมงคลอย่างยิ่ง อัลลอฮฺทรงสร้างสวรรค์และบัลลังก์ในวันดังกล่าว การเพาะปลูกดี หากป่วยก็จะหายช้า และหากทรัพย์สินสูญหายก็จะได้กลับมาแม้จะช้ามากก็ตาม

๑๕. ราศีปลา (رج ايكن) ซึ่งเป็นวันที่สิบห้าแรกของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีปลา” หากจะเริ่มอาชีพการงาน การเพาะปลูก หรือกำเนิดบุตร ถือเป็นสิริมงคลอย่างยิ่ง หากทรัพย์สินสูญหายก็จะได้กลับคืนโดยเร็ว

๑๖. ราศีหมี (رج بابي) ซึ่งเป็นวันที่สิบหกของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีหมี” การเริ่มอาชีพการงาน การเพาะปลูก และการแต่งงานถือว่าเป็นช่วงเวลาที่ไม่ดี หากทรัพย์สินสูญหายก็จะหายเลย

๑๗. ราศีเหี่ยว (رج لغ) ซึ่งเป็นวันที่สิบเจ็ดของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีเหี่ยว” ทุกการงานที่ดำเนินเป็นสิริมงคลอย่างยิ่ง และหากได้รับทรัพย์สินในช่วงนั้นเป็นสิ่งที่ดีงามอย่างยิ่ง หากทรัพย์สินสูญหายก็จะได้กลับคืน หากป่วยโอกาสหายป่วยช้า ฉะนั้นต้องบริจาคตทรัพย์สินแก่คนยากจนเพื่อแก้เคล็ด

๑๘. ราศีตะขาบ (رج ليفن) ซึ่งเป็นวันที่สิบแปดของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีตะขาบ” อาชีพการงานเป็นสิริมงคลอย่างยิ่ง ตามความเชื่อของคนมลายู เป็นวันที่อัลลอฮฺทรงสร้างดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ หากจะจัดงานแต่งงานหรือการเพาะปลูกถือว่าดี หากทรัพย์สินสูญหายก็มีโอกาสได้กลับคืน

๑๙. ราศีบานี (رج باني) ซึ่งเป็นวันที่สิบเก้าของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีสุกร” อาชีพการงาน การเพาะปลูก หรือการแต่งงานถือว่าเป็นวันที่ดี แต่หากทรัพย์สินสูญหายก็จะหายเลย

๒๐. ราศีฝี (رجع هنتو) ซึ่งเป็นวันที่ยี่สิบของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีฝี” หากจะเริ่มอาชีพการงานถือเป็นสิ่งชั่วร้าย หากต้องการเพาะปลูกหรือแต่งงานถือเป็นวันที่ไม่ดี แต่หากทรัพย์สินสูญหายก็โอกาสได้กลับคืน

๒๑. ราศีฮารัง (رجع هارغ) ซึ่งเป็นวันที่ยี่สิบเอ็ดของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีฮารัง” การเริ่มทำงานหรือประกอบอาชีพการงานถือว่าเลวร้าย การเพาะปลูกหรือการแต่งงานถือว่าเป็นสิ่งไม่ดี หากทรัพย์สินสูญหายก็จะมีโอกาสได้กลับคืน

๒๒. ราศีมนุษย์ (رجع اورغ) ซึ่งเป็นวันที่ยี่สิบสองของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีมนุษย์” การเริ่มอาชีพการงานถือเป็นสิริมงคลอย่างยิ่ง หากเพาะปลูกแต่งงาน หรือทำการค้าขายถือว่าเป็นวันที่ดี หากทรัพย์สินสูญหายก็จะได้กลับคืน

๒๓. ราศีสัตว์ (رجع بناتغ) ซึ่งเป็นวันที่ยี่สิบสามของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีสัตว์” การเริ่มอาชีพการงาน การประกอบการค้าขาย ถือว่าเป็นวันที่ดี แต่การแต่งงานถือว่าเป็นสิ่งไม่ดี หากทรัพย์สินสูญหายก็จะได้กลับมามีอย่างรวดเร็ว และหากกำเนิดบุตรในวันดังกล่าวก็จะเจ็บมาก

๒๔. ราศีป้างิล (رجع فاغيل คือ ฝีสาว) ซึ่งเป็นวันที่ยี่สิบสี่ของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีป้างิล” อาชีพการงานเป็นสิ่งอัปมงคลยิ่ง หากกำเนิดบุตรในวันดังกล่าวบุตรจะเป็นบุคคลที่เนรคุณต่ออัลลอฮ์ และบิดามารดา การแต่งงานถือว่าเป็นวันที่ดี หากเพาะปลูกถือเป็นวันที่ไม่ดี หากทรัพย์สินสูญหายโอกาสได้กลับมาช้า แต่ในที่สุดก็ได้กลับคืนมา

๒๕. ราศีปาหัด (رجع فاحد) ซึ่งเป็นวันที่ยี่สิบห้าของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีปาหัด” อาชีพการงาน การแต่งงาน การออกทะเล หรือการเดินทางถือเป็นวันที่ไม่ดี หากทรัพย์สินสูญหายก็จะมีบุคคลช่วยเก็บรักษาให้

๒๖. ราศีเชือก (رجع تالي) ซึ่งเป็นวันที่ยี่สิบหกของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีตาลี” อาชีพการงาน การเพาะปลูก การแต่งงาน เป็นอัปมงคลอย่างยิ่ง คือมีเหตุที่ก่อก่อให้เกิดความวุ่นวาย หากทรัพย์สินสูญหายโอกาสได้กลับมาช้าแต่ในที่สุดก็จะได้กลับคืน

๒๗. ราศีวานร (رجع كرا) ซึ่งเป็นวันที่ยี่สิบเจ็ดของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีวานร” อาชีพการงานถือว่าเป็นวันดี หากต้องการแต่งงาน เพาะปลูก ออกทะเล การค้าขายก็ถือว่าเป็นวันดี หากกำเนิดบุตรในวันดังกล่าวถือเป็นสิริมงคลอัลลอฮ์ทรงประทานเราะหฺมะฮฺ(เมตตา) หากทรัพย์สินสูญหายก็ได้กลับคืน

๒๘. ราศีคนป้อปาดิ (رجع ففادي) ซึ่งเป็นวันที่ยี่สิบแปดของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีป้อปาดิ” การเริ่มอาชีพการงานเป็นวันที่สิริมงคลอย่างยิ่ง การเพาะปลูก การแต่งงาน การเดินเรือ การค้าขาย ถือเป็นสิริมงคลเช่นกัน หากกำเนิดบุตรก็ถือเป็นสิริมงคลเช่นกัน หากทรัพย์สินสูญหายก็จะมีโอกาสได้กลับคืน

๒๙. ราศีหอน (رجع هولت) ซึ่งเป็นวันที่ยี่สิบเก้าของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีฮูลัต” การเริ่มอาชีพการงานเป็นสิริมงคล การเพาะปลูก การค้าขาย ถือว่าเป็นวันที่ดี แต่การดำเนินจะเหนื่อยซ้ำ หากทรัพย์สินสูญหายก็จะมีโอกาสได้กลับคืน

๓๐. ราศีกูรซีย (رجع كرسي) ซึ่งเป็นวันที่สามสิบของรอบเดือนของจันทรราศี บุคคลที่เกิดในวันดังกล่าว เรียกว่า “ราศีกูรซีย (เก้าอี้)” หากต้องการเริ่มประกอบอาชีพการงานการเพาะปลูก การแต่งงาน การกำเนิดบุตร การค้าขาย การเดินเรือ ทุกการงานที่กล่าวมาถือว่าเป็นวันที่ไม่เป็นสิริมงคล หากทรัพย์สินสูญหายก็จะมีโอกาสได้กลับคืน

๕.๙ เดือนตามหลักสุริยคติที่สัมพันธ์กับการประกอบอาชีพ

อาชีพของชาวมุสลิมหลายปัดตานีจะมีความสัมพันธ์กับเดือนสุริยคติ เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิอากาศ ฤดูกาล การทำมาหากินของชาวปัดตานี อาชีพหลักที่สำคัญของจังหวัดปัดตานี ได้แก่ อาชีพเกษตรกรรม ประเภททำนา ทำสวน ทั้งการทำสวน ยางพารา และสวนผลไม้ อาชีพการประมง ทั้งประเภประมงชายฝั่ง(ประมงพื้นบ้าน) อุตสาหกรรมการประมง รวมถึงอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องจากการประมง จากการสำรวจพบว่ามีการประกอบต่าง ๆ หลายอย่าง เช่น การเลี้ยงหอยแครง การทำนาเกลือ การเลี้ยงนกเขาเล็ก หรือนกเขาขาว การทำเครื่องปั้นดินเผา การทำผลิตภัณฑ์จากมะพร้าวการทำผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ การช่างตีเหล็ก การทำเรือกอลและจำลอง การเพาะชำพืชเกษตร การทำนาเกลือ นอกจากนั้นยังมีการทำอาหารและขนมประเภทต่างๆ ได้แก่ ข้าวเกรียบกุ้ง ข้าวเกรียบปลา การทำปลากระด้างแห้ง การทำลูกหยีกวน ลูกหยีฉาบ ลูกหยีทรงเครื่อง การทำบูดู ดังนี้

๕.๙.๑ ชุมชนเกษตรกรรม

๑) เกษตรกรรมเกี่ยวกับตาลโตนด

ตาลโตนดเป็นพืชที่มีมาแต่ดึกดำบรรพ์และได้รับการเลือกสรรจากธรรมชาติ เป็นพืชพื้นเมืองที่เจริญเติบโตได้ดีในภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งอาชีพที่มีความเกี่ยวข้องกับตาลโตนดมีหลากหลายด้วยกัน คือ การขายผลสด การขายน้ำตาลสด (ภาษามลายู เรียกว่า ตูเวอะฮู) การทำน้ำตาลโตนด ก็ถือว่าเป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้เป็นอย่างดี

ฤดูกาลของตาลโตนดจังหวัดปัดตานี เริ่มเดือนมกราคมถึงเดือนกันยายนของทุกปี ในเดือนเมษายนจะเป็นช่วงมีผลผลิต และน้ำตาลออกมากที่สุด ทำให้เกษตรกรชาวสวนตาลเร่งเก็บผลผลิตออกขาย

สำหรับขั้นตอนการทำน้ำตาลโตนด เริ่มจากการไปเก็บน้ำหวานซึ่งได้จากส่วนดอกของตาลโตนด หรือภาษาพื้นถิ่นเรียกว่า “งวงโตนด” โดยต้องใช้การป็นปายขึ้นเอาน้ำหวานโดยอาศัยพะอง หลังจากนั้นนำน้ำหวานที่ได้มาเคี่ยวให้งวดซึ่งต้องใช้ไฟแรงมาก ในขั้นตอนนี้ต้องใช้เวลา

ประมาณ ๔-๕ ชั่วโมง เมื่อน้ำตาลงวดได้ที่ร้อนมากต้องรีบนำลงจากเตาไฟเพื่อตักน้ำตาลใส่ในแวนที่ทำจากใบตาลซึ่งเตรียมไว้เรียบร้อยแล้วโดยขนาดของแวนน้ำตาลแล้วแต่ความประสงค์ของแต่ละคน ว่าต้องการแวน หนาบาง หรือใหญ่เล็กเพียงใดก็ให้ทำใบตาลที่จะทำแวนเท่านั้น ในการตักน้ำตาลใส่ในแวนต้องทำด้วยความรวดเร็วเพื่อป้องกันน้ำตาลเย็นและเกิดการแข็งตัว หลังจากนั้นร่อนน้ำตาลเย็นแล้วจึงแกะออกจากกระดังที่รอง

ขณะเดียวกันหากไม่ต้องการทำน้ำตาลโตนด ก็สามารถทำน้ำตาลสดได้และสามารถขายได้ราคาเช่นกัน โดยเฉพาะในเดือนรอมฎอนบรรดาชาวมุสลิมมาลัยูปัตตานีชอบอปีฬูออร์ด้วยน้ำ “ตูเวะฮู”

๒) เกษตรกรรมเกี่ยวกับส่วนผลไม้

จังหวัดปัตตานีเป็นพื้นที่ที่มีภูมิอากาศเป็นแบบดิบชื้น ฉะนั้นส่วนผลไม้ที่ประชาชนอาศัยมีความหลากหลายมาก คือ

เดือนมกราคม จะมีผลไม้ที่ออกผล คือ กล้วยหอม แตงไทย ลูกตาลสด ละมุด แตงโม สำหรับแตงโมนั้นช่วงปลายเดือนมกราคมในพื้นที่จังหวัดปัตตานีก็จะเริ่มปลูกกันแล้วและสามารถขายได้ประมาณต้นเดือนมีนาคม ซึ่งเริ่มเพาะปลูกหลังจากฤดูฝน

เดือนกุมภาพันธ์ และมีนาคม เป็นเดือนที่เริ่มเข้าสู่ฤดูร้อนของจังหวัดแล้วถือว่าเป็นช่วงเวลาที่ไม้ผลไม่ค่อยขึ้นน้อยเหมือนกับเดือนมกราคมเช่นกัน

เมษายน และเดือนพฤษภาคม ถือว่าเป็นช่วงฤดูร้อนจัด ฉะนั้นในช่วงนี้ที่พอจะเห็นผลไม้ได้บ้าง จะเป็นสับปรด เดือนมิถุนายนเป็นเดือนต้นฤดูร้อนช่วงนี้ไม้ผลจะออกดอก

ตั้งแต่ช่วงเดือนตุลาคมและพฤศจิกายน เป็นช่วงเวลาผลไม้ในพื้นที่จังหวัดปัตตานีออกมากที่สุด ถือว่าเป็นเดือนที่ผลิตทางเกษตรแบบสวนผลไม้ ออกล้นตลาดทุกปี ประกอบ ขนุน จำปาตะ ลองกอง ลางสาด ลูกทุเรียน สะท้อน มังคุด ระกำ และอื่น

สิ่งที่ควรนำเสนอในที่นี้นั้นเกี่ยวกับช่วงฤดูกาลของทุเรียน โดยปกติแล้วเมื่อช่วงฤดูที่ทุเรียนตกชุก เจ้าของสวนจะเชิญชวนมารวมรับประทานข้าวเหนียวทุเรียน พร้อมทั้งมีการขอคู่อให้เจ้าของบ้านและผู้ร่วมงานรดพ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ และให้ประสบความสำเร็จทั้งโลกนี้และโลกหน้า เป็นลักษณะการขอบคุณพระเจ้าพร้อมทั้งเป็นกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ สำหรับผลไม้ชนิดอื่นจะไม่มีกิจกรรมลักษณะดังกล่าว

สำหรับมะพร้าว เป็นพืชยืนต้น ใบมีลักษณะเป็นใบประกอบแบบขนนก ผลประกอบด้วยเอพิคาร์ป (epicarp) คือเปลือกนอก ถัดไปข้างในจะเป็นมีโซคาร์ป (mesocarp) หรือใยมะพร้าว ถัดไปข้างในเป็นส่วนเอนโดคาร์ป (endocarp) หรือกะลามะพร้าว ซึ่งจะมีรูสีคล้ำอยู่ 3 รูสำหรับงอก ถัดจากส่วนเอนโดคาร์ปเข้าไปจะเป็นส่วนเอนโดสเปิร์ม หรือที่เรียกว่าเนื้อมะพร้าว ภายในมะพร้าวจะมีน้ำมะพร้าว ซึ่งเมื่อมะพร้าวแก่ เอนโดสเปิร์มก็จะดูดเอาน้ำมะพร้าวไปหมด มะพร้าวเป็น

พืชเศรษฐกิจที่สำคัญและชาวมลายูมุสลิมปัตตานีมีความต้องการสูง เนื่องจากการประกอบอาหารจะใช้กะทิเป็นส่วนใหญ่ ผลผลิตของมะพร้าวจะมีอยู่ตลอดเพียงแค่ช่วงเดือนธันวาคมถึงกุมภาพันธ์นั้น ถือว่าผลผลิตมะพร้าวจะมีจำนวนน้อยกว่าปกติราคาจะสูง แต่หลังจากนั้นผลผลิตก็สม่ำเสมอ

สิ่งที่ควรสังเกตตามตลาดนัดต่างๆ แล้ว จะสังเกตเห็นถึงผลไม้ของจังหวัดปัตตานีนั้นในช่วง ๒ - ๓ ปี ที่ผ่านมา ผลไม้หลงฤดูมีตลอดเวลา

๓) ลูกหยี

การทำลูกหยี ต้นหยีเป็นไม้ยืนต้นชนิดหนึ่ง เมื่อโตเต็มที่จะมีเนื้อไม้สีดำแข็งแรงแรงขนาดต้นสูง ๕๐-๑๐๐ ฟุต ออกผลเป็นพวงข้อประมาณ ๕๐-๑๐๐ ลูก ตรงส่วนยอดของกิ่งก้านขนาดลูกเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑ เซนติเมตร ตรงส่วนยอดของกิ่งก้าน เมื่อสุกมีรสเปรี้ยว ๆ หวาน ๆ มีเมล็ดใน ๑ เมล็ด ลักษณะแข็ง มีเนื้อนุ่มหุ้มเมล็ด มีเปลือกนอกเปราะเกรียม เมื่อสุกจะมีเปลือกสีดำ ต้นหยีมีมากทางภาคใต้ตอนล่าง ภาคกลางเรียกว่า "เขลง" ภาคอีสานเรียกว่า "นางดำ" ชาวมลายูปัตตานีเรียกว่า "กรันยี่" ต้นหยีมีมากที่อำเภอยะรัง ชาวบ้านนำลูกหยีมาแปรรูปกลายเป็นอุตสาหกรรม โดยเอาลูกหยีที่แกะออกจากเปลือกแล้วห่อกระดาษแก้วออกจำหน่ายเรียกว่า "ลูกหยีแดง" ลูกหยีนอกจากผลิตเป็นลูกหยีแดงแล้ว ยังสามารถทำเป็นลูกหยีปรุงรส นับเป็นสินค้าที่ขึ้นชื่อและเป็นที่นิยมเป็นของฝากของจังหวัดปัตตานีอย่างหนึ่ง ฤดูที่ผลผลิตออกก็คือช่วงเดือนกันยายนถึงตุลาคม

๔) ทำนา

จังหวัดปัตตานีเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่นากว้างที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับยะลาและนราธิวาส บางพื้นที่การทำนาถือเป็นอาชีพหลักของชุมชน บางพื้นที่ที่มีระบบชลประทานจะทำนาปีและนาปรัง สำหรับฤดูกาลของทำนาปี มีช่วง เริ่มเตรียมพื้นที่ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม และเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ของปีถัดไป สำหรับนาปรังจะเริ่มเตรียมพื้นที่ตั้งแต่เดือนมีนาคมและจะสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ประมาณพฤษภาคมในปีนั้น

เมื่อเสร็จจากการเก็บนาปรังแล้ว เจ้าบ้านที่ทำนาจะเชิญชวนเพื่อนบ้านมารวมรับประทานข้าวใหม่ (นาสิบารู) บางบ้านทำกับข้าวจากปลาน้ำจืดที่จับได้ในทุ่งนา บางบ้านจะทำขนมจีนเพื่อใช้สำหรับเลี้ยงอาหารเพื่อนบ้าน หากช่วงเวลาดังกล่าวสอดคล้องกับเมาลิดก็ถือเป็นการทำเมาลิดเลย นี่คือการบูรณาการเกี่ยวกับการประกอบอาชีพและหลักความเชื่อตามศาสนา แต่ความจริงแล้วเป็นไปในลักษณะการขอบคุณพระเจ้าที่ทรงเมตตาให้ผลผลิตข้าว

๕) วิธีการประกอบอาชีพ

วิธีการประกอบอาชีพของชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูจังหวัดปัตตานี จะมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่ออยู่รอดของชีวิตที่หลากหลาย คือ

ก. เดือนมีนาคมถึงเมษายน เป็นช่วงฤดูแล้งชาวบ้านจะไปหาปลาตามทุ่งนาที่น้ำแห้ง และถือเป็นช่วงฤดูวิดน้ำ (นิมอ) และช่วงนี้เช่นกันชาวบ้านจะไปหาลูกกราเต๊ะในป่าพรุ เป็นผลไม้ที่มีลักษณะเหมือนลูกหิยแต่จะมีรสชาติหวานและเก็บไว้ได้ไม่นาน จะขึ้นร่างกาย

ข. เดือนพฤศจิกายนและธันวาคม เป็นฤดูฝนชาวบ้านจะประกอบอาชีพโดยการตกเบ็ด (แทเงะเกาะฮู) ในป่าปรุ หรือตามทุ่งนา

ค. เดือนพฤศจิกายน ธันวาคม และมกราคม เป็นฤดูฝนและเดือนมีดชาวบ้านจะประกอบอาชีพโดยจับนกกระปูดตาแดง (บุรงสีตา) ในป่าทึบ

๕.๙.๒ ชุมชนประมง

ชุมชนชายทะเลของจังหวัดปัตตานี มีชาวบ้านบางกลุ่มไม่ค่อยสนับสนุนการทำงานพื้นบ้านให้แก่บุตร ๆ โดยเฉพาะในด้านการประมง หัวหน้าครอบครัวมักจะส่งลูกเรียนสูง ๆ เพื่อได้รับโอกาสการทำงานอื่นที่มีเกียรติในสังคม เช่น รับราชการ ทำงานภาคเอกชน และเป็นครูหรืออุสตาซ พวกเขามีปรัชญาหรือทัศนคติที่ไม่ค่อยจะดีที่จะให้ลูก ๆ สืบทอดการทำงานของเขาค่อย ๆ เติบโตด้วยความเหน็ดเหนื่อย จะเห็นได้ว่าประสบการณ์ดี ๆ ที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านจะค่อย ๆ หายไป เนื่องจากไม่มีผู้คนในระดับลูกหลานสานต่อการทำงานที่ปู่ หล้า ตา ยาย ประกอบอาชีพอยู่ในอดีต ที่สำคัญและแตกต่างจากจังหวัดนราธิวาสนั่นก็คือ การประมงของจังหวัดปัตตานีคนที่ทำการประมงจะกลายเป็นนักธุรกิจใหม่ มีการนำแรงงานจากพม่าเป็นกรรมกรรับจ้างทำการประมง แยกทรัพยากรของคนในพื้นที่เนื่องจากจังหวัดปัตตานีมีท่าเรือที่ใหญ่ ทำให้อาชีพประมงพื้นฐานค่อย ๆ หายไปพร้อมกับทรัพยากรทางทะเลที่ร่อยหรอ แต่ก็ยังคงมีประชาชนบางส่วนยังคงประกอบอาชีพทางการประมง บางพื้นที่ประชาชนยังยึดอาชีพการประมงเป็นอาชีพหลัก โดยทั่วไปชาวบ้านเมื่อพบเจอกัน ที่มีสยิดหรือ ที่ร้านน้ำชา คำถามที่มักจะทักทายกันวันนี้ออกเรือไหม วันนี้จับปลาได้เท่าไร คือ พวกเขามักจะถามเกี่ยวกับการประมง การออกเรือ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของพวกเขา ในเรื่องการเลี้ยงชีพ โดยเฉพาะในอดีตนั้นประชาชนจะตั้งชุมชนและบ้านเรือนใกล้กับแหล่งทำมาหากินคือชายหาด อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงบ้างในปัจจุบันเพราะความเจริญทางเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาท เช่น มีการตัดถนนชาวบ้านก็จะอพยพสร้างบ้านเรือนตามเส้นตัดถนนไปด้วย แต่ยังสามรถเห็นสัญลักษณ์ รวมทั้งหลักฐานและร่องรอยที่สามารถตรวจสอบได้ เช่น สุสาน บ่อน้ำ เป็นต้น เกี่ยวกับฤดูกาลที่บรรดาชาวมุสลิมมาอยู่ปัตตานีทำการประมงสามารถนำเสนอได้ดังนี้

๑) อาชีพเกี่ยวกับจับสัตว์ทะเล

ตามความเป็นจริงแล้ว ชาวบ้านที่ทำอาชีพประมงอย่างเดียวพวกเขาจะออกทะเลทุกครั้งที่มีโอกาส เนื่องจากรายได้ของพวกเขามีทางเดียวเท่านั้น จะหลีกเลี่ยงเฉพาะฤดูที่มีมรสุมเท่านั้น ฉะนั้นตั้งแต่เดือนมีนาคมจนถึงตุลาคมของทุกปีถือว่าเป็นฤดูกาลแห่งการจับปลา โดยไม่ค่อยสนใจช่วงฤดูที่สัตว์น้ำในฝั่งทะเลอ่าวไทย กำลังมีไข่ วางไข่ และเลี้ยงตัววัยอ่อนเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก

โดยเฉพาะปลาทุ ทางทะเลจะปิดอ่าวเป็นเวลา 3 เดือน ระหว่างวันที่ 15 กุมภาพันธ์ – 15 พฤษภาคม ของทุกปี เนื่องจากเครื่องมือการจับปลาของชาวประมงพื้นบ้านนั้นยังประสิทธิภาพด้อยกว่าของ นายทุน

โดยส่วนใหญ่แล้วตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนตุลาคมของทุกปีเป็นฤดูกาลของการ จับปลา จับปู จับหอยลาย (หอยชักตีน) รวมทั้งสาหร่ายทะเลแต่มีใช้ว่านอกเหนือจากเดือนช่วงเวลา ดังกล่าวชาวบ้านจะไม่ทำการประมงแต่ชาวประมงจะพิจารณาเกี่ยวกับมรสุมเป็นหลัก สำหรับการจับกุ้ง จะอยู่ในช่วงเดือนมกราคมถึงมีนาคมของทุกปี สำหรับช่วงเวลาที่ชาวประมงหลีกเลี่ยงไม่ออกทะเลก็ ในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคมของทุกปี ในช่วงเวลาดังกล่าวประชาชนจะจับหอย (กมัส) ตามริม ชายหาด การจับหอยแครงก็ช่วงเวลานี้เช่นกัน สำหรับพื้นที่ทะเลโคลนก็จะจับหอย (ลอก) ช่วงเดือน ตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายนแม่บ้านทำปลาเค็มเพื่อใช้สำหรับประมาณในช่วงฤดูฝนและอาจเลยถึง เดือนกุมภาพันธ์ สำหรับการประมงลักษณะการตกเบ็ดจะทำการประมงตั้งแต่เดือนมกราคมถึงตุลาคม ของทุกปี

๒) การทำนาเกลือ

การทำนาเกลือที่ปัตตานี มีมานานหลายร้อยปีมาแล้ว แต่ไม่ได้มีการจดบันทึกไว้ เป็นหลักฐาน เพียงแต่เล่าต่อ ๆ กันมาหลายชั่วอายุคน สมัยโบราณเกลือมีความสำคัญต่อชุมชน เกลือ เป็นสิ่งจำเป็นในการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจระหว่างชุมชน ในภาคใต้มีนาเกลือแห่งเดียวที่ปัตตานี ปัจจุบันพื้นที่นาเกลือบางส่วน ได้แปรสภาพเป็นที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม เป็นย่านที่อยู่อาศัย และ บางส่วนเปลี่ยนเป็นนาุ้ง สำหรับการนำเกลือในภาคใต้ที่จังหวัดปัตตานี มีระยะเวลาานกว่าภาค กลางโดยสามารถผลิตได้ปีละ 2 ครั้ง ครั้งแรกเริ่มประมาณเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมิถุนายน ประมาณ 5 เดือน และครั้งที่สองเริ่มประมาณเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน ประมาณ 3 เดือน รวมมีช่วงการ ผลิตประมาณ 8 เดือน ส่วนช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม จะมีฝนตกชุกไม่สามารถทำนาเกลือได้

๓) การทำบูดู

การทำบูดู เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่คิดค้นเพื่อเป็นวิธีการเก็บรักษาทรัพยากรใน ท้องถิ่นที่เหลือใช้ให้เก็บไว้บริโภคได้ยาวนานเนื่องจากในอดีตยังไม่มีเทคโนโลยีที่ใช้ในการเก็บรักษา อาหารสดไว้ใช้เป็นระยะเวลานานๆ โดยเฉพาะอาหารทะเลประเภทปลาจึงนำมาผสมเกลือหมักไว้ใช้ รับประทานซึ่งมีลักษณะการทำคล้ายน้ำปลา น้ำบูดูสายบุรีมีชื่อเสียงมายาวนานและเป็นที่รู้จักของคน ทั่วไป เนื่องจากปลักด้วยปลาไส้ตัน(ปลาเกะตัก)และปลาเล็กผสมกับเกลือในอัตราส่วนที่เหมาะสมและ ใช้ระยะเวลาการหมักที่พอเหมาะเพื่อให้ได้น้ำบูดูที่ใส รสชาติหอมอร่อยใช้รับประทานกับผักต่างๆ ปัจจุบันได้ส่งจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศคือ มาเลเซีย มีทั้งขายส่งและปลีกเป็นหนึ่งตำบลหนึ่ง ผลิตภัณฑ์ (one Tambon one Product) ของหมู่ 2 ตำบลปะเสยะวอ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

หมู่ 4 ตำบลไม้แก่น อำเภอมะนัง จังหวัดปัตตานี ก็จะดำเนินการจัดทำบูตูในช่วงเวลาที่มีปลาสดขึ้นจำนวนมากอยู่ในช่วงเดือนมีนาคมถึงตุลาคม ระยะในการมกที่ตีที่สุุดประมาณ ๘ – ๑๐ เดือน

๔) ปลาเกะตักตากแห้ง

ปลาเกะตักตากแห้ง "ปลาเกะตะ" ภาษามลายูเรียกว่า "อีแกปี้ลิส" เป็นชื่อปลาที่เรียกกันในหมู่บ้านชาวประมงและหมู่บ้านใกล้เคียง เป็นปลาชนิดเดียวกับปลาไส้ตัน นำมาทำเป็นปลาตากแห้ง เรียกว่าปลา "กะตะ" หรือ "กะตัก" ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๕ หมู่บ้านชาวประมงหลายแห่งตามเส้นทางชายฝั่งทะเลจากอำเภอยะหริ่ง อำเภอบะนาระ ไปจนถึงอำเภอสายบุรี จะมีการทำปลา "กะตักแห้ง" ตลอดระยะทางโดย คัดขนาดปลาไส้ตัน ๓ ขนาด คือ ขนาดเล็กสุด ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ นำไปล้างให้สะอาดต้มกับเกลือให้สุกใช้ตะแกรงตักขึ้น นำไปตากแดดให้แห้ง ถ้าแดดจัด ๑ วัน ก็เพียงพอ นำบรรจุในภาชนะปลาเกะตักมักทำกันในหน้าแล้งแดดจัด ปลาที่ได้จะมีรสและกลิ่นน่ารับประทานปัจจุบันได้มีการนำปลาเกะตักมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูปและเป็นสินค้าส่งออกที่ทำรายได้ให้จังหวัดเป็นจำนวนมาก

๕) ปลาแห้ง

ปลาแห้ง ในภาษามลายูเรียกว่า "อีแกกือริง" เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่คิดค้นเพื่อเป็นวิธีการเก็บรักษาทรัพยากรในท้องถิ่นที่เหลือใช้ให้เก็บไว้บริโภคได้ยาวนานและเป็นการเพิ่มมูลค่าสินค้าในภาวะที่สินค้าล้นตลาดได้ด้วย ซึ่งที่ใช้ในการทำปลาแห้งมีหลากหลาย เช่น ปลาหลังเขียวเป็นปลาที่นิยมทำมากที่สุด ปลาทุ ปลาหางแข็ง ปลาหมึก กุ้ง เป็นต้น ซึ่งช่วงเวลาที่กระทำโดยส่วนใหญ่อยู่ในช่วงที่มีแดดร้อน คือ เดือนมีนาคมถึงเดือนตุลาคมของทุกปี

๖) สาหร่ายทะเล

สาหร่ายเป็นพื้นเมืองชนิดหนึ่งที่อยู่ในทะเลและสามารถนำมาประกอบอาหารได้ที่โดดเด่นและที่นิยมมารับประทานมากที่สุดก็คือ เมนูที่เรียกว่า "สาหร่าย" หรือภาษามลายูเรียกว่า "กือราบูสาฆา" ช่วงเวลาที่สามารถเก็บสาหร่ายเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับฤดูการทำมาหากินของชาวประมงเช่นกัน คือ ตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนตุลาคม

๗) ข้าวเกรียบ

ข้าวเกรียบ ในภาษามลายูเรียกว่า "กือรือโปะ" เป็นอาหารว่างสำหรับชาวทะเล ซึ่งต้องใช้วัตถุดิบจากการเกษตรมาเคียงคู่กัน คือ แป้งมันสำปะหลัง และชนิดแป้งอื่นที่มาจากเกษตร แต่ต้องใช้วัตถุดิบจากทะเลเป็นหลัก ซึ่งเกิดการประกอบอาชีพทำข้าวเกรียบในเขตชุมชนทะเลขึ้น แต่ในปัจจุบันถูกพัฒนามาเป็นผลิตภัณฑ์เชิงธุรกิจขึ้น และสามารถเพิ่มรายได้แก่ครอบครัวขึ้นได้ เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่คิดค้นเพื่อเป็นวิธีการเก็บรักษาทรัพยากรในท้องถิ่นที่เหลือใช้ให้เก็บไว้บริโภคได้ยาวนานและเป็นการเพิ่มมูลค่าสินค้าในภาวะที่สินค้าล้นตลาดได้ด้วย ปัจจุบันกลายเป็นอาชีพหลักของชุมชนชาวเลไปแล้วตามหลักพื้นบ้านจะกระทำกันในช่วงเวลาเดียวกันกับฤดูการทำมาหากินของ

ชาวประมงเช่นกัน คือ ตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนตุลาคมซึ่งต้องอาศัยแสงแดดเพื่อตากให้แห้งด้วย แต่ปัจจุบันเข้าใจว่าในจังหวัดปัตตานีนั้นการจัดทำอาจไม่จำเป็นต้องฤดูกาลมากนักเนื่องจากโดยส่วนใหญ่พ่อค้าแม่ค้าที่ทำอาชีพข้าวเปียบจะพึ่งพาปลาเรือประมงขนาดใหญ่ที่สะพานปลาในตัวเมืองปัตตานีแล้วซื้อปลาที่ราคาถูกลงมาทำข้าวเกรียบ

ข้าวเกรียบที่ขึ้นชื่อมาก ๆ คือ ข้าวเกรียบดาโต๊ะ อำเภอยะหริ่ง ซึ่งมีราคากิโลกรัมละร้อยละห้า ส่วนใหญ่แล้วจะทำจากปลาหลังเขียว เรียกว่า “กือรือโปะอีแกตาแม” เนื่องจากปลาชนิดนี้เป็นปลาที่ราคาต่ำ มีจำนวนมาก และไม่นิยมรับประทานในลักษณะสด แต่จะแปรรูปเป็นปลาแห้งบางและทำกือรือโปะเป็นหลัก

๘) ทำเสือใบจาก

หาใบจากที่ทุ่งนาในบริเวณรอบๆ ชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่ส่วนในของตำบล มาทำเสือขายเป็นรายได้เสริม การเก็บหญ้าใบจากมาทำเสือส่วนมากจะเป็นหัวหน้าครอบครัวจะเป็นผู้ขาย และกลุ่มแม่บ้านจะผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ขึ้นชื่อของตำบล มีแม่บ้านบางกลุ่มได้รับรางวัลจากการแข่งขันผลิตภัณฑ์ชนิดนี้ในระดับประเทศ แต่ในปัจจุบันวัตถุดิบที่ใช้มาทำเสื่อดังกล่าวหายากต้องพึ่งพื้นที่อื่นทำให้ต้นทุนสูงขึ้น มีผลกระทบต่อราคาผลิตภัณฑ์ ทำให้บางกลุ่มของแม่บ้านต้องเปลี่ยนหารายได้ในทางอื่น ปัจจุบันอาชีพลักษณะนี้เหลือไม่กี่ครอบครัวแล้วเนื่องจากใบจากเริ่มหายาก ต้องใช้ความอดทนในการจักสานและที่สำคัญรายได้ไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับเวลาที่ใช้ในการจักสาน อาชีพนี้สามารถทำได้ตลอดปี

๙) กะปิ

กะปิเป็นผลิตภัณฑ์ เคียงคู่กับชุมชนชาวประมง เดิมเมื่อเรือประมงขึ้นท่าเรือแล้วติดกุ้งตัวเล็ก ๆ มาด้วย ชาวประมงจึงมีแนวคิดที่จะใช้มาประโยชน์ทำเป็นกะปิ เพื่อต่อยอดไปปรุงอาหารในชนิดต่างๆ เมื่อมีการนิยมบริโภคมากขึ้น จึงเกิดความคิดผลิตเป็นผลิตภัณฑ์เชิงธุรกิจสามารถทำเป็นรายได้สู่ครอบครัวอย่างมหาศาล

๕.๙.๓ การประกอบอาชีพอื่น ๆ

๑) ขายแรงงาน กรรมกร

เนื่องจากเยาวชนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน ขาดความรู้ที่จะต่อยอดยังที่ปู่ ย่า ตา ยาย ทำมาหาชีพเป็นชาวประมงอาชีพหลัก พวกเขาออกไปหาพื้นที่อื่น และประเภทงานอื่นด้านบริการหรือเป็นแรงงานในเมือง หรือ ทำงานต่างประเทศ เช่น ประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้ส่วนหนึ่งของครอบครัวที่เกิดขึ้นใหม่ออกจากบ้านเกิด บางคนตั้งปักหลักในพื้นที่อื่น เป็นต้น สรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวชาวทะเลมาเป็นกรรมกร ในสถานที่ต่างๆ

๒) บุคลากรของรัฐ และเอกชน

เมื่อมีเยาวชนรุ่นใหม่ได้มีการศึกษามากขึ้นและสูงขึ้น ทำให้มีโอกาสดำรงงานในสถานที่ของรัฐและเอกชนเพื่อพนักงาน ทำงานในสถานประกอบการงานที่มีเกียรติมากขึ้นตามทัศนะของประชาชนโดยทั่วไป

๓) การเลี้ยงนกเขาชวา (นกเขาเล็ก)

นกเขาชวาหรือนกเขาเล็ก เป็นนกเขาประเภทหนึ่ง จัดอยู่ในวงศ์ Columbidae นกเขาชวาอยู่ในสกุล *Geopelia striata* Linnacus มีชื่อในภาษาอังกฤษว่า Zebra Dove มีสีเคคัล มีขนาดลำตัวยาวประมาณ 8-9 นิ้ว ในภาษามลายู เรียกนกเขาชวาว่า "บุรงตีเต" แหล่งนกเขาชวาพันธุ์ที่พบใน ๕ จังหวัดภาคใต้ คือ สตูล สงขลา ยะลา นราธิวาส และปัตตานี ปัจจุบันจังหวัดปัตตานี มีแหล่งนกเขาพันธุ์ดี มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักแก่นักเล่นนกทั้งในและต่างประเทศ เช่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย บรูไน สิงคโปร์ โดยการนำนกตัวดี ๆ ออกสนามแข่งขันประเภทเสียง ตั้งแต่เสียงเล็ก กลาง ใหญ่

๔) การทำเรือกอลและจำลอง

การทำเรือกอลและจำลอง เรือกอลและเป็นเรือประมงที่ชาวปัตตานีใช้เป็นพาหนะออกหาปลา มีเอกลักษณ์ที่สำคัญคือรูปลักษณ์และการเขียนลวดลายที่หัวเรืออย่างสวยงาม ปัจจุบันมีการทำเรือกอลและจำลองใช้สำหรับประดับบ้านและเป็นของที่ระลึก ในพื้นที่อำเภอสายบุรี

๕) การประกอบพิธีฮัจญ์

ในพื้นที่อำเภอปะนาเระถือว่าเป็นอำเภอหนึ่งที่มีโรงฮัจญ์แดงมากที่กระจายสินค้ายังพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ยะลา และปัตตานี สามารถดำเนินการได้ตลอดยกเว้นในช่วงฤดูฝนคือเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม

บทที่ ๖

สรุป และข้อเสนอแนะ

ปฏิทินวัฒนธรรมของชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดปัตตานี มีความเกี่ยวข้องกับวันและเดือนที่สำคัญ การนับถือศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี การประกอบอาชีพ ฤดูกาล รวมทั้งวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ฝังรากลึกในสังคม จนเกิดการบูรณาการโดยการใช้ปฏิทินแบบจันทรคติที่นับเดือนและวันแบบอิสลามหรือที่เรียกว่า “ฮิจเราะฮ์ศักราช” ผสมผสานกับแบบสุริยคติที่นับเดือนและวันแบบคริสต์ศักราชหรือพุทธศักราช สามารถนำเสนอได้ดังนี้

๖.๑ สรุปผลการศึกษา

ปฏิทินวัฒนธรรมของชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูที่เป็นวิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดแนวคิดเกี่ยวกับอิสลาม ต้องยอมรับว่า “อิสลามเป็นระบอบแห่งการดำเนินชีวิตของมุสลิม” ขณะเดียวกันต้องยอมรับบริบทชุมชนทางภูมิศาสตร์มีส่วนอย่างสำคัญของการเกิดวัฒนธรรม รวมทั้งความเชื่อดั้งเดิมก่อนการเข้ามาของศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานีนั้น มีการเชื่อกันว่าเกิดขึ้นในศตวรรษที่ ๑๐ ยุคของเคาะลีฟะฮฺรามาซุสที่ ๑ มีส่วนอย่างสำคัญเช่นกันที่ก่อกำเนิดปฏิทินวัฒนธรรมของชาวมุสลิมมลายูปัตตานี

ปฏิทินวัฒนธรรมของชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดปัตตานีที่เกี่ยวกับกิจทางศาสนาโดยส่วนใหญ่แล้วจะมีความสัมพันธ์ตามหลักจันทรคติแบบอิสลาม เรียกว่า กอมารียะฮ์ (قمرية) มีจำนวน ๑๒ เดือน คือ มุหรรอม เศาะฟัร เราะบียุลอาวัล เราะบียุลอษานีย ญะมาดีลอาวัล ญะมาดีลอษานีย เราะญับ ชะอฺบาน รอมฎอน เซาว์ล ชุลกิดะฮ์ และชุลฮิจญะฮ์ ที่เริ่มนับคืนก่อนการนับวัน ในรอบเดือนมี จำนวน ๒๙ วัน หรือ ๓๐ วัน ซึ่งจะมีความแตกต่างกับระบบสุริยคติที่จะนับวันก่อนคืน และมีจำนวน ๒๘ ๒๙ ๓๐ หรือ ๓๑ วันต่อหนึ่งเดือน ซึ่งในแต่ละปีนั้น ระบบจันทรคตินั้นจะมีจำนวนวันที่น้อยกว่าระบบสุริยคติ จำนวน ๑๐ วัน ทำให้ระบบจันทรคติที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการทำพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาเป็นหลัก ในการนี้ขอเสนอปฏิทินกิจวัตรประจำเดือนของมุสลิมมลายูปัตตานี ดังนี้

๖.๑.๑ เดือนมุหรรอม

มุหรรอมเป็นเดือนแรกตามระบบการนับแบบกอมารียะฮ์อิสลาม วันที่ ๑๐ ของเดือนถือว่าเป็นสำคัญเรียกว่า “วันอาชูรอ” เป็นวันที่ท่านนบีส่งเสริมให้ประชาชนชาติของท่านถือศีลอด เพื่อให้เกียรติ รำลึกและขอขอบคุณอัลลอฮ์ที่พระองค์ทรงให้ความปลอดภัยแก่ท่านนบีมุซาและชาวอิสราเอล

รอดพ้นจากการตามล่าของกองทัพไฟรเอาน(ฟาโรห์) กษัตริย์อาณาจักรอียิปต์ผู้อธรรม และท่านนบียังได้ส่งเสริมให้ถือศีลอดในวันตาซุอาฮ คือ วันที่ ๙ เดือนมุหรรอม เพื่อให้มีหลักปฏิบัติกิจบาตะฮฺที่มีความแตกต่างกับหลักปฏิบัติของผู้นับถือศาสนาอื่น สำหรับสิ่งที่สามารถพบเห็นโดยทั่วไปแล้วในสังคมมุสลิมหลายประเทศในในวันที่ ๑๐ มุหรรอม ประชาชนจะรวมตัวตามมัสยิดหรือที่บ้านเพื่อทำขนมกวน “อาซุรา” การเจาะจงทำเศาะดาเกะฮฺ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ลูกหลานในวันอาซุรอ การทำความสะอาดบ้านพัก แต่งกายที่สวยงาม การจุดของหอมภายในบ้าน การละหมาดเฉพาะ พิธีกรรมแสดงความจงรักภักดีต่ออิหม่ามหุเซน และการอ่านดุอาอฺเฉพาะถือว่าไม่ใช่บัญญัติของอิสลามแต่อย่างใด

มุหรรอมเป็นเดือนที่อัลลอฮฺทรงห้ามมุสลิมไม่ให้ก่อสงคราม สร้างความบาดหมางระหว่างมุสลิมด้วยกันและต่างศาสนิก นอกเหนือจากสงครามแล้วหากสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ได้ห้ามแต่อย่างใด แต่ชาวมุสลิมหลายประเทศบางส่วนมีความเข้าใจที่คาดเคลื่อน ถือว่ากิจอื่น ๆ เป็นสิ่งที่ต้องห้ามเช่นกัน คือ ห้ามจัดการนิกาฮฺ (พิธีแต่งงาน) ห้ามการสุ่ขอ ห้ามทำบุญ ห้ามก่อสร้างบ้าน การปลูกไม้ยืนต้น ห้ามการย้ายบ้าน ตลอดจนไม่ปฏิบัติในสิ่งที่ต่าง ๆ

๖.๑.๒ เดือนซอฟิร

ซอฟิรเป็นเดือนที่ ๒ ตามปฏิทินกอมาริยะฮฺอิสลาม ถือเป็นเดือนทั่วไปแต่ชาวมุสลิมบางส่วนได้นำเดือนซอฟิรไปเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาบางประเด็น เช่น เดือนแห่งกลางร้าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรหลีกเลี่ยงการแต่งงาน ในบางพื้นที่มีการทำน้ำ “น้ำซอฟิร” เพื่อสะเดาะเคราะห์ คืบวันพุธสัปดาห์สุดท้ายของเดือน ส่งเสริมให้ทำการละหมาดสุนัตซอฟิร เพื่อทำการปิดเป่ากลางร้ายต่าง ๆ แต่ถือว่าเป็นเดือนมงคลสำหรับริเริ่มการก่อสร้างบ้านแต่ทั้งนี้ต้องพิจารณาวันและร็อยฎ (ราศี) ด้วย ความเชื่อและพฤติกรรมดังกล่าวไม่ได้เป็นบทบัญญัติในอิสลามแต่อย่างใด

๖.๑.๓ เดือนเราะบิอูลเอาวัล

เราะบิอูลเอาวัลเป็นเดือนที่ ๓ ตามปฏิทินกอมาริยะฮฺอิสลามถือเป็นเดือนที่มีเหตุการณ์ทางประวัติได้เกิดขึ้นมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับตัวของท่านนบี คือ การเกิด การอพยพ และถึงแก่กรรม

การให้เกียรติและรักต่อท่านนบีมุฮัมมัดเป็นสิ่งจำเป็นมุสลิมตามบัญญัติที่กำหนดไว้ คือ (๑) การดำเนินตามคำสั่งใช้และหลีกเลี่ยงคำสั่งห้าม (๒) การรักนบีเหนือทุกสิ่งทุกอย่างบนโลกนี้ (๓) การกล่าวสอลาواةต่อท่านนบีให้มาก สำหรับสิ่งที่พบเห็นในสังคมมุสลิมหลายประเทศ จะแสดงการให้เกียรติ รัก และยกย่องท่านนบีด้วยการจัดงานคล้ายวันเกิดคือ “**เมาลิด**” ซึ่งจะเริ่มจัดงานตั้งแต่วันแรกของเดือนเราะบิอูลเอาวัลจนวันสุดท้ายของเดือนเราะบิอูลซานียฺ โดยมีการอ่านเกียรติประวัติ

ของนบีมุฮัมมัด ในลักษณะบทกลอนที่เรียกว่า “อัลบุดะฮฺ” หรือ “ซาญีย” กิจกรรมดังกล่าวถือว่าเป็น
อุตริกรรมทางศาสนา

๖.๑.๔ เดือนรอป็อลซานีย์

รอป็อลซานีย์ เป็นเดือนที่สี่ ตามปฏิทินกอมารีย์ฮิสลามมีการจัดกิจกรรมเมลดิตินอ (เมาลิดหุญ) ในสังคมมุสลิมหลายปัดตานีเมื่อครั้งถึงเดือนรอป็อลซานีย์ บรรดาสตรีมุสลิมจะรวมตัวตามบ้านที่ได้เชิญเพื่อตามกิจกรรมเมาลิดิตินอ โดยสตรีมุสลิมจะเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทุกขั้นตอนร่วมทั้งการขับร้องบท “บุดะฮฺ” ด้วย กิจกรรมดังกล่าวถือว่าเป็นอุตริกรรมทางศาสนา

๖.๑.๕ เดือนญะมาดีลเอาวาล

ญะมาดีลเอาวาลเป็นเดือนที่ห้าในปฏิทินกอมารีย์ฮิสลาม คำว่า ญะมาดีล แปลว่า ฤดูหนาวที่ทำให้น้ำในแม่น้ำเกิดเป็นน้ำแข็งเนื่องจากความหนาวของอากาศ

๖.๑.๖ เดือนญะมาดีลอะคีร์

ญะมาดีลอะคีร์เป็นเดือนที่หกตามปฏิทินกอมารีย์ฮิสลาม เป็นเดือนที่กั้นแยกระหว่างฤดูหนาวกับฤดูร้อนของชาวอาหรับ และชาวอาหรับสมัยก่อนมักใช้เดือนนี้เพื่อเตรียมตัวออกศึก หลังจากได้รับกำไรในการประกอบธุรกิจในช่วงเดือนที่ต้องห้าม

๖.๑.๗ เดือนรอญับ

รอญับเป็นเดือนที่เจ็ดตามปฏิทินกอมารีย์ฮิสลามและเป็นเดือนต้องห้ามสำหรับการก่อสงครามยกเว้นในกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นป้องกันได้ การกระทำการที่อัลลอฮฺทรงห้ามนั้นก็มีความผิดเป็นสองเท่าเมื่อเปรียบเทียบกับเดือนอื่น ๆ ขณะเดียวกันหลักปฏิบัติของมุสลิมในยุคต่าปีอื่นให้ขอพร ให้อัลลอฮฺทรงไว้ชีวิตเพื่อต้อนรับรอมฎอนอันประเสริฐ ดังความหมายที่ว่า “โอ้อัลลอฮฺ ได้ทรงโปรดประทานความจำเริญให้แก่เราในเดือนเราะญับและชะอฺบาน และทรงโปรดให้เราได้เข้าสู่เดือนรอมฎอนด้วยเถิด” ชาวมุสลิมหลายปัดตานีบางส่วนเข้าใจว่าเดือนนี้มีความประเสริฐสมควรจะต้องปฏิบัติอิบาดะเฉพาะ เช่น ละหมาดเราะฆออิบ การทำอุมเราะฮฺ การเชือดสัตว์พลี(กurban) การถือศีลอดตลอดทั้งเดือน การเอียะติกาฟเฉพาะ หลักปฏิบัติของชาวมุสลิมปัดตานีดังกล่าว นักวิชาการมุสลิม เช่น อิหม่ามนะวาวิย, อิบน์ อัลญะซี, อิบน์ ตัยมียะฮฺ, อิบน์ เราะญับ อัลหันบะลีย, อิบน์ หะญัวร์ และ อิบน์ กอญอิม มีทัศนะว่าเป็นสิ่งที่ไม่สามารถกระทำได้เนื่องจากเป็นอุตริกรรมทางศาสนา

ชาวมุสลิมหลายปัดตานี บางส่วนได้จัดกิจกรรมเพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์ อิสเราะฮฺ เมียะรอกของนบีมุฮัมมัด โดยจะเริ่มตั้งแต่วันแรกของเดือนด้วยการอ่านเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่นปีได้ประสบพบเจอเมื่อครั้งอิสเราะฮฺและเมียะรอก และจะจัดอย่างทางการในค่ำคืนที่ ๒๗ เดือนเราะญับ โดยมีการอ่านอัลกุรอาน อ่านเรื่องราวอิสรอฮฺ โดยอ้างว่าเป็นเรื่องเล่ามาจากท่านอับนิ อับบาซ

(ลูกพี่ลูกน้องนบี) และมีการกระทำกิจอื่น ๆ โดยเข้าใจว่าเป็นบัญญัติศาสนา การกำหนดให้ปฏิบัติการต่าง ๆ เหล่านี้ไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องยืนยันสนับสนุนแต่อย่างใด

๖.๑.๘ เดือนชะอฺบาน

ชะอฺบานเป็นเดือนที่แปดของปฏิทินกอมารียะฮฺอิสลาม ท่านนบีได้ถือศีลอดเพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่มุสลิม โดยท่านนบีเคยถือศีลอดจนกระทั่งบรรดาเศาะหาบะฮฺไม่เห็นเราะสูลถือศีลอดในเดือนใดมากกว่าเดือนชะอฺบาน

คืนนิสฟูชะอฺบานเป็นคืนที่ ๑๕ ของเดือนอันมีความประเสริฐ อัลลอฮฺจะทรงมองดูยังมัลกในคืนนิสฟูชะอฺบาน พระองค์จะทรงอภัยโทษมวลมนุษย์ทั้งหลาย ยกเว้นสองกลุ่มบุคคล คือ บุคคลที่ทะเลาะกัน และบุคคลที่ฆ่าตัวตาย

ชาวมุสลิมหลายปุตตานี้ได้คิดค้นการปฏิบัติกิจอบาตะฮฺต่ออัลลอฮฺ โดยการรวมตัวกันที่มีสยิด จะละหมาदनิสฟูชะอฺบาน ๒ ร็อกอะฮฺ เหมือนกับละหมาดสุนัตโดยทั่วไป โดยที่หลังจากที่อ่านฟาติฮะฮฺ ในร็อกอะฮฺที่ ๑ อ่านสุเราะฮฺอัลกาฟิรูนและร็อกอะฮฺ ที่ ๒ อ่านสุเราะฮฺอัลอิลลาศ เมื่อให้สลามแล้ว ให้อ่านสุเราะฮฺยาซีน ๓ ดัน โดยที่ดันที่ ๑ ให้เหนียต (ตั้งใจ) ว่าขอให้มียะฮฺยืน ดันที่ ๒ เหนียตว่า ให้แคล้วคลาดจากทุกภัยและได้รับริสกีมาทุกๆ ดันที่ ๓ ให้เหนียตว่า ขอให้มิจิตใจศรัทธามั่นต่ออัลลอฮฺและยึดมั่นในอิสลาม เมื่ออ่านยาซีนเรียบร้อยแล้วให้อ่านดุอาอฺ กิจกรรมดังกล่าวเป็นอุตริกรรมทางศาสนาที่ถูกบัญญัติในปี ฮ.ศ. ๔๔๘

ชะอฺบานถือว่าเป็นเดือนที่มงคลสำหรับการสร้างบ้าน บุคคลใดก็ตามที่ปลูกบ้านในเดือนดังกล่าว เขาจะเป็นบุคคลที่มีเกียรติในโลกนี้และโลกนี้ หลักความเชื่อสำหรับมุสลิมถือว่าเป็นอุตริกรรมทางศาสนาเช่นกัน

๖.๑.๙ เดือนรอมฎอน

รอมฎอนเป็นเดือนที่เก้าของปฏิทินกอมารียะฮฺอิสลาม เป็นเดือนที่สำคัญเต็มประด้วยความสิริมงคลเพราะตอนกลางวันมวลมุสลิมทั่วโลกต้องถือศีลอดตลอดทั้งเดือนและช่วงค่ำคืนจะมีการละหมาดตะรอเวียะฮ์ซึ่งละหมาดสุนัตประเภทนี้จะไม่มีในเดือนอื่น ตามมัสยิดจะจัดกิจกรรมอิฟฏอร(ละศีลอด) ช่วงเวลาประมาณตีสามถึงสี่สี่สิบชาวมุสลิมจะลุกขึ้นเพื่อรับประทานซูฮฺร และในช่วงสิบวันสุดท้ายของเดือนชาวมุสลิมจะร่วมตัวกันทำการเอียะอติกาฟตามมัสยิด

ช่วงเดือนรอมฎอนการค้าขายเกี่ยวกับขนมหวาน ตูวะฮฺ แกง และอาหารประเภทอื่น ๆ จะมีความคึกคักอย่างมาก ในช่วงเย็นจะสามารถเห็นผู้คนออกมาใช้จ่ายอย่างคึกคักสำหรับการอิฟฏอร บางพื้นที่ที่เป็นแหล่งชุมชนก็มีการปิดถนนบางส่วนเพื่อเปิดโอกาสให้ทำค้าขายได้สะดวก

ชะกาตฟิตเราะฮฺเป็นทานบังคับที่บัญญัติให้มุสลิมทุกคนต้องจ่าย ได้อนุญาตให้สามารถจ่ายได้ตั้งแต่เริ่มเข้าสู่เดือนรอมฎอนจนกระทั่งช่วงเช้าของเดือนเชาวาลก่อนทำการละหมาดอีดฟิตรี

แต่ปกติแล้วชาวมุสลิมมลายูปัตตานีจะกระทำกันในช่วงหลังจากคืนที่ ๒๗ รอมฎอนถึงช่วงเช้าของการละหมาดอีด การจ่ายซากาตนี้จะใช้ข้าวสารเป็นหลักซึ่งถืออาหารหลักของมุสลิมมลายูปัตตานี จำนวน ๒.๘๕ กิโลกรัม หรืออาจจะใช้เป็นเงินก็ได้ ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ – ๒๕๕๗ เมื่อเทียบเป็นเงินจะเท่ากับ ๗๐ บาท เพื่อแจกจ่ายให้ผู้ที่มีสิทธิ

ช่วงปลายเดือนรอมฎอนการค้าขายเกี่ยวกับเสื้อผ้า เสื้อโอบ เสื้อญเบาะฮ์ เสื้อผ้าเด็ก ๆ เสื้อประเภทต่าง ๆ รองเท้าแตะ และอื่น ๆ จะคึกคักเป็นอย่างมาก เนื่องจากประชาชนจะมีใช้จ่ายสำหรับใส่ในวันรายอ (วันที่ ๑ เดือนเชาวาล) ฉะนั้นถือว่าช่วงนี้เป็นช่วงเวลาการเงินสะพัดในจังหวัดปัตตานีเป็นอย่างมาก

รอมฎอนถือเป็นเดือนมงคลเพื่อการปลูกสร้าง บุคคลใดก็ตามที่ปลูกบ้านในเดือนนี้จะเป็นผู้มีฐานะร่ำรวย มีความรู้ เมื่อต้องปลูกบ้านจำเป็นต้องพิจารณาฤกษ์ของวันด้วย เพื่อหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่ไม่ดี ถือเป็นความเชื่อของชาวมุสลิมมลายูปัตตานีไม่ใช้พบปัญญัตติของอิสลามแต่อย่างใด

๖.๑.๑๐ เดือนเชาวาล

เชาวาลเป็นเดือนที่สืบตามปฏิทินกอมารียะฮ์อิสลาม เป็นเดือนที่มีความโดดเด่นมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของมุสลิมมลายูปัตตานี โดยเฉพาะอย่างยิ่งวันที่ ๑ ของเดือนเป็นวันอีดฟิฏร มีการกล่าวตักบิรดังสนั่นทุกชุมชนตั้งแต่การรับรู้คืนนั้นเป็นคืนแรกของเดือนจนกระทั่งเสร็จสิ้นการละหมาดอีด มุสลิมทุกเพศ ทุกวัย จะรวมตัวการละหมาด ณ มุศอลลา หรือมัสยิด ผู้คนจะแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าใหม่ มีการเยี่ยมเยียนกัน มีการเลี้ยงอาหาร สำหรับสังคมมุสลิมมลายูปัตตานีในวันอีดนั้นเกือบทุกหลังคาเรือนจะทำข้าวต้มมัดเพื่อใช้สำหรับการต้อนรับแขกผู้มาเยือน และบางส่วนก็จะไปเยี่ยมกุบูร (สุสาน) เพื่อรำลึกถึง พ่อ แม่ ญาติ พี่น้องที่ได้ล่วงลับไปแล้ว

มุสลิมมลายูปัตตานีส่วนใหญ่จะถือถือศีลอด ๖ วันหลังจากวันอีดฟิฏรเลย หลังจากนั้นจะมีกิจกรรมเร่เหรินหลังจากถือศีลอด ๖ วันเรียกว่า “รายอเน” และมีการละหมาดตัสเปียะฮ์ ซึ่งมีเฉพาะสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยเท่านั้น โดยบางพื้นที่ของจังหวัดปัตตานีจะจัดอย่างยิ่งใหญ่กว่าตรุษอีดิลฟิฏร มีการเยี่ยมสุสานของบรรพบุรุษ พร้อมทั้งพาบุตรหลานไปด้วย จะมีเลี้ยงอาหารกันในบริเวณสุสาน พร้อมทั้งรวมกันพัฒนาและทำสะอาดสุสาน ซึ่งจะตรงกับวันที่ ๘ เดือนเชาวาลของทุกปี หลังจากนั้นก็เยี่ยมเยียนเพื่อนบ้าน ร่วมเลี้ยงอาหารกันโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ขนมตูปะ” ฉะนั้นโรงเรียนบางแห่งในจังหวัดชายแดนใต้ก็จะหยุดเรียนหนึ่งสัปดาห์ในช่วงวันเวลาดังกล่าวด้วย

ช่วงเวลาตั้งแต่เดือนเชาวาลจนกระทั่งวันที่ ๑๐ เดือนซุลฮิจญะฮ์ ชาวมุสลิมมลายูปัตตานี ไม่นิยมจัดการแต่งงาน หรือที่เรียกกันแพร่หลาย คือ “กาแป๊ะตือเบาะฮ์” ถือว่าเป็นฤกษ์ที่ไม่ดีควรหลีกเลี่ยง

๖.๑.๑๑ เดือนซุลกอฮิยะฮฺ

ซุลกอฮิยะฮฺเป็นเดือนที่สิบเอ็ดตามปฏิทินกอมารีย์ฮฺอิสลาม เป็นเดือนแห่งการเตรียมตัวและการเดินทางเพื่อประกอบพิธีฮัจญ์ ในช่วงเวลานี้ชาวมุสลิมในจังหวัดปัตตานีจะเตรียมตัวเพื่อไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ เมืองมักกะฮฺ ราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย

ซุลกอฮิยะฮฺถือเป็นเดือนมงคลสำหรับการริเริ่มการสร้างบ้าน บุคคลใดก็ตามที่ปลูกบ้านในเดือนนี้ เขาจะกลายเป็นเศรษฐีจนสามารถสืบทอดมรดกยังลูกหลานและบ้านหลังดังกล่าวจะได้รับการเย็บเยียนจากญาติ ๆ และเพื่อนบ้าน ถือว่าเป็นความเชื่อของชาวมุสลิมลายูปัตตานีไม่มีบัญญัติในอิสลามแต่อย่างใด

๖.๑.๑๒ เดือนซุลฮิจญะฮฺ

ซุลฮิจญะฮฺเป็นเดือนที่สิบสองตามปฏิทินกอมารีย์ฮฺอิสลาม เป็นเดือนที่มีความสำคัญและยิ่งใหญ่ เดือนสุดท้ายของปี ๑๐ วันแรกของเดือนจะเกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีฮัจญ์ ถือว่า ไม่มีวันใดที่ยิ่งใหญ่และเป็นที่รักยิ่ง ณ อัลลอฮฺ ฉะนั้นชาวมุสลิมลายูปัตตานีที่ไม่ได้ไปประกอบพิธีฮัจญ์จะกระทำความดีอย่างมากหมาย ทั้งการบริจาคทาน อ่านอัลกุรอาน ถือศีลอดและอื่น ๆ โดยเฉพาะการถือศีลอดในวันอะรอฟะฮฺ เพราะศรัทธาว่าอัลลอฮฺจะทรงอภัยโทษ (ความผิด) ๑ ปีก่อนหน้าและ ๑ ปี หลังจากวันนี้ และในวันดังกล่าวบรรดาชาวมุสลิมจะทำตูปะ (ข้าวตันหมัด) เพื่อเตรียมต้อนรับวันอีด ขณะที่บางส่วนในเตรียมสัตว์ ทั้งวัว แพะ แกะ เพื่อใช้ในการกุรบานในช่วงเวลาถัดมา เพราะฉะนั้นตั้งแต่หลังเดือนรอมฎอน วัวจะมีราคาสูงมากเนื่องความต้องการของชาวมุสลิมสูงมาก

ชาวมุสลิมลายูให้ความสำคัญของวันอีดอัลญะฮฺและวันดัชริก เป็นวันที่มีการปฏิบัติอิบาดะฮฺและวันรื่นเริง ห้ามการถือศีลอดในวันดังกล่าว บรรดาชาวมุสลิมทั้งหลายจะรวมตัวกันละหมาด ณ สนามที่เตรียมไว้สำหรับการละหมาดหรือมัสยิดก็ได้ ผู้คนจะมาละหมาดจะแต่งกายด้วยชุดใหม่และสวย เหมือนกับอีดอีดิลฟิตรี แต่สำหรับชาวมุสลิมลายูปัตตานีมีทัศนะว่าอีดอัลญะฮฺมีความยิ่งใหญ่กว่าอีดิลฟิตรี ฉะนั้นจึงเรียกว่า “รายอบือสา แปลว่า รายอใหญ่” หลังจากทำกิจกรรมการละหมาดเรียบร้อยแล้ว ก็จะทำกิจกรรมกุรบาน (เชือดสัตว์) เช่น วัว ควาย แพะ แกะ เพื่อเป็นการเลี้ยงฉลองและมอบทานแก่คนยากจน ระหว่างวันที่ ๑๐ – ๑๔ เดือนซุลฮิจญะฮฺ พร้อมกับจะได้ยินเสียง “ตักบิร” ตลอดช่วงเวลา ๔ วันดังกล่าวทั้งที่มัสยิดและที่บ้าน

ซุลฮิจญะฮฺถือเป็นเดือนมงคลสำหรับการสร้างบ้าน บุคคลใดที่ปลูกบ้านในเดือนนี้ เขาจะเป็นผู้ที่ได้รับเราะฮฺมะฮฺ (ความเมตตา) และเนียฮฺมะฮฺ (สิริมงคล) จะครอบครองทองคำและเงินมีสัตว์เลี้ยงที่มากมาย มีข้าวสารอย่างมากมาย มีบิรวารคอยรับใช้ หลักการดังกล่าวไม่มีบัญญัติในอิสลามแต่อย่างใด

๖.๒ กิจของชาวมุสลิมมลายูปัตตานีประจำเดือน

กิจอิบาดะฮ์ของชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดปัตตานีในแต่ละเดือนจะมีความแตกต่างกันตามบัญชาของอัลลอฮ์กำหนดไว้ ขณะเดียวกันบางกิจในแต่ละเดือนก็จะเหมือนกัน ดังนี้

๖.๒.๑ วันอัลบิฎ

การถือศีลอดในวันอัลบิฎ คือ วันที่ ๑๓-๑๔-๑๕ ของทุกเดือน ตามการส่งเสริมของนบี จะมีคุณค่าและผลานิสงค์เหมือนบุคคลผู้นั้นได้ถือศีลอดตลอดทั้งปี

๖.๒.๒ วันจันทร์และพฤหัสบดี

การถือศีลอดในวันจันทร์และพฤหัสบดีตามการส่งเสริมของนบี เนื่องจากวันจันทร์เป็นวันคล้ายวันเกิดของท่านนบีและวันพฤหัสบดีเป็นวันที่การทำงานจะถูกนำเสนอ ณ อัลลอฮ์

๖.๒.๓ การถือศีลอดวันเว้นวัน

การถือศีลอดวันเว้นวันตามการส่งเสริมของเราะสูลกรญตามแบบฉบับของท่านนบี ดาวูด คือ ถือศีลอด ๑ วัน และไม่ถือศีลอด ๑ วัน แท้จริงนั้นเป็นการถือศีลอดที่ประเสริฐที่สุด

๖.๒.๔ กิจสำคัญในวันศุกร์

วันศุกร์ถือเป็นวันที่สำคัญที่สุด เป็นวันอีด (ตรุษ) ในรอบสัปดาห์ ฉะนั้นกิจอิบาดะฮ์ของมุสลิมในวันศุกร์จะมีความแตกต่างจากวันอื่น ๆ ของสัปดาห์ ดังนี้

ก. ละหมาดวันศุกร์

ละหมาดญุมอะฮ์ (วันศุกร์) เป็นการละหมาดเฉพาะที่ได้บัญญัติให้ปฏิบัติในวันศุกร์ มุสลิมทุกคนที่บรรลุนิติภาวะ มีสติปัญญา ไม่มีเหตุขัดข้องตามบัญญัติ เช่น ป่วย เดินทาง เป็นต้น ต้องมารวมตัวที่มีสยิดของชุมชนเพื่อรับฟังคุตบะฮ์และวันศุกร์ วันศุกร์ถือเป็นวันหยุดสำหรับชุมชนมุสลิมหรืออาจทำงานบ้างแต่ทุกคนจะต้องให้ทันสามารถละหมาดวันศุกร์

ข. กิจในคืนวันศุกร์

กิจกรรมการอ่านซูเราะฮ์ยาซีนในคืนวันศุกร์ ชาวมุสลิมในจังหวัดปัตตานีส่วนใหญ่แล้วเมื่อถึงคืนวันศุกร์ ก็จะร่วมตัวกันละหมาดมัฆริบที่มีสยิด หลังจากนั้นอิหม่ามก็เรียกสับบุรุษ (มะอุมุม) มาตั้งเป็นวงกลมใหญ่แล้วร่วมตัวกันอ่านซูเราะฮ์ยาซีน โดยเชื่อว่าเป็นสิริมงคลแก่ปัจเจกบุคคลและชุมชนให้ปลอดภัยจากสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ และในการละหมาดซุบฮีนั้น อิหม่ามนำละหมาดจะอ่านซูเราะฮ์สะญาดะฮ์ บางชุมชนอิหม่ามจะส่งเสริมให้อ่านซูเราะฮ์อัลกะหฟิ ตามการส่งเสริมของท่านนบีเพื่อให้บ้านมีรัศมี (ทางนำ) ตลอดทั้งสัปดาห์ และบางพื้นที่ในช่วงเช้าของวันศุกร์ประชาชนเพศชายจะไปเยี่ยม

สุสาน โดยไปอ่านซิกิริ ดุอาอฺ ยาซีนหรืออื่น เพื่อมอบผลบุญให้แก่ผู้เสียชีวิต สำหรับประเด็นนี้ถือว่าเป็นพฤติกรรมของชาวมุสลิมหลายปิตตานีไม่ได้มีในบัญญัติของอิสลามแต่อย่างใด

๖.๒.๕ การมีเพศสัมพันธ์

ส่งเสริมให้มีเพศสัมพันธ์กับภรรยาในคืนวันศุกร์หรือวันอื่น ๆ ที่ได้ทำการคัดเลือก เช่น คืนวันจันทร์หรือคืนวันพฤหัสบดี และไม่ควรมีเพศสัมพันธ์กันในคืนที่ ๑ ๑๕ และ ๓๐ ของเดือน ควรหลีกเลี่ยงการมีเพศสัมพันธ์ในคืนวันอีดิลฟิตรีย์และอีดิลอัฎฮา

๖.๓ ความสำคัญของการรู้วันเพื่อทำการเกษตร

ชาวมลายูในจังหวัดปัตตานีบางส่วน เมื่อต้องการทำการเพาะปลูกก็จะพิจารณาวันให้เหมาะสมกับการเพาะปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน และไม่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของศาสนา คือ วันเสาร์ เหมาะสมอย่างยิ่งกับการสร้างเมือง สร้างชุมชน หรือทำสวน วันอาทิตย์ เหมาะสมอย่างยิ่งกับการปลูกต้นมะนาว ละครูด เงาะ วันจันทร์เหมาะสมอย่างยิ่งกับการปลูกพืชที่ใช้ประโยชน์หรือกินห้วมัน วันอังคารเหมาะสมอย่างยิ่งกับการปลูกพลู ผักสวนครัว ข้าวโพด ไม้ไผ่ วันพุธ เหมาะสมอย่างยิ่งกับการปลูกไม้ดอก ดอกจำปี ดอกจำปา และอื่น ๆ วันพฤหัสบดีเหมาะสมอย่างยิ่งกับการปลูกกล้วย ฝรั่งยาว ทำนาข้าว และพืชที่ออกเป็นผลร่วง วันศุกร์เหมาะสมอย่างยิ่งกับการปลูกทุเรียน มังคุด ขนุน และอื่น ๆ

๖.๔ การนับราศี (รือญิง) ของชาวมลายูในจังหวัดปัตตานี

ราศี “(รือญิง)” ตามหลักความเชื่อของสังคมมลายูปัตตานีแล้ว ราศีนั้นมีทั้งหมด ๓๐ ราศี และการนับวันก็จำนวน ๓๐ วัน คือ ๑) ราศีม้า (โคดา) (رجع كودا) ๒) ราศีกวาง (رجع كيغ) ๓) ราศีเสือ (رجع هریمو) ๔) ราศีแมว (رجع کوچيغ) ๕) ราศีสีปา (رجع سيفا) ๖) ราศีควาย (رجع كربو) ๗) ราศีหนู (رجع تيكوس) ๘) ราศีวัว (رجع لمبو) ๙) ราศีควัน (اسف) ความว่า ราหู ๑๐) ราศีพญานาค (رجع [[[[[๑๑) ราศีแพะ (رجع كمبيغ) ๑๒) ราศีมายัง ([[[[[ความว่า ทลาย) ๑๓) ราศีช้าง (رجع كاجه) ๑๔) ราศีสิงห์ (رجع سيغا) ๑๕) ราศีปลา (رجع ايكن) ๑๖) ราศีหมู (رجع بابي) ๑๗) ราศีเหยี่ยว (رجع لغ) ๑๘) ราศีตะขาบ (رجع ليفن) ๑๙) ราศีบานี (رجع باني) ๒๐) ราศีผี (رجع [[[[[๒๑) ราศีฮารัง (رجع هارغ) ๒๒) ราศีมนุษย์ (رجع اورغ) ๒๓) ราศีสัตว์ (رجع بناتغ) ๒๔) ราศีป้างิล ([[[[[คือ ผีสาว) ๒๕) ราศีปาหัด ([[[[[๒๖) ราศีเชือก (رجع تالي) ๒๗) ราศีวานร (رجع كرا) ๒๘) ราศีคนป้อปาดิ (رجع ففادي) ๒๙) ราศีหนอน (رجع هولت) และ ๓๐) ราศีกุรซีย (رجع كرسي)

๖.๕ เดือนตามหลักสุริยคติที่สัมพันธ์กับการประกอบอาชีพ

อาชีพของชาวมุสลิมมลายูปัตตานีจะมีความสัมพันธ์กับเดือนสุริยคติ สัมพันธ์กับสภาพภูมิอากาศและฤดูกาล การทำมาหากินของชาวปัตตานี อาชีพหลักที่สำคัญของจังหวัดปัตตานี ได้แก่ เกษตรกรรม ประมง ค้าขาย รับราชการ รับจ้าง โต๊ะครู สอนศาสนา และอื่น ๆ ดังนี้

๖.๕.๑ ชุมชนเกษตรกรรม

๑) เกษตรกรรมเกี่ยวกับตาลโตนด

ฤดูกาลของตาลโตนดจังหวัดปัตตานี เริ่มเดือนมกราคมถึงเดือนกันยายนของทุกปี ในเดือนเมษายนจะเป็นช่วงมีผลผลิต และน้ำตาลออกมากที่สุด ทำให้เกษตรกรชาวสวนตาลเร่งเก็บผลผลิตออกขาย น้ำตาลสดสามารถขายได้ดีที่สุดในเดือนรอมฎอนบรรดาชาวมุสลิมมลายูปัตตานีชอบอปีพลูรดด้วยน้ำ “ตูเวาะฮ์”

๒) เกษตรกรรมเกี่ยวกับส่วนผลไม้

จังหวัดปัตตานีเป็นพื้นที่ที่มีภูมิอากาศเป็นแบบดิบชื้น และมีสองฤดูกาลเท่านั้น คือ ฤดูร้อน และฤดูฝน ผลไม้มีความหลากหลายมาก แต่โดยส่วนใหญ่แล้วจะให้ผลผลิตในช่วงระหว่างฤดูสามารถสรุปได้ คือ เดือนมกราคม จะมีผลไม้ที่ออกผล คือ กล้วยหอม แตงไทย ลูกตาลสด ละมุด แตงโม สำหรับแตงโม แตงกวา แตงไทย และพืชผักต่าง ๆ นั้นช่วงปลายเดือนมกราคมในพื้นที่จังหวัดปัตตานีก็จะเริ่มปลูกกันแล้วและสามารถขายได้ประมาณปลายกุมภาพันธ์และต้นเดือนมีนาคม ซึ่งเริ่มเพาะปลูกหลังจากฤดูฝน สำหรับสะตอซึ่งถือว่าเป็นผัก “อูแล” ที่นิยมรับประทานกันมากจะให้ผลผลิตในช่วงเดือนต้นกุมภาพันธ์

ตั้งแต่ปลายเดือนมีนาคม เมษายน และเดือนพฤษภาคม ถือว่าเป็นช่วงฤดูร้อนจัด ฉะนั้นในช่วงนี้ที่พอจะเห็นผลไม้ได้บ้าง จะเป็นสับปรด เดือนมิถุนายนเป็นต้นฤดูฝนช่วงนี้ไม้ผลจะออกดอก แต่ลูกหยา ฤดูที่ผลผลิตออกก็คือช่วงเดือนกันยายนถึงตุลาคม

ตั้งแต่ช่วงเดือนตุลาคมและพฤศจิกายน เป็นช่วงเวลาผลไม้ในพื้นที่จังหวัดปัตตานีออกมากที่สุด ถือว่าเป็นเดือนที่ผลผลิตทางเกษตรแบบสวนผลไม้ออกล้นตลาดทุกปี ประกอบด้วย ขนุน จำปาตะ ลองกอง ลางสาด ทุเรียน ทุเรียน สะท้อน มังคุด ระกำ และอื่นๆ สำหรับช่วงฤดูกาลของทุเรียน โดยปกติแล้วเมื่อช่วงฤดูที่ทุเรียนตกชุก จะมีกิจกรรมกินข้าวเหนียวทุเรียน เรียกว่า “มาแกปูโล๊ะตีแย” ในช่วงเดือนพฤศจิกายนเป็นฤดูผลผลิต “ลูกเอี้ยง” ซึ่งเป็นกับข้าวพื้นเมืองที่นิยมกินกันมากในสังคมมลายู

มะพร้าวจะให้ผลผลิตตลอดฤดู แต่ว่าบางช่วงเดือนธันวาคมถึงกุมภาพันธ์นั้น ถือว่าผลผลิตมะพร้าวจะมีจำนวนน้อยปกติราคาจะสูง แต่หลังจากนั้นผลผลิตก็สม่ำเสมอ

สิ่งที่ควรสังเกตตามตลาดนัดต่างๆ แล้ว จะสังเกตเห็นถึงผลไม้ของจังหวัดปัตตานี นั้นในช่วง ๒ – ๓ ปี ที่ผ่านมา ผลไม้หลงฤดูมีตลอดเวลา

๓) การเพาะกล้าไม้

จังหวัดปัตตานีถือว่าเป็นพื้นที่หนึ่งที่ประชาชนจำนวนมากประกอบอาชีพเพาะกล้าไม้ เฉพาะอย่างยิ่ง “กล้ายางพารา” การปลูกยางสามารถปลูกได้ตลอดเวลา แต่ทั้งนี้ฤดูกาลที่ชาวบ้านนิยมปลูกร่วมกันมากคือในช่วงต้นฤดูฝนตั้งแต่มีถุนายนถึงพฤศจิกายน

๔) ทำนา

ฤดูกาลของทำนาปี มีช่วงเริ่มเตรียมพื้นที่ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม และเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ของปีถัดไป สำหรับนาปรังจะเริ่มเตรียมพื้นที่ตั้งแต่เดือนมีนาคม และจะสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ประมาณพฤษภาคมในปีนั้น เมื่อเสร็จจากการเก็บนาปีแล้ว เจ้าบ้านที่ทำนาจะเชิญชวนเพื่อนบ้านมารวมรับประทานข้าวใหม่ “มาแกลนาชิบรู”

๕) การจับสัตว์น้ำจืด

วิธีการประกอบอาชีพของชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูจังหวัดปัตตานี จะมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่ออยู่รอดของชีวิตที่หลากหลาย คือ ช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคมถือว่าเป็นฤดูกาลของจับปลาน้ำจืด ชาวบ้านจะหาเครื่องมือต่างเพื่อใช้สำหรับการดักปลา เมื่อได้แล้วบางส่วนจะขายสดและบางส่วนจะขายในรูปแบบปลาเค็ม “อีแกงาแซ” ได้ ในช่วงเดือนมกราคม และบางชุมชนนั้นเมื่อเข้าสู่เป็นฤดูฝนชาวบ้านจะประกอบอาชีพเสริมโดยการตกเบ็ด (แทเงาะเกาะฮ) ในป่าพรุ หรือตามทุ่งนา

เดือนมีนาคมถึงเมษายน เป็นช่วงฤดูแล้งชาวบ้านจะไปหาปลาตามทุ่งนาที่น้ำแห้ง และถือเป็นช่วงฤดูวิดน้ำ (นิมอ) หากได้จำนวนมากแล้วจะขายสดหรือทำปลาแห้งก็ได้ และช่วงนี้เช่นกันชาวบ้านจะไปหาลูกกราเต๊ะในป่าพรุ เป็นผลไม้ที่มีลักษณะลูกหยาแต่จะรสชาติหวานและเก็บไว้ได้ไม่นาน จะขึ้นราง่าย

๖) การจับนก

เดือนพฤศจิกายน ธันวาคม และมกราคม เป็นฤดูฝนและเดือนมีดชาวบ้านจะประกอบอาชีพโดยจับนกกระปูดตาแดง (บุรงสีตา) ในป่าทึบ เดือนมกราคมถึงกุมภาพันธ์ เป็นช่วงเวลาการจับนกคอยาว “บุรงปูงง” และมีนาคมถึงพฤษภาคมเป็นช่วงเวลาของจับนกกระทาป่าและนา ภาษามลายูเรียกว่า “บุรงปูโยะ” ซึ่งถือว่าเป็นอาชีพเสริม

๗) การกรีดยาง

การกรีดยางถือว่าเป็นอาชีพหลักของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ชาวบ้านจะทำการกรีดยางเกือบทุกวันหากฝนไม่ตก โดยเฉลี่ยประชาชนสามารถทำการกรีดยางได้

ประมาณ ๔ -๕ เดือนต่อปี สำหรับช่วงเวลาที่สามารถรีดได้ระหว่างเดือนมกราคมถึงตุลาคมของทุกปี และช่วงไม่ค่อยมีโอกาสรีดคือ เดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม

๖.๕.๒ ชุมชนประมง

๑) การจับสัตว์ทะเล

ชุมชนชายทะเลของจังหวัดปัตตานี ประชาชนบางส่วนได้ยึดอาชีพการประมงเป็นอาชีพหลัก ชาวบ้านที่ทำอาชีพประมงอย่างเดียวพวกเขาจะออกทะเลทุกครั้งที่มีโอกาส เนื่องจากรายได้ของพวกเขามีทางเดียวเท่านั้น จะหลีกเลี่ยงเฉพาะช่วงมรสุมเท่านั้น ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ มีนาคมจนถึงตุลาคมของทุกปีถือว่าเป็นฤดูกาลแห่งการจับปลา จับปู จับหอยลาย (หอยชักตีน) รวมทั้งสาหร่ายทะเล ทั้ง ๆ ที่ทางการจะปิดอ่าวเป็นเวลา 3 เดือน ระหว่างวันที่ 15 กุมภาพันธ์ – 15 พฤษภาคมของทุกปี สำหรับการจับกุ้งจะอยู่ในช่วงเดือนมกราคมถึงมีนาคมของทุกปี สำหรับช่วงเวลาที่ชาวประมงหลีกเลี่ยงไม่ออกทะเลก็ในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคมของทุกปี ในช่วงเวลาดังกล่าวประชาชนจะจับหอย (กมัส) ตามริมชายหาด การจับหอยแครงก็ช่วงเวลานี้เช่นกัน สำหรับพื้นที่ทะเลโคลนก็จะจับหอย (ลอกแก) ช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายนแม่บ้านทำปลาเค็มเพื่อใช้รับประทานในช่วงฤดูฝนและอาจเลยถึงเดือนกุมภาพันธ์ สำหรับการประมงลักษณะการตกเบ็ดจะทำการประมงตั้งแต่เดือนมกราคมถึงตุลาคมของทุกปี

๒) การทำนาเกลือ

การทำนาเกลือที่ปัตตานี มีระยะเวลานานกว่าภาคกลางโดยสามารถผลิตได้ปีละ 2 ครั้ง ครั้งแรกเริ่มประมาณเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมิถุนายน ประมาณ 5 เดือน และครั้งที่สองเริ่มประมาณเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน ประมาณ 3 เดือน รวมมีช่วงการผลิตประมาณ 8 เดือน ส่วนช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม จะมีฝนตกชุกไม่สามารถทำนาเกลือได้

๓) การทำบุดู

การทำบุดู ช่วงเวลาที่มีปลาไสตันจำนวนมากอยู่ในช่วงเดือนมีนาคมถึงตุลาคม ระยะในการมกที่ตีที่สุดประมาณ ๘ – ๑๐ เดือน

๔) ปลากระตักตากแห้ง

ปลากระตักตากแห้ง "ปลากระตะ" ภาษามลายูเรียกว่า “อีแกปิลิส” จะทำปลากระตักแห้งในช่วงเวลาที่มีปลาไสตันจำนวนมากอยู่ในช่วงเดือนมีนาคมถึงตุลาคม ระยะในการตากแห้งประมาณ ๑ วัน หรือ ๒ วัน ก็สามารถบรรจุถุงขายได้แล้ว

๕) ปลาแห้ง

ปลาแห้ง ในภาษามลายูเรียกว่า “อีแกกือริง” สัตว์ทะเลที่นิยมทำแห้งมีหลากหลาย เช่น ปลาหลังเขียวเป็นปลาที่นิยมทำมากที่สุด ปลาทุ ปลาหางแข็ง ปลาหมึก กุ้ง เป็นต้น ซึ่งช่วงเวลาที่กระทำโดยส่วนใหญ่อยู่ในช่วงที่มีแดดร้อน คือ เดือนมีนาคมถึงเดือนตุลาคมของทุกปี

๖) สหรัยทะเล

สหรัยเป็นพืชชนิดหนึ่งที่อยู่ทะเลและสามารถมาประกอบอาหารได้ที่โดดเด่นและที่นิยมมารับประทานมากที่สุดก็คือ เมนุที่เรียกว่า “สหรัย” หรือภาษามลายูเรียกว่า “กือราบูสาฆา” ช่วงเวลาที่สามารถเก็บสหรัยเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับฤดูกาลทำมาหากินของชาวประมงเช่นกัน ตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนตุลาคม

๗) ข้าวเกรียบ

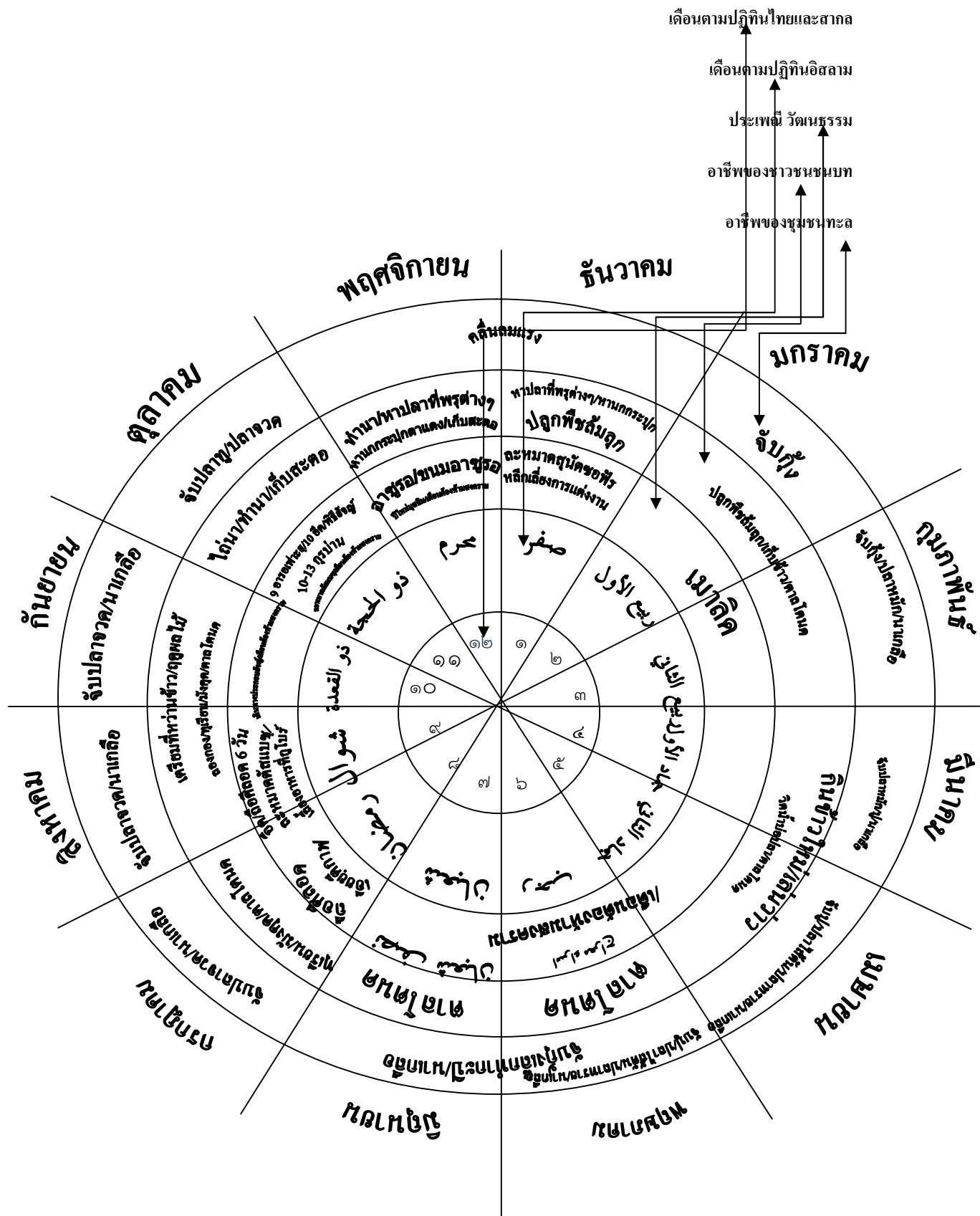
ข้าวเกรียบ ในภาษามลายูเรียกว่า “กือรือโปะ” จะทำกันในช่วงเวลาเดียวกันกับฤดูกาลทำมาหากินของชาวประมงเช่นกัน คือ ตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนตุลาคมซึ่งต้องอาศัยแสงแดดเพื่อตากให้แห้งด้วย แต่ปัจจุบันเข้าใจว่าในจังหวัดปัตตานีนั้นการจัดทำอาจไม่จำเป็นต้องพึ่งฤดูกาลมากนัก เนื่องจากโดยส่วนใหญ่พ่อค้าแม่ค้าที่ทำอาชีพข้าวเกรียบจะพึ่งพาปลาเรือประมงขนาดใหญ่ที่สะพานปลาในตัวเมืองปัตตานีแล้วซื้อปลาที่ราคาถูกมาทำข้าวเกรียบ

๘) ทำเสื้อใบจาก

การเก็บหญ้าใบจากมาทำเสื้อส่วนมากจะเป็นหัวหน้าครอบครัวจะเป็นผู้ชายจะไปเก็บในช่วงฤดูร้อนและกลุ่มแม่บ้านจะผลิตเป็นผลิตภัณฑ์เสื้อขายเป็นอาชีพเสริมทำได้ตลอดปี

ปฏิทินวัฒนธรรมมุสลิมมลายู โดยมีรูปแบบปฏิทินจะเหมือนปฏิทินทั่วไป แต่มีเพิ่มเติมเป็นทรงกลม ซึ่งแบ่งเป็น ๑๒ ช่อง เพื่อที่จะแสดงเนื้อหาทางกาลเวลา วัฒนธรรม หลักปฏิบัติทางศาสนาได้ ดังแผนภาพวงกลมที่ ๖.๑

แผนภาพ ๖.๑ แสดงปฏิทินวัฒนธรรมมุสลิมภายในจังหวัดปัตตานี

๖.๒ ข้อเสนอแนะ

ปัตตานีเป็นจังหวัดหนึ่งของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีคนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม เชื่อสาญมลายู ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าพื้นที่แห่งนี้มีอัตลักษณ์เฉพาะทั้งในมิติความเชื่อ วัฒนธรรม รวมทั้งแนวคิดทางการเมือง ฉะนั้นเพื่อให้ประเทศชาติมีความมั่นคง อยู่เย็นเป็นสุข จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดและดำเนินนโยบายของชาติที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนมุสลิมมลายูในพื้นที่ ในการนี้ผู้วิจัยใคร่ขอเสนอดังนี้

๖.๒.๑ แนวนโยบายเกี่ยวกับปฏิทินศาสนา

๑) หน่วยงานภาครัฐมีจำเป็นต้องความเข้าใจเกี่ยวกับหลักความเชื่อของประชาชนที่ถูกต้อง หากเป็นไปได้ควรคำนึงถึงผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ควรเป็นมุสลิมที่มีคุณธรรมจริยธรรมและกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับปฏิทินศาสนา เมื่อป้องกันความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง คือ

ก. ส่งเสริมให้ประชาชน ข้าราชการ ถือศีลอดวันอัลบิฎ คือ ๑๓ ๑๔ และ ๑๕ ของทุกเดือนตามหลักจันทร์คติแบบอิสลามเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมและควรหลีกเลี่ยงการจัดอบรมสัมมนา

ข. ส่งเสริมให้ประชาชน ข้าราชการ ถือศีลอดในวันจันทร์และวันพฤหัสบดีของทุกสัปดาห์เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม

ค. วันศุกร์ควรกำหนดเป็นวันหยุดประจำสัปดาห์ของข้าราชการ เนื่องจากในวันดังกล่าวนี้ มุสลิมมีกิจต้องละหมาดวันศุกร์ ควรหลีกเลี่ยงอย่างยิ่งจากการจัดอบรมสัมมนา หากมีความจำเป็นต้องกิจกรรมในวันดังกล่าวควรเป็นช่วงบ่าย

ง. เดือนมูฮัรอม เราะญับ ชุลเกียอญะฮฺ และชุลฮิจญะฮฺ ควรกำหนดเป็นเดือนแห่งสันติภาพ ด้วยการลดการทะเลาะเบาะกันและส่งเสริมตามหลักความเชื่อของอิสลาม

จ. วันที่ ๙ และ ๑๐ ของเดือนมูฮัรอม ควรส่งเสริมให้ประชาชนร่วมกันถือศีลอด และหน่วยงานของรัฐควรจัดกิจกรรม “อิฟฏอรสัมพันธ์” สำหรับบุคลากรของรัฐ

ช. ส่งเสริมให้ข้าราชการและประชาชนถือศีลอดในเดือนชะอฺบานเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม

ซ. ส่งเสริมให้มีการนำเสนอข้อมูลทางวิชาการตามปฏิทินวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การบรรยายธรรม คุฏบะฮ์วันศุกร์ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง

ณ. หน่วยงานภาครัฐต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของเดือนรอมฎอน และหลักปฏิบัติของมุสลิม เช่น ควรลดเวลาการทำงานของมุสลิมในช่วงเดือนรอมฎอน เช่น ควรเริ่มทำงาน เวลา ๐๙.๐๐ น. และควรเลิกเวลา ๑๕.๐๐ น. ควรส่งเสริมให้ข้าราชการบริจาทานแก่คนยากจน เด็กกำพร้า หรือหน่วยงานของรัฐจัดของขวัญให้แก่บุคคลเหล่านั้น ไม่ควรจัดอบรมสัมมนาใน

ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากจะทำให้ชาวมุสลิมมีความลำบากใจเป็นอย่างมากเนื่องจากอาจกระทบกับกิจที่ควรปฏิบัติสำหรับมุสลิม และช่วงสัปดาห์สุดท้ายของเดือน หน่วยงานภาครัฐควรกำหนดให้ประชาชนชาวมุสลิมลาปฏิบัติงานได้หรือหากเป็นไปได้ทุกหน่วยงานในพื้นที่ควรหยุดปฏิบัติงาน และควรหยุดทำการเรียนการสอน

ญ. วันที่ ๑ ของเดือนเซาวัล และ วันที่ ๑๐ – ๑๓ ของเดือนซุลฮิจญะฮ์ ต้องกำหนดเป็นวันหยุดราชการของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้หรือระดับประเทศก็เป็นการดียิ่ง เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ชาวมุสลิมทั้งประเทศ

ฎ. ส่งเสริมให้มุสลิมมลายูปัตตานีถือถือศีลอด ๖ วันในเดือนเซาวัล

ฏ. หน่วยงานราชการควรอำนวยความสะดวกแก่ข้าราชการเพื่อให้สามารถประกอบพิธีฮัจญ์โดยการส่งเสริม สร้างความตระหนัก วางแผน จนสามารถนำเสนอเป็นนโยบายให้บุคลากรที่มีความพร้อมสามารถไปทำฮัจญ์ได้

ฐ. ช่วงเดือนรอมฎอนถือว่าเป็นช่วงเวลาที่ประชาชนใช้จ่ายมากที่สุดโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับอาหาร ฉะนั้นในช่วงนี้ราคาสินค้าจะแพงกว่าปกติ ฉะนั้นหน่วยงานของรัฐมีความจำเป็นต้องควบคุมราคาสินค้าให้อยู่ในมาตรการปกติ สำหรับสินค้าประเภทเสื้อผ้าและรองเท้าก็เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง ๑๐ วัน สัปดาห์สุดท้ายของเดือน

ฑ. ตั้งแต่รอมฎอนจนถึงต้นเดือนซุลฮิจญะฮ์เป็นช่วงเวลาที่ราคาข้าวบ้านจะมีราคาสูงกว่าท้องตลาดทั่วไป เนื่องจากความต้องการทางการตลาดสูงมาก ฉะนั้นหน่วยงานของรัฐต้องแสวงหาข้าวเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนให้เพียงพอและราคามีความเป็นธรรม

๖.๒.๒ แนวนโยบายเกี่ยวกับปฏิทินอาชีฟ

อาชีฟของชาวมุสลิมมลายูปัตตานีจะมีความสัมพันธ์กับเดือนสุริยคติ สัมพันธ์กับสภาพภูมิอากาศและฤดูกาล อาชีฟหลักที่สำคัญ ได้แก่ เกษตรกรรม ประมง ค้าขาย รับราชการ รับจ้าง โต๊ะครู สอนศาสนา และอื่น ๆ ดังนั้นหน่วยมีความจำเป็นต้องกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับการประกอบอาชีพ คือ

๑) ชุมชนเกษตรกรรม

ก. หน่วยงานโดยส่วนใหญ่มีความเข้าใจเกี่ยวกับฤดูกาลของพื้นที่จังหวัดปัตตานีเป็นอย่างดีแล้ว พื้นที่แห่งนี้ในรอบปีนั้นมีแค่สองฤดูกาลเท่านั้น ฉะนั้นโดยส่วนใหญ่ไม่ผล เช่น ลองกอง ทุเรียน ส้มโอ มังคุด จำปาตะ และอื่น ๆ จะออกผลผลิตระหว่างเดือนกันยายนถึงพฤศจิกายนจนนำไปสู่ปัญหาผลไม้ล้นตลาด ราคาตกต่ำมาก ฉะนั้นรัฐจะต้องเตรียมนโยบายรองรับเพื่อช่วยเกษตรกรในด้านนี้ ขณะเดียวกันสินค้าที่มาจากภูมิภาคอื่นสามารถนำมาขายในพื้นที่ได้เนื่องจากมุสลิมมลายูที่เป็นพ่อค้าคนกลางจะไปซื้อสินค้าจากภูมิภาคอื่นมาขายในพื้นที่ ในขณะที่สินค้าของคนในพื้นที่ไม่สามารถขายได้เนื่องพ่อค้าจากต่างภูมิภาคไม่กล้ามาซื้อสินค้าเพราะสถานการณ์ความไม่สงบ

ข. การประกอบอาชีพของเกษตรกรของจังหวัดปัตตานีมีความจำเป็นอย่างสูงที่ต้องพึ่งพา ฝน พืช อากาศ ฉะนั้นทำให้ผลผลิตของเกษตรกรได้ผลผลิตในช่วงเวลาเดียวกัน เช่น แตงโม แตงกวา ทำให้ผลผลิตช่วงเดือนกุมภาพันธ์ มีนาคม ราคาจะตกต่ำ เนื่องจากสินค้าจากภูมิภาคอื่นออกผลผลิตก่อนผลไม้ในพื้นที่

ค. ลูกหยี ถือว่าเป็นผลไม้ที่มีความต้องการของตลาดสูงมาก แต่ต้นหยีต้องใช้ระยะเวลายาวนานในการเพาะปลูก อาจจะต้องใช้เวลา ๓๐ - ๔๐ ปี ฉะนั้นหน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมให้ประชาชนอนุรักษ์ต้นหยีที่มีอยู่ ส่งเสริมให้มีการปลูกเพิ่ม และควรส่งเสริมให้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสายพันธุ์ลูกหยีให้สามารถออกผลผลิตเร็วขึ้น เนื่องจากลูกหยีสามารถแปรรูปและถนอมในการรักษานานกว่าผลไม้หลาย ๆ ชนิด เช่น ลองกอง ทุเรียน จำปาตะ เป็นต้น

ง. ต้นตาลโตนด เป็นไม้ตระกูลปาล์มที่ต้องใช้ระยะเวลาในการเพาะปลูกนาน อาจจะต้องใช้เวลา ๓๐ - ๔๐ ปี ฉะนั้นหน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมให้ประชาชนอนุรักษ์ต้นตาลโตนดที่มีอยู่ ส่งเสริมให้มีปลูกเพิ่ม และควรส่งเสริมให้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสายพันธุ์ตาลโตนดที่สามารถออกผลผลิตเร็วและดก คำนวณการลงทุน อีกทั้งผลสดและน้ำตาลสดสามารถขายได้ดีที่สุดในเดือนรอมฎอนบรรดาชาวมุสลิมลามาปัตตานีขอปฏิญญาดำเนิน “ตุเวาะฮ์”

จ. ฤดูกาลของทำนาปี มีช่วงเริ่มเตรียมพื้นที่ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม และเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ของปีถัดไป เมื่อเสร็จจากการเก็บนาปีแล้ว เจ้าบ้านที่ทำนาจะเชิญชวนเพื่อนบ้านมารวมรับประทานข้าวใหม่ “มาแกนาชิบารู” เป็นกิจกรรมที่สร้างที่ดีให้กับบุคคลในชุมชน แต่กิจกรรมลักษณะนี้เริ่มหายจากสังคมมุสลิมลามาปัตตานี ฉะนั้นหน่วยงานควรส่งเสริมวัฒนธรรมในส่วนนี้ให้คงอยู่คู่กับสังคมลามาปัตตานีต่อไป

ข. ช่วงเวลาผลไม้ในพื้นที่จังหวัดปัตตานีออกมากที่สุด คือ ตุลาคมถึงพฤศจิกายน ทูเรียนถือว่าเป็นผลไม้ที่มีส่วนในการเชื่อมสัมพันธ์ประชาชนในชุมชนเป็นอย่างดี มีกิจกรรมกินข้าวเหนียวทุเรียน เรียกว่า “มาแกบูโละดีแย” แต่กิจกรรมลักษณะนี้เริ่มหายจากสังคมมุสลิมลามาปัตตานี ฉะนั้นหน่วยงานควรส่งเสริมวัฒนธรรมในส่วนนี้ให้คงอยู่คู่กับสังคมลามาปัตตานีต่อไป

ค. รัฐควรส่งเสริมให้ประชาชนเพาะปลูกพืชให้มีความหลากหลายมากขึ้น เพื่อให้สามารถประกันราคาผลผลิตเหล่านั้นไม่ให้ตกต่ำ เช่น มะพร้าว ทุเรียน ลูกเอี้ยง สะตอ เป็นต้น

ง. การเพาะกล้าไม้ถือว่าเป็นอาชีพหลักของชาวจังหวัดปัตตานีบางส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “กล้ายางพารา” การปลูกยางสามารถปลูกได้ตลอดปี แต่ทั้งนี้ฤดูกาลที่ชาวบ้านนิยมปลูกกันมากคือในช่วงต้นฤดูฝนตั้งแต่มีนาคมถึงพฤศจิกายน

จ. ช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคมถือว่าเป็นฤดูกาลของจับปลาน้ำจืดสำหรับชุมชนที่ติดริมคลอง แต่โดยทั่วไปแล้วถือว่าเป็นช่วงเวลาที่ประชาชนว่างงานมากที่สุดและ

ช่วงเวลาที่ประชาชนส่วนใหญ่ขาดแคลนปัจจัยยังชีพมากที่สุดเช่นกัน ฉะนั้นหน่วยงานของรัฐควรจัดหาอาชีพที่สามารถทำงานที่บ้านได้หรืองานในที่ร่ม

๒) ชุมชนประมง

ก. การจับสัตว์ทะเล ส่วนใหญ่จะสามารถจับสัตว์ทะเลได้ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ มีนาคมจนถึงตุลาคมของทุกปี ทั้งๆ ที่ทางการจะปิดอ่าวเป็นเวลา 3 เดือน ระหว่างวันที่ 15 กุมภาพันธ์ – 15 พฤษภาคมของทุกปี แต่เนื่องด้วยความจำเป็นในการหารายได้ประชาชนเลยไม่ค่อยสนใจนัก ฉะนั้นเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องสร้างความตระหนัก เหยี่ยวย่า และหาอาชีพเสริมให้ชาวประมงทำในช่วงที่ปิดอ่าว อีกทั้งต้องคำนึงถึงเดือนแห่งจันทร์คติแบบอิสลามด้วย

ข. การทำนาเกลือ นาเกลือของจังหวัดปัตตานีมีจำนวนพื้นที่น้อยลง เนื่องจากการใช้พื้นที่นาเกลือนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น หน่วยงานของรัฐต้องสร้างตระหนักเกี่ยวกับการประกอบอาชีพนาเกลือ

ค. การทำบุดู ถือเป็นเมนูของชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูจังหวัดปัตตานี แต่แนวโน้มการทำบุดูลดลงเนื่องจากปลาปลาไส้ตันมีจำนวนน้อยลง อาจเป็นเพราะอุณหภูมิของน้ำทะเลเปลี่ยนเรือประมงขนาดใหญ่ละเมิดกฎหมายทำให้เรือประมงชายฝั่งไม่สามารถหาปลาไส้ตันได้มากพอทำบุดู ฉะนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องดูแลและช่วยเหลือชาวประมง และควรพัฒนาผลิตภัณฑ์บุดูให้มีคุณภาพและมาตรฐาน สามารถส่งออกต่างประเทศ

ง. ปลาแห้ง ถือเป็นอาหารประจำบ้านของชาวบ้านรากหญ้า หน่วยงานสาธารณสุขจะต้องมาช่วยควบคุมคุณภาพของปลาแห้ง ควรสุ่มตรวจสอบการใช้สารเคมีที่ก่ออันตรายต่อร่างกายเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคปลา